

सुन्दरहरौँचा नगरपालिका
विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना
२०८२
(Disaster and Climate Resilience Plan-2025)

सुन्दरहरौँचा नगरपालिका
नगर विपद् व्यवस्थापन समिति

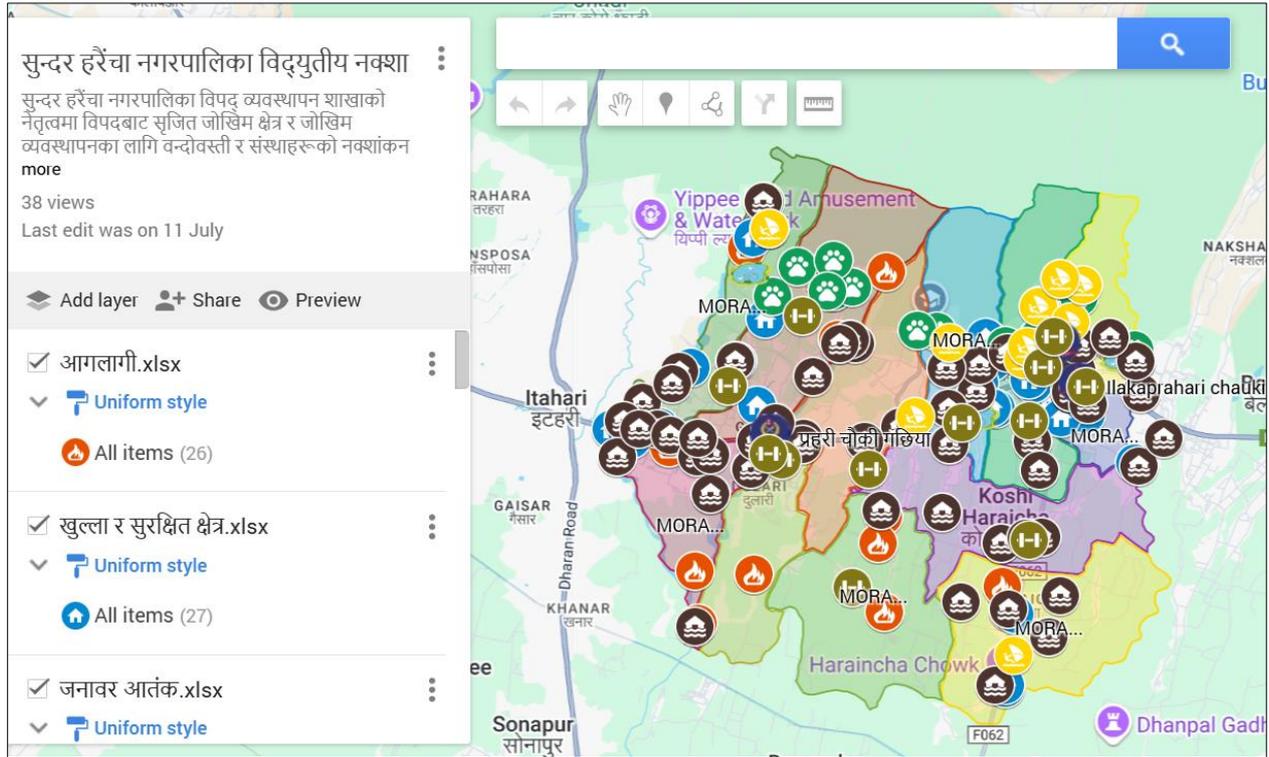
मोरङ, कोशी प्रदेश

२०८२ असार

सुन्दरहरैंचा नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको मिति २०८२/०९/३० को
२/१४६ औं बैठकबाट स्वीकृत
सुन्दरहरैंचा नगरपालिकाको
विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना-२०८२
(Disaster and Climate Resilience Plan-2025)

- दस्तावेज:** विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना २०८२, सुन्दरहरैँचा नगरपालिका, मोरङ
- निर्माण निर्देशिका:** स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा कार्यढाँचा दिग्दर्शन २०८१
- सर्वाधिकार:** सुन्दरहरैँचा नगरपालिका, कोशी प्रदेश, मोरङ ।
- प्राविधिक सहयोग:** लुमन्ती आवासका लागि सहयोग समूह
- लेखन तथा सम्पादन:** गाउँले कन्सल्टेन्सी सेवाको तर्फबाट रामकुमार दाहाल, यश प्रसाद सुब्बा, सूर्यकुमार दाहाल,
- योजना तयारी:** सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको नेतृत्वमा यो योजना तर्जुमा गर्न विपद् व्यवस्थापन शाखाले नगरपालिकाका अन्य शाखा र सरोकारवालासँग समन्वय गरी कार्य सञ्चालन गरेको छ। नगरपालिकाको नेतृत्वमा नगरपालिका तथा वडास्तरका कार्यशालाहरु आयोजना गरी विपद्को अवस्था विश्लेषण गरिएको छ। यो योजना नगरपालिकाका विषयगत शाखाहरु, वडा कार्यालयहरु, समुदायमा आधारित संस्था, गैरसरकारी संस्था र निजी क्षेत्रको समेत सक्रिय संलग्नतामा लुमन्ती आवासको लागि सहयोग समूह प्राविधिक सहयोगमा तयार गरिएको हो।
- तथ्याङ्क संकलन संयोजन:** बासुदेव अधिकारी, वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन प्रमुख, सुन्दरहरैँचा नगरपालिका
सिजन श्रेष्ठ, अधिकृत स्तर छैठौँ, सुन्दरहरैँचा नगरपालिका
लक्ष्मी राई, कार्यक्षेत्र संयोजक, लुमन्ति आवासको लागि सहयोग समुह, सुन्दरहरैँचा
वर्षा निरौला, सामाजिक सहजकर्ता, लुमन्ति आवासको लागि सहयोग समुह, सुन्दरहरैँचा

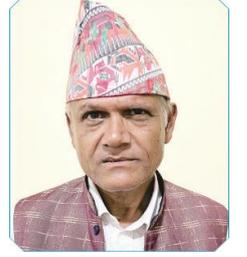

सुन्दरहरैचा नगरपालिका

नगरपालिकाको कार्यालय

मोरङ

नेपाल बाढी, पहिरो, भूकम्प, आगलागी, सरूवा रोग, हावाहुरी, चट्याङ, असिना, खडेरी, हिमताल विष्फोट तथा हिमपहिरो जस्ता प्रकोपको उच्च जोखिममा रहेको छ । साथै जलवायु परिवर्तनका कारण पर्ने प्रतिकूल प्रभावबाट पनि नेपाल संवेदनशील अवस्थामा रहेको विद्यमान तथ्याङ्कले देखाएको छ । कोशी प्रदेश अन्तर्गत मोरङ जिल्लामा अवस्थित १२ वटा वडा रहेको सुन्दरहरैचा नगरपालिका भूकम्प, बाढी, जङ्गली जनावर आतङ्क, सरूवा रोग, सडक दुर्घटना, सुख्खा खडेरी, आगलागी, भूकम्प, चट्याङ, हावाहुरी, असिन, विद्युतीय दुर्घटना लगायतका विपद्को उच्च जोखिममा रहेको छ । विपद्ले गर्ने जनधनको क्षति कम गर्ने तथा विपद् व्यवस्थापनको कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने उद्देश्यका साथ यस नगरपालिकामा नगरपालिका स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति, वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिहरू समेत गठन गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरणका प्रयासहरू भइरहेका छन् । सेन्डाइ कार्ययोजना कार्यान्वयनमा सहमति जनाउँदै नेपालले तयार गरेको विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्दै सन् २०३० सम्ममा नगरपालिकालाई उत्थानशील नगरपालिका निर्माणका लागि यो योजना निर्माण गरिएको छ ।

यस पालिकाको स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा नेपालको संविधान, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४, स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिका-२०७४, स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ र नगरपालिकाले तर्जुमा गरेको स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७९ ले तोकेको काम कर्तव्य र अधिकार अनुरूप सबै वडा स्तरीय संकटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण पछि तर्जुमा भएको छ । यस योजनाको कार्यान्वयन, नगरपालिकाले पहिचान गरेको जोखिम न्यूनीकरणका लागि नगरपालिकाका सम्बन्धित विकास समिति अन्तरगत बन्ने वार्षिक तथा आवधिक योजनामा मूलप्रवाहीकरणका माध्यमबाट अगाडी बढाउनुका साथै छिमेकी जिल्ला, पालिकाहरू, विषयगत कार्यालयहरू, संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, दत्त निकायहरू, अन्तरराष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूबाट सहयोग प्राप्त हुने अपेक्षा राखेको छु । यसका साथै यस नगरपालिकामा कार्यरत सबै साझेदार निकायलाई विकासका परियोजनाहरू सञ्चालन गर्दा विकासका विषयगत क्षेत्रमा विपद् जोखिम व्यवस्थापनका विषयहरूलाई मूलप्रवाहीकरण गरिदिनुहुन आग्रह समेत गर्दछु ।

यस योजना तर्जुमाका लागि नगरपालिका तथा वडा भेलाबाट तथ्याङ्क अद्यावधिक गरी नगरपालिका स्तरीय विपद् पार्श्वचित्र तयारी र योजना लेखन कार्यमा सहयोग गर्ने लुमन्ति आवासको लागि सहयोग समूहको, नगरपालिकाका तर्फबाट महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने विपद् व्यवस्थापन सम्पर्क व्यक्ति, नगर प्रहरी टिम र गाउँले कन्सल्टेन्सी सेवाका विज्ञ साथीहरूलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै क्षेत्रगत विकास योजना निर्माण प्रक्रियामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहीकरण गरी उत्थानशील विकास प्रवर्द्धनका लागि सुन्दरहरैचा नगरपालिकाको नेतृत्वमा तर्जुमा भएको यो योजना निर्माणमा सक्रिय हुनुभएका वडा तथा पालिकास्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति, बौद्धिक समुदाय तथा सरोकारवाला निकायहरू प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । अन्त्यमा यहाँहरू सबैको साथ र सहयोगले सुन्दरहरैचा नगरपालिकालाई जलवायुमैत्री र विपद् उत्थानशील नगरपालिकाको रूपमा विकास गर्न सहयोग पुग्ने भएकाले नगरपालिका तथा वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति र सम्पूर्ण राजनीतिक दलबाट निरन्तर सहयोगको अपेक्षा गर्दछु ।

धन्यवाद ।

मिति २०८२ असार

केदार प्रसाद गुरागाई

नगर प्रमुख

सुन्दरहरैचा नगरपालिका

सुन्दरहरैंचा नगरपालिका

नगरपालिकाको कार्यालय मोरङ

विपदले सबै वगृ जाती समुदायलाई असर पुर्याउदछ । विशेष रूपमा गरिब तथ विपन्न वर्गको जिविकोपार्जनमा यसले बढी तथा प्रत्यक्ष असर गर्दछ । बहुप्रकारका विपदका कारण बालबालिका, महिला, अशक्त, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, जेष्ठ नागरिकहरु उच्च जोखिममा पर्ने गरेका छन् । जलवायु परिवर्तन तथा विपद् विश्व समुदायको लागि चुनौतिको रूपमा रहेको अवस्थामा हामी यसको गाम्भिर्यतालाई कम ठान्न सकिदैन र हुदैन पनि । मोरङ जिल्लामा अवस्थित यस सुन्दरहरैंचा नगरपालिका भूकम्प, बाढी, जङ्गली जनावर आतङ्क, सरूवा रोग, सडक दुर्घटना, सुख्खा खडेरी, आगलागी, भुकम्प, चट्याड, हावाहुरी, असिना, विद्युतीय दुर्घटना लगायतका विपदको उच्च जोखिममा रहेको सर्वेक्षणले पुष्टी गरेको छ । यस विपदको जोखिम न्यूनीकरण गर्दै विपद् उत्थानशिल नगरको रूपमा विकसीत गर्नका लागि सबै सरोकारवालाहरु सहकार्य र समन्वय गर्न पर्ने आजको आवश्यकता हो । यस आवश्यकताको महसुस गर्दै सुन्दरहरैंचा नगरपालिकाले सेन्डाइ कार्ययोजना कार्यान्वयनमा सहमति जनाउँदै नेपालले तयार गरेको विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्दै सन् २०३० सम्ममा नगरपालिकालाई उत्थानशील नगरपालिका निर्माणका लागि यो योजना निर्माण गरिएको छ ।

यस योजनाको कार्यान्वयन, नगरपालिकाले पहिचान गरेको जोखिम न्यूनीकरणका लागि नगरपालिकाका सम्बन्धित विकास समिति अन्तरगत बन्ने वार्षिक तथा आवधिक योजनामा मूलप्रवाहीकरणका माध्यमबाट अगाडी बढाउनुका साथै छिमेकी, स्थित जिल्ला पालिकाहरु विषयगत कार्यालयहरु, संङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार, दातृ निकायहरु, अन्तराष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरुबाट सहयोग प्राप्त हुने अपेक्षा राखेको छु । यसका साथै यस नगरपालिकामा कार्यरत सबै साझेदार निकायलाई विकासका परियोजनाहरु सञ्चालन गर्दा विकासका विषयगत क्षेत्रमा विपद् जोखिम व्यवस्थापनका विषयहरुलाई मूलप्रवाहीकरण गरिदिनुहुन आग्रह समेत गर्दछु ।

यस योजना लेखन कार्यमा सहयोग गर्ने लुमन्ति आवासको लागि सहयोग समूह, नगरपालिकाका तर्फबाट महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने विपद् व्यवस्थापन सम्पर्क व्यक्ति, नगर प्रहरी टिम र गाउँले कन्सल्टेन्सी सेवाका विज्ञ साथीहरुलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै क्षेत्रगत विकास योजना निर्माण प्रक्रियामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहीकरण गरी उत्थानशील विकास प्रवर्द्धनका लागि सुन्दरहरैंचा नगरपालिकाको नेतृत्वमा तर्जुमा भएको यो योजना निर्माणमा सक्रिय हुनुभएका वडा तथा पालिकास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति, बौद्धिक समुदाय तथा सरोकारवाला निकायहरु प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । अन्त्यमा यहाँहरु सबैको साथ र सहयोगले सुन्दरहरैंचा नगरपालिकालाई जलवायुमैत्री र विपद् उत्थानशील नगरपालिकाका रूपमा विकास गर्न सहयोग पुग्ने भएकाले नगरपालिका तथा वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति र सम्पूर्ण राजनीतिक दलबाट निरन्तर सहयोगको अपेक्षा गर्दछु ।

धन्यवाद !

मिति २०८२ असार

अकली चौधरी
नगर उपप्रमुख
सुन्दरहरैंचा नगरपालिका

सुन्दरहरैंचा नगरपालिका

नगरपालिकाको कार्यालय

मोरङ

विपद् र जलवायु परिवर्तनका असरबाट सुन्दरहरैंचा नगरपालिका पनि अछुतो छैन । वर्षेनी अनियमित वर्षा, बाढी, खडेरी, कृषिमा रोग र सरुवा रोग, हावाहुरी, असिना आदि खेपिरहेका यस नगरपालिकाका बासिन्दालाई २०४५ र २०७२ सालको भूकम्प, २०७४ र २०७८ को बाढीले अझ बढी प्रताडित बनाएको छ । बहुप्रकारका विपद्का कारण गरिब तथा विपन्न वर्गको जीविकोपार्जनका स्रोतहरूमा प्रत्यक्ष असर पार्दछ । महिला, बालबालिक, वृद्ध, अशक्त, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू यी समस्याले अझ बढी प्रभावित बन्दछन् । विपद् तथा जलवायु परिवर्तनका यिनै समस्याहरूसँग जुझ्दै सुन्दरहरैंचा नगरपालिकालाई विपद् उत्थानशील नगरपालिकाको रूपमा विकास गर्ने परिकल्पना सहित विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना निर्माण गरी कार्यान्वयनको थालनी गरिएको छ ।

सेन्डाइ कार्ययोजना कार्यान्वयनमा सहमति जनाउँदै नेपालले तयार गरेको विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्दै सन् २०३० सम्ममा नगरपालिकालाई उत्थानशील नगरपालिका निर्माणका लागि यो योजना निर्माणको थालनी गरिएको छ । नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ (संसोधन २०७५) विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना २०१८, २०३० र विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा मार्गदर्शन, २०६७(संसोधन, २०७६), स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तर्जुमा दिग्दर्शन २०८१लाई समेत आधार मानेर स्थानीय समुदाय र सरोकारवालाहरूसँग प्रत्यक्ष अन्तरक्रिया गरी योजना निर्माण गरिएको छ । संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको संविधानले परिकल्पना गरेको स्थानीय सरकार र स्थानीय विकासका लागि रहेको यसको महत्वपूर्ण भूमिकालाई हृदयङ्गम गरी सुन्दरहरैंचा नगरपालिकाले यो योजना निर्माणको कार्य सम्पन्न गरेको छ । यसका लागि सम्बद्ध सरोकारवालाहरू र समुदायप्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

जनप्रतिनिधिहरूको उपस्थिति पछि स्थानीय सरकारसँग स्थानीय जनता एवं सबै सरोकारवालाहरूको चासो र अपेक्षा बढी छ । यस सन्दर्भमा नियमित सेवा प्रवाहका अतिरिक्त नगरपालिका तथा वडाका कार्यक्रमहरूलाई स्थानीय समुदाय र खासगरी सङ्कटाग्रस्त क्षेत्र, वर्ग तथा समुदायले विशेष लाभ लिन सक्ने गरी योजनाबद्ध रूपमा काम अघि बढाएर सुन्दरहरैंचा नगरपालिकालाई विपद् एवं जलवायु उत्थानशील पालिकाको रूपमा विकास गर्न यो योजना सहयोगी बन्नेछ भन्ने अपेक्षा गरेका छु । तसर्थ यो योजनाको माध्यमबाट अगाडी सारिएका कृयाकलापहरूलाई नगरपालिका एवं वडाहरूका वार्षिक योजनाहरूमा समायोजन गर्दै कार्यान्वयन गर्न यस सुन्दरहरैंचा नगरपालिकाको कार्यालय सदा तत्पर रहेको छ ।

योजना निर्माणको कार्यलाई अन्तिम चरणमा पुर्याउन सहयोग गर्ने वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन समितिका संयोजक, विपद् व्यवस्थापन शाखाका प्रमुख, लुमन्ति आवासको लागि सहयोग समूह तथा विज्ञहरू प्रति हार्दिक धन्यवाद प्रकट गर्दछु । यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि सरोकारवाला तथा सम्बन्धि निकायहरूसँग सहयोग तथा सहकार्यको अपेक्षा राख्दछौं ।

धन्यवाद !

मिति २०८२ असार

बिनोद कुमार न्यौपाने
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
सुन्दरहरैंचा नगरपालिका

विषयसूची

१.१. पृष्ठभूमि	1
१.२. विद्यमान नीतिगत र कानूनी व्यवस्था.....	1
१.३. स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको औचित्य	3
१.४. योजनाको उद्देश्य.....	4
१.५. योजनाको तत्कालीन र दिर्घकालीन नतिजा.....	4
१.६. योजना निर्माणको सीमा	4
१.७. योजनाहरू बीचमा अन्तरसम्बन्ध	5
१.८. योजनाको लक्षित समूह.....	6
१.९. योजना निर्माणका क्रममा सम्पन्न गरिएका कार्यहरू:.....	6
१.१०. वडा तहमा जोखिम विश्लेषण कार्ययोजना.....	7
१.११. कार्यढाँचा निर्माण प्रकृया.....	7
परिच्छेद दुई : नगरपालिकाको चिनारी.....	11
२.१. सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको परिचय	11
२.२. सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको राजनैतिक विभाजन.....	11
२.३. सीमाना र हावापानी.....	12
२.४. टोल अनुसार घरधुरी विवरण.....	13
२.५. लिङ्गका आधारमा जनसंख्या र क्षेत्रफल	14
२.६. उमेरका आधारमा जनसंख्या.....	15
२.७. अपाङ्गताको प्रकार अनुसार जनसंख्या विवरण	16
२.८. वडागत साक्षरता विवरण	16
२.९. निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूको विवरण	17
२.१०. नगरपालिकाको विषयगत समितिका पदाधिकारीहरूको विवरण.....	19
परिच्छेद तीन : प्रकोप र जोखिमको बुझाइ.....	21
३.१. नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्था	21
३.१.१. भौतिक, भौगोलिक अवस्थिति.....	21
३.१.२. भूउपयोगको अवस्था	21
३.१.३. पालिका क्षेत्रको विपद् तथा जलवायु जोखिमको अवस्था.....	22
३.१.४. प्रकोपको प्रभाव.....	23
३.१.५. जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिमका कारण भएको मानवीय क्षति	55
३.१.६. जलवायु परिवर्तन र विपद् जोखिमका कारण प्रभावित क्षेत्रहरू	56
३.२. जलवायु परिवर्तन र विपद् जोखिम बारे सूचना.....	76
३.२.१. वन जङ्गल र वन्यजन्तु	77

३.२.२. जलवायु परिवर्तनको प्रभाव र अनुकूलन आवश्यकता.....	78
३.२.३. जलवायु परिवर्तनका परिदृश्यहरू र त्यसका प्रत्यक्ष असरहरू.....	79
३.२.४. जलवायु परिवर्तन तथा प्रकोपको अवस्था.....	82
३.३ सुन्दरहरैँचा नगरपालिका शहरी विपद् व्यवस्थापन जोखिमको सवाल	85
३.४ प्रकोपको सम्मुखता.....	90
३.५ संकटासन्नता (Vulnerability).....	91
४.१. विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी नीतिगत क्षमता.....	94
४.२. विपद् व्यवस्थापनका लागि अन्य बन्दोबस्तीको अवस्था.....	95
४.३ खोज उद्धारका लागि उपलब्ध ठूला साधनहरू.....	96
४.४ बडामा खोज तथा उद्धारका लागि मौज्जात सामग्रीहरू:.....	97
४.५ नगरस्तरीय तथा वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति.....	97
४.७ सुरक्षा निकायहरू.....	105
४.८ खोज उद्धारका लागि कार्यालयमा रहेको सामग्रीको विवरण.....	105
४.९ स्थानीय तहमा रहेर विपद्को क्षेत्रमा कार्यरत संस्थाहरू.....	107
४.९.१. नेपाल रेडक्रस सोसाईटी उपशाखा सुन्दरहरैँचा.....	107
४.९.२. लुमन्ति संस्थाले सञ्चालन गरेका विपद् तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी कार्यहरू	107
परिच्छेद - पाँच : जोखिम पहिचानका विधिहरू.....	109
५.१ विपद् तथा जलवायुजन्य जोखिम पहिचानका विधिहरू.....	109
५.२ समस्या तथा जोखिम विश्लेषण.....	109
५.३ कारण तथा प्रभाव विश्लेषण.....	109
५.४ ऐतिहासिक समय रेखा.....	109
५.५ वाली पात्रो, मौसमी पात्रो तथा प्रकोप पात्रो	109
५.६ धरातलीय अवलोकन	109
परिच्छेद छ :	110
विषयगत योजनामा देखिएका विपद् सम्बन्धी समस्या र प्राथमिकता	110
६.१. विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाका क्रियाकलापहरू.....	110
६.१.१. आर्थिक विकास.....	110
६.१.२. सामाजिक विकास	110
६.१.३. पूर्वाधार विकास	111
६.१.४. वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन.....	111
६.१.५. सुशासन र संस्थागत विकास.....	112
परिच्छेद सात : विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना.....	113
७.१. सोच, लक्ष्य र रणनीति	113
७.२. विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू	113
७.३. स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाका लागि प्राथमिकताका क्षेत्रहरू	114
प्राथमिकता क्षेत्र १ : विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम बुझाइ	115

प्राथमिकता क्षेत्र २ : स्थानीय तहमा विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम शासकीय पद्धतिको सुदृढीकरण	115
प्राथमिकता क्षेत्र ३ : उत्थानशीलता वृद्धिका लागि निजी तथा सार्वजनिक लगानी	115
प्राथमिकता क्षेत्र ४ : प्रभावकारी प्रतिकार्यका लागि विपद् पूर्वतयारीको सुदृढीकरण	116
प्राथमिकता क्षेत्र ५ : पुनर्लाभ, पुनर्स्थापना र पुनर्निर्माणमा अझ बलियो र राम्रो	116
प्राथमिकता क्षेत्र ६ : तालिम र क्षमता अभिवृद्धि	117
प्राथमिकता क्षेत्र ७ : बहुप्रकोप पूर्वसूचना प्रणाली	118
प्राथमिकता क्षेत्र ८ : विपद् जोखिम हस्तान्तरण र वित्तीय व्यवस्थापन	119
७.४. विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू	120
प्राथमिकता क्षेत्र १ : विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम बुझाइ	120
प्राथमिकता क्षेत्र २ : विपद् जोखिम शासकीय पद्धतिको सुदृढीकरण	120
प्राथमिकता क्षेत्र ३ : विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम न्यूनीकरणमा निजी तथा सार्वजनिक लगानी	121
प्राथमिकता क्षेत्र ४ : प्रभावकारी प्रतिकार्यका लागि विपद् पूर्वतयारीको सुदृढीकरण	122
प्राथमिकता क्षेत्र ५ : पुनर्लाभ, पुनर्स्थापना र पुनर्निर्माणमा अझ बलियो र राम्रो	124
प्राथमिकताका क्षेत्र ६ : तालिम र क्षमता अभिवृद्धि	125
प्राथमिकताका क्षेत्र ७ : बहुप्रकोप पूर्वसूचना प्रणाली	126
प्राथमिकताका क्षेत्र ८ : विपद् जोखिम हस्तान्तरण र वित्तीय व्यवस्थापन	127
परिच्छेद आठ : बजेट विनियोजन र विकास योजनामा मूलप्रवाहीकरण	128
८.१. स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको लागि लगानीको न्यूनतम लक्ष्य	128
८.१.१. सरोकारवाला निकायसँग समन्वय	128
८.१.२. स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन लगानी बजेट	128
८.२. पालिकाको आवधिक र वार्षिक विकास योजनामा मूलप्रवाहीकरण	128
८.२.१. विपद् व्यवस्थापन कोष	128
८.२.२. आवधिक/वार्षिक बजेटमा मूलप्रवाहीकरण	129
परिच्छेद नौ : कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	134
९.१. कार्यान्वयन कार्ययोजना	134
९.२. अनुगमन र मूल्याङ्कन	134
९.३. समीक्षा र परिमार्जन	134
परिच्छेद दश : विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्ययोजना	135
१०.१. वि सं २०८२ सालको मनसुन पूर्वानुमान	135
१०.२. कोशी प्रदेशको वर्षाको आँकलन	135
१०.३. अधिकतम तापक्रमको आँकलन	136
१०.४. न्यूनतम तापक्रमको आँकलन	136
१०.५. २०८२ मा कोशी प्रदेशमा मनसुनजन्य विपद्बाट प्रभावित हुने अनुमानित केसलोड	137
१०.६. सुन्दरहरैँचा नगरपालिका	138
१०.७. विषयगत क्षेत्र (Cluster) परिचय	139
१०.८. विषयगत क्षेत्रको नेतृत्व गर्ने निकाय र सदस्यहरू	140
१०.९. विषयगत समितिहरूको विपद् व्यवस्थापनको लागि पूर्वतयारीका कृयाकलापहरू	140

१०.९.१ समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र	140
१०.९.२ खाद्य तथा कृषि क्षेत्र विषयगत क्षेत्र	143
१०.९.३ स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र	144
१०.९.४ खानेपानी तथा वातावरण स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्र	146
१०.९.५ आपतकालीन आश्रय तथा गैरखाद्य सामग्री क्षेत्र	148
१०.९.६ संरक्षण तथा सुरक्षा क्षेत्र	149
१०.९.७ आपतकालीन शिक्षा क्षेत्र	151
१०.९.८ शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्र	154
१०.१० बाढी, आगलागी तथा भूकम्पीय विपद्को लागि प्रतिकार्य योजना	155
१०.११ थप स्रोत साधनको आवश्यकता र अनुमानित लागत	160
परिच्छेद एघार : विविध	161
११.१. स्रोत साधनको व्यवस्थापन	161
११.२. अन्य निकायसँगको समन्वय र सहकार्य	161
११.३. अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सिकाइ योजना	161
११.३.१. लक्ष र सूचकहरू	161
११.३.२. अनुगमन, मूल्याङ्कन र योजनाको परिमार्जन	162
११.३.३. क्षमता विकास रणनीति र योजना	163
अनुसूचीहरू	164
अनुसूची ३ : विद्यालयको जोखिमको विवरण	178
अनुसूची ४ पेट्रोल पम्प र ग्यास डिपो	181
अनुसूची ५ कम्पनी कलकारखाना	182
अनुसूची ६ दक्ष मानवश्रोत	183
तालिका नम्बर ९४ वडामा विद्यमान दक्ष मानव संसाधन	183
अनुसूची ७ सामाजिक संघसंस्थाहरू	185
अनुसूची ८ वित्तीय बैंकहरू	188
अनुसूची ९ पालिका क्षेत्रमा विद्यमान सर्ने र नसर्ने प्रमुख १० रोगहरू	190
अनुसूची १० टोल संगठनको विवरण	193
अनुसूची ११ धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू	199

परिच्छेद एक : योजनाको परिचय

१.१. पृष्ठभूमि

नेपाल बहुप्रकोपीय विपद्को उच्च जोखिममा रहेको देश हो। कमजोर भू-बनोट, भिरालो जमिन, उच्च जनघनत्व, गरिबी, अतिवृष्टि, अनावृष्टि लगायतका प्रतिकूल मौसमीय अवस्थाहरू र जलवायु परिवर्तनको प्रभावले यो जोखिम झनै बढाएको छ। हरितगृह ग्यास उत्सर्जनमा नगण्य भूमिका भए तापनि, नेपाल जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल असरहरूको उच्च जोखिममा पर्ने देशहरूमध्ये एक हो। तीव्र सहरीकरण, अव्यवस्थित बसोबास, प्राकृतिक स्रोतहरूमा बढ्दो चाप र सामाजिक—आर्थिक असमानताका कारण उच्च संकटसम्भावनाको अवस्था विद्यमान छ।

जलवायु परिवर्तनका कारण कृषि, खाद्यान्न, जलस्रोत, जैविक विविधता, स्वास्थ्य, ऊर्जा, सिँचाइ, पर्यटन, बसोबास तथा पूर्वाधारमा प्रतिकूल असर परेको छ। प्राकृतिक तथा गैर-प्राकृतिक प्रकोपका घटनाहरूले मानवीय क्षति तथा विस्थापन, आर्थिक नोक्सानी, भौतिक पूर्वाधारमा क्षति, मनोसामाजिक समस्या, र जीविकोपार्जनमा समेत गम्भीर असर पुऱ्याउने गरेका छन्।

नेपालको संविधान, २०७२ ले विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनलाई संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार तथा स्थानीय तहको एकल अधिकारको रूपमा व्याख्या गरी सोही अनुरूप भूमिका र जिम्मेवारी निर्धारण गरेको छ।

विपद् तथा जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी व्यवस्थाहरू कार्यान्वयन गर्नका लागि विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति, २०७५, राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६, राष्ट्रिय अनुकूलन योजना (२०२१—२०५०), विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना (२०१८—२०३०), १६औँ आवधिक योजना (आ.व. २०८१/०८२—२०८५/०८६), विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा निर्देशिका, २०७६, स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा, २०८१, र दोस्रो राष्ट्रिय निर्धारित योगदान, २०२० (Second Nationally Determined Contribution – NDC) लगायतका कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था रहेका छन्।

स्थानीय तहमा यी विभिन्न कानून तथा कार्यविधिहरू कार्यान्वयन गर्न, स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना (LDCRP), विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना (DPRP) र स्थानीय अनुकूलन कार्य योजना (LAPA) जस्ता एकै प्रकृतिका दस्तावेजहरूलाई एकीकृत गरी स्थानीय तहको समग्र विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा गर्नका लागि गृह मन्त्रालय, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, र वन तथा वातावरण मन्त्रालयको समन्वयमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरण (NDRRMA) ले एकीकृत स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा (LDCRF) तर्जुमा दिग्दर्शन, २०८१ तयार गरी लागू गरेको छ।

सोही दिग्दर्शनले निर्दिष्ट गरेको प्रक्रिया र ढाँचालाई आधार मानेर सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाले यो योजना तयार गरेको हो। यस योजनामा मुख्य रूपमा निम्न विषयवस्तुहरू समेटिएका छन्।

- क) स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील (LDCRP),
- ख) स्थानीय जलवायु अनुकूलन योजना (LAPA),
- ग) विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना (DPRP) र
- घ) संविधान, ऐन र नियमहरूले तोकेदिएका विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तहमा हुनुपर्ने साशक्रीय संरचनाहरूको वारेमा सवैले बुझ्ने गरी विश्लेषण गरिएको छ।

१.२. विद्यमान नीतिगत र कानूनी व्यवस्था

नेपाल प्राकृतिक प्रकोप र जलवायु परिवर्तनका कारण उत्पन्न हुनसक्ने प्रतिकूल प्रभावका दृष्टिले उच्च जोखिममा रहेको देश हो। जलवायु परिवर्तनको प्रत्यक्ष प्रभाव विशेषगरी जीविकोपार्जन, कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, जलस्रोत

तथा ऊर्जा, जलवायुजन्य प्रकोप, मानव स्वास्थ्य, ग्रामीण बसोबास र भौतिक पूर्वाधारका क्षेत्रमा देखिन थालेको छ। राष्ट्रिय अनुकूलन कार्ययोजना (NAPA), २०६७ मा यस यथार्थलाई स्पष्ट रूपमा उल्लेख गरिएको छ।

जलवायु परिवर्तनका कारण जलवायुजन्य विपद्का घटना बढ्दै गएका छन् र ती घटनाहरू दोहोरिने क्रम पनि तीव्र गतिमा बढिरहेको छ। यस्ता घटनाका कारण मानिसहरूको ज्यान जाने, घाइते हुने तथा वेपत्ता हुने मात्र होइन, सामाजिक, आर्थिक, पर्यावरणीय र विकासका संरचनामा समेत प्रतिकूल असर पर्ने विभिन्न तथ्याङ्क तथा प्रमाणहरूबाट पुष्टि भएको छ। साथै, गरिब, विपन्न, महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक र साधन स्रोतको पहुँचमा कमी भएका तथा प्राकृतिक स्रोतमा निर्भर समुदायहरू यी असरबाट अझ बढी प्रभावित हुने गरेका छन्, भन्ने तथ्य विभिन्न अध्ययनहरूले देखाएका छन्।

नेपाल तथा नेपालजस्ता अति कम विकसित र विकासोन्मुख देशहरूमा जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल असरहरू झनै गहिरो देखिन्छन्। नेपाल भूकम्पीय जोखिमका हिसाबले विश्वका १९८ मुलुकहरूमध्ये ११औँ स्थानमा र पानीजन्य विपद्को दृष्टिले ३०औँ स्थानमा रहेको छ।¹ त्यस्तै, जलवायु परिवर्तनको असरका हिसाबले नेपाल विश्वका २०५ मुलुकहरूमध्ये दशौँ स्थानमा पर्छ।² विशेषगरी ग्रामीण क्षेत्रमा जीविकोपार्जनका स्रोतहरूमा जलवायु परिवर्तनले प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष असर पारिरहेको छ।

जलवायु परिवर्तन अनुकूलनलाई स्थानीय तथा राष्ट्रिय विकास योजना प्रक्रियामा समायोजन गर्ने लक्ष्यसहित वातावरण मन्त्रालयले स्थानीय समुदायको जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षमता बढाउन नेपाल सरकारले वि.सं. २०६८ मा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय ढाँचा (LAPA Framework) ल्याएको छ। नेपाल सरकारले जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी आवश्यकताहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरी, वन तथा वातावरण मन्त्रालयको समन्वयमा सन् २०३० सम्मका लागि मध्यकालीन र सन् २०५० सम्मका लागि दीर्घकालीन राष्ट्रिय अनुकूलन योजना (NAP) तयार पारेको छ।

यसैगरी, जलवायु अनुकूलनका लागि नेपाल सरकारले लागू गरेका विभिन्न नीतिगत दस्तावेजहरूमध्ये “राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (NAPA), २०६७” र “जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६” प्रमुख छन्। उक्त नीतिले जलवायु परिवर्तन अनुकूलनलाई प्राथमिकता दिनुका साथै उपलब्ध बजेटको कम्तीमा ८० प्रतिशत रकम स्थानीय तहमै लगानी गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ।

नेपाल सरकारले विपद् जोखिम व्यवस्थापनको क्षेत्रमा पूर्वतयारी र जोखिम न्यूनीकरण कार्यलाई विशेष प्राथमिकता दिँदै आएको छ। यसका लागि वि.सं. २०६६ मा विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति र २०६७ मा स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना (LDRMP) तर्जुमा निर्देशिका जारी गरी मूलप्रवाहीकरण तथा कार्यान्वयनमा जोड दिइएको छ।

हाल नेपालको संविधान, २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ (परिमार्जनसहित), विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति, २०७५, राष्ट्रिय विपद् जोखिम न्यूनीकरण नियमावली, २०७६, तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना (सन् २०१८—२०३०) जस्ता नीतिगत दस्तावेजहरूले विपद् व्यवस्थापनका सबै क्रियाकलापहरूलाई समन्वयात्मक र प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न मार्गनिर्देशन गरेका छन्। यसले सर्वसाधारणको जीवन र सम्पत्तिको सुरक्षा तथा प्राकृतिक, सांस्कृतिक र भौतिक संरचनाको संरक्षणमा जोड दिएको छ।

त्यस्तै, कोशी प्रदेशले प्रदेश विपद् व्यवस्थापन ऐन, २०७५, विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि प्रदेश रणनीतिक कार्ययोजना (२०२५—२०३०), प्रदेश विपद् व्यवस्थापन कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७५, प्रदेश गोदामघर व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७९, वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ र विपद् खोज, उद्धार तथा राहत वितरण मापदण्ड सम्बन्धी कार्यविधि, २०७८ लागू गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ।

¹ UNDP/BCPR, सन् २००४

² जर्मन वाच प्रतिवेदन, सन् २०२३

विद्यमान ऐन तथा कानूनले स्थानीय तहलाई प्रत्याभूत गरेका अधिकारहरूको प्रयोग गर्दै, सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाले "सुन्दरहरैँचा नगरपालिका विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७५" तयार गरेको छ। साथै, राष्ट्रिय, प्रादेशिक तथा स्थानीय तहबाट जारी नीतिगत मार्गदर्शनहरू तथा गृह मन्त्रालय राष्ट्रिय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरणबाट जारी **स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तर्जुमा मार्गदर्शन, २०८१** का आधारमा नगरपालिकाले स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा गरी यसलाई पूर्णता प्रदान गरेको छ।

यस योजना निर्माणका मार्गदर्शक सिद्धान्त निम्नानुसार रहेका छन्:

- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट लागु गरिएका कानून तथा पालिकाबाट कार्यान्वयन हुने विकास नीतिहरू तथा कानूनी व्यवस्थाहरूलाई आधार मानेर योजना तर्जुमा गरिएको छ।
- विपद् व्यवस्थापनका प्रमुख जिम्मेवारी नगरपालिकाका अध्यक्षको हुने भएकाले, सो जिम्मेवारी कार्यान्वयन गर्न नगरपालिकाले स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति तथा वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गरी परिचालन गरेको छ। यसैगरी, संस्थागत विकासको उपलब्धिले यो योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा महत्वपूर्ण आधार प्रदान गरेको छ।
- सार्वजनिक क्षेत्र, विकास साझेदार, सरोकारवाला संघसंस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र तथा नागरिक समाजको सहभागिता र साझेदारीलाई योजना निर्माणको आधारस्तम्भका रूपमा लिइएको छ।
- आपतकालीन प्रतिकार्यका क्रममा स्थानीय बासिन्दाको जीवन, सम्पत्ति, स्वास्थ्य, जीविकोपार्जन, उत्पादनका साधन, सांस्कृतिक तथा वातावरणीय सम्पदाको संरक्षण गर्दै मानव अधिकार तथा विकास अधिकारलाई सुनिश्चित गर्ने अधिकारमुखी, लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण अवधारणालाई यस योजनाको आधारभूत तत्वका रूपमा लिइएको छ।
- यो योजनाको आधारमा विपद् जोखिममा रहेका समुदायको उत्थानशीलता अभिवृद्धि गर्दै विपद् सामना गर्ने क्षमता विकास गर्ने कार्यक्रमहरू पहिचान गरिनेछ। आपतकालीन अवस्थामा गरिने मानवीय सहयोगका क्रममा महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दीर्घरोगी तथा अति गरीब समुदायलाई प्राथमिकतामा राखी उनीहरूको सेवामा पहुँच बढाउने वातावरण सिर्जना गरिनेछ।
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा विज्ञान तथा प्रविधिको प्रयोगलाई प्रोत्साहित गर्नुका साथै, स्थानीय स्रोतसाधन, ज्ञान, सीप तथा श्रमको उपयोग गर्दै प्रविधि हस्तान्तरणमा प्राथमिकता दिइनेछ।
- जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, दिगो विकास लक्ष्यहरू, खाद्य तथा स्वास्थ्य सुरक्षा, विपद् सम्बन्धी ज्ञानमा आधारित शिक्षा, वातावरण संरक्षण तथा उत्थानशील विकासबीच सामञ्जस्य कायम गरिनेछ।

१.३. स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको औचित्य

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तर्जुमा दिग्दर्शन, २०८१ ले तोकेको ढाँचाअनुसार तयार गरिएको सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको यो योजना निम्न विषयवस्तुहरू सुनिश्चित गर्दछ:

- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा व्यवस्था गरिएका स्थानीय तहका कार्य, कर्तव्य, अधिकार र जिम्मेवारीहरूलाई समेट्दै स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा (LDCRF) अनुसार यो योजना तयार गरिएको हो।
- यस योजनाले विपद् जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वसूचना प्रणाली विकास, तथा पुनर्निर्माणका लागि सेण्डाई कार्यढाँचा (सन् २०१५—२०३०), दिगो विकास लक्ष्य (SDG, सन् २०१५—२०३०) र पेरिस सम्झौता (सन् २०१५) लाई स्थानीय तहमा कार्यान्वयन (स्थानीयकरण) गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ।
- संघ, प्रदेश, र स्थानीय तहका विकास योजनाहरूमा विपद् व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तनका मुद्दाहरूलाई मूल प्रवाहमा ल्याउन यो योजना एकीकृत रणनीतिक कार्ययोजना, समन्वय र सहकार्यका माध्यमबाट विपद् तथा जलवायु जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू अपनाउने समन्वयात्मक दस्तावेजका रूपमा प्रयोग गरिनेछ।

- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा ४८ र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नियमावली, २०७६ को नियम ३ बमोजिम, सबै स्थानीय तहहरूमा स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा निर्माणका लागि आवश्यक सहजीकरण गर्न यो दिग्दर्शन तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ।

१.४. योजनाको उद्देश्य

- सहभागितामूलक विधि र प्रक्रियामार्फत सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाका १२ वटै वडामा विद्यमान प्राकृतिक तथा मानवसिर्जित प्रकोपहरूको पहिचान गर्न छलफल आयोजना गर्ने।
- सहभागितामूलक विधिबाट बडागत रूपमा गरिएको छलफलबाट प्राप्त जानकारीको आधारमा नगरपालिकाको विपद् जोखिमको पार्श्वचित्र (प्रोफाइल) तयार गर्ने।
- विपद् जोखिमको पार्श्वचित्रको आधारमा सन् २०३० सम्म नगरपालिकालाई विपद् प्रतिरोधी (resilient) बनाउन स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचाका आधारमा योजना तर्जुमा गर्ने।
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन र जलवायु उत्थानशीलता योजना निर्माण प्रक्रियालाई स्थानीय विकास योजना प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण (mainstreaming) गर्न सहज बनाउने।

१.५. योजनाको तत्कालीन र दीर्घकालीन नतिजा

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा अन्तरगत तयार गरिएको योजनाको तत्कालीन र दीर्घकालीन नतिजा निम्नानुसार हुने अपेक्षा गरिएको छ।

- सहभागितामूलक विधि तथा प्रक्रियाको प्रयोगमार्फत सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाका १२ वटै वडामा विद्यमान प्राकृतिक तथा मानवसिर्जित प्रकोपहरूको पहिचान गर्न वडास्तरीय छलफलहरू सम्पन्न गरिएको छ।
- उक्त छलफलहरूमार्फत सङ्कलित सूचनाका आधारमा नगरपालिकाको समग्र विपद् जोखिमको पार्श्वचित्र (Disaster Risk Profile) तयार गरिएको छ।
- उक्त पार्श्वचित्रका आधारमा सन् २०३० सम्म सुन्दरहरैँचा नगरपालिकालाई विपद् उत्थानशील (Disaster Resilient) बनाउने लक्ष्यका साथ स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचाअनुसार योजना तर्जुमा गरिएको छ।
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन र जलवायु उत्थानशीलता अभिवृद्धिका लागि निर्माण गरिएका योजनाहरूलाई स्थानीय तहको वार्षिक तथा दीर्घकालीन विकास योजना प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण (mainstreaming) गर्न सहजीकरण गरिएको छ।
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी योजनामा सबै क्षेत्र, समुदाय, तथा लक्षित वर्गहरूको समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गर्न समुदायकै अग्रसरता तथा सुझावका आधारमा क्रियाकलापहरू निर्धारण गरिएका छन्, जसका कारण ती क्रियाकलापहरू वार्षिक योजना मार्फत प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने आधार तयार भएको छ।
- विपद् प्रतिकार्यका गतिविधिहरूमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मानकहरूलाई स्थानीयकरण (localization) गर्न योजना प्रभावकारी हुने अपेक्षा गरिएको छ।
- दिगो तथा उत्थानशील विकासका माध्यमबाट गरिबी न्यूनीकरणमा योगदान पुग्ने खालका क्रियाकलापहरू निर्धारण गरिएका छन्।
- उक्त योजनाले नेपाल सरकारद्वारा अनुमोदित राष्ट्रिय विपद् जोखिम न्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजना (NSDRM) का लक्ष्यहरू हासिल गर्न थप योगदान पुऱ्याउने विश्वास लिइएको छ।

१.६. योजना निर्माणको सीमा

यस योजनाका सीमाहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्।

- यो योजना सुन्दरहरैँचा नगरपालिका क्षेत्रभित्र विगतमा घटेका तथा भविष्यमा सम्भावित प्रकोपहरू र तिनबाट सिर्जना हुने विपद्का कारण हुने क्षति न्यूनीकरण गर्न तयार गरिएको हो।

- योजना तर्जुमा प्रक्रियामा विगतका प्रकोप घटनाहरू, त्यसबाट सिर्जित विपद्का अवस्था, स्थानीय तहमा प्रयोग गरिएका विभिन्न विधि तथा छलफलबाट प्राप्त जानकारी, र स्थानीय समुदाय तथा सरोकारवालाहरूको विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी बुझाइ तथा अनुभवलाई आधार बनाइएको छ ।
- योजना निर्माणका क्रममा प्राकृतिक तथा मानवसिर्जित सम्भावित प्रकोपहरूको विश्लेषण, वडा-स्तरको जोखिम मूल्यांकन, विपद्सम्बन्धी राष्ट्रिय नीतिगत तथा कानुनी दस्तावेजहरूको सन्दर्भ र सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको विपद् पार्श्वचित्रसमेत विश्लेषण गरिएको छ ।
- योजनाअन्तर्गत प्रस्तावित गतिविधिहरू पालिकाले विपद् व्यवस्थापनका लागि गर्नुपर्ने आधारभूत कार्यहरू मात्र नभई, दिगो विकास र विपद् प्रतिरोधात्मक क्षमताको अभिवृद्धिका लागि क्षेत्रगत विकास योजनामा विपद् व्यवस्थापनका कार्यक्रमहरूलाई मूलधारमा समावेश गर्न केन्द्रित गरिएको छ ।
- तर, ठूलो प्रकृतिका विपद् आएमा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि बाह्य स्रोतहरूको परिचालन आवश्यक पर्ने भएकाले जिल्ला, प्रदेश र संघीय सरकारसँग समन्वय तथा सहकार्य आवश्यक हुनेछ ।
- यस योजना निर्माणको लागि सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको नेतृत्वमा लुमन्ती आवासका लागि सहयोग समुहद्वारा १२ वटै वडामा वडास्तरीय जोखिम विश्लेषण भेला गरी प्राप्त तथ्याङ्कका आधारमा पालिकाको विपद् पार्श्वचित्र तयार गरिएको छ, र सोही आधारमा यो योजना तर्जुमा गरिएको हो ।
- योजनामा मुख्यतः स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना, २०६८, स्थानीय विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य नमुना योजना, २०७८ र स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा कार्यढाँचा दिग्दर्शन, २०८१ का मार्गनिर्देशनहरू समेटिएको छ ।
- यसका अतिरिक्त, नगरपालिकाले विगतमा सम्पन्न गरेका नीतिगत कार्यहरूको संक्षिप्त समीक्षा तथा विश्लेषण समेत गरिएको छ, जसले पालिकाका नीतिगत प्रतिबद्धता कार्यान्वयन गर्न महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएको छ ।

१.७. योजनाहरू बीचमा अन्तरसम्बन्ध

यस योजनामा समावेश गरिएका स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना, स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना, र विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना बीचको अन्तरसम्बन्ध विश्लेषण गर्दा, तिनै योजनाहरूमा उल्लेखित उद्देश्य, आशय, योजना तर्जुमा प्रक्रिया र विधिहरूमा उल्लेखनीय भिन्नता पाइँदैन ।

वन तथा वातावरण मन्त्रालयले तयार गरेको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यढाँचा, सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयद्वारा विकसित स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना मार्गदर्शन, र गृह मन्त्रालयबाट जारी विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्देशिकाका मूल उद्देश्यहरू समान देखिन्छन् । तिनको साझा उद्देश्य स्थानीय समुदायले भोगिरहेका तथा बारम्बार दोहोरिरहने बाढी, नदी कटान, पशुबालीमा लाग्ने रोग र कीरा, खडेरी, मिचाहाझार, आगलागी, महामारी लगायतका विनाशकारी प्रकोप तथा तिनबाट उत्पन्न जोखिमसँग जुध्न सक्ने उत्थानशील (resilient) समुदाय निर्माण गर्नु हो ।

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाले जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न जलवायुजन्य प्रकोपहरूप्रति केन्द्रित भई प्रभावित समुदायको अनुकूलन क्षमतामा अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्य राख्दछ ।

त्यस्तै, स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना र विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाले जलवायुजन्य मात्र नभई अन्य प्राकृतिक र मानवजनित प्रकोपहरूलाई समेत समेटेको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा केन्द्रित रहेर योजना बनाउने र कार्यान्वयन गर्ने उद्देश्य राख्दछन् ।

उपरोक्त तीनवटै योजना आपसमा परिपूरक (complementary) र अन्तरसम्बन्धित रहेकाले, ती सबै योजनाहरूलाई समायोजन गरी एकीकृत रूपमा एउटै दस्तावेजको रूपमा प्रस्तुत गर्ने आवश्यकता स्पष्ट रूपमा देखिएको छ ।

यसै सन्दर्भमा, उक्त तीनवटै योजनाहरू (LAPA, LDCRP र DPRP) को तर्जुमा प्रक्रियामा अपनाइने विधि, चरण र प्रक्रियाहरूलाई अनुसरण गर्दै, विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु अनुकूलनसम्बन्धी योजनाहरूलाई एकीकृत गरेर कार्यान्वयन गर्दा अझ प्रभावकारी हुने र स्थानीय स्तरमा उत्थानशील समुदाय निर्माणमा थप योगदान पुग्ने निष्कर्ष निकालिएको छ ।

यसै आधारमा, गृह मन्त्रालयअन्तर्गतको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरण (NDRRMA) ले तिनैवटा योजनाहरूलाई एकीकृत गर्दै स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा दिग्दर्शन, २०८१ तयार गरी कार्यान्वयनका लागि जारी गरेको छ।

सोही आधारमा प्राधिकरणद्वारा निर्दिष्ट विधि, प्रक्रिया र चरणहरूअनुसार नै सुन्दरहरैँचा नगरपालिका विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना, २०८२ तर्जुमा गरिएको हो।

१.८. योजनाको लक्षित समूह

यस योजनाको प्राथमिक लक्षित समूह विपद् तथा जलवायु परिवर्तनका कारण उच्च जोखिममा रहेका समुदायहरू हुन्। साथै, योजनाले समग्र नगरपालिकालाई समेट्ने भएकाले लक्षित समूहहरूलाई निम्नानुसार वर्गीकरण गरिएको छः

- राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार, १२ वटै वडाका २९८२६ घरधुरीमा बसोबास गर्ने कुल १२०२१३ जनसंख्या (५७०१८ पुरुष, ६३१९५ महिला) यस योजनाका प्रमुख प्राथमिक लक्षित समूह हुन्।
- योजनाको कार्यान्वयनका लागि कार्यक्रम तथा बजेट व्यवस्था गर्ने मूल निकाय भएकाले सुन्दरहरैँचा नगरपालिका स्वयं पनि यस योजनाको लक्षित निकायका रूपमा रहेको छ।
- पालिकामा पहिचान गरिएका उच्च जोखिम तथा संकटासन्न क्षेत्रमा बसोबास गर्ने समुदायहरू, महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक तथा पछाडि परेका तथा पालिकाले पहिचान गरेका लक्षित वर्ग तथा समुदायहरू यस योजनाका मुख्य लक्षित समूहका रूपमा रहेका छन्।
- यो योजना नगरपालिका र वडा कार्यालयको नियमित विकास योजनासँग सम्बन्धित हुने भएकाले विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सुरक्षा निकाय, टोल विकास संस्था, कृषक समूह, आमा समूह, युवा समूह लगायतका स्थानीय समूहहरू तथा तिनमा आबद्ध व्यक्ति र परिवारहरू समेत यस योजनाका लक्षित वर्गमा पर्दछन्।
- यस योजनासँग सामाजिक वा अन्य विषयगत क्षेत्रमा साझेदारी र सहकार्यमा कार्यरत, वा भविष्यमा कार्य गर्न इच्छुक दातृ निकायहरू, गैरसरकारी संस्थाहरू र निजी क्षेत्रका संघसंस्था समेत लक्षित निकाय वा समूहमा पर्छन्।
- योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि संघीय तथा प्रदेश सरकारको सहयोग अपरिहार्य हुने भएकाले संघ र प्रदेश सरकारहरू पनि यस योजनाका सहकार्यकर्ता तथा लक्षित निकायका रूपमा समावेश गरिएका छन्।

१.९. योजना निर्माणका क्रममा सम्पन्न गरिएका कार्यहरूः

- विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी राष्ट्रिय, प्रदेश तथा स्थानीय स्तरका ऐन, नियम, निर्देशिका तथा प्रतिवेदनहरूको समीक्षा गरिएको छ।
- सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको वार्षिक नीति, कार्यक्रम, योजना तथा बजेट, साथै यसअघि सम्पन्न विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी कार्यहरूको समेत समीक्षात्मक अध्ययन गरिएको छ।
- नगरपालिकाका १२ वटै वडामा वडास्तरीय भेला गरी जोखिमको नक्साङ्कन तथा विश्लेषण गरिएको छ। प्रकोपका कारण उत्पन्न हुने अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन प्रभावहरूको समेत मूल्याङ्कन गरिएको छ।
- पालिका क्षेत्रभित्र विद्यमान प्रकोपहरूको विश्लेषणका लागि सरोकारवालासँग अन्तरक्रिया, परामर्श र छलफल, प्रमुख जानकारहरूसँग अन्तर्वार्ता, प्रकोप तथा जोखिम नक्साङ्कन, ऐतिहासिक समयरेखा विश्लेषण, सरोकारवाला विश्लेषण, प्रकोपहरूको सूचीकरण तथा स्तरीकरण, समस्या वृक्ष विश्लेषण, स्रोत तथा क्षमताको पहिचान तथा मूल्याङ्कन जस्ता विधि, प्रक्रिया र उपकरणहरू प्रयोग गरी आवश्यक सूचना संकलन तथा विश्लेषण गरिएको छ। सबै प्रक्रिया स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा दिग्दर्शन, २०८१ मा निर्दिष्ट विधि तथा मापदण्डअनुसार गरिएका छन्।
- वडास्तरमा प्राप्त छलफल, सूचना तथा विवरणहरूको विश्लेषणका आधारमा सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको समग्र विपद् जोखिम पार्श्वचित्र तयार गरिएको छ।

- पार्श्वचित्रमा देखिएका विपद् जोखिमहरू तथा तिनले निम्त्याएका वा भविष्यमा निम्त्याउन सक्ने समस्याहरूको न्यूनीकरण गरी सुन्दरहरैँचा नगरपालिकालाई उत्थानशील शहरीकरणतर्फ अग्रसर गराउने आधार तयार पार्न यो स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा गरिएको हो।

१.१०. वडा तहमा जोखिम विश्लेषण कार्ययोजना

योजना निर्माणको क्रममा सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको नेतृत्वमा नगरपालिका स्तरीय परामर्श कार्यशाला तथा वडा अध्यक्षहरूको संयोजनमा वडा-स्तरीय भेला तथा छलफल कार्यक्रमहरू सम्पन्न गरिएको थियो। वडा अध्यक्षको संयोजनमा सम्पन्न भएका ती भेलाहरूमा वडाका जनप्रतिनिधि, टोल विकास संस्थाका प्रतिनिधि, शिक्षक, राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरू, महिला समूह, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, कृषक समूह, निजी क्षेत्र, महिला उद्यमीहरू, साथै विभिन्न संघसंस्था र समूहका प्रतिनिधिहरूको सक्रिय सहभागिता रहेको थियो।

यी भेलाहरूबाट स्थानीय समुदायका दृष्टिकोण, अनुभव तथा सुझावहरूको संकलन तथा अभिलेखीकरण गरिएको थियो, जसलाई योजना निर्माणको आधार बनाइएको छ। भेलामा सहभागी व्यक्तिहरूको विवरण निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ:

तालिका १ : नगरपालिका तथा वडा तहमा सम्पन्न भेलाहरूमा सहभागीहरूको विवरण

मिति	वार	वडा स्तरीय कार्यशालाको विवरण	सहभागिता		
			पुरुष	महिला	जम्मा
२०८२ असार १६	सोमवार	पालिकास्तरीय परामर्श कार्यशाला	४३	१३	५६
२०८२ असार १७	मंगलवार	वडा नं ७ वडास्तरीय भेला तथा छलफल	४६	१३	५९
२०८२ असार १८	बुधवार	वडा नं ३ वडास्तरीय भेला तथा छलफल	२५	१३	३८
२०८२ असार १९	विहिवार	वडा नं ४ वडास्तरीय भेला तथा छलफल	२०	१४	३४
२०८२ असार १९	विहिवार	वडा नं ५ वडास्तरीय भेला तथा छलफल	२१	११	३२
२०८२ असार १९	विहिवार	वडा नं ६ वडास्तरीय भेला तथा छलफल	३२	१५	४७
२०८२ असार २०	शुक्रवार	वडा नं ८ वडास्तरीय भेला तथा छलफल	१८	१४	३२
२०८२ असार २१	सनिवार	वडा नं १ वडास्तरीय भेला तथा छलफल	२७	१४	४१
२०८२ असार २१	सनिवार	वडा नं २ वडास्तरीय भेला तथा छलफल	३०	२१	५१
२०८२ असार २१	सनिवार	वडा नं ११ वडास्तरीय भेला तथा छलफल	२८	१३	४१
२०८२ असार २२	आइतवार	वडा नं ९ वडास्तरीय भेला तथा छलफल	२४	५	२९
२०८२ असार २२	आइतवार	वडा नं १० वडास्तरीय भेला तथा छलफल	३१	९	४०
२०८२ असार २३	सोमवार	वडा नं १२ वडास्तरीय भेला तथा छलफल	१२	१३	२५
२०८२ असार २६	मंगलवार	प्रारम्भिक मस्यौदा प्रस्तुती र पृष्ठपोषण	३८	१४	५२

१.११. कार्यढाँचा निर्माण प्रकृया

यस योजनाको तयारीका क्रममा निम्न पाँच चरणहरू अवलम्बन गरिएको छ:

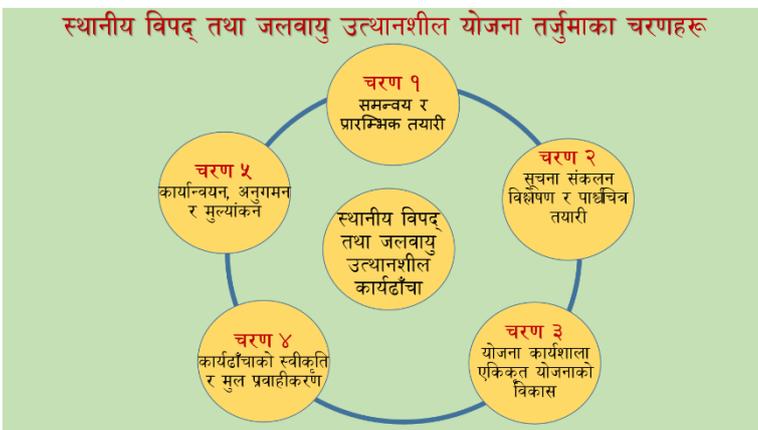
चरण—१: समन्वय तथा प्रारम्भिक तयारी

योजना निर्माणका लागि सुन्दरहरैँचा नगरपालिकासँग समन्वय बैठकहरू आयोजना गरिएको छ। स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठक बसाई आवश्यक नीतिगत निर्णयहरू लिइएको छ, साथै सुन्दरहरैँचा नगरपालिका र लुमन्ती आवासका लागि सहयोग समूह बीच योजनाको तयारीका लागि औपचारिक समझदारी (सम्झौता) कायम गरिएको छ।

पालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका कार्यक्रमहरू, तथा लागू रहेका कानून, नीति, मापदण्डहरूको समीक्षा गरी विपद् जोखिमको लेखाजोखा (risk inventory) को पुनरावलोकन गरिएको छ।

पालिका-स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिको संयोजनमा एकदिने पालिका-स्तरीय परामर्श कार्यशाला सम्पन्न गरिएको छ। उक्त कार्यशालामा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरू, नगर कार्यपालिकाका सदस्यहरू, स्थानीय सुरक्षानिकायका प्रतिनिधिहरू, डिभिजन वन कार्यालय, स्थानीय रेडक्रस सोसाइटीका प्रतिनिधिहरू, र नगरपालिकाका सम्बन्धित शाखाहरू (महिला तथा बालबालिका, पूर्वाधार, विपद् व्यवस्थापन, कृषि, स्वास्थ्य, सूचना प्रविधि, पशु सेवा, शिक्षा, आदि) का प्रमुखहरू तथा अन्य सरोकारवालाहरूको सक्रिय उपस्थिति रहेको थियो।

चित्र १ स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमाका

विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी क्षमता विकास

- पालिकास्तरमा आयोजित भेलामा प्रमुख रूपमा विपद् जोखिम व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन तथा यसले पालिका क्षेत्रमा पार्ने प्रभाव र असरसम्बन्धी अवधारणात्मक विषयहरूमा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो। स्थानीय तहमा पूर्वप्रचलित तीनवटा योजनाहरू; (१) स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना, (२) विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना र (३) स्थानीय जलवायु अनुकूलन योजना लाई एकीकृत गरी एउटै योजनामा समेट्ने उद्देश्यले विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरणले तर्जुमा गरी लागू गरेको स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा दिग्दर्शन, २०८१ मा उल्लेखित विधि, प्रक्रिया तथा चरणहरू अवलम्बन गरी योजना निर्माण गरिने विषयमा स्पष्ट जानकारी गराइएको थियो।
- विपद् पश्चात गरिने खोज, उद्धार, राहत आदि कार्यहरूलाई प्रभावकारी र समन्वित बनाउनका लागि क्षेत्रगत (Cluster) अवधारणा अनुरूप कार्य गर्नुपर्ने आवश्यकता सम्बन्धी छलफल गरिएको थियो। विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा निर्देशिका अनुसार स्थानीय तहमा आठवटा क्लष्टरहरूमा कार्य विभाजन गर्नुपर्ने भएकाले विषयगत क्लष्टर गठनको प्रक्रिया पनि अघि बढाइएको छ।
- छलफलका क्रममा सबै वडा अध्यक्षहरूको सहभागिता सुनिश्चित भएकाले सोही दिन वडा-स्तरीय विपद् जोखिम विश्लेषणका लागि कार्ययोजना तयार गरिएको थियो। सो कार्ययोजनाअनुसार २०८२ साल असार १६ गतेदेखि २३ गतेसम्म वडा-स्तरमा सूचना संकलन कार्य सफलतापूर्वक सम्पन्न गरिएको थियो।

चरण-२: वडा तहमा सङ्गठनसन्नता तथा क्षमता लेखाजोखा

- योजना निर्माणको क्रममा सबै वडाहरूमा वडा अध्यक्षको नेतृत्वमा वडा भेलाहरूको आयोजना गरी आवश्यक सूचना संकलन गरिएको थियो।
- वडा भेलामा वडा अध्यक्ष, वडाका जनप्रतिनिधिहरू, टोल विकास संस्थाका प्रतिनिधिहरू, शिक्षक, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, सुरक्षा निकाय, महिला समूह, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, कृषक समूह, निजी क्षेत्र, महिला उद्यमीहरू लगायत सम्बन्धित संघसंस्थाहरू तथा समूहहरूको सक्रिय सहभागिता रहेको थियो।

- भेलामा विशेषतः वडास्तरमा विद्यमान विपद् तथा त्यसबाट भएका क्षति, जोखिमका अवस्था, र विपद् व्यवस्थापनका लागि विद्यमान क्षमताहरूको बारेमा सहभागितामूलक विधि र प्रक्रियाबाट विश्लेषण गरिएको थियो।

विषयगत शाखा तथा सरोकारवालारूसँग सूचना प्राप्ति

- समुदायबाट प्राप्त सूचनाका साथै सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा रहेका विभिन्न विषयगत शाखाहरू; महिला, बालबालिका, शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि, पशुपन्छी विकास, पूर्वाधार, विपद् व्यवस्थापन, सूचना प्रविधि शाखा साथै सुरक्षा निकाय, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी र वन कार्यालयबाट चेकलिस्ट तथा फारम उपलब्ध गराई आवश्यक सूचना संकलन गरिएको छ।
- उपयुक्त संस्थाबाट प्राप्त सूचनाहरूका अतिरिक्त, सम्बन्धित नीतिगत समीक्षा, वेबसाइटहरू र भौगोलिक सूचना प्रणाली (GIS) बाट प्राप्त तथ्याङ्कहरूको विश्लेषणका आधारमा, “स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तर्जुमा दिग्दर्शन, २०८१” ले निर्दिष्ट गरेको ढाँचाअनुसार सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको विपद् जोखिमको पार्श्वचित्र (Risk Profile) तयार गरिएको हो।

चरण-३: योजना तर्जुमा कार्यशाला/एकीकृत योजनाको विकास

- कार्यढाँचामा योजना निर्माणका लागि तोकिएका ८ वटा प्राथमिकता क्षेत्रहरूलाई आधार मानी योजना तर्जुमा गरिएको छ। यस प्रयोजनका लागि विपद् व्यवस्थापन समितिको संयोजनमा पालिकाका पाँचवटा विषयगत समितिका पदाधिकारीहरू र शाखा प्रमुखहरूको सहभागितामा छलफल गरी योजना एकीकृत गरिएको छ।
- यो योजना विपद् जोखिम न्यूनीकरणसम्बन्धी राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना (सन् २०१८—२०३०) सँग मेल खाने गरी पाँच वर्ष (२०८२—२०८७) को लागि तयार गरिएको हो। यस योजनाले पालिकाको आवधिक तथा वार्षिक योजना तर्जुमा प्रक्रियामा समेत सहजीकरण गर्ने उद्देश्य राख्दछ, र कार्यढाँचाले तोकेको ढाँचाअनुसार क्रियाकलापहरू समावेश गरिएका छन्।
- योजना तर्जुमा गर्दा स्थानीय अनुकूलन योजना खाका, २०७६ ले तोकेको १० वटा प्राथमिकता क्षेत्रहरूलाई पनि ध्यानमा राखिएको छ।
- यो योजनाले विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनालाई समेत समेट्ने भएकाले, पालिकाको विपद् पार्श्वचित्रलाई आधार मानी स्थानीय विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य नमुना योजना, २०७८ को मार्गदर्शनअनुसार आठवटा विषयगत क्षेत्र (Clusters) गठन गरिएका छन्। सो क्लस्टरहरूको सहभागितामा पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाहरू निर्माण गरिएको हो।
- स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यढाँचा तर्जुमा दिग्दर्शन, २०८१ ले योजना निर्माणका लागि तोकेको प्राथमिकता क्षेत्रहरू निम्नानुसार छन्:

प्राथमिकता क्षेत्रहरू:

१. विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिमको बुझाइ
  २. स्थानीय तहमा विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम शासकीय पद्धतिको सुदृढीकरण
  ३. उत्थानशीलता वृद्धिका लागि विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम न्यूनीकरणमा निजी तथा सार्वजनिक लगानी
  ४. प्रभावकारी प्रतिकार्यका लागि विपद् पूर्वतयारीको सुदृढीकरण
  ५. पुनर्लाभ, पुनर्स्थापना र पुनर्निर्माणमा मजबुती
  ६. तालिम तथा क्षमता अभिवृद्धि
  ७. बहुप्रकोप पूर्वसूचना प्रणालीको विकास
  ८. विपद् जोखिम हस्तान्तरण तथा वित्तीय व्यवस्थापन
- पालिकाले योजना कार्यान्वयनका लागि अपनाउनु पर्ने नीति तथा रणनीति, समन्वय र कार्यान्वयन संयन्त्र, उपसमिति गठन, वित्तीय व्यवस्था, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली र योजनाको पुनरावलोकनसम्बन्धी विषयहरू समेटेी मस्यौदा तयार गरिएको छ।

- पालिकाको विपद् जोखिम पार्श्वचित्रका निष्कर्षका आधारमा पहिचान गरिएका विपद् तथा जलवायुजन्य जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलापहरूलाई समेटी पालिकाको विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनालाई अन्तिम रूप प्रदान गरिएको छ। यस प्रक्रियामा क्षेत्रगत विकास योजनाको समेत समीक्षा गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनलाई विकास योजनासँग मूलप्रवाहीकरण गरिएको छ।

चरण-४: योजनाको स्वीकृति तथा कार्यान्वयन/मूलप्रवाहीकरण

- उल्लेखित विधि र प्रक्रिया पूरा गरी तयार गरिएको योजनाको मस्यौदामाथि स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति तथा सरोकारवालाबीच छलफल गरियो, र प्राप्त सुझाव तथा पृष्ठपोषणका आधारमा योजनालाई अन्तिम रूप प्रदान गरिएको छ। सो योजनालाई विधिवत प्रमाणिकरण प्रक्रियामा लैजान औपचारिक रूपमा विपद् व्यवस्थापन शाखामा हस्तान्तरण गरिएको छ।
- योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा मूलधारमा समावेश (mainstreaming) गर्न सहज होस् भन्ने उद्देश्यले पालिकाका पाँचवटै विकास क्षेत्रहरूमाफत समग्र योजनालाई विषयगत रूपमा समाहित गर्न पाँचवटै विषयगत समितिसँग समूह छलफल गरियो, जसबाट सम्बन्धित क्रियाकलापहरू एकीकृत गरिएका छन्।

चरण- ५ अनुगमन, मूल्याङ्कन र पुनरावलोकन

- यस योजनाको कार्यान्वयनको अनुगमन पालिकामा गठन गरिएको अनुगमन समितिले तोकिएका सूचकहरू तयार गरी, सोही सूचकहरूको आधारमा निर्धारित ढाँचामा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नेछ। अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त नतिजाहरू कार्यपालिका र अन्य सरोकारवाला मञ्चहरूमा सिकाइको रूपमा आदानप्रदान गरिनेछ।
- स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको अगुवाइमा वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखाले योजनाको वार्षिक समीक्षा गर्नेछ, र आवश्यकतानुसार पुनरावलोकन तथा परिमार्जन गरी योजना अद्यावधिक गरिनेछ।

परिच्छेद दुई : नगरपालिकाको चिनारी

२.१. सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको परिचय

मोरङ जिल्लाको सदरमुकाम विराटनगर देखि करिब २० किलोमिटरको दुरीमा रहेको सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको पूर्वमा बेलवारी नगरपालिका, पश्चिममा सुनसरी जिल्ला, उत्तरमा केरावारी नगरपालिका तथा दक्षिणमा ग्रामथाम नगरपालिकासँग सिमाना जोडिएको छ । मिति २०७३ साल फाल्गुण २७ गतेको नेपाल सरकारको निर्णय बमोजिम यस नगरपालिकाको गठन भएको हो । कुनै बेला हरैँचा मोरङ जिल्लाको सदरमुकाम समेत रहेको भन्ने विश्वास गरिएकोमा हाल आएर सुन्दरदुलारी नगरपालिका र कोशीहरैँचा नगरपालिकाको सुखद समायोजनबाट सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको निर्माण भएको हो । मोरङ जिल्लामा नयाँ गठन भएका नगरपालिकाहरूमा धेरै सम्भावना बोकेको नगरपालिकाको रूपमा सुन्दरहरैँचा नगरपालिका त छुट्टै यसका अतिरिक्त सचेत राजनैतिक दल र उत्प्रेरित नगरवासी समेत यो नगरपालिकाका दरिलो अनि दीगो विकासको श्रोतका रूपमा रहेका छन् । यस नगरपालिकामा १२ वटा वडाहरू रहेका छन् । अर्धसहरी क्षेत्रको रूपमा रहेको नगरपालिकामा आर्थिक गतिविधिका लागि पूर्वका मुख्य बजार मध्येकै एक बजार क्षेत्रको रूपमा रहेको सुन्दरहरैँचा व्यापार, उद्योग, कलकारखाना, प्राकृतिक स्रोत तथा सामाजिक महत्वका क्षेत्रहरू रहेका छन् । औषत वार्षिक आम्दानीमा वैदेशिक रोजगारीको सबैभन्दा ठूलो हिस्सा रहेको छ र स्थानीय बासिन्दाको आम्दानीको अर्को मुख्य स्रोतको रूपमा व्यापार, कृषि तथा पशुपालन रहेको छ । परम्परागत प्रणालीको कृषि व्यवसायको विकल्प खोजिरहेका यहाँका बासिन्दा आधुनिक जीवनशैलीमा रमाउन थालेका छन् । स्थानीय जनशक्ति मजदुरी तथा अध्ययनका लागि विदेशिने क्रम अत्याधिक बढिरहेको छ । नगरपालिका भित्र रमणीय हसिना सिमसार, बुढीगंगाको किनारमा रहेको नयाँ वृन्द्रावन गौशाला, किचकगढी, बाघझोडालयागत विभिन्न धार्मिक स्थल तथा अवलोकन गर्न लायक कृषि पशुपालन क्षेत्रले सबैलाई मनमोहक तुल्याउन सक्ने देखिन्छ । यस नगरक्षेत्र भएर बग्ने बुढीगंगा खोला र गच्छिया खोलाले यस नगरपालिकाको सिचाई र आम्दानीको स्रोत वृद्धिका लागि सहयोग पुर्याएका छन् । यस नगरपालिकाको मध्यभागमा पर्ने पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय क्षेत्र लगायतका स्थानहरू उत्तिकै रूपमा विकसित बजारमा परिणत हुँदै गएका छन् । विकासका प्रशस्त सम्भावनाहरू बोकेको यस नगरपालिका आफुलाई पूर्ण खोपयुक्त नगरपालिकाको रूपमा घोषणा गर्न सफल भएको र खुल्ला दिशामुक्त नगरपालिका घोषणा भएको साथै वातावरण मैत्री, बालमैत्री र पूर्ण साक्षर नगरपालिका हुने गन्तव्यतर्फ अघि बढिरहेको छ । यस नगरपालिकामा आधारभूत देखि उच्च शिक्षा सम्म प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्था उल्लेख्य मात्रामा रहेका छन् । अध्ययनका लागि यस नगरपालिकाका शैक्षिक संस्थाहरूमा स्थानीय विद्यार्थीका अलावा अन्य छिमेकी गाउँपालिका/नगरपालिका तथा जिल्लाबाट समेत आउने गरेका छन् । यस नगरपालिकाका बासिन्दालाई माग बमोजिमको खानेपानी उपलब्ध भइरहेको छैन ।

नगरपालिकाको अधिकांश भू-भागबाट आन्तरिक तथा बाह्य बसाइसराईको क्रम तिभ्ररूपमा बढिरहेको हुदाँ ती स्थानमा व्यवस्थित नगर योजना बनाएर बाटो, खानेपानी, ढल निकास इत्यादीको समयमै विकास गर्नुपर्ने चुनौती रहेको छ । यस नगरमा साना ठूला गरी करिब एकदर्जन भन्दा बढी प्राकृतिक ताल तलैया रहेका छन् । सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको जलवायुको आधारमा बसोबासको लागि तराईका अन्य नगरहरूमध्ये उपयुक्त मानिएको छ । ग्रामिण क्षेत्रको सडकहरूको सञ्जाल समेत विकास भइसकेको र शिक्षा, स्वास्थ्य जस्ता सुविधाहरू समेत अन्य नगरहरूको दाँजोमा सुलभ रहेको सन्दर्भमा नगरका सहरी क्षेत्रको वरपरमात्र नभई ग्रामीण क्षेत्रमा समेत बस्ती एवम् बस्ती श्रृंखलाहरूको विकास तिब्ररूपमा भइरहेको छ । हुलाक, टेलिफोन, स्वास्थ्य चौकी र विद्यालयको पहुँचका साथसाथै आन्तरिक बस सेवाको सुगम यातायात सुविधा हुनाले पनि ग्रामिण बस्ती विकासका लागि योगदान पुर्याइ रहेको पाइन्छ ।

२.२. सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको राजनैतिक विभाजन

मोरङ जिल्ला अन्तरगत पर्ने सुन्दरहरैँचा नगरपालिका कुनै समय मोरङ जिल्लाको सदरमुकाम समेत रहेको भनि विश्वास गरिएको हरैँचा, पछि हरैँचा गाविस, हरैँचा गा.वि.स।बाट २०३९ सालमा निर्माण भएको इन्द्रपुर गाविस र मृगौलिया गाविसहरूलाई मिलाएर नेपाल सरकारले मिति २०७१ साल वैशाख २५ गतेको निर्णय बमोजिम कोशीहरैँचा नगरपालिकाको गठन भएको थियो भने साविक दुलारी गा.वि.स। विभाजित भई २०३९ सालमा सुन्दरपुर गा.वि.स। र दुलारी गा.वि.स। कायम भएकोमा नेपाल सरकारको मिति २०७१ वैशाख २५ गतेको निर्णयबाट एकिकृत भई सुन्दरदुलारी नगरपालिका भएको हो । ऐतिहासिक कथनका आधारमा मानव बस्ती बस्नु अघि तराईको सम्पूर्ण क्षेत्र घना जंगलले ढाकिएको थियो । वि.सं। २०२१ सालमा भूमिसुधार ऐनले व्यवस्था गरेको जिमिदारी भूमि व्यवस्था सुन्दरपुर मौजाअन्तर्गत हालका मुर्गाटोली, घपटोली

गाउँ र बलिया गाउँको केही क्षेत्र पर्दथ्यो । यसैको आधारमा २०३१ सालमा साजिलाल माध्यमिक विद्यालयले सुन्दरपुर भनेर लेख्न थालेको पाइन्छ । खासगरी मुर्गाटोली नामभन्दा सुन्दरपुर भन्ने नाम जनजिब्रोमा सजिलो र राम्रो भएकोले २०३९ सालमा दुलारीबाट अलग भई यो गाविसको निर्माण हुँदा सुन्दरपुर भनेर नामाकरण भएको मानिन्छ । त्यसै गरी दुलारी गाउँ विकास समिति क्षेत्रपनि पूर्वको प्रवेशद्वारको रूपमा रहेको दुलारी बजार हो । नेपाल सरकारको मिति २०७१ साल वैशाख २५ गतेको निर्णय अनुसार पुनः सुन्दरपुर र दुलारी गा.वि.स. समेटी सुन्दरदुलारी नगरपालिका स्थापना भएको छ । नेपाल सरकारले संधियता कार्यान्वयन गराउने क्रममा स्थानीय तहको संख्या घटाउने क्रममा साविक कोशीहरैँचा नगरपालिका र साविक सुन्दरदुलारी नगरपालिकाको सुखद समायोजनबाट नेपालकै बनेको पहिलो नगरपालिकाको रूपमा सुन्दरहरैँचा नगरपालिकालाई लिन सकिन्छ । यस नगरपालिकामा १२ वटा वडा रहेका छन् भने यसको कुल क्षेत्रफल ११०.१६ वर्ग किलोमिटर रहेको छ ।

तालिका २ : सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको राजनैतिक विभाजन

वडा	समावेश गाविस/नगरपालिका	साविकको वडा नं	केन्द्र	हालको घरधुरी संख्या	जनसंख्या
१	कोशीहरैँचा (हरैँचा)	१३,१४,१५	साविक हरैँचा गाविसको कार्यालय	१७६८	७३३५
२	कोशीहरैँचा (मृगौलीया)	८, १०,११	साविक मृगौलीया गाविसको कार्यालय	१८५०	७६७१
३	सुन्दरदुलारी (दुलारी)	८,९	लक्ष्मिनारायण मन्दिरको सभाहल	२३३९	९३२४
४	सुन्दरदुलारी (दुलारी)	१०,११	साविक सुन्दरदुलारी नपाको कार्यालय	२५०७	१०००८
५	सुन्दरदुलारी (सुन्दरपुर)	५,६	तीनपैनी आसपास	२५५६	१०३०४
६	सुन्दरदुलारी (सुन्दरपुर)	३,४,७	साविक सुन्दरपुर गाविसको कार्यालय	२७२३	१०९१९
७	सुन्दरदुलारी (सुन्दरपुर)	१,२	ठडिया आसपास	२६१२	१०७८१
८	कोशीहरैँचा (मृगौलीया)	९,१,२	सलकपुर चिरम स्मृती प्रतिष्ठान	२०७९	८२०२
९	कोशीहरैँचा (इन्द्रपुर)	२,३	बुधवारे बजार	२९८१	१२४२३
१०	कोशीहरैँचा (इन्द्रपुर)	१	कर्जुना चोक	३६६८	१४२३०
११	कोशीहरैँचा (इन्द्रपुर)	५,६,७	खोर्सनि चोक	२४७७	१०१५४
१२	कोशीहरैँचा (इन्द्रपुर)	४	साविक कोशीहरैँचा नपाको कार्यालय	२२६६	८८६२
	जम्मा			२९८२६	१२०२१३

स्रोत : स्थानीय तह परिचय पुस्तिका २०७४, राष्ट्रिय जनगणना २०७८

२.३. सीमाना र हावापानी

तालिका ३ : सुन्दरहरैँचा सिमाना, हावापानी

चारकिल्ला	पूर्व : वेलवारी नगरपालिका उत्तर : वेलवारी नगरपालिका पश्चिम : इटहरी उपमहानगरपालिका दक्षिण : ग्रामथान नगरपालिका र बुढीगंगा नगरपालिका
क्षेत्रफल	११०.१६ वर्ग किमि
वडा	१२
आक्षांस र देसान्तर	२६.६२८६८, ८७.३४०४१
तापक्रम	सरदर न्यूनतम ४.८ र अधिकतम ४०.४
हावापानी	समशीतोष्ण,
तापक्रम	सरदर न्यूनतम ४.८ अधिकतम ४०.४
औषत वर्षा	१०७९ मिलिमिटर (वर्षभरीमा)

उचाइ	समुन्द्र सतहदेखि ८३ मि. देखि १४० मि. सम्म
सिंचाइ सुविधा	खेति गरिएको जमिनको ६०% जमिनमा वर्षेभरि सिंचाइ गर्न सकिन्छ
प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरू:	हसिना सिमसार, बाघझोडा सिमसार, भुल्के जलाधार संरक्षण क्षेत्र, नयाँ वृन्दावन गौशाला, गोकर्ण रिसोर्ट, गोकुलम रिसोर्ट, कालीखोला क्षेत्र, किचकगढी क्षेत्र, साकेला थान, छपोखरी, शेषनारायण दिव्यधाम, ग्रामथान धार्मिक स्थल, पचाम ग्रामथान, नेपाली जामे मस्जिद, मृगौलिया ग्रामथान, श्री कृष्ण प्रणामी मन्दिर
प्रमुख नदीहरू:	बुढी खोला, गछिया खोला, लोहोन्द्रा खोला, कोर्जना खोला, तेलिया खोला, झरना खोला, सुकुना खोला, मदाहा, काली खोला आदि ।
घिसने जन्तु:	गोमन, गनगवाली, हरहरे, करेत, सिरिसे, धामन, हरेउ, ढोडिया, सुनगोहोरो, छेपारो, अजिगर, भित्ती, कछुवा, सर्प, गडचौला, जुका, अन्य कीटपतङ्ग आदि
चराचुरुङ्गी:	कोइली, मैना, सुगा, टुकुर, लुईचे, गौथली, काग, भंगेरा, मयुर, हुट्टियाउँ, हुचिल, जुरेली, भद्रायो, चिल, बाज, कोटेरा, ठेउवा, बट्टाइ, चिबे, भ्याकुर, फिस्टो, रूपी, गिद्ध, धनेश, कालिज, लाटोकोसेरो, चमेरो, हाँस, परेवा, कुखुरा, तिन्ना, धोवी चरो, हाडफोरुवा, कडकुरुड, भद्राई, सारस आदि प्रजातिका स्थानीय र आप्रवासी चराचुरुङ्गीहरू ।

स्रोत : वडासूचीय छलफल २०८२

२.४. टोल अनुसार घरघुरी विवरण

नगरपालिकाले समुदायमा सेवा प्रभावकारी रूपमा पुऱ्याउन प्रत्येक वडामा टोल विकास संस्थाहरू गठन गरी सूचीकरण गरेको छ। टोल विकास संस्था गठन तथा परिचालन कार्यविधिअनुसार गठित टोल विकास संस्थाहरूको विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४ : वडागत टोलहरूको विवरण

वडा	टोलहरूको विवरण	टोल संख्या	घरघुरी
१	चौरी टोल, टनकपुर, टंकी टोल, प्रगति टोल, पचाम बीचटोल, आदर्श टोल, पचाम थानटोल, पचाम शान्तिटोल, माथिल्लो खादमटोल, तल्लो खादम टोल, हरियाली टोल, क्याम्पा टोल, लक्ष्मीपुर, डाँडाटोल, हरैँचा पूर्वटोल, हरैँचा पश्चिम टोल, धावी टोल, डागी टोल, सितुमारी टोल, टुक्रे चोक, कुमार गाउ, सिमल डाडा र खोरीया टोल,	२३	१७६८
२	पत्थरघट्टा टोल, उफ्रौलीया टोल, बेलडाँगी टोल, मजुवा टोल, मृगौलीया टोल, लवटोली टोल, गोलापरासी टोल, फुलवारी टोल, जोगियारे टोल, कारेवना टोल	१०	१८५०
३	नमूना टोल, स्वास्थ्यचौकी टोल, न्यू लक्ष्मीनारायण टोल, न्यू गछिया टोल, नर्सरी टोल, आइतवारे टोल, घेरावनी टोल, शेषनारायण टोल, आमजोगी टोल, बर्मनीयाँ टोल, लोचनी टोल, इराक टोल, रेडक्रस टोल, त्रियुगा, बेलगाछी, राधाकृष्ण, शेषनारायण, सोमबारे, मालती बाध, बिच बाध, गैरीटोल, पशुपति टोल	२२	२३३९
४	बलिया टोल, बृद्धगंगा टोल, लालीगुरास टोल, चेतनशील टोल, बुद्धनगर टोल, अनुकुल टोल, पानी ट्याङ्की टोल, मंगलदीप टोल, बाँसबारी टोल, सरस्वती टोल, चरिगुवा टोल, उन्नति टोल, शिवालय, तेलिया, मातृभूमि, भोलेश्वर, सिद्धार्थ टोल, मुनालपथ सिमलडाँडा, हवेली टोल, गैरीटोल, बडहरा, मिलिजुली टोल, नयाँटोल	२३	२५०७
५	नयाँ वृन्दावन टोल, सुनौलो टोल, गौशाला टोल, खोक्सी टोल, सगरमाथा टोल, फिम्रा टोल, जागृति टोल, तीनपैनी टोल, एकता टोल, झरना टोल, गोर्खाली टोल, प्राकृतिक टोल, लाटीझोडा टोल, सयपत्री टोल, हाँसिना टोल, नमूना ऋषिदेव टोल, टापु टोल	२४	२५५६

वडा	टोलहरूको विवरण	टोल संख्या	घरधुरी
६	साजिलाल, सुन्दर जनसेवा, पूर्व फिम्रा, सँगम टोल, किराँतेश्वर, जागृती, कुमार, शिवालय मन्दिर, नमुना टोल, डिपु टोल, दोकाने टोल, ज्योती, सूर्योदय, सृजना, प्रगति, सिसौवारी, हाम्रो, चन्द्रसूर्य, पुष्पाञ्जली, गुम्वा, दुर्गामन्दिर, सितापुरी, स्कुल डाँडा, चौतारी	२४	२७२३
७	सृजना टोल, ७५विघे कामत टोल, पूर्वाञ्जल विश्वविद्यालय टोल, चन्द्रसूर्य टोल, सुन्दर-डाँडागाउँ टोल, परिवर्तन टोल, बेलगाछी टोल, गणेशपुर टोल, गछिया टोल, मदाहा एकता टोल, ठडिया टोल, पाथिभरा टोल, कल्याण टोल	१३	२६१२
८	न्यौपाने टोल, चौधरी टोल, भुल्के टोल, चिरम टोल, तालपोखरी टोल, चन्द्रनगर टोल, गोलचैतारी टोल, लाहुरे टोल, उत्तर शिक्षानिकेतन टोल, एकता टोल, उत्तर चन्द्रनगर टोल, फुलवारी टोल, ढकाल चोक, पानीट्याङ्की टोल, प्रगति टोल, पौडेल टोल, सिंहवाहिनी टोल, मधाली टोल	१७	२०७९
९	प्रगति टोल, मुस्लिम टोल, आदर्श टोल, स्वतन्त्र टोल, झर्ना एकता टोल, सुन्दर नमुना टोल, बुधबारे टोल, जयनगर टोल, बरपिपल टोल, बाह्रविघे टोल	१०	२९८१
१०	बुद्ध टोल, सिद्धार्थ टोल, बाघझोडा टोल, ज्येष्ठ नागरिक टोल, गैरी टोल, परिवर्तन टोल, दाजुभाइ टोल, त्रिवेणी टोल, बरपिपर टोल, पुलचोक टोल, द राइजिङ टोल, पानीट्याङ्की टोल, मुनालझोडा टोल, एकता टोल, सट्टाभर्ना टोल, वन अफिस टोल, सुकुना टोल	१७	३६६८
११	लालीगुराँस टोल, पत्थरघट्टा टोल, तीन मोहडी, शिव मन्दिर, धाती भुटाइ, तीनपैनी, माथिल्लो कर्जुना, तल्लो कर्जुना, ग्रामथान, बेलेपुर, हिमाली, नवज्योती, सिद्धार्थ बाल, शुक्रवारे, गोविन्दपुर,	१४	२४७७
१२	सिद्धेश्वर टोल, सुकुना टोल, सँगम टोल, खोर्साने टोल, प्रणाम टोल	५	२२६६
	जम्मा		२९८२६

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

२.५. लिङ्गका आधारमा जनसंख्या र क्षेत्रफल

सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको वडागत जनसंख्याको तुलनात्मक विश्लेषण गर्दा, सबैभन्दा बढी जनसंख्या वडा नं. १० मा रहेको छ, जहाँ कुल जनसंख्या १४२३० जना छन् (पुरुष ६५७६, महिला ७६५४)। यस वडामा ३६६८ घरधुरी छन् र औसत परिवार आकार ३.८८ जनाको रहेको छ।

त्यस्तै, सबैभन्दा कम जनसंख्या वडा नं. १ मा रहेको छ, जहाँ कुल जनसंख्या ७३३५ जना छन् (पुरुष ३५६० महिला ३७७५)। यस वडामा १७६८ घरधुरी रहेका छन् र औसत परिवार आकार ४.१५ जनाको रहेको छ।

वडागत क्षेत्रफल, जनसंख्या, घरधुरी संख्या, लिङ्गानुसार जनसंख्या विवरण तथा जनघनत्वसम्बन्धी विस्तृत विवरण निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ५ : वडागत क्षेत्रफल, जनसंख्या, घरधुरी जनघनत्वसम्बन्धी विवरण

वडा	जम्मा घरधुरी	जनसंख्या			औसत घरधुरी	लैंगिक अनुपत
		जम्मा	पुरुष	महिला		
१	१७६८	७३३५	३५६०	३७७५	४.१५	९४.३०
२	१८५०	७६७१	३७६७	३९०४	४.१५	९६.४९
३	२३३९	९३२४	४४०६	४९१८	३.९९	८९.५९
४	२५०७	१०००८	४८५८	५१५०	३.९९	९४.३३
५	२५५६	१०३०४	४८८७	५४१७	४.०३	९०.२२

६	२७२३	१०९१९	५१५८	५७६१	४.०१	८९.५३
७	२६१२	१०७८१	५२०२	५५७९	४.१३	९३.२४
८	२०७९	८२०२	३८४४	४३५८	३.९५	८८.२१
९	२९८१	१२४२३	५८३०	६५९३	४.१७	८८.४३
१०	३६६८	१४२३०	६५७६	७६५४	३.८८	८५.९२
११	२४७७	१०१५४	४७४१	५४१३	४.१०	८७.५९
१२	२२६६	८८६२	४१८९	४६७३	३.९१	८९.६४
जम्मा	२९८२६	१२०२१३	५७०१८	६३१९५	४.०३	९०.२३

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

२.६. उमेरका आधारमा जनसंख्या

नगरपालिकाको कुल १२०२१३ जनसंख्यामध्ये ५७०१८ जना पुरुष, ६३१९५ जना महिला रहेका छन्। पाँच वर्षमुनिका बालबालिका नगरपालिकाको कुल जनसंख्याको ७.३१ प्रतिशत छन् भने ७० वर्षभन्दा माथिका ज्येष्ठ नागरिक ४.५५ प्रतिशत रहेका छन्। उमेर समूहका आधारमा हेर्दा पाँच वर्षमुनिका बालबालिका र ७० वर्षभन्दा माथिका वृद्धवृद्धाहरू विपद्का समयमा उच्च जोखिममा रहने समूहमा पर्ने गरेका छन्।

प्रजनन तथा यौन स्वास्थ्य, रजस्वला व्यवस्थापन, महिला मैत्री शौचालयको पहुँच, परामर्श केन्द्रहरूको आवश्यकता, महिला हिंसा, चेलीबेटी बेचबिखन, घरेलु तथा लैङ्गिक हिंसा, पाठेघर झर्ने समस्या, दाइजो प्रथा, बालविवाह, र महिला सशक्तिकरण तथा अधिकार जस्ता महिला सम्बन्धी संवेदनशील मुद्दाहरू महिलाहरूका लागि प्राथमिक र संवेदनशील विषयहरूमध्ये पर्दछन्।

सम्बन्धित तथ्याङ्क र अवस्था विश्लेषण गर्दा नगरपालिकाले उपरोक्त संवेदनशील विषयवस्तुमा प्रभावकारी योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न अत्यावश्यक रहेको संकेत प्राप्त हुन्छ।

तालिका ६ : उमेर समूहको जनसंख्या

वडा	घरघुरी	० देखि ५ वर्ष		५-६९ वर्ष		७० वर्ष माथिका		जम्मा	
		पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला
१	१७६८	२५४	२४०	३१११	३३३१	१९५	२०४	३५६०	३७७५
२	१८५०	३११	२६१	३२९१	३४८५	१६५	१५८	३७६७	३९०४
३	२३३९	३६४	३१७	३८५२	४३७०	१९०	२३१	४४०६	४९१८
४	२५०७	३७३	३२९	४३०१	४६२७	१८४	१९४	४८५८	५१५०
५	२५५६	३९१	३४३	४२९०	४८२८	२०६	२४६	४८८७	५४१७
६	२७२३	४४२	३७९	४४९४	५१०२	२२२	२८०	५१५८	५७६१
७	२६१२	४४८	३७२	४५१०	४९१९	२४४	२८८	५२०२	५५७९
८	२०७९	३०१	२६५	३३५५	३८५१	१८८	२४२	३८४४	४३५८
९	२९८१	४८३	५०१	५०९४	५७९३	२५३	२९९	५८३०	६५९३
१०	३६६८	५६०	४५८	५७३९	६८७३	२७७	३२३	६५७६	७६५४
११	२४७७	३९०	३६३	४१३३	४८१७	२१८	२३३	४७४१	५४१३
१२	२२६६	३२४	३२३	३६४९	४१३६	२१६	२१४	४१८९	४६७३
जम्मा	२९८२६	४६४१	४१५१	४९८१९	५६१३२	२५५८	२९१२	५७०१८	६३१९५
		७.३२				४.५५			

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

२.७. अपाङ्गताको प्रकार अनुसार जनसंख्या विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार पालिकाको कुल जनसंख्या १२०२१३ रहेको छ, जसमा २४३३ जना अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू रहेका छन्। नेपाल सरकारद्वारा निर्धारण गरिएको वर्गीकरण अनुसार अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई सात प्रकार (शारीरिक, दृष्टि, श्रवण, स्वर, मानसिक, बौद्धिक र बहु-अपाङ्गता) मा र चार तह (क रातो, ख निलो, ग पहेलो र घ सेतो) मा वर्गीकृत गरिएको छ।

सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू विपद् जोखिमका दृष्टिले उच्च संवेदनशील समूहमा "पर्दछन्। त्यसैले, "कसैलाई पछाडि नछोड्ने" (Leave No One Behind) दृष्टिकोण अनुसार उनीहरूको आवश्यकता पहिचान गरी योजना निर्माण, सामाजिक तथा भौतिक पहुँच सुनिश्चित गर्ने गरी समावेशी र अधिकारमा आधारित विपद् व्यवस्थापन प्रणाली विकास गर्नु अत्यन्त जरुरी छ।

तालिका ७ : अपाङ्गताको प्रकार अनुसार जनसंख्या विवरण

वडा	जनसंख्या				औसत अपाङ्गता
	जम्मा जनसंख्या	अपाङ्गता भएको	अपाङ्गता नभएको	थाहा नभएको	
१	७३३५	१५८	७१७७	०	२.१५
२	७६७१	९२	७५७९	०	१.२
३	९३२४	१४९	९१७५	०	१.६
४	१०००८	१३३	९८७५	०	१.३३
५	१०३०४	२५१	१००५३	०	२.४४
६	१०९१९	२२८	१०६९१	०	२.०९
७	१०७८१	१६६	१०६१५	०	१.५४
८	८२०२	१४०	८०६२	०	१.७१
९	१२४२३	३५९	१२०६४	०	२.८९
१०	१४२३०	३८१	१३८४९	०	२.६८
११	१०१५४	२६३	९८९१	०	२.५९
१२	८८६२	११३	८७४९	०	१.२८
जम्मा	१२०२१३	२४३३	११७७८०	०	२.०२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

२.८. वडागत साक्षरता विवरण

यस नगरपालिका क्षेत्रको समग्र वडागत साक्षरताको अवस्थाले समृद्धिको अभियानलाई मार्गदर्शन गर्ने रणनीतिक क्रियाकलापहरू तयार गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ। जीवन, जीविकोपार्जन र सुशासनसँग सम्बन्धित क्रियाकलापहरू निर्धारण गर्न स्थानीय समुदायको साक्षरता, शिक्षा, सामाजिक संस्कार तथा रहनसहनले प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने गर्दछ।

साक्षरता केवल पढ्न र लेख्न सक्ने सीपमा सीमित नभई समग्र मानव विकास सूचकाङ्कसँग जोडिएको महत्वपूर्ण सूचक हो। सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा पाँच वर्ष वा सोभन्दा माथिको उमेर समूहको कुल जनसंख्या १११४२१ रहेको छ, जसमध्ये ९२६०६ जना (८३.११ प्रतिशत) साक्षर छन्। वडागत विस्तृत विवरण निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ८ : वडागत साक्षरता विवरण

वडा	५ वर्ष माथिको जनसंख्या	जनसंख्या			थाहा नभएको	औसत साक्षरता
		पढ्न र लेख्न सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न लेख्न नसक्ने		
१	६८४१	५३०४	१५	१५२२	०	७७.५३
२	७०९९	५२१८	३	१८७८	०	७३.५०
३	८६४३	७३६४	१३	१२६६	०	८५.२०
४	९३०६	७७०४	४५	१५५७	०	८२।७९
५	९५७०	७९७३	११	१५८६	०	८३.३१
६	१००९८	८१५६	७३	१८६६	३	८०.७७
७	९९६१	८२६०	१८	१६८१	२	८२.९२
८	७६३६	६६३१	३०	९७५	०	८६.८४
९	११४३९	९५६९	७	१८६३	०	८३।६५
१०	१३२१२	११३८२	३१	१७९९	०	८६।१५
११	९४०१	७६४१	१०	१७५०	०	८१.२८
१२	८२१५	७१३९	९	१०६७	०	८६.९०
जम्मा	१११४२१	९२३४१	२६५	१८८१०	५	८२.८८

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

२.९. निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूको विवरण

यस नगरपालिकामा निर्वाचित पदाधिकारीहरूको संख्या ११ जना महिलासहित जम्मा ३६ रहेको छ, जसमा दलित र जनजातीको संख्या क्रमशः १२ र २५ रहेको छ।

तालिका ९ : निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूको विवरण

सि नं	पद	पदाधिकारीहरूको नामथर	टोल	सम्पर्क नम्बर
वडा नं १				
१.	वडा अध्यक्ष	राम विश्वास खवास	ढावी टोल	९८६२२२१७२५
२.	वडा सदस्य	धारणा खनाल	हरैचा बजार	९८४२०३४०५२
३.	वडा सदस्य	लक्ष्मी विश्वकर्मा	हरैचा बजार	९८५१२२६५३८०
४.	वडा सदस्य	भगवान साहु	हरैचा बजार	९८५२०२७६९३
५.	वडा सदस्य	तारा प्रसाद श्रेष्ठ	खादम टोल	९८००९४२७००
६.	कार्यपालिका सदस्य	दयाराम खवास	हरैचा बजार	९८४२०५०४८०
वडा नं २				
७.	वडा अध्यक्ष	विवश प्रधान		९८१३३७२१५५
८.	वडा सदस्य	नन्दनारायण गच्छदार		९८६२२२१९९१
९.	वडा सदस्य	सिताकुमारी खवास		९७०२२७३८२१
१०.	वडा सदस्य	ओमनारायण चौधरी		९८१६३७०५९२
११.	वडा सदस्य	प्रमिला विश्वकर्मा		९८१०४६९८३०
वडा नं ३				
१२.	वडा अध्यक्ष	विदुरप्रसाद दुङ्गाना	गछिया बजार	९८५२०१६९०३
१३.	वडा सदस्य	नारायणप्रसाद दुङ्गाना	आइतवारे टोल	९८०७०३४१०६
१४.	वडा सदस्य	निलम अधिकारी	लोचनी टोल	९८१५३५७०२६

सि नं	पद	पदाधिकारीहरूको नामथर	टोल	सम्पर्क नम्बर
१५.	वडा सदस्य	पूर्णमायाँ लिम्बु	बर्मनीया टोल	९८१०४७६४०५
१६.	वडा सदस्य	पवित्रा दमाई	हुलाकी राजमार्ग छेउ	९८०५३१२९२२
	वडा नं ४			
१७.	वडा अध्यक्ष	कैलाश बस्नेत	बलिया	९८५२०४८९७४
१८.	वडा सदस्य	दुर्गा पोखेल	दुलारी	९८४२३३९७९८
१९.	वडा सदस्य	गणेश प्रसाद गुरागाई	बलिया	९८४२०८३१०४
२०.	वडा सदस्य	शान्ति चौधरी	हवेली	९८२०३४२३०५
२१.	वडा सदस्य	राजकुमारी विश्वकर्मा	बडहरा	९८२५०१२९००
	वडा नं ५			
२२.	वडा अध्यक्ष	गणेश चौधरी	अमरज्योति टोल	९८४२०६६५३९
२३.	वडा सदस्य	इन्दिरादेवी चापागाँइ	सिद्धार्थ टोल	९८१४३६६७७१
२४.	वडा सदस्य	श्याम खनाल	सुन्दरबलिया टोल	९८५२०५९४७०
२५.	वडा सदस्य	घनश्याम घले गुरुङ	गुरुङ टोल	९८५२५९३४५०
२६.	वडा सदस्य	रोशनी परियार	अमरज्योति टोल	९७०१८७४४७८
	वडा नं ६			
२७.	वडा अध्यक्ष	सन्तोष लिङ्देन		९८१९०२९५०३
२८.	महिला सदस्य	गिता मिश्र		९८१७३८५२७१
२९.	दलित महिला सदस्य	टुनाकुमारी विश्वकर्मा		९८५२०१६९१४
३०.	वडा सदस्य	शिवराज चौधरी		९८४२०६५०६७
३१.	वडा सदस्य	तेजबहादुर प्रधान		९८२५३०८५०१
	वडा नं ७			
३२.	वडा अध्यक्ष	भुवनसिंह मगर	बेलगाछी टोल	९८६२९८४६८७
३३.	वडा सदस्य	सीता अधिकारी	मदाहा एकता टोल	९८५२०१६९१८
३४.	वडा सदस्य	शारदा विश्वकर्मा	गछिया टोल	९८१७३०९८११
३५.	वडा सदस्य	खुसीलाल चौधरी	ठडिया टोल	९८०७३०६४४७
३६.	वडा सदस्य	मिनबहादुर गुरुङ	मदाहा एकता टोल	९८५२०५७८४२
३७.	कार्यपालिका सदस्य	सीता अधिकारी	मदाहा एकता टोल	९८५२०१६९१८
	वडा नं ८			
३८.	वडा अध्यक्ष	खेमप्रसाद न्यौपाने	न्यौपाने टोल	९८५२०१६९०८
३९.	वडा सदस्य	उमादेवी दाहाल	विश्वविद्यालय टोल	९८४२२९९७७२
४०.	वडा सदस्य	तुलशा दर्जी	भुल्के टोल	९८४२२९९७७२
४१.	वडा सदस्य	भोजशहादुर राई	सलकपुर टोल	९८००९५४०५४
४२.	वडा सदस्य	रोशननाथ उप्रेती	विश्वविद्यालय टोल	९८४२०५७०४६
	वडा नं ९			
४३.	वडा अध्यक्ष	प्रकाश श्रेष्ठ	बुधबारे	९८४२३९४०८१
४४.	वडा सदस्य	कयेस मिया		
४५.	वडा सदस्य	राज नारायण विश्वास		

सि नं	पद	पदाधिकारीहरूको नामथर	टोल	सम्पर्क नम्बर
४६.	वडा सदस्य	शारदा विश्वकर्मा	आइतबारे	९८२९३५२७६३
४७.	वडा सदस्य	रुकमणी घिमिरे		
	वडा नं १०			
४८.	वडा अध्यक्ष	राजकुमार राई	त्रिवेणी एकता टोल	९८१९९०३८२७
४९.	वडा सदस्य	रमेश गौतम	सुकुना मार्ग	९८२५३२७२२५
५०.	वडा सदस्य	ओमप्रसाद थपलिया	हिमाल मार्ग	९८४२३२३७१६
५१.	वडा सदस्य	गङ्गामायाँ वि.क.	त्रिवेणी मार्ग	९८०४३९८२१३
५२.	वडा सदस्य	बविता खापुड	खोर्सनि टोल	९८०७००११९२
५३.	कार्यपालिका सदस्य	बविता खापुड	खोर्सनि टोल	९८०७००११९२
	वडा नं ११			
५४.	वडा अध्यक्ष	विसनलाल चौधरी	तीनमोहडी	९८३२०७५१४६
५५.	वडा सदस्य	सस्मा चौधरी दनुवार	जोजी चौर	९८१४३५२८२३
५६.	वडा सदस्य	ज्ञानुमाया सार्की	सितुमाडी	९८१०४५१८८५
५७.	वडा सदस्य	जीवनाथ ढकाल	शुक्रवारे	९८४२१६३६४१
५८.	वडा सदस्य	विशाल लिम्बु	शुक्रवारे	९८०७३३५९८२
	वडा नं १२			
५९.	वडा अध्यक्ष	रोशन प्रसाद ढकाल	सिद्धेश्वर	९८५२०१६९१२
६०.	वडा सदस्य	प्रमिला आछामी	सुकुना	९८०३२७४१९०
६१.	वडा सदस्य	निलम थापा	सिद्धेश्वर	९८१६३८४३५१
६२.	वडा सदस्य	दिलिप प्रसाद दाहाल	खोक्सो	९८४९३७७१११
६३.	वडा सदस्य	कमला श्रेष्ठ	सँगम	९८४२१८१०९३

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

२.१०. नगरपालिकाको विषयगत समितिका पदाधिकारीहरूको विवरण

यस नगरपालिकामा रहेका विषयगत समिति र समितिका पदाधिकारीहरूको विवरण निम्न तालिकाहरूमा प्रस्तुत गरिएको छ। तालिका १० : नगरपालिकामा गठित विषयगत समितिहरू र यसका पदाधिकारीहरूको विवरण

क्रसं	नाम थर	पद	क्रसं	नाम थर	पद
सामाजिक विकास समिति			पूर्वाधार विकास समिति		
१	रोशन प्रसाद ढकाल	संयोजक	१	विदुरप्रसाद दुङ्गाना	संयोजक
२	दयाराम खवास	सदस्य	२	रुकमिणी घिमिरे	सदस्य
३	बविता खापुड	सदस्य	३	आनन्द लिङ्गा	सदस्य
४	सन्तोष लिङ्गेन	सदस्य	४	राम विश्वास खवास	सदस्य
आर्थिक विकास समिति			संस्थागत विकास तथा सुशासन समिति		
१	विशनलाल चौधरी	संयोजक	१	कैलाश वस्नेत	संयोजक
२	टुना कुमारी विश्वकर्मा	सदस्य	२	खेमप्रसाद न्यौपाने	सदस्य
३	प्रकाश श्रेष्ठ	सदस्य	३	राजकुमार राई	सदस्य
४		सदस्य	४	सीतादेवी अधिकारी	सदस्य
वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन समिति					

१	भुवनसिंह मगर	संयोजक			
२	गणेश चौधरी	सदस्य			
३	विवश प्रधान	सदस्य			
४	दुर्गादेवी पोखेल	सदस्य			

परिच्छेद तीन : प्रकोप र जोखिमको बुझाइ

३.१. नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्था

३.१.१. भौतिक, भौगोलिक अवस्थिति

जिल्ला सदरमुकाम विराटनगरबाट २० कि.मी. दुरीमा रहेको सुन्दरहरैँचा नगरपालिका मोरङ जिल्लाको पश्चिम भागमा भागमा पर्दछ । यसको केन्द्र साविकको कोशीहरैँचा नगरपालिकाको कार्यालयमा राखिएको छ । १२ वटा वडामा विभाजन गरिएको यस नगरपालिकाको पूर्वमा बेलबारी नगरपालिका पश्चिममा सुनसरी जिल्ला, उत्तरमा केरावारी गाउँपालिका, दक्षिणमा ग्रामथाम गाउँपालिका र बुढीगंगा गाउँपालिका रहेका छन् । नेपाल सरकारले संघियता कार्यान्वयन गराउने क्रममा स्थानीय तहको संख्या घटाउने क्रममा साविक कोशीहरैँचा नगरपालिका र साविक सुन्दरदुलारी नगरपालिकाको सुखद समायोजनबाट बनेको हो । यस नगरपालिकामा १२ वटा वडा रहेका छन् भने यसको कुल क्षेत्रफल ११०.१६ वर्ग किलोमिटर रहेको छ ।

३.१.२. भूउपयोगको अवस्था

सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको भूउपयोगको विश्लेषण गर्दा कृषि योग्य भूमि, वनजंगल, खोलानाला, आवास क्षेत्र तथा बाँझो जमिन जस्ता मानव जीवनका लागि अत्यन्त महत्त्वपूर्ण स्रोतहरू विविध रूपमा उपयोगमा आएको देखिन्छ । कुल ७१.८४ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफलमध्ये ६५.४२ प्रतिशत भूभाग कृषि योग्य भूमिका रूपमा प्रयोग गरिएको छ, जुन उत्पादनशीलताको दृष्टिले सम्भावनायुक्त छ जसलाई स्थानीय खोला खोल्सीले कटानको चपेटामा पर्ने गरेको छ ।

त्यस्तैगरी, १७.१७ प्रतिशत भूभाग वन क्षेत्रमा पर्दछ, जुन जैविक विविधता संरक्षण, वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्ने र जलस्रोतहरू संरक्षण गर्ने दृष्टिले महत्त्वपूर्ण मानिन्छ । यद्यपि, जंगल फडानी, जंगली जनावरको प्रवेश, तथा आगलागी जस्ता जोखिमहरू अझै पनि चुनौतीका रूपमा विद्यमान छन् ।

यसैगरी, २.६७ प्रतिशत भूभाग खोलानाला र नहर अन्तर्गत पर्दछ, जसले गर्दा बाढी, कटान, डुवान र भूस्खलन जस्ता जलस्रोतसँग सम्बन्धित विपद् जोखिमहरू कायम रहेका छन् । १.४६ प्रतिशत भूभाग प्लटिड प्रयोजनका लागि प्रयोगमा आएको देखिन्छ, जसमा जसले पालिका क्षेत्रमा तिभ्र शहरीकरणको अवस्था प्रष्ट हुन्छ ।

उपरोक्त विवरणका आधारमा स्पष्ट हुन्छ कि सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा भूउपयोगको सन्तुलन, स्थायित्वमा आधारित कृषि प्रणाली, वन क्षेत्रको संरक्षण, जलस्रोत व्यवस्थापन तथा जमिनको पुनः उपयोगतर्फ केन्द्रित नीति तथा कार्यक्रम आवश्यक छन् ।

तालिका ११ : नगरपालिकाको भू-उपयोग सम्बन्धी विवरण

सि.नं	भूउपयोग विवरण	क्षेत्रफल (व.कि.मि.)	प्रतिशत
१	कृषि	७१.८४	६५.४२
२	बागवानी	०.२९	०.२६
३	घाँसे तथा बाँझो क्षेत्र	२.०९	१.९०
४	डम्पिङ क्षेत्र	०.०६	०.०५
५	वन	१८.८६	१७.१७
६	उद्योग	०.११	०.१०
७	प्लटिड क्षेत्र	१.६	१.४६
८	धार्मिक क्षेत्र	०.०३	०.०३
९	बसोवास क्षेत्र	९.७६	८.८९
१०	मिश्रित क्षेत्र	०.६७	०.६१
११	सुकुम्बासी क्षेत्र	०.५२	०.४७

१२	विश्व विद्यालय	०.५८	०.५३
१३	सिमसार क्षेत्र	०.४८	०.४४
१४	खोलानाला	२.९३	२.६७
	जम्मा	१०९.८२	१००.००

स्रोत: भूसूचना प्रणालीमा आधारित नक्सा

३ १.३.पालिका क्षेत्रको विपद तथा जलवायु जोखिमको अवस्था

सुन्दरहरैँचा नगरपालिका जलवायु परिवर्तन र प्राकृतिक विपद्का दृष्टिले संवेदनशील तराइ क्षेत्र हो। भौगोलिक बनावटका कारण यहाँ विशेषगरी भूकम्प, भूक्षय (कटान), आगलागी, चट्याड, हुरीबतास, सडक दुर्घटना, पशुपक्षी तथा मानव रोगजन्य महामारीजस्ता प्रकोपहरू बारम्बार घट्ने गरेका छन्।

वडास्तरीय छलफलबाट संकलित सूचनाका आधारमा, बाढी र सडक दुर्घटना यस पालिकामा बारम्बार दोहोरिने तथा सर्वाधिक क्षति पुऱ्याउने प्रमुख प्रकोपका रूपमा पहिचान गरिएको छ। त्यसपछि सडक दुर्घटना, हुरीबतास, आगलागी, पशु रोग, चट्याड, महामारी, र भूकम्प क्रमशः जोखिम सूचकमा पर्दछन्।

यस्ता प्रकोपहरूको प्रभाव सम्पूर्ण समुदायमा देखिए तापनि महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित, सिमान्तकृत तथा भूमिहीन वर्गहरू अझ बढी जोखिममा छन्। विशेषगरी दैनिक ज्यालामजदुरीमा आश्रित वर्ग विपद्का समयमा बढी प्रभावित हुने गरेका छन्।

विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाले वडास्तरमा छलफल, जोखिमको सूचीकरण तथा स्तरीकरण गरिएको छ। यस प्रक्रियामा स्थानीय सहभागितामा आधारित जोखिम विश्लेषणलाई प्राथमिकता दिइएको छ। दिगो जीविकोपार्जन, चेतनामूलक कार्यक्रम, सीप विकास तालिम तथा पूर्वतयारी क्रियाकलापहरूलाई सशक्त बनाएर समावेशी तथा उत्थानशील समुदाय निर्माण गर्ने दिशामा अघि बढ्न आवश्यक देखिएको छ।

समुदायस्तरमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी ज्ञान र बुझाइ अभिवृद्धि गरी, सबै वर्गको प्रतिनिधित्व र अर्थपूर्ण सहभागितामार्फत घरपरिवार र समुदाय तहमै पूर्वतयारी तथा जोखिम न्यूनीकरण गर्न सके, पालिकाले लिएको लक्ष्य प्राप्त हुनुका साथै विपद् प्रतिरोधी (resilient) समुदाय निर्माणमा समेत महत्वपूर्ण योगदान पुग्नेछ। यस पालिकाका १२ वटै वडामा गरिएको वडास्तरीय छलफलबाट प्राप्त सूचनाका आधारमा संभावित प्रकोपहरूको सूचीकरण गरी तुलनात्मक स्तरीकरण गरिएको छ।

प्रकोपहरूको प्राथमिकता निर्धारणका लागि छलफलमा तीनवटा सूचकहरू प्रयोग गरिएको थियो:

१. कुन प्रकोपका कारण सबैभन्दा बढी मानवीय मृत्यु भएको छ ?
२. कुन प्रकोपबाट सामाजिक तथा भौतिक सम्पत्तिमा बढी क्षति पुगेको छ ?
३. कुन प्रकोप बारम्बार घट्ने गरेको छ ?

उपयुक्त सूचकहरूको आधारमा १२ वटै वडाबाट सङ्कलित जानकारी र अंकभार विश्लेषणका आधारमा तयार गरिएको सुन्दरहरैँचा नगरपालिका प्रकोप स्तरीकरण २०८२ अनुसार प्रकोपहरूको प्राथमिकताक्रम निम्नानुसार देखिएको छ।

तालिका १२ : सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको प्रकोप स्तरिकरण

प्रकोप स्तरिकरण मिति २०८२ जेष्ठ												
वडा नं	बाढी	आगला गी	स.दु	वि.दु	हावाहुरी	चट्याड	महामारी	ज.आ	प.वा. रोग	खडेरी	सर्पदंश	शीतलहर
१	१२	४	११	३	९	५	१	८	१०	७	२	६
२	१२	७	६	३	९	४	८	२	११	१०	५	१
३	९	८	१०	७	६	४	२	३	११	१२	५	१
४	१२	६	११	९	५	४	१	५	७	२	३	१
५	१२	३	७	६	५	१	२	९	११	१०	४	१
६	११	६	१२	५	४	३	७	९	८	२	१०	१
७	१०	५	९	७	४	२	३	८	११	१२	६	१
८	४	१	१२	२	७	३	६	११	१०	८	५	१
९	८	६	१२	७	५	३	२	११	१०	९	४	१
१०	७	३	१०	२	५	६	८	१२	११	४	९	१
११	८	९	११	७	३	४	६	५	१२	२	१०	१
१२	८	६	११	५	७	४	१०	३	१२	२	९	१
जम्मा	११३	६४	१२२	६३	६९	४३	५६	८६	१२४	८०	७२	१७
स्तर	३	८	२	९	७	११	१०	४	१	५	६	१२

स्रोत: वडास्तरीय छलफल असार २०८२

३१.४ प्रकोपको प्रभाव

विपद् व्यवस्थापन ऐन, २०७५ अनुसार स्थानीय तहबाट आपतकालीन सूचनाहरू प्रणालीगत रूपमा संकलन तथा सम्प्रेषण गर्ने व्यवस्था गरिएको भएतापनि हालसम्म उक्त कार्य पूर्ण रूपमा कार्यान्वयनमा आउन सकेको छैन। हाल पनि अधिकांश विपद्सम्बन्धी सूचनाहरू जिल्ला तहबाटै प्रविष्ट हुने गरेका छन्।

डिआरआर (DRR) पोर्टलमा प्रकाशित विवरणका आधारमा सन् २०११ देखि फेब्रुअरी २०२५ सम्मको अवधिमा सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा कुल १६८ वटा विपद् घटनाहरू अभिलेख गरिएका छन्। ती घटनाहरूका कारण ५ जनाको मृत्यु, १८ जना घाइते, ३९ घर पूर्ण रूपमा ध्वस्त, ३३१ परिवार प्रभावित, र करिब १०,९६,३९,०००/- रुपैयाँ बराबरको अनुमानित आर्थिक क्षति भएको उल्लेख गरिएको छ। त्यसैगरी, चट्याड, डुंगा दुर्घटना, हुरीबतास, बाढी, र जंगली जनावरको आक्रमण लगायतका घटनाहरूले पनि जनधनमा उल्लेखनीय क्षति पुऱ्याएका छन्।

विपद् व्यवस्थापन सूचना प्रणाली पूर्ण रूपमा व्यवस्थित नहुँदा स्थानीय समुदाय, वडा कार्यालय, नगरपालिका तथा स्थानीय प्रहरी कार्यालयहरूबाट प्राप्त जानकारी र डिआरआर पोर्टलमा प्रकाशित तथ्याङ्कहरूमा स्पष्ट अन्तर देखिन्छ, जसले सूचना अद्यावधिकमा समन्वयको कमजोरी रहेको संकेत गर्छ।

तालिका १३ : जनवरी २०११ देखि फेब्रुअरी २०२५ सम्म प्रकोपका कारण भएको क्षतिको विवरण

नाम	मिति अवधि	घटना संख्या	मृत्यु			घाइते			प्रभावित परिवार	घर क्षति			अनुमानित क्षति	
			पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा		आंशिक	पूर्ण	गोठ क्षति		
														पशु चोपाया क्षति
सुन्दरहरैँचा नगरपालिका	२०१७-१०-२९	१६८	१	३	५	१२	६	१८	३३१	१०९	३९	४८	२३	१०९६३९०००
	२०२५-०५-१४	१६८	१	३	५	१२	६	१८	३३१	१०९	३९	४८	२३	१०९६३९०००

स्रोत : Drr portal/Moha

सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना निर्माण गर्ने क्रममा, प्रत्येक वडा कार्यालयमा वडा अध्यक्षको नेतृत्वमा आयोजित वडास्तरीय छलफलबाट प्राप्त जानकारीका आधारमा विभिन्न प्रकारका विपद्हरूले निम्नानुसार क्षति पुऱ्याएको देखिएको छ।

मानवीय क्षतिको दृष्टिले सडक दुर्घटना, बाढी/नदी कटान, चट्याड, वन्यजन्तु आतंक, तथा सरुवा रोग प्रमुख कारणका रूपमा पहिचान भएका छन्। सामाजिक तथा आर्थिक क्षतिको सन्दर्भमा हावाहुरी, पशुमा लाग्ने रोगहरू, र आगलागीबाट सिर्जना भएका विपद्हरू उल्लेखनीय छन्। वडास्तरीय छलफलबाट सङ्कलित तथ्याङ्कलाई निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका १४ : सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको विपद् ऐतिहासिक समयरेखा विश्लेषण

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)						
वडा नं १							
बाढी कटान	विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका
	लोहन्द्रा कटान	१	खोरिया बस्ती	५०	२०		
	लोहन्द्रा कटान	१	क्याम्पा बस्ती	५५	२०		
	डुवान	१	कुमार गाउँ	५००	१८	५	१
	डुवान	१	लक्ष्मीपुर	९०	५५		
	डुवान	१	पचाम जुडिपैनी	१६०	५०		
	डुवान	१	टनकपुर	१२०	१२०		
	डुवान	१	हरैँचा बजार पूर्वटोल	६०	३५	३	१०
	डुवान	१	हरैँचा बजार पश्चिमटोल	२५०	५०		
	डुवान	१	डागीटोल बाधडाँडा	१२०	३		
	डुवान	१	खादमटोल	१५०	५		
				जम्मा	३५८	८	९

स्रोत: लोकेशन ट्राकिङ २०८२

वडाको पूर्व सिमानामा लोहन्द्रा खोला, पश्चिम तर्फ खादम खोला, लोहन्द्राबाट शुरु भएर लक्ष्मीपुर हुँदै हरैँचा पूर्वटोल बाट गएको तिस्ति पैनी (राते, उल्टी), टनकपुर पचाम हुँदै हरैँचा पश्चिममा पुगेको जुडी र वानडाँडामा भएको झर्ना पैनी बाढी डुवानका कारण बनेका छन्।

बाढीको अवस्था:

- किस्ती र लोहन्द्राको सँगमदेखि खोला पश्चिम ताकेर बग्छ र खोरिया, क्याम्पा टोल वर्षेनी कटान गरिरहन्छ। २०४४ सालमा ७० विघा खेतीयोग्य जमिन बगायो। २०७४ सामा पनि २० विघा कटान भयो। अहिले पनि बाढी पस्ने सम्भावना छ।

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)
	<ul style="list-style-type: none"> • लक्ष्मीपुरमा बाढीका कारण डुवाउने । आवत जावतमा अवरोध । घरहरूमा ३ फुटसम्म पानी पस्ने । घरहरू बगाउने गरेको । • हरैँचा पूर्वटोलमा लोहन्द्रा, किस्ती खोला र राते खोलाको पैनीको बाढीले डुवान हुने • काजी बाँधडाँडा पोखरीको पानी सुक्दै गएको । वर्षामा पानी भरिदा बाँध फुट्नसक्ने, बालबालिका त्यसमा पर्नसक्ने । जमिन भिजेपछि नजिकका घरहरू भत्किनसक्ने, सर्पदंश हुनसक्ने । • बाँधडाँडा पूर्वको भूमिहीन दलितहरू (३ घर) सडकको जग्गामा बसेका र नालीमा आउने बाढीका कारण घरहरू भत्किन लागेका । • टनकपुरमा जुडी (कालीखोला) को पानी उलाउ भएर आउँछ । ३ विगाहामा रहेको वस्ती गहिरो भएकोले डुवाउँछ तर निकास छैन । जनता मा.वि. पनि डुब्छ । कल्भर्ट बगाएको छ । सबै घर डुब्ने गर्छन् । • वर्षादको समयमा वडाका अधिकाँस टोलहरूमा डुवान हुने गरेको । जनजीवन अस्तव्यस्त हुने गरेको । धनमाल, पशुचौपायाहरू, हाँस कुखुराहरू, बालीनाली तथा घर, फर्निचर, खाद्यान्न, लत्ताकपडा आदिमा क्षति हुने गरेको । <p>डुवान हुनुका प्रमुख कारण</p> <ul style="list-style-type: none"> • अव्यवस्थित वसोवासको कारण पानीको निकास रोकिएको छ । • केहि स्थानहरूमा भूगोल नै पनि तुलनात्मक रूपमा होचो छ । • व्यवस्थित ढल निकासको अभावका कारण डुवान हुने गरेको छ । • लक्ष्मीपुरमा पहिले ३५ फुटको किस्ति पैनी थियो । अहिले मासिएको छ । • खोला र पैनीको डिलमा, सडक र सडकको दायीँबायीँ भएका नालीहरूमा अतिक्रमण गरेर घरहरू बनाएको • वडाका सबै टोल तथा वस्तीहरूमा भएका नालीहरूमा अवरोध भएको । • हाल भएका ह्युमपाईप तथा कल्भर्टहरू कतिपय साँघुरा भएकाले पानी निर्वाध बग्न नसकेको । • जुडिखोला, राते खोलामा आसपासबाट अतिक्रमण भएको र केही स्थानमा खोलाको नामोनिसान समेत मेटिन गएका कारणले । <p>जोखिममा रहेका टोलहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> • लोहन्द्रा खोलाका कारण खोरिया बस्ती (२०) र क्याम्पा बस्ती (२०) जोखिममा छन् । • खादम खोलाका कारण ढकाल टोल (१०) जोखिममा । • जुडी खोलाका कारण पचाम (५०) टनकपुर (१५०) र हरैँचा पश्चिम टोल (१०) जोखिममा । • झर्ना खोलाका कारण बानडाँडा (५) जोखिममा रहेका छन् । <p>१० वर्षमा भएको क्षति</p> <ul style="list-style-type: none"> • २०७५ देखि २०८१ सम्म हरैँचामा खादम खोलाका कारण ३ जना र उल्टीपैनी कारण १ जनाको मृत्यु र बाटो कटान भएको । • २०७४ सामा २० विघा कटान भएको । • खोरिया टोलमा २ घर पूर्ण क्षति भएको । १ विघा जग्गा कटान भएको । • खादम खोलाले गुरागाईँ टोल जाने पुल पचामको पुल लक्ष्मीपुर उल्टीपैनीको पुल काजीबाँधको पुलमा क्षति । • पचाम ग्रामथानको धोवियारे पैनीले थानको जग्गा कटान । <p>समाधानका लागि भएका प्रयासहरू</p> <ul style="list-style-type: none"> • २०७५/२०७६ सालमा संघीय सरकारको सहयोगमा लोहन्द्रा खोलामा १ किलोमिटर र प्रदेश सरकारको सहयोगमा पूर्वटोलमा रातेपैनी (उल्टी) मा तटबन्ध गरेको । • लोहन्द्रा खोलामा आर्यघाट उत्तरमा ३०० मिटर मात्र तटबन्ध भएको । <p>जोखिम न्यूनीकरणका लागि आगामी योजना:</p>

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अब गर्नुपर्ने थप कामहरू)
	<ul style="list-style-type: none"> • किस्ती लोहन्द्रा सँगम माथिल्लो खोरिया देखि तल डम्पिङ साईट सम्म करिव 4 किलोमिटर लम्बाईमा स्पर सहितको तटबन्ध निर्माण गर्ने । • क्याम्पाटोल घाटदेखि दक्षिण ग्रामथानको सिमाना हुलाकी मार्गसम्म करिव ५०० मिटर तटबन्ध निर्माण गर्ने । • तटबन्ध भित्र बाँस लगायतका बहुउपयोगी विरुवाको वृक्षारोपण गर्ने । • लक्ष्मीपुरमा पहिले ३५ फुटको किस्ति पैनी थियो । अहिले मासिएको छ । त्यसलाई पुनः नक्सानुसार कायम गरी पुनर्निर्माण गर्ने । • कुमारगाउँ स्कुलदेखि थान जाने बाटोमा सरकारी पैनीमा कल्भर्ट बनाउने । • हरैँचा पूर्वटोलमा पैनीको उत्तर र बाटोको दक्षिण तर्फ १५०० मिटर तटबन्ध निर्माण गर्ने । <p>काजी बानडाँडामा:</p> <p>पूर्व र दक्षिणतर्फ पर्खाल लगाएर सुरक्षित जलासयको निर्माण गर्ने । बाह्रैकाल पानीको लागि कालीखोला पैनी जलासय हुँदै पठाउने र पूर्वतर्फ ढोका राखेर पानी बढी हुँदा ढोका खोलेर बाहिर पठाउने व्यवस्था मिलाउने । खोलाको माथिल्लो भागदेखि सरसफाई गरी अवरोधहरू हटाउने । वृक्षारोपण गर्ने र डिलमा बाँस लगाउने ।</p> <p>काजी बाँधडाँडा वरिपरि बारबेरा गर्ने ।</p> <p>देवीको थानमा एक राम्रो मन्दिर निर्माण गर्ने ।</p> <p>बाँधडाँडाको बाटो पूर्वको वस्तीका ५ घरलाई बाटो पश्चिम सुरक्षित बनाएर स्थानान्तरण गर्ने । बाँधमा आलंकारिक माछा र हाँसपालन गर्ने र पूर्वाधारहरूको निर्माण संगै प्रचारप्रसार गरेर पर्यटकहरू आकर्षित गर्ने ।</p> <p>टनकपुरमा जुडी (कालीखोला) को पानी उलाउ भएर आउँछ । ३ विगाहामा रहेको वस्ती गहिरो भएकोले डुवाउँछ तर निकास छैन</p> <ul style="list-style-type: none"> • जुडि वा कालीखोलालाई माथिदेखि तलसम्म स्कावेटर लगाएर सफा गर्ने । • हाल बालविकास भएको स्थानमा र चौरीटोल वृक्षारोपण क्षेत्रमा अग्लो सामुदायिक भवन निर्माण गर्ने । • घरहरू निर्माण गर्दा ३ फिट माथि उठाएरमात्र निर्माण गर्ने । • समुदायका नालीहरूलाई व्यवस्थित गरी जुडि खोलामा मिसाउने । • जनता मा.वि. अगाडिको लगायत पुराना हटाएर नयाँ र फराकिला कल्भर्ट निर्माण गर्ने । • खोला र पैनीको डिलमा बनाएका घरटहराहरूलाई स्थानान्तरण गर्ने । <p>मुख्यरूपमा लोहन्द्रा, जुडि र राते खोलाबाट आएको बाढी गाउँमा पसेर डुवान गर्ने समस्या नै ठूलो भएकोले:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ईलाका प्रहरी कार्यालय अगाडी ड्रेन निर्माण गरी उल्टी पैनीमा पुर्याउने । (२५० मिटर) • सडक र सडकको दार्याँबायाँ भएका नालीहरूमा अतिक्रमण गरेर घरहरू बनाएकाले नगरपालिकालाई सो को नियमन गर्ने ऐन वा कार्यविधि बनाएर हटाउने । • वडाका सबै टोल तथा वस्तीहरूमा भएका नालीहरूका अवरोधहरूलाई खोल्ने र पानी सुचारु गर्ने । • हाल भएका ह्युमपाईप तथा कल्भर्टहरू कतिपय साँघुरा भएकाले प्राविधिक अध्ययन गरी ठूलो र अग्लो बनाउने । जस्तै: हरैँचा पश्चिमटोल सिमानाको कल्भर्ट, ज.मा.वि. अगाडिको कल्भर्ट आदि । • जुडिखोला, राते खोलामा आसपासबाट अतिक्रमण भएको र केही स्थानमा खोलाको नामोनिसान समेत मेटिन गएकोले स्कावेटरको मद्दतले खोलाको क्षेत्रलाई फराकिलो बनाउने । पानी निकास खुल्ला गर्ने । • किचक गढी, बाँधडाँडा जस्ता ऐतिहासिक स्थानहरूको रेखाङ्कन, संरक्षण र प्रवर्द्धन गरी आकर्षक पर्यटकीय क्षेत्रको रूपमा विकास गर्ने • वडाका सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गाहरूको खोजी र नक्साङ्कन गरी संरक्षण तथा सामुदायिक हितको लागि उपयोग गर्ने ।

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)								
	<ul style="list-style-type: none"> कतिपय पुराना पैनीहरू अतिक्रमण गरी मासिएकाले पनि बाढी डुवानको समस्या बढेको छ । पुरानो नक्साका आधारमा यस्ता स्थानहरूको पहिचान गरी संरचनाहरू निर्माण गरी समुदायलाई सुरक्षित बनाउने । हरेक वस्तीको विकास र विपद् जोखिम न्यूनीकरण, व्यवस्थापन, सरसफाई आदि गर्न समुदायलाई ने जिम्मेवार बनाउन टोल विकास संस्थाहरूको स्थापना र संयोजन गर्ने । पचाम चौरीमा बाल उद्यान निर्माण गर्ने । विपद् जोखिम तथा जलवायु परिवर्तनको प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न र समुदायको आर्थिक समृद्धिको लागि खोला किनारमा बाँस प्रजातिको वृक्षारोपण (बेम्बो फार्मिङ्ग) अभियान चलाउने । 								
आगलागी	विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका		
	आगलागी	१	पचाम		५०				
	आगलागी	१	टनकपुर	४५	४५				
	आगलागी	१	बाँधडाँडा		३०				
	आगलागी	१	झागडटोल		२५				
	आगलागी	१	हरैचा पश्चिमटोल		३५				
	आगलागी	१	मियाँटोल		१५				
	आगलागी	१	लक्ष्मीपुर		५५				
	जम्मा				२६०				
	<ul style="list-style-type: none"> हालका दिनमा पहिलाको जस्तो आगलागी हुन छाडेको छ । हाल ग्यास तथा विजुलीबाट बढी आगलागीको जोखिम बढेको छ । आगलागीबाट हालसम्म मानवीय मृत्यु भएको छैन । ६ वटा घरमा आगलागी भएको छ । 								
सडक दुर्घटना	सडक दुर्घटनाका कारण: <ul style="list-style-type: none"> सडकमै हटिया लाग्ने भएकोले हरैचा र पचाम बजारमा अत्यधिक सडक दुर्घटना हुने । बिराटनगर देखि बिराटचोकसम्मको सडकमा तिब्र गति । बजारक्षेत्रमा जेब्रा क्रसिङ्ग नहुनु । हरैचाबजार लगायत वडाका व्यस्त स्थानहरूमा सडक सचेतना होडिङ्गबोर्ड नहुनु । ट्राफिक व्यवस्था कडा बनाउन नसकेको । ग्रामीण सडकमा पशु चौपायाहरू बाँध्ने गरेको । मादक पदार्थ सेवन गरी सवारी चलाउने । सडक पेटीमा सामान फिजाउन र व्यापार गर्ने । सडक किनारामा निर्माण सामग्री भण्डार । बारम्बार सडक दुर्घटना हुने स्थान: हरैचा, पचाम टोल बढी दुर्घटना हुने सवारी साधन: टिफर, मोटरसाइकल र सिटीसफारी हालसम्म भएको क्षति: <ul style="list-style-type: none"> दैनिक सडक दुर्घटना हुने गरेको २०७१ वैशाख देखि २०८१ चैत्र सम्मको १ वर्षमा ३ जनाको मृत्यु १० वर्षमा ३५ जनाभन्दा बाढी मृत्यु र ८० जना घाइते भएका 								
विद्युतीय दुर्घटना	<p>पचाम, टनकपुर, बाँधडाँडा, झागडटोल, हरैचा पश्चिमटोल, मियाँटोल, लक्ष्मीपुरलगायतका टोलहरूमा बढी विद्युतीय दुर्घटना हुने गरेको ।</p> <p>२०७१ साल देखि २०८१ सालसम्म विद्युत दुर्घटनाका कारण ३ जनाको मृत्यु भएको । १ जना घाइते ।</p> <p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> तारहरू लत्रिएका विद्युत पोलहरू ढल्किएका 								

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)						
	<ul style="list-style-type: none"> विद्युत तार नेटका तारहरू टेलिफोन टेलिभिजनका तारहरू एकैसाथ गुजुल्टिएर रहेका । हाल विद्युतीय दुर्घटनाको जोखिम बढेको छ । खास गरी वजारमा खुल्ला तार र यसको व्यवस्थापन जोखिम बढाउनमा जिम्मेवार छ । हालसम्म विद्युतीय दुर्घटनाबाट धेरै जना घाइते भएका छन् । 						
वडा नं २							
बाढी कटान	विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका
	कटान	२	करेवना	३०	७	७	५
	कटान	२	जोगियारे	३०	८	७	४
	कटान	२	गोलापरासी	६०	१२	१	१
	कटान	२	पत्थरघट्टा	७०	५०	२	२
	कटान	२	जोगियारे टोल	६०	१०	१	२
	कटान	२	मझुवा	२००	१५	२	२
	कटान	२	बेलडागी	७०	२	२	१
				५२०	१०४	२२	१७
	<p>जोखिम बढ्नुको प्रमुख कारण</p> <ul style="list-style-type: none"> वडा नं.-२ को पश्चिम भागमा बग्ने मदाहा-मालती खोलाले उफ्रौलीया, बेलडाँगी क्षेत्रमा बग्नु । पूर्व पश्चिम क्षेत्रमा बग्ने फौदार दोलाले गोलापरासी, फुलवारी र कारेवना टोल हुँदै बग्छ । वडाको बीच भागमा मदाहा खोला पत्थरघट्टा, बेलडाँगी, मजुवाटोल र मृगौलीया टोल हुँदै बग्नु । खोला, पैनी र नालाको पानीको निकास नहुनु । <p>१० वर्षमा भएको क्षति</p> <ul style="list-style-type: none"> २०७२ सालमा मजुवा टोलमा-१ जनाको मृत्यु २०८० सालमा पत्थरघट्टा टोलमा-१ बच्चाको मृत्यु २०८० सालमा मजुवाटोलमा-१ जनाको मृत्यु २०८० सालमा मजुवा टोलमा-१ जनाको मृत्यु २०७८ मा करिब ४५% वालीमा नोक्सान <p>समाधानका लागि भएका प्रयासहरू</p> <ul style="list-style-type: none"> सरकारी तवरबाट कुनै पनि काम नभएको । स्थानीय नागरिकहरूको सहयोगमा खोला खोल्सीमा भएका कहीं बोटविरुवा काट्न लगाएको । <p>जोखिम न्यूनीकरणका लागि आगामी योजना:</p> <ul style="list-style-type: none"> उच्च जोखिम क्षेत्रमा टुङ्गाजाली निर्माण खोला पैनीको उपयुक्त निकास जनचेतनाको विकास र सावधानी अपनाउनु गर्ने 						
आगलागी	विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका
	आगलागी	२	हिमालचोक	३०	२	१	
	आगलागी	२	पत्थरघट्टा	७०	१०	२	
	आगलागी	२	झाँगड टोल	६०	३०	२	
	जम्मा			१६०	४२	५	
	<ul style="list-style-type: none"> पहिलाको जस्तो आगलागी हुन छाडेको छ । तर हाल ग्यास तथा विजुलीबाट बढी आगलागीको जोखिम बढेको छ । २०८१ पत्थरघट्टा टोलमा १ जनाको मृत्यु पत्थरघट्टामा २ वटा घर डढेर नष्ट, घरबाट कुनै सामान निकाल्न नपाइएको । <p>समाधानका उपाय:</p>						

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू
	<ul style="list-style-type: none"> विजुल शशीको तार छेउछाउमा बोटविरुवा काट्नु पर्ने। घर-कार्यालयहरूमा अर्थिङ र जनचेतनाको विकास गर्नु गराउनु पर्ने।
हावाहुरी	<p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> वस्ती नजिकै रुखहरू हुनु घरहरू कमजोर र टाटी-टिनाका हुनु <p>असर:</p> <ul style="list-style-type: none"> २०७३ सालमा मृगौलीया बजारमा रुखले किचेर १ जनाको मृत्यु वडा भरीका करिव ४५/४८ घरका छाना उडाएको। <p>समाधानका उपायहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> घरवस्ती वरिपरिका ठूला रुखहरू हटाउनु पर्ने। आफ्ना घर टहरा दरो बनाउनु पर्ने।
पशु तथा बाली रोग	<p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> पशु कृषकलाई तालिम नहुनु उन्नतजातका पशु भित्रिनु समयमा औषधी नपाउनु मल विउ गुणस्तरीय नहुनु माटोको उर्भरशक्ति हास हुनु समयमा औषधी र विषादी नपाउनु पानीको उपयुक्त श्रोत नहुनु <p>असर:</p> <ul style="list-style-type: none"> विगत १० यता ६० भन्दा बढी गाई तथा बाखा, कुखुरा र सुँगुर गरी १०० बढीको मृत्यु भएको। वडाका उफ्रौलीया, वेलडाँगी, गोलापरासी, फुलवारी र कारेवना लगायत टोलमा करिव १५/१८ लाख वरावरको नोकसान <p>समाधानका प्रयासहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> खोप, पशु जाँच तथा औषधि केही मात्रामा उपलब्ध गराउने गरेको। कृषियोग्य क्षेत्रमा थोरै मात्रामा पहल न्यूनतम मल-विउविजन बाहेक अन्य नभएको <p>समाधानका लागि योजना:</p> <ul style="list-style-type: none"> वर्षमा कमसेकम १२ पटक पशुहरूको परिक्षण र औषधि उपलब्ध गराउनु गर्ने। औषधि र परिक्षण सहज हुनुपर्ने। नियमित चेकजाँच र औषधि उन्नत मल-विउविजनको उपलब्धता आवश्यकता अनुसार विसादी उपलब्धता र प्रयोगविधिको ज्ञान माटो परिक्षण, बाली परिक्षण
विद्युतीय दुर्घटना	<ul style="list-style-type: none"> वडाका अधिकाँस टोलहरूमा बढी विद्युतीय दुर्घटना हुने गरेको। <p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> तारहरू लत्रिएका विद्युत पोलहरू ढल्किएका विद्युत तार नेटका तारहरू टेलिफोन टेलिभिजनका तारहरू एकैसाथ गुजुल्टिएर रहेका। हाल विद्युतीय दुर्घटनाको जोखिम बढेको छ। खास गरी बजारमा खुल्ला तार र यसको व्यवस्थापन जोखिम बढाउनमा जिम्मेवार छ। हालसम्म विद्युतीय दुर्घटनाबाट धेरै जना घाइते भएका छन्।

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)						
सर्पदंश	<ul style="list-style-type: none"> २०७३ सालमा खोरिया टोलमा १ वालिका मृत्यु २०७९ सालमा पथरघट्टा टोलमा १ वालिकाको मृत्यु २०८० सालमा करेवना टोलमा १ बच्चाको मृत्यु समाधानका उपायहरू: <ul style="list-style-type: none"> स्थानीय स्तरमा टोल सुधार समिति गठन गर्नु पर्ने घर बरिपरी सरसफाइ राख्नु पर्ने वालवालिकाहरूलाई अविभावकसँगै राख्नु पर्ने । 						
वडा नं ३							
वाढी कटान	विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका
	कटान	३	आइतबारे	१८०	४०	६	३
	कटान	३	शेषनारायण	३००	१५	१५	१०
	कटान	३	चिचरवना	१५	३	२	१
	कटान	३	रेडक्रस बस्ती	३२	३	२	२
	कटान	३	इराक टोल	३०	१०	१०	४
	वाढी	३	नमुना टोल	१०५	५	३	१
			जम्मा	६६२	७६	३८	२१
	जोखिम बढ्नुको प्रमुख कारण <ul style="list-style-type: none"> इराक टोल, आइतबारे, लोचनी, रेडक्रस, शेषनारायण टोल गच्छिया खोला नजिकमा छन्। तटबन्ध, जाली तथा खोला व्यवस्थित छैन १० वर्षमा भएको क्षति <ul style="list-style-type: none"> खोलाले शेषनारायण टोलमा-१०, रेडक्रस टोलमा-५, लोचनी टोलमा-१० विघा कटान गरी खोला नम्बरी जग्गामा बगेको। त्रिगतमा ८ घर विस्थापित भएको र अब इराम टोलका २५ घर स्थानान्तरण गर्न अत्यावश्यक। समाधानका लागि भएका प्रयासहरू <ul style="list-style-type: none"> शेषनारायण टोलमा-१०० मिटर, रेडक्रस टोलमा-२५ मिटर, लोचनी टोलमा-५० मिटर, सोमबारे टोल पश्चिममा-अन्दाजी २५० फरकफरक ठाँउमा जाली र तटबन्ध भएको। जोखिम न्यूनीकरणका लागि आगामी योजना: <ul style="list-style-type: none"> गच्छिया खोलाको करिब ७ कि.मि. मध्ये २ कि.मि.मा बाहेक <ul style="list-style-type: none"> इराक टोल-३०० मिटर आइतबारे-५०० मिटर चिचरवना खाप-५०० मि. सोमबारे पश्चिम-५०० मि. रेडक्रस दक्षिण क्षेत्र-३००मि. शेषनारायण क्षेत्र-२ कि.मि.मा तटबन्ध गर्नु पर्ने। 						
आगलागी	विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका
	आगलागी	३	शेषनारायण	३००	२०	२	
	आगलागी	३	रेडक्रस बस्ती	२७	१०	१	
	आगलागी	३	लालबस्ती	१००	१०	२	

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)						
	आगलागी	३	इराक टोल	३०	१०	१०	
	आगलागी	३	लक्ष्मीनारायण	५०	२०	१	
	जम्मा			५०७	७०	१६	
	<ul style="list-style-type: none"> पहिलाको जस्तो आगलागी हुन छाडेको छ । तर हाल ग्यास तथा विजुलीबाट वढी आगलागीको जोखिम बढेको छ । २०८१ पथरघट्टा टोलमा १ जनाको मृत्यु पथरघट्टामा २ वटा घर डढेर नष्ट, घरबाट कुनै सामान निकाल्न नपाइएको । <p>समाधानका उपाय:</p> <ul style="list-style-type: none"> विजुल शशीको तार छेउछाउमा बोटविरुवा काट्नु पर्ने । घर-कार्यालयहरूमा अर्थिड र जनचेतनाको विकास गर्नु गराउनु पर्ने । 						
खडेरी	<p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> गछिया खोला छ, गहिरो छ, पानी खेतीसम्म ल्याउन सकिन्न । पैनी छैनन्, नहर पनि छैनन् । यथार्थमा ७५% बढी कृषियोग्य भूभाग छ । केही बोरिड छन् संचालन गर्दा विजुलीको भोल्टेज पुग्दैन । <p>पानीको श्रोत नभएका कारण खडेरी छ ।</p> <p>असर:</p> <ul style="list-style-type: none"> सुख्खा खडेरीका कारण वडा भरीमा वसेनी हिउदे र बर्षेवालीमा २०% बढी अन्न सुकेर जान्छ, भित्र्याउन पाइदैन । <p>पानीको अभावमा नगदेवाली र तरकारी खेती प्रायः गरिदैन । गरे पनि उत्पादन हुँदैन ।</p> <p>न्यूनीकरणका प्रयाश:</p> <ul style="list-style-type: none"> कृषि कार्यालयसँगको समन्वयमा नयरपालिकाले ५०% अनुदानमा ४ विघा जमिनमा एउटाका दरले स्यालो ट्यूबवेल दिन्छ । २ वर्षमा ६ वटा स्यालो ट्यूबवेल गाडेको छ । भूमिगत सिचाइबाट एउटा डिप ट्यूबवेल गाडेको छ । <p>समाधानका उपायहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> सिचाइको लागि कम्तीमा ५ वटा डिप बोरिड, २० वटा पावरड्रिल ट्यूबवेल र १०० वटा स्यालो ट्यूबवेल निर्माण गर्न सकेमा सुख्खा खडेरी न्यूनीकरण हुन्छ । पुराना पैनीहरूको व्यवस्थापन गरी जिवित गर्नुपर्छ । 						
पशु तथा बाली रोग	<p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> वडा नं.-३ मा पशुपालन हुनु लम्पी, खोरेत, चर्चरे, भ्यागुते रोग देखिनु पशुकृषकलाई पशु सम्बन्धि तालिम नहुनु उन्नतजातका पशु भित्रिनु तथा समयमा औषधि नपाउनु माटोको उर्भरशक्ति हास हुनु समयमा औषधी र विषादी नपाउनु पानीको उपयुक्त श्रोत नहुनु <p>असर:</p> <ul style="list-style-type: none"> २ वर्ष अगाडि लम्पीस्किकनका कारण ४ वटा गाईको मृत्यु अन्य रोगका कारण हरेक वर्ष बाखा, कुखुरा करिव २०% बढीको मृत्यु हुने गरेको । 						

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)						
	<p>समाधानका प्रयासहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> • खोप, पशु जाँच तथा औषधि केही मात्रामा उपलब्ध गराउने गरेको। • कृषियोग्य क्षेत्रमा थोरै मात्रामा पहल • न्यूनतम मल-विउविजन बाहेक अन्य नभएको <p>समाधानका लागि योजना:</p> <ul style="list-style-type: none"> • वार्षिक १२/१५ पटक पशुहरूको परिक्षण र औषधि उपलब्ध गराउनु गर्ने। • आवश्यक औषधि र परिक्षण सहज बनाउनु पर्ने। • उन्नत मल-विउविजनको उपलब्धता • आवश्यकताअनुसार विषादी उपलब्धता र प्रयोगविधिको ज्ञान • माटो परिक्षण, वाली परिक्षण 						
विद्युतीय दुर्घटना	<ul style="list-style-type: none"> • वडाका अधिकाँस टोलहरूमा बढी विद्युतीय दुर्घटना हुने गरेको। <p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> • तारहरू लत्रिएका • विद्युत पोलहरू ढल्लिएका • विद्युत तार नेटका तारहरू टेलिफोन टेलिभिजनका तारहरू एकैसाथ गुजुल्टिएर रहेका। • हाल विद्युतीय दुर्घटनाको जोखिम बढेको छ। खास गरी वजारमा खुल्ला तार र यसको व्यवस्थापन जोखिम बढाउनमा जिम्मेवार छ। • हालसम्म विद्युतीय दुर्घटनाबाट धेरै जना घाइते भएका छन्। 						
सर्पदंश	<ul style="list-style-type: none"> • २०७३ सालमा खोरिया टोलमा १ बालिका मृत्यु • २०७९ सालमा पथरघट्टा टोलमा १ बालिकाको मृत्यु • २०८० सालमा करेवना टोलमा १ बच्चाको मृत्यु <p>समाधानका उपायहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय स्तरमा टोल सुधार समिति गठन गर्नु पर्ने • घर वरिपरी सरसफाइ राख्नु पर्ने • बालबालिकाहरूलाई अविभावकसँगै राख्नु पर्ने। 						
वडा नं ४							
वाढी कटान	विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका
	कटान	४	बलिया खापबस्ती	२५०	२०	२०	२
	कटान	४	चरिगुवा खापबस्ती	१००	४५	३०	१
	कटान	४	बडहरा खापबस्ती	१८०	७०	१	१
	कटान	४	सिमलडाँडा		१८	०	०
	कटान	४	हवेली खापबस्ती	२५०	३०	२०	५
	कटान	४	अनुकुलन	३००	१०	२	२
	कटान	४	बलिया	३००	१००	१५	२
					२९३	८८	१३
	<p>वडाको पूर्व सिमानामा गच्छिया खोला, पश्चिम सिमानामा बुढीखोला, बीचमा तेलिया (२ भँगालो), भलुवा खोला रहेका छन्।</p> <p>जोखिम बढ्नुको प्रमुख कारण</p>						

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)																																																															
	<ul style="list-style-type: none"> बुढी खोलाका कारण खापबस्ती, चरिगुवा गछिया खोलाका कारण सिमलडाँडा, हवेली गैरीटोल र बडहरा गैरीटोल तेलीखोलाका कारण खोला आसपासको जग्गा कटान गर्ने गरेको <p>१० वर्षमा भएको क्षति (मानवीय, घर, चौपाया, जग्गा, सार्वजनिक सम्पत्तिहरू.....)</p> <ul style="list-style-type: none"> २०७८ सालको बाढीमा तेलिया खोलाले एक सिटीसफारी सहित १ जना बेपत्ता । सिटीसफारी भने भेटिएको । २०७४ सालमा बुढी खोलामा एक जना मानिस बगाएको र एक झोलुङ्गेपुल बगाएको । त्यही वर्ष बुढीखापमा ३ जना बेपत्ता २५ घर पूर्ण क्षति सिर्जनशील आ वि मन्दिर लगायत धेरै क्षेत्र डुवानमा परेको । तेलिया खोलाले सरस्वती आ वि कटान गरिरहेको । पहिले बनाएको तटबन्ध भत्काएको । हालसम्म १० विघा जमिन कटान गरिसकेको । <p>समाधानका लागि भएका प्रयासहरू</p> <ul style="list-style-type: none"> गछियाखोला: पोखरियामा ६५ मिटर हवेलीमा ३८ मिटर तेलियाखोला: ६५ मिटर बुढीखोला: <p>जोखिम न्यूनीकरणका लागि आगामी योजना:</p> <p>गछिया खोला:</p> <ul style="list-style-type: none"> हवेली टोल उत्तर जिर्ण तटबन्ध मर्मत गरी सुरक्षित गराउने । गैरीटोललाई सुरक्षित गराउन हवेलीटोलमा १५० मिटर तटबन्ध गर्ने । सिमलडाँडालाई सुरक्षित राख्न १०० मिटर तटबन्ध गर्ने । ल्याण्डफिल साइटमा उत्तरतर्फ १५० मिटर र दक्षिणतर्फ ५० मिटर तटबन्ध गर्ने । <p>बुढी खोला:</p> <ul style="list-style-type: none"> जग्गा कटान रोक्न बलियाखाप देखि अनुकुलनगरको गोकुलम उत्तरसम्म १ किलोमिटर तटबन्ध गर्ने । चरिगुवालालाई सुरक्षित बनाउन गोकुलम दक्षिण देखि चरिगुवा सम्म करिब २०० मिटर तटबन्ध निर्माण गर्ने । 																																																															
डुवान	<p>उच्च जोखिममा रहेको वस्तीको नाम</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>विषय क्षेत्र</th> <th>वडा नं</th> <th>वस्तीको नाम</th> <th>जम्मा घरधुरी</th> <th>उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी</th> <th>स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी</th> <th>विस्थापित भैसकेका</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>डुवान</td> <td>४</td> <td>चरिगुवा</td> <td>१००</td> <td>३०</td> <td>१</td> <td>२</td> </tr> <tr> <td>डुवान</td> <td>४</td> <td>अनुकूलन</td> <td>३००</td> <td>१०</td> <td>२</td> <td>२</td> </tr> <tr> <td>डुवान</td> <td>४</td> <td>बलिया खाप</td> <td>२५०</td> <td>२५</td> <td>२</td> <td>१</td> </tr> <tr> <td>डुवान</td> <td>४</td> <td>बलिया</td> <td>३००</td> <td>१५</td> <td>२</td> <td>१</td> </tr> <tr> <td>डुवान</td> <td>४</td> <td>बाँसबारी</td> <td>३००</td> <td>१५</td> <td>२</td> <td>२</td> </tr> <tr> <td>डुवान</td> <td>४</td> <td>भोलेध्वर टोल</td> <td>१६५</td> <td>१५</td> <td>१२</td> <td>२</td> </tr> <tr> <td>डुवान</td> <td>४</td> <td>हवेली</td> <td>२५०</td> <td>९०</td> <td>३०</td> <td>३०</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td>२०२</td> <td>५२</td> <td>४१</td> </tr> </tbody> </table> <p>स्रोत: वडास्तरीय कार्यशाला र लोकेशन ट्राकिङ २०८२</p>	विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका	डुवान	४	चरिगुवा	१००	३०	१	२	डुवान	४	अनुकूलन	३००	१०	२	२	डुवान	४	बलिया खाप	२५०	२५	२	१	डुवान	४	बलिया	३००	१५	२	१	डुवान	४	बाँसबारी	३००	१५	२	२	डुवान	४	भोलेध्वर टोल	१६५	१५	१२	२	डुवान	४	हवेली	२५०	९०	३०	३०					२०२	५२	४१
विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका																																																										
डुवान	४	चरिगुवा	१००	३०	१	२																																																										
डुवान	४	अनुकूलन	३००	१०	२	२																																																										
डुवान	४	बलिया खाप	२५०	२५	२	१																																																										
डुवान	४	बलिया	३००	१५	२	१																																																										
डुवान	४	बाँसबारी	३००	१५	२	२																																																										
डुवान	४	भोलेध्वर टोल	१६५	१५	१२	२																																																										
डुवान	४	हवेली	२५०	९०	३०	३०																																																										
				२०२	५२	४१																																																										

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)						
	<p>जोखिम बढ्नुको प्रमुख कारण</p> <ul style="list-style-type: none"> • अव्यवस्थित बसोबासको कारण पानीको निकास रोकिएको छ । • केहि स्थानहरूमा भूगोल नै पनि तुलनात्मक रूपमा होचो छ । • व्यवस्थित ढल निकासको अभावका कारण डुवान हुने गरेको छ । <p>१० वर्षमा भएको क्षति</p> <ul style="list-style-type: none"> • डुवानका कारण वर्षेनी जनजीवन कष्टकर बन्ने गरेको छ । <p>अव के गर्नु पर्छ ?</p> <ul style="list-style-type: none"> • ड्रेन निर्माण गरेर नजिकको खोलामा मिसाउने । 						
आगलागी	विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका
	आगलागी	४	नयाँटोली		५५		
	आगलागी	४	चरिगुवा		१०५		
	आगलागी	४	कुटीटोल		१००		
	आगलागी	४	हवेलीखाप		१५०		
	आगलागी	४	बडहराखाप		७५		
	आगलागी	४	बलियाखाप		२००		
	आगलागी	४	सिमलडाँडा		३५		
	जम्मा				७२०		
	<p>स्रोत: वडास्तरीय कार्यशाला र लोकेशन ट्राकिङ २०८२</p> <ul style="list-style-type: none"> • पहिलाको जस्तो आगलागी हुन छाडेको छ । तर हाल ग्यास तथा विजुलीबाट वढी आगलागीको जोखिम बढेको छ । <p>आगलागीबाट हालसम्म २ जनाको मृत्यु भएको छ भने ६ वटा घरमा आगलागी भएको छ ।</p>						
प्रदूषण	<p>वर्तमान अवस्था:</p> <ul style="list-style-type: none"> • बडहरा खाप टोलको नजिक गछिया खोलाको किनारमा नगरपालिकाको ल्याण्डफिल साइट रहेको । • त्यहाँ फोहरलाई खनेर पुर्ने गरिएको छ । • फोहर बर्गीकरण गर्ने गरिएको छैन । • कुहिने नकुहिने प्लास्टिक धातु सिसा सबै एकै ठाउँमा विसर्जन गर्ने गरिएको छ । • बाढीले कटान पनि गरिरहेको छ । लेदो र सिसाहरू खोलातिर जाँदै गरेको अवस्था छ । • ल्याण्डफिल साइटको नजिकमा रहेको बडहरा खापटोल छ जहाँ चौधरी ऋषिदेव लगायतका मानिसहरूको (५३ घरधुरी) बसोबास रहेको छ । केही सुकुम्बासी छन् भने कतिपयको थोरबहुत जग्गा छ । • स्थानीयहरूले त्यहाँ फालिएका बोतल छड लगायतका सामानहरू लिएर बेच्ने गरेका र लत्ताकपडाहरू प्रयोग गर्ने गरेका छन् । • कवाडी सामानहरू खोजी गरेर थोरबहुत आमदानी हुने हुँदा विद्यालय जाने बालबालिकाहरू धेरै समय विद्यालय नै नजाने गरेका । • यता बलिया खापको पश्चिमतर्फ इटहरी उपमहानगरपालिकाको ल्याण्डफिल साइट छ जसको दुर्गन्ध बलिया खापटोलमा जाने गर्दा २०० जति घरहरू प्रभावित भएका । 						

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)						
	जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू: <ul style="list-style-type: none"> • बडहरा खापटोलको ल्याण्डफिल साइटको चारैतिर घेराबारा गर्ने । • घरबाट नै फोहरको वर्गीकरण गरी उचित व्यवस्थापन गर्ने । • समय समयमा दुर्गन्धनासक रसायनहरूको प्रयोग गर्ने । 						
सडक दुर्घटना	<ul style="list-style-type: none"> • बारम्बार सडक दुर्घटना हुने स्थान: बलिया, बाँसबारी, दुलारी, हवेली टोल • सडक दुर्घटनाका कारण: निर्माणाधिन सडक, सवारी साधनको उच्च चाप, सिटीसफारीको बढ्दो चाप ट्राफिक नियम पालना नहुनु । • बढी दुर्घटना हुने सवारी साधन: टिफर, मोटरसाइकल र सिटीसफारी • हालसम्म भएको क्षति: <ul style="list-style-type: none"> ○ दैनिक सडक दुर्घटना हुने गरेको ○ २०७८ मा १ जना २०७९ मा १ जना २०८२ मा १ जनाको मृत्यु ○ वर्षमा ५० जनाभन्दा बाढी घाइते हुने गरेका ○ वर्षमा २० जना भन्दा बढीको मृत्यु हुने गरेको 						
विद्युतीय दुर्घटना	<ul style="list-style-type: none"> • बडहरा चरिगुवा खापटोल बलिया लगायतका टोलहरूमा बढी विद्युतीय दुर्घटना हुने गरेको । • कारण: <ul style="list-style-type: none"> ○ तारहरू लत्रिएका ○ विद्युत पोलहरू ढल्किएका ○ बलियामा घरसँग टाँसिएरै ट्रान्सफरमर राखिएको । ○ विद्युत तार नेटका तारहरू टेलिफोन टेलिभिजनका तारहरू एकैसाथ गुजुल्टिएर रहेका । ○ हाल विद्युतीय दुर्घटनाको जोखिम बढेको छ । खास गरी वजारमा खुल्ला तार र यसको व्यवस्थापन जोखिम बढाउनमा जिम्मेवार छ । ○ हालसम्म विद्युतीय दुर्घटनाबाट धेरै जना घाइते भएका छन् । 						
वडा नं ५							
बाढी कटान	विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका
	बाढी	५	गैरी टोल	५०	२०	०	०
	बाढी	५	खोक्सी	५०	१०	५	०
	बाढी	५	तिनपैनी	१२०	१५	०	०
	बाढी	५	गौशाला टोल	१००	३०	०	०
	बाढी	५	तिनपैनी	१२०	२०	०	०
	बाढी	५	फोगलेन टापु	६०	३	०	०
	बाढी	५	लाटी झोडा	१५०	३०	०	०
	बाढी	५	बासबारी	५०	०	०	०
	बाढी	५	बलिया	१५०	३०	०	०
			जम्मा	८५०	१५८	५	०
स्रोत: वडास्तरीय कार्यशाला र लोकेशन ट्राकिङ २०८२							
जोखिम बढ्नुको प्रमुख कारण							

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)						
	<ul style="list-style-type: none"> बुढी खोलाका कारण वडाको पश्चिमतर्फका फोक्लेण्ड टापु टोल, लाटीझोडा, गोर्खाली, सुन्दरबलिया, खोक्सी मेला, तीनपैनी, गौशाला, नयाँ बृन्दावन, झरना, हँसिना र प्राकृतिक टोलहरूमा जोखिम बढेको। <p>१० वर्षमा भएको क्षति</p> <ul style="list-style-type: none"> लाटीझोडा टोलमा-१ जनाको मृत्यु गोर्खाली टोलमा-१ जनाको मृत्यु खोक्सी टोलमा-३ जनाको मृत्यु नयाँबृन्दावन टोलमा ५ जनाको मृत्यु फोक्लेण्ड टापु टोलमा खोलाका कारण करिव ४ विघा जग्गा कटान खोला किनारका लाटीझोडा-८० विघा जग्गा कटान र २०५० तिर २० घर बगाएर विस्थापित गरेको, गोर्खाली-५ विघा जमिन कटान र ३ घर बगाएको, टापु, सुन्दरबलिया, खोक्सी मेला, तीनपैनी, गौशाला, नयाँ बृन्दावन, झरना, हँसिना टोलमा बाढी कटान र डुवानको उच्च जोखिम। बाढीका कारण २०७८ मा काटेको र काट्न बाँकी धानमा ठूलो क्षति भएको। <p>समाधानका लागि भएका प्रयासहरू</p> <ul style="list-style-type: none"> खोक्सी टोलमा-५० मि. तटबन्ध —जलउत्पन्न प्रकोप कार्यालय गोर्खाली टोलमा-१० मि. तटबन्ध —नगरपालिकाको सहयोगमा लाटीझोडामा -१०० मि. तटबन्ध —न.पा.र जलउत्पन्नको सहयोग गौशाला क्षेत्र -३०० मि. तटबन्ध —स्थानीय र प्रदेश सरकार फोक्लेण्ड टापुमा - ५० मि. तटबन्ध —जलउत्पन्न र प्रदेश सरकारबाट बुढी खोलाको केही भागमा ढुङ्गाजाली लगाएको। <p>जोखिम न्यूनीकरणका लागि आगामी योजना:</p> <ul style="list-style-type: none"> विशेष गरी फुलवारी-८०० मि., फोक्लेण्ड टापु टोलमा-१ कि.मि., गौशाला टोलमा-५०० मि., खोक्सी टोलमा-६०० मि. तटबन्ध गर्नु पर्ने। अन्यत्र बाँकी भागमा अन्दाजी १२ कि.मि. क्षेत्रमा तटबन्ध निर्माण गरेमा वडालाई सुरक्षित गर्न सकिने। 						
आगलागी	विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका
	आगलागी	५	मुसहर टोल	४५	४०	०	
	आगलागी	५	लाटी झोडा	१५०	२०	०	
	जम्मा			१९५	६०	०	
<p>स्रोत: वडास्तरीय कार्यशाला र लोकेशन ट्राकिङ २०८२</p> <ul style="list-style-type: none"> पहिलाको जस्तो आगलागी हुन छाडेको छ । तर हाल ग्यास तथा विजुलीबाट बढी आगलागीको जोखिम बढेको छ । जंगलको नजिकमा वस्ती छ । <p>समाधानका उपाय:</p> <ul style="list-style-type: none"> फुसका छाना भएका घरहरूमा कर्कटपाता लगाउने । वनजङ्गलमा अग्नीरेखा निर्माण गर्ने । जनचेतनाको विकास गर्नु गराउनु पर्ने। 							

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)
खडेरी	<p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> • वडा क्षेत्र खडेरीको चपेटामा छ। • खोलाको किनार भएपनि खोलाको पानी आउदैन। • खार र तेलीया खोला भएपनि पानीको उपयुक्तता छैन। <p>असर:</p> <ul style="list-style-type: none"> • खडेरीका कारण वडाका कुनै पनि टोलमा हिउँदै वाली लाग्दैन। • वडाभरीमा रहेको अन्दाजी ६५ प्रतिशत कृषि जमिन बाँझै रहन्छ। <p>न्यूनीकरणका प्रयाश:</p> <ul style="list-style-type: none"> • वडा भरीमा एउटा डिप ट्यूव्वेल छ। - • ५ वटा स्यालो ट्यूव्वेल छन्। - भूमिगत सिंचाइबाट • केही व्यक्तिगत बोरिङ छन्। सिंचाइ पुग्दैन अभाव छ। <p>समाधानका उपायहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> • डिपु टोल क्षेत्रबाट खोलाबाट नहर तयार गरेर पानीको व्यवस्थापन गर्ने सकिने। • वडा विभिन्न ठाउँमा डिप बोरिङ-१० थान, पावरड्रिल ट्यूव्वेल-२५ थान र स्यालो ट्यूव्वेल-१०० थान निर्माण गर्न आवश्यक रहेको।
पशु तथा वाली रोग	<p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> • वडाका कृषकले पशुपालन गरेको • लम्पी, चर्चरे, भ्यागुते, खोरेत रोग लाग्नु • पशुकृषकलाई पशु तालिम कम हुनु • उन्नतजातका कमसल पशु भित्रिनु तथा समयमा औषधि नपाउनु • प्राङ्गारिक मलको अभाव हुनु • माटोको उर्भरशक्ति हास हुँदै जानु • गुणस्तरीय मल विउविजन नहुनु • पानीको पर्याप्त श्रोत नहुनु <p>असर:</p> <ul style="list-style-type: none"> • लम्पीस्किनका कारण २ वर्ष अगाडि करिव ५ वटा गाईको मृत्यु • बाखा, कुखुरा र अन्य पशुहरू वार्षिक करिव २०० बढीको मृत्यु हुने गरेको। • सुनौलो मकालु, सगरमाथा, खोक्सीमेला, जागृति, तीनपैनी, गोर्खाली, एकता, नमूना ऋषिदेव, प्राकृतिक, लाटीझोडा लगायतका टोलहरूमा कृषि हुने गरेको। • लगाईएको वालीमा वसेनी २० देखि २५% नोक्सान हुने गरेको। <p>समाधानका प्रयाशहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> • पशु जाँच, खोप, तथा औषधि कहिलेकाँही उपलब्ध गराउने गरेको, पर्याप्त नभएको। • कृषि क्षेत्रलाई केही अनुदानमा मलविउ दिने गरेको। • न्यूनतम मल-विउविजन बाहेक अन्य नभएको <p>समाधानका लागि योजना:</p> <ul style="list-style-type: none"> • पालिका वा स्थानीय सरकारले मासिक रूपमा पशुहरूको परिक्षण र औषधी उपलब्ध गराउनु गर्ने। • आवश्यकता अनुसार विज्ञ सेवा र औषधी सहज बनाउनु पर्ने। • नियमित वालीमा चेकजाँच र औषधी

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू																																			
	<ul style="list-style-type: none"> माटो परिक्षणसँगै उन्नत मल-विउविजन उपलब्ध गराउनु गर्ने। आवश्यकता हेरी औषधी-विषादी उपलब्ध गराउनु पर्ने। 																																			
विद्युतीय दुर्घटना	<ul style="list-style-type: none"> वडाका अधिकाँस टोलहरूमा बढी विद्युतीय दुर्घटना हुने गरेको । <p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> तारहरू लत्रिएका विद्युत पोलहरू ढल्किएका विद्युत तार नेटका तारहरू टेलिफोन टेलिभिजनका तारहरू एकैसाथ गुजुल्टिएर रहेका । हाल विद्युतीय दुर्घटनाको जोखिम बढेको छ । खास गरी वजारमा खुल्ला तार र यसको व्यवस्थापन जोखिम बढाउनमा जिम्मेवार छ । हालसम्म विद्युतीय दुर्घटनाबाट धेरै जना घाइते भएका छन् । 																																			
वडा नं ६																																				
वाढी, डुवान	<p>खोला कटानबाट उच्च जोखिममा रहेको वस्ती</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>वडा नंवर</th> <th>वस्तीको नाम</th> <th>जम्मा घरधुरी</th> <th>उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी</th> <th>स्थानान्तरण नै गर्नुपर्ने जम्मा घरधुरी</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>६</td> <td>साजिलाल</td> <td>१२०</td> <td></td> <td>१०</td> </tr> <tr> <td>६</td> <td>सिसौबारी</td> <td>३५</td> <td>२०</td> <td>१०</td> </tr> <tr> <td>६</td> <td>स्कुल डाँडा</td> <td>८६</td> <td>१७</td> <td>१०</td> </tr> <tr> <td>६</td> <td>शिवालय मन्दिर</td> <td>१४०</td> <td>५०</td> <td>३०</td> </tr> <tr> <td>६</td> <td>पुष्पाञ्जली</td> <td>८०</td> <td>३०</td> <td>१५</td> </tr> <tr> <td></td> <td>जम्मा</td> <td>९४१</td> <td>१४२</td> <td>८०</td> </tr> </tbody> </table> <p>जोखिम बढ्नुको कारण</p> <ul style="list-style-type: none"> खोला खोल्सीको निर्माण सामग्री अव्यवस्थित उत्खनन् खोलाले धार परिवर्तन गर्दा कटान र डुवानको समस्या बढेको छ । खोलाको किनारमा अव्यवस्थित वस्ति विकासका कारण खोला साँगुरीएको र खोलाको रेत (स्पिड) बढ्दा कटान पनि बढेको छ । खोला तथा पैनीमा बाँस तथा रूख विरूवाहरू गरिएको छ जसलाई व्यवस्थापन नगर्दा पानीको बहाव रोकावट हुँदा डुवान बढेको छ । <p>१० बर्ष यता भएको क्षतिको विवरण</p> <ul style="list-style-type: none"> २ जना खोलाले वगाएर मृत्यु भएको घरक्षति : गछियामा ६ र गैरी गाउँमा २ गरी ८ वटा वगाएको छ । खोलाले ५ विगा जग्गा कटान गरेको छ । <p>कटान र डुवानको जोखिम न्यूनीकरणका लागि गर्ने पर्ने कामहरू</p> <ul style="list-style-type: none"> खोलाहरू ५ मिटर सम्म गहिरिएको छ । त्यसैले खोलामा ठाउँठाउँमा चेकड्याम राखेर खोला गहिरिनबाट रोक्ने । 	वडा नंवर	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण नै गर्नुपर्ने जम्मा घरधुरी	६	साजिलाल	१२०		१०	६	सिसौबारी	३५	२०	१०	६	स्कुल डाँडा	८६	१७	१०	६	शिवालय मन्दिर	१४०	५०	३०	६	पुष्पाञ्जली	८०	३०	१५		जम्मा	९४१	१४२	८०
वडा नंवर	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण नै गर्नुपर्ने जम्मा घरधुरी																																
६	साजिलाल	१२०		१०																																
६	सिसौबारी	३५	२०	१०																																
६	स्कुल डाँडा	८६	१७	१०																																
६	शिवालय मन्दिर	१४०	५०	३०																																
६	पुष्पाञ्जली	८०	३०	१५																																
	जम्मा	९४१	१४२	८०																																

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू																																															
	<ul style="list-style-type: none"> खोला तथा पैनीको मापदण्ड बनाउने, खोलाको तथा पैनीको जग्गा छ छुट्याएर खोलाको वहाव क्षेत्रलाई फराकिलो बनाउने । 																																															
जंगली जनावरको आतंक/कुकुरको आतंक	<table border="1"> <thead> <tr> <th>वडा नंवर</th> <th>वस्तीको नाम</th> <th>जम्मा घरधुरी</th> <th>उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी</th> <th>स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी</th> <th>हालसम्म विस्थापित</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>६</td> <td>दुर्गा मन्दिर</td> <td>८६</td> <td>२५</td> <td>२०</td> <td>२</td> </tr> <tr> <td>६</td> <td>डिपु</td> <td>१३०</td> <td>४०</td> <td>१५</td> <td>२</td> </tr> <tr> <td>६</td> <td>गुम्वा टोल</td> <td>५५</td> <td>२०</td> <td>१०</td> <td>२</td> </tr> <tr> <td>६</td> <td>चन्द्रसुर्य</td> <td>१००</td> <td>८</td> <td>२</td> <td>२</td> </tr> <tr> <td>६</td> <td>स्कूल डाँडा</td> <td>८६</td> <td>१५</td> <td>७</td> <td>२</td> </tr> <tr> <td></td> <td>जम्मा</td> <td>४५७</td> <td>१०८</td> <td>५४</td> <td>१०</td> </tr> </tbody> </table> <p>जोखिम बढ्नुको कारण</p> <ul style="list-style-type: none"> जंगलमा खानेकुरा सकिनु । खास गरी हात्ती, बाँदर र बाँदरले धेरै दुख दिने गरेको छ । <p>१० वर्ष यता भएको क्षति</p> <ul style="list-style-type: none"> १० जना घाइते कुकुरले टोकेर रेविज लागि १ जनाको मृत्यु 						वडा नंवर	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	हालसम्म विस्थापित	६	दुर्गा मन्दिर	८६	२५	२०	२	६	डिपु	१३०	४०	१५	२	६	गुम्वा टोल	५५	२०	१०	२	६	चन्द्रसुर्य	१००	८	२	२	६	स्कूल डाँडा	८६	१५	७	२		जम्मा	४५७	१०८	५४	१०
वडा नंवर	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	हालसम्म विस्थापित																																											
६	दुर्गा मन्दिर	८६	२५	२०	२																																											
६	डिपु	१३०	४०	१५	२																																											
६	गुम्वा टोल	५५	२०	१०	२																																											
६	चन्द्रसुर्य	१००	८	२	२																																											
६	स्कूल डाँडा	८६	१५	७	२																																											
	जम्मा	४५७	१०८	५४	१०																																											
आगलागी	घर ४ वटा जलेको छ ।																																															
विद्युतीय दुर्घटना	१ जनाको मृत्यु																																															
हुरी वतास	१० वटा घरको छाना उडाएको छ । सबै घर टिनका छन् ।																																															
चट्याङ	१ जनाको मृत्यु																																															
सर्पदंश	२ जनाको मृत्यु ।																																															
सुख्खा क्षेत्र	दुर्गामन्दिर र डिपु टोल सुख्खा क्षेत्रहुन यसमा डिपवोरिड पनि असफल भइसकेको अवस्था हो । यस क्षेत्रमा सिंचाइको लागि पहल गर्नु जरूरी छ ।																																															
सडक दुर्घटना	हालसम्म ७ जनाको मृत्यु । हाइवे क्षेत्र सडक दुर्घटनाको उच्च जोखिम क्षेत्र हो जसमा पनि सुकुना क्याम्पस चोकमा धेरै सवारी दुर्घटनाहरू हुने गरेको छ ।																																															
प्रदुषण	RMC मा अलकत्रको धुवा र धुलोले धेरै असर गरिरहेको छ । अनुगमन छैन ।																																															
वडा नं ७																																																
बाढी कटान	<table border="1"> <thead> <tr> <th>विषय क्षेत्र</th> <th>वडा नं</th> <th>वस्तीको नाम</th> <th>जम्मा घरधुरी</th> <th>उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी</th> <th>स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी</th> <th>विस्थापित भैसकेका</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>कटान</td> <td>७</td> <td>बेलगाछि टोल</td> <td>५०</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>कटान</td> <td>७</td> <td>७५ बिघे कामतटोल</td> <td>८५</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>कटान</td> <td>७</td> <td>सिर्जना टोल</td> <td>६०</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>						विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका	कटान	७	बेलगाछि टोल	५०				कटान	७	७५ बिघे कामतटोल	८५				कटान	७	सिर्जना टोल	६०																	
विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका																																										
कटान	७	बेलगाछि टोल	५०																																													
कटान	७	७५ बिघे कामतटोल	८५																																													
कटान	७	सिर्जना टोल	६०																																													

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिमको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)						
	कटान	७	गणेशपुर	१५०			
	कटान	७	गछिया	१३५	२५	५	
	कटान	७	बेलगाछि टोल	५०			
	डुवान	७	ठडिया	८५	५		
	डुवान	७	गणेशपुर	४०			
	डुवान	७	कामत टोल	५०	१७	११	३
			जम्मा	७०५	४७	१६	३
	स्रोत: वडास्तरीय कार्यशाला र लोकेशन ट्राकिङ २०८२						
	<p>जोखिम बढ्नुको प्रमुख कारण</p> <ul style="list-style-type: none"> वडाको पश्चिमतर्फ गछिया खोला हुनु। हरेक वर्ष खोला ५ फिट गहिरिएर जानु र खोला किनारमा वस्ती हुनु। तटबन्ध, स्पर र ग्यावियन जाली कम हुनु। <p>१० वर्षमा भएको क्षति</p> <ul style="list-style-type: none"> २०७२ सालमा कल्याण टोलमा -१ जनाको मृत्यु २०८० सालमा गछिया खोलामा डुवेर १ जनाको मृत्यु हरेक साल सृजनाटोल अन्तर्गत सुकुम्वासी टोलमा ५० घर डुवान। पचहत्तरविधे कामत टोल उत्तर क्षेत्रमा खोला २०० मि.भिन्न पसेर नम्वरी जग्गामा बगेको। सृजना टोल, पचहत्तर विधे कामत टोल, गछिया टोल, गणेशपुर टोलमा बाढी र डुवान कारण जनजीवन प्रभावित। <p>समाधानका लागि भएका प्रयासहरू</p> <ul style="list-style-type: none"> पचहत्तरविधे कामत टोलमा न.पा. र चुरे संरक्षणले-३५० मि., गणेशपुर टोलमा-५० मिटर, सृजनाटोल उत्तर-२०० मिटर, गछिया टोलमा-२० मि.तटबन्ध निर्माण गरेको। <p>जोखिम न्यूनीकरणका लागि आगामी योजना:</p> <p>सृजनाटोल, पचहत्तरविधे कामत टोल, गणेशपुर टोल र गछिया टोलमा करिब २.५ किलोमिटर तटबन्ध गर्न आवश्यक रहेको।</p>						
आगलागी	<ul style="list-style-type: none"> पहिलाको जस्तो आगलागी हुन छाडेको छ । तर हाल ग्यास तथा विजुलीबाट वढी आगलागीको जोखिम बढेको छ । <p>समाधानका उपाय:</p> <ul style="list-style-type: none"> फुसका छाना भएका घरहरूमा कर्कटपाता लगाउने । वनजङ्गलमा अग्नीरेखा निर्माण गर्ने । जनचेतनाको विकास गर्नु गराउनु पर्ने। 						

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)
खडेरी	<p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> वडा क्षेत्र खडेरीको चपेटामा छ। खोलाको किनार भएपनि खोलाको पानी आउदैन। <p>असर:</p> <ul style="list-style-type: none"> खडेरीका कारण वडाका कुनै पनि टोलमा हिउँदै वाली लाग्दैन। वडाभरीमा रहेको अन्दाजी ६० प्रतिशत कृषि जमिन बाँझै रहन्छ। <p>न्यूनीकरणका प्रयाश:</p> <ul style="list-style-type: none"> केही व्यक्तिगत बोरिङ छन्। सिचाइ पुग्दैन अभाव छ। <p>समाधानका उपायहरू:</p> <p>वडा विभिन्न ठाउँमा डिप बोरिङ, पावरड्रिल ट्यूववेल र स्यालो ट्यूववेल निर्माण गर्न आवश्यक रहेको।</p>
पशु तथा बाली रोग	<p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> वडाका कृषकले पशुपालन गरेको लम्पी, चर्चरे, भ्यागुते, खोरेत रोग लाग्नु पशुकृषकलाई पशु तालिम कम हुनु उन्नतजातका कमसल पशु भित्रिनु तथा समयमा औषधि नपाउनु प्राङ्गारिक मलको अभाव हुनु माटोको उर्भरशक्ति हास हुँदै जानु गुणस्तरीय मल विउविजन नहुनु पानीको पर्याप्त श्रोत नहुनु <p>असर:</p> <ul style="list-style-type: none"> गाई, बाख्रा, कुखुरा र अन्य पशुहरू वार्षिक करिब २५० को मृत्यु भएको। लगाईएको वालीमा वर्सेनी २५ देखि ३०% नोक्सान हुने गरेको। <p>समाधानका प्रयाशहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> पशु जाँच, खोप, तथा औषधि कहिलेकाँही उपलब्ध गराउने गरेको, पर्याप्त नभएको। कृषि क्षेत्रलाई केही अनुदानमा मलविउ दिने गरेको। न्यूनतम मल-विउविजन बाहेक अन्य नभएको <p>समाधानका लागि योजना:</p> <ul style="list-style-type: none"> पालिका वा स्थानीय सरकारले मासिक रूपमा पशुहरूको परिक्षण र औषधी उपलब्ध गराउनु गर्ने। आवश्यकता अनुसार विज्ञ सेवा र औषधी सहज बनाउनु पर्ने। नियमित वालीमा चेकजाँच र औषधी माटो परिक्षणसँगै उन्नत मल-विउविजन उपलब्ध गराउनु गर्ने। आवश्यकता हेरी औषधी-विषादी उपलब्ध गराउनु पर्ने।
वन्यजन्तु आतङ्क	<p>स्थान र अवस्था:</p> <p>सृजना टोल, पचहत्तरविघे कामत टोल, गोठगाउँ पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय टोलक्षेत्रमा हात्ती, बाँदर, बँदिल, श्याल, दुम्सी, मृग, खरायो र सामुदायिक कुकुर समेतको आतंक रहेको।</p> <p>असर:</p> <ul style="list-style-type: none"> चन्द्रसूर्य टोलका १ जनालाई २०८१ मा दाउरा खोज्न जाँदा हात्तिले मारेको।

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)
	<ul style="list-style-type: none"> गोठगाउँ पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय टोलमा २०८० मा सर्पले टोकेर १ जनाको मृत्यु पाथीभरा टोलमा २०८० सर्पले टोकेर १ जनाको मृत्यु सामुदायिक कुकरले वसेनी २०० बढी बाखा, कुखुरा खाने गरेको। <p>समाधानका प्रयासहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> नागरिक समाजले वाली सुरक्षाका लागि बेरावारा र हात्ती भगाउने काम गरेको। नगरपालिका र प्रहरीबाट हात्ती भगाउने कारेमा सहयोग गरेको। <p>समाधानका उपायहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> जङ्गल र वस्ती बीचमा तारवेरा लगाउनु गर्ने। जङ्गल फडानी र सफाइ कार्यलाई रोकेर जङ्गलमा जनावरमैत्री वातावरण बनाउदै फलफुलका विरुवा रोप्नु पर्ने।
सडक दुर्घटना	<p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> कोशी राजमार्ग वडाको बीचमा हुनु तिब्र गतिमा सवारी चलाउनु बाटो निर्माणको प्रकृत्यामा हुनु ट्राफिक व्यवस्थापनको कमी मादक पदार्थ सेवन गरी सवारी चलाउनु <p>असर:</p> <ul style="list-style-type: none"> सडक दुर्घटनाका कारण मदहा एकता टोलका १ जनाको गोठगाउँ चोकमा मृत्यु चन्द्रसूर्य टोलका ३ जनाको गोठगाउँ दुर्घटनामा मृत्यु गोठगाउँ विश्वविद्यालय टोलका १ जना गोठगाउँमा दुर्घटनामा मृत्यु <p>समाधानका उपायहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> सिमित गतिमा सवारी चलाउनु पर्ने सडक व्यवस्थित र सुरक्षित हुनुपर्ने ट्राफिक व्यवस्थापन गरी मापसे गर्ने सवारी चलाउन नदिनु नागरिकले ट्राफिकलाई सहयोग गर्नु।
विद्युतीय दुर्घटना	<ul style="list-style-type: none"> वडाका अधिकाँस टोलहरूमा बढी विद्युतीय दुर्घटना हुने गरेको। <p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> असुरक्षित रूपमा माछा मार्न जानु घरको वाइरिङ सुरक्षित नहुनु र सुरक्षित अर्थिङ नहुनु विद्युत प्रयोगमा सावधानी नअपनाउनु तारहरू लत्रिएका विद्युत पोलहरू ढल्किएका विद्युत तार नेटका तारहरू टेलिफोन टेलिभिजनका तारहरू एकैसाथ गुजुल्टिएर रहेका। हाल विद्युतीय दुर्घटनाको जोखिम बढेको छ। खास गरी वजारमा खुल्ला तार र यसको व्यवस्थापन जोखिम वढाउनमा जिम्मेवार छ। <p>असर:</p> <ul style="list-style-type: none"> सूर्योदय टोलका २ जनाको माछा मार्नेक्रममा करेन्ट लागेर मृत्यु

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू						
	<ul style="list-style-type: none"> सुन्दरडाँडागाउँमा विजुली मर्मत गर्दा १ जनाको मृत्यु २०७८ सालमा निर्माणाधिन घरमा पानी लगाउने क्रममा १ जनाको मृत्यु समाधानका उपायहरू: <ul style="list-style-type: none"> नागरिकमा आत्मसुरक्षा सम्बन्धी ज्ञान हुनुपर्ने। घरको वाइरिङ गर्दा अनिवार्य अर्थिङ गर्नु गराउनु पर्ने। 						
महामारी	कोभिडका कारण: २०७८ सालमा बेलगाछी टोलमा ३ जना, पचहत्तरविघे कामत टोलमा १ जना र चन्द्रसूर्य टोलमा १ जनाको मृत्यु भएको।						
वडा नं ८							
वाढी कटान	विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका
	वाढी	८	सलकपुर शिक्षा निकेतन स्कुल छेउ	२००			
	वाढी	८	कन्चनजङ्घा मार्ग	१५०			
	वाढी	८	देवी बहादुर टोल	२५०			
	वाढी	८	कृष्णपेट्रोल पम्प उत्तर तर्फको भाग	३००			
	वाढी	८	ताल पोखरी	५०	२०		
			जम्मा		२०		
	<p>स्रोत: वडास्तरीय कार्यशाला र लोकेशन ट्राकिङ २०८२</p> <p>जोखिम बढ्नुको प्रमुख कारण</p> <ul style="list-style-type: none"> गहिरो भाग र पानी निकास राम्ररी हुन नसक्दा डुवानको समस्या बढेको छ तर वडामा उल्लेख्य क्षति भएको छैन। <p>१० वर्षमा भएको क्षति</p> <p>समाधानका लागि भएका प्रयासहरू</p> <p>जोखिम न्यूनीकरणका लागि आगामी योजना:</p>						
आगलागी	<ul style="list-style-type: none"> पहिलाको जस्तो आगलागी हुन छाडेको छ। तर हाल ग्यास तथा विजुलीबाट बढी आगलागीको जोखिम बढेको छ। <p>समाधानका उपाय:</p> <ul style="list-style-type: none"> फुसका छाना भएका घरहरूमा कर्कटपाता लगाउने। वनजङ्गलमा अग्नीरेखा निर्माण गर्ने। <p>जनचेतनाको विकास गर्नु गराउनु पर्ने।</p>						
खडेरी	<p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> वडा क्षेत्र खडेरीको चपेटामा छ। खोलाको किनार भएपनि खोलाको पानी आउदैन। <p>असर:</p> <ul style="list-style-type: none"> खडेरीका कारण वडाका कुनै पनि टोलमा हिउँदै वाली लाग्दैन। वडाभरीमा रहेको अन्दाजी ६० प्रतिशत कृषि जमिन बाँझै रहन्छ। <p>न्यूनीकरणका प्रयास:</p>						

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)
	<ul style="list-style-type: none"> केही व्यक्तिगत बोरिड छन्। सिचाइ पुग्दैन अभाव छ। समाधानका उपायहरू: वडा विभिन्न ठाउँमा डिप बोरिड, पावरड्रिल ट्यूबवेल र स्यालो ट्यूबवेल निर्माण गर्न आवश्यक रहेको।
पशु तथा बाली रोग	कारण: <ul style="list-style-type: none"> वडाका कृषकले पशुपालन गरेको लम्पी, चर्चर, भ्यागुते, खोरेत रोग लाग्नु पशुकृषकलाई पशु तालिम कम हुनु उन्नतजातका कमसल पशु भित्रिनु तथा समयमा औषधि नपाउनु प्राङ्गारिक मलको अभाव हुनु माटोको उर्भरशक्ति हास हुँदै जानु गुणस्तरीय मल विउविजन नहुनु पानीको पर्याप्त श्रोत नहुनु असर: <ul style="list-style-type: none"> पशुरोग लागेर वार्षिक ८/१० लाखको क्षति बोट आउने फल नलाग्ने र अन्य बाली रोगबाट २५% बाली नष्ट समाधानका प्रयासहरू: <ul style="list-style-type: none"> पशु जाँच, खोप, तथा औषधि कहिलेकाँही उपलब्ध गराउने गरेको, पर्याप्त नभएको। कृषि क्षेत्रलाई केही अनुदानमा मलविउ दिने गरेको। न्यूनतम मल-विउविजन बाहेक अन्य नभएको समाधानका लागि योजना: <ul style="list-style-type: none"> पालिका वा स्थानीय सरकारले मासिक रूपमा पशुहरूको परिक्षण र औषधी उपलब्ध गराउनु गर्ने। आवश्यकता अनुसार विज्ञ सेवा र औषधी सहज बनाउनु पर्ने। नियमित बालीमा चेकजाँच र औषधी माटो परिक्षणसँगै उन्नत मल-विउविजन उपलब्ध गराउनु गर्ने। आवश्यकता हेरी औषधी-विषादी उपलब्ध गराउनु पर्ने।
वन्यजन्तु आतङ्क	स्थान र अवस्था: <ul style="list-style-type: none"> वडाको करिव आधा भाग जङ्गल हुनु, खानेकुरा नहुनु जङ्गलमा हात्ती लगायतका जनावरको वासस्थान हुनु जङ्गल र वस्तीमा हात्ती सहज ओहोरदोहोर गर्नु जनावर रोक्ने प्रविधि नहुनु असर: <ul style="list-style-type: none"> २०८१ मा सलकपुरमा घरमै आएर हात्तिले १ जना मारेको २०७९ मा पानीट्याङ्की टोलमा १ जना हात्तिले मारेको २०७९ मा भुटाइ टोलमा दाउरा लिन जाँदा १ जना हात्तिले मारेको जङ्गली जनावरले ठूलो मात्रामा बाली नोक्सान गरेको समाधानका प्रयासहरू: <ul style="list-style-type: none"> हात्ती भगाउने कुरामा सहभागिता भएको तर पर्याप्त नभएको समाधानका उपायहरू:

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू
	<ul style="list-style-type: none"> हात्ती नियन्त्रणका लागि ठूलो नाली निर्माण र त्यसको भित्री भागमा काँडेतार लगाउनु पर्ने। केरा लगायत जनावरमैत्री फलफुल र विरुवा रोप्नु पर्ने। नागरिक सुरक्षाका लागि सामुदायिक वन, स्थानीय तह, प्रदेश र संघीय सरकारले संयुक्त प्रयाश गर्नु पर्ने।
सडक दुर्घटना	<p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> सवारीको चाप बढ्नु तिव्र गतिमा सवारी चलाउनु सडक निर्माणाधिन हुनु मापसे गरी सवारी चलाउनु सवारी साधनको मर्मत नहुनु ट्राफिक व्यवस्थापनको कमी <p>असर:</p> <ul style="list-style-type: none"> २०७२ मा सलकपुर चोकमा ३ जना २०७५ मा चिरम टोलमा १ जना २०७७ मा चिरम टोलमा १ जना २०७९ मा भुल्के टोलमा १ जना २०८१ मा फुलवारी टोलमा १ जना २०८१ मा पानीट्याङ्की टोलमा १ जना २०८२ मा सलकपुर चोकमा २ जनाको मृत्यु भएको पारिवारिक पिडा, आर्थिक नोक्सानी र अभिभावक विहिन बालवालीकाको संख्या बढ्नु। <p>समाधानका उपायहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> ट्राफिक व्यवस्थापन हुनुपर्ने चालकलाई तालिम र जनचेतना आकासे पुल, गति सिमीत सूचना संकेतको व्यवस्था र सडक सफाइ सवारीचालकको उमेरको पुनर्विचार गर्नुपर्ने बाटोको स्तरोन्नति, जेब्राक्रसिड र लेनको व्यवस्थापन सवारी साधन र बाटो प्रयोग सम्बन्धी जनचेतना फैलाउनु पर्ने सडकका उपभोग्य सामान नियन्त्रण
विद्युतीय दुर्घटना	<ul style="list-style-type: none"> वडाका अधिकाँस टोलहरूमा विद्युतीय दुर्घटना हुने गरेको । <p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> घरको वाइरिड सुरक्षित नहुनु विद्युत प्रयोगमा सावधानी नअपनाउनु तारहरू लत्रिएका विद्युत पोलहरू ढल्किएका विद्युत तार, नेटका तारहरू, टेलिफोन, टेलिभिजनका तारहरू एकैसाथ गुजुल्टिएर रहेका । हाल विद्युतीय दुर्घटनाको जोखिम बढेको छ । खास गरी वजारमा खुल्ला तार र यसको व्यवस्थापन जोखिम वढाउनमा जिम्मेवार छ ।
वडा नं ९	

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)						
बाढी कटान तथा डुवान	विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका
	बाढी	९	आइतबारे सुकुम्बासी बस्ती	१५०	६०	६०	०
	बाढी	९	बाह्रविघे	१००	०	०	०
	बाढी	९	बंगाली टोल	५०	०	०	०
			जम्मा	३००	६०	६०	०
<p>स्रोत: वडास्तरीय कार्यशाला र लोकेशन ट्राकिङ २०८२</p> <p>झर्ना खोला: वडाको पूर्व तर्फ झर्ना खोला जनचेतना सामुदायिक वनबाट सुरु भएर प्रकृतिटोल बंगालीटोल महेन्द्र राजमार्ग जयनगर हुँदै जुडीमा मिसिएर वडा नं ११ मा जान्छ ।</p> <p>काली खोला: आइतबारेको कालीमन्दिर नजिकमा पानीको प्राकृतिक मुहान छ । यहाँबाट कालीखोला सुरु भएर केही तल पुगेपछि खोला ३ भागमा बाँटिन्छः</p> <ul style="list-style-type: none"> • एउटा दुर्गा मन्दिर भएर जान्छ । • अर्को विराटनगर-विराटचोक सडक पार गरेर बाह्रविघे भएर बग्छ र • तेस्रो वडा नं १२ को सिमानाबाट बग्छ । • यि खोलाहरूले कटान कम तर बाह्रविघे क्षेत्रमा डुवान गर्छ । <p>जोखिम बढ्नुको प्रमुख कारण</p> <ul style="list-style-type: none"> • वनको माथि गच्छिया खोलाको पानी ओभरफ्लो भएर वर्षादको समयमा ठूलो बाढीको रूप लिन्छ । • खोला किनारमा बसोबास गरेका मानिसहरूबाट खोला अतिक्रमणमा परेकोले साँघुरो भएको छ । • हाल पनि अतिक्रमण रोकिएको छैन । • केही स्थानमा मात्र सामान्य प्रकारको तटबन्ध भएकोले बाँकी स्थानहरूमा ठूलो बाढी आउँदा कटान गर्ने र डुवान गर्ने गरेको छ । <p>१० वर्षमा भएको क्षति</p> <ul style="list-style-type: none"> • २०८१ सालको बाढीमा ६ वटा कल्भर्टहरू बगाएको थियो । • हरेक वर्ष माथि उल्लेखित बस्तीहरू डुवान गरिरहेको । • आंशिक कटान भइरहेको । • समाधानका लागि भएका प्रयासहरू • सामान्य खोला सफा गर्नेभन्दा बाहेक त्यति प्रयाश गरिएको छैन <p>जोखिम न्यूनीकरणका लागि आगामी योजना:</p> <p>झर्ना खोला:</p> <ul style="list-style-type: none"> • खोलाको Right of way कायम गरी खोला सफा गर्ने । • कटान हुनसक्ने घुमाउरो भागमा तटबन्ध निर्माण गर्ने । • खोला किनारमा भएका सुकुम्बासी वस्तीहरूलाई अन्यत्रै सुरक्षित स्थानमा एकीकृत वस्ती निर्माण गरी स्थानान्तरण गर्ने । <p>काली खोला:</p>							

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू						
	<ul style="list-style-type: none"> खोलाको Right of way कायम गरी खोला सफा गर्ने । खोला किनारका सुकुम्बासी बस्तीहरूलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने । 						
वन्यजन्तु आतङ्क	विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका
	वन्यजन्तु	९	प्रकृति टोल (ईन्द्रपुर रंगशाला उत्तर)	५०	५०		
	वन्यजन्तु	९	मुस्लिम टोल	२५०	१५०		
	वन्यजन्तु	९	बंगाली टोल	५०	३०		
	वन्यजन्तु	९	रक्तकाली मन्दिर क्षेत्र	२०	२०		
	वन्यजन्तु	९	प्रहरी तालिम केन्द्र	२०	२०		
	जम्मा			३९०	३२०		
स्रोत: वडास्तरीय कार्यशाला र लोकेशन ट्राकिङ २०८२							
	<p>वडाको उत्तरमा रहेको जनचेतना सामुदायिक वनमा हात्ती र बाँदरहरू रहेका छन् । वनक्षेत्रको नजिकमा भएका बस्तीहरूमा हात्ती र बाँदरको आक्रमण भइरहने गरेको छ ।</p> <ul style="list-style-type: none"> जनावर आतङ्कमा खास गरी हात्ती बाँदर र कुरुरले क्षति गर्ने गरेको छ । विगत १० वर्षमा २५ जनाको मृत्यु र ५० जना घाइते भएका छन् । सामुदायिक कुरुरको टोकाइबाट वडाभरीमा १४ जना घाइते भएका छन् । कुरुरले अनगिन्ती कुखुरा वाखा खाने गरेको छ । <p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> वनमा वन्यजन्तुका लागि खानेकुराको अभाव । “मानिस जीविकोपार्जनका लागि वन तर्फ र वन्यजन्तु जीवन बचाउनका लागि बस्ती तर्फ” भएको छ । वन क्षेत्रमा आँशिक बारबेरा भएपनि सबैतिर गरिएको छैन । <p>समाधानका उपायहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> वनमा वन्यजन्तुका लागि उपयोगी विरुवा र फलफूलका विरुवाहरू रोपण गर्ने । वनलाई प्राकृतिक वनको रूपमा विकास गर्ने । सामुदायिक कुरुरहरूको बन्ध्याकरण गर्ने । 						
सडक दुर्घटना	<ul style="list-style-type: none"> बारम्बार सडक दुर्घटना हुने स्थान: मुख्यरूपमा झर्ना पुल, बुधबारे, शिशौघारी र नागदेवी देखि विराटचोक सम्मको भाग सडक दुर्घटनाका कारण: निर्माणाधिन सडक, सवारी साधनको उच्च चाप, सिटीसफारीको बढ्दो चाप ट्राफिक नियम पालना नहुनु । बढी दुर्घटना हुने सवारी साधन: टिफर, मोटरसाइकल र सिटीसफारी हालसम्म भएको क्षति: <ul style="list-style-type: none"> दैनिक सडक दुर्घटना हुने गरेको २०७२ साल देखि २०८२ साल सम्म २० जनाको मृत्यु र ५० जनाका घाइते । सवारी साधनमा ब्यापक क्षति भएको । सडक दुर्घटना न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू: 						

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)						
	<ul style="list-style-type: none"> ○ जेब्रा क्रसिङ बनाउने । ○ विराटचोकमा ट्राफिक लाईट र आकासेपुल निर्माण गर्ने । ○ ट्राफिक नियमको कडाइका साथ पालना गराउने । ○ मानिसको आवतजावतका लागि फुटपाथको निर्माण र प्रयोग । 						
पशु तथा बालीमा रोग	<p>जोखिममा रहेका टोलहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● वडाका मुख्यगरी उत्तरी क्षेत्रमा र समग्रमा सबै स्थानमा पशु तथा बालीरोगको धेरै ठूलो समस्या छ । <p>असर:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● वडाका सबै टोलमा पशु तथा बालीरोगको प्रकोप रहेको छ । ● बालीरोगका कारण ५५ प्रतिशत भन्दा बढी उत्पादन घटेको किसानको भनाइ छ । ● विगत १० वर्षमा वडाभरीमा करिब ५००० भन्दा बढी पशुको मृत्यु भएको छ । ● मकैमा फौजी किरा, धानमा बेरुवा, सेते पुतली, फलफुलको विरुवाको फुल खाइदिने जुरेली चरा, बारीमा छरेको दल नै खाइदिने भ्याकुरा मुख्य समस्याका रूपमा छन् । <p>समाधानको प्रयाश:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● बाली शिविर, विषादी सिफारिस, कृषि तालिम, भ्याक्सिन र नस्ल सुधारका कार्यहरू भएका छन् । ● विषादीको प्रयोग गरिएको तर हाल प्रभावकारी काम गर्न नसकेको । बरु क्यान्सर जस्ता रोगहरूको प्रकोप बढ्न थालेको छ । ● प्राङ्गारिक मल र प्राङ्गारिक विषादीको विकल्पमा जानुपर्ने अवस्था छ । 						
आगलागी	विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका
	आगलागी	९	आइतबारे सुकुम्बासी बस्ती	१५०	१००	०	०
	आगलागी	९	मुस्लिम टोल	२५०	१५०	०	०
	जम्मा			४००	२५०	०	०
	<p>स्रोत: वडास्तरीय कार्यशाला र लोकेशन ट्राकिङ २०८२</p> <ul style="list-style-type: none"> ● पहिला पहिलाको जस्तो आगलागी हुन छाडेको छ । तर हाल ग्यास तथा विजुलीबाट बढी आगलागीको जोखिम बढेको छ । ● आगलागीबाट हालसम्म १ जनाको मृत्यु भएको छ भने ६ वटा घरमा आगलागी भएको छ । 						
विद्युतीय दुर्घटना	<ul style="list-style-type: none"> ● आइतबारे, सुकुम्बासी टोल, मुस्लिम टोल, प्रकृति टोल, बंगाली टोललगायतका टोलहरूमा बढी विद्युतीय दुर्घटना हुने गरेको । ● विगत १० वर्षयता ५ जनाको मृत्यु भएको र २० जना घाइते भएका छन् । ● कारण: <ul style="list-style-type: none"> ○ तारहरू लत्रिएका ○ विद्युत पोलहरू ढल्लिएका ○ विद्युत तार नेटका तारहरू टेलिफोन टेलिभिजनका तारहरू एकैसाथ गुजुल्टिएर रहेका । 						

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिमो कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू						
	<ul style="list-style-type: none"> हाल विद्युतीय दुर्घटनाको जोखिम बढेको छ । खास गरी वजारमा खुल्ला तार र यसको व्यवस्थापन जोखिम बढाउनमा जिम्मेवार छ । हालसम्म विद्युतीय दुर्घटनाबाट धेरै जना घाइते भएका छन् । 						
वडा नं १०							
बाढी कटान	विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका
	कटान	१०	पुलचोक	५०	२०	५	२
	कटान	१०	हरैचामोड	१५	५	२	१
	बाढी	१०	सुकुना बस्ती	१०००	१५	५	३
	बाढी	१०	त्रिवेणी	१००	१५	२	१५
	बाढी	१०	त्रिवेणी	१५	५	२	१५
	बाढी	१०	सुकुना	२०	३३	२	२
	बाढी	१०	सुकुना	२०	५	१	१
	बाढी	१०	हरैचा मोड	१००	३०	१०	२
	बाढी	१०	वरपिपल टोल	१२०	२०	२	२
	बाढी	१०	गैरीटोल	४०	५	३	१
	बाढी	१०	बागझोडा	२००	५०	२०	०
				१६८०	२०३	५४	४४
स्रोत: वडास्तरीय कार्यशाला र लोकेशन ट्राकिङ २०८२							
जोखिम बढ्नुको प्रमुख कारण							
<ul style="list-style-type: none"> सुकुना पैनी, किस्नी खोला र दुधे खोला साँगुरिएको पानीको सही निकास नहुनु 							
१० वर्षमा भएको क्षति							
<ul style="list-style-type: none"> डुमवस्ती र पुलचोक वस्ती डुवान सुकुनाचौरी र इलाका प्रहरी कार्यालय क्षेत्रमा कटान किस्नी र दुधे खोलाले वस्ती र वाली डुवान गरी १०औं लाखको क्षति 							
समाधानका लागि भएका प्रयासहरू							
<ul style="list-style-type: none"> केही भागमा तारजाली गरिएको तर अधुरो रहेको 							
जोखिम न्यूनीकरणका लागि आगामी योजना:							
<ul style="list-style-type: none"> तारजाली लगाउन बाँकी करिब ८०० मिटर तारजाली लगाउनु पर्ने खोला पैनीको भाग निर्धारण गरी पानीको निकास दिनुपर्ने। 							
आगलागी	विषय क्षेत्र	वडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका
	आगलागी	१०	वरपिपल टोल	१२०	५०	२०	
	आगलागी	१०	गैरीटोल	४०	५	१	
	आगलागी	१०	बागझोडा	२००	५०	२०	
	आगलागी	१०	मुनालझोडा	२५०	१५०	०	
	आगलागी	१०	एकताटोल	२००	१००	३०	
	जम्मा			८१०	३५५	७१	
स्रोत: वडास्तरीय कार्यशाला र लोकेशन ट्राकिङ २०८२							

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू																																																								
	<ul style="list-style-type: none"> पहिलाको जस्तो आगलागी हुन छाडेको छ । तर हाल ग्यास तथा विजुलीबाट बढी आगलागीको जोखिम बढेको छ । <p>समाधानका उपाय:</p> <p>घर-कार्यालयहरूमा अर्थिड र जनचेतनाको विकास गर्नु गराउनु पर्ने ।</p>																																																								
खडेरी	<p>पानीट्याङ्की मुनालझोडा आमजुङ्गी क्षेत्रमा सुख्खा खडेरीको प्रभाव बढी छ ।</p> <p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> अव्यवस्थित निर्माण, पानीको मुल सुक्नु सिँचाइका लागि उपयुक्त व्यवस्था नहुनु । <p>असर:</p> <ul style="list-style-type: none"> सुख्खा खडेरीका कारण बडा भरीमा वर्सेनी हिउदे र वर्षेवालीमा २०% बढी अन्न सुकेर जान्छ, भित्र्याउन पाइदैन । पानीको अभावमा नगदेवाली र तरकारी खेती प्रायः गरिदैन । गरे पनि उत्पादन हुँदैन । <p>न्यूनीकरणका प्रयाश:</p> <ul style="list-style-type: none"> कृषि कार्यालयसँगको समन्वयमा नगरपालिकाले ५०% अनुदानमा ४ विघा जमिनमा एउटाका दरले स्यालो ट्यूबवेल दिने गरेको छ । <p>समाधानका उपायहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> सिँचाइको लागि डिप बोरिड, पावरड्रिल ट्यूबवेल र स्यालो ट्यूबवेल निर्माण गर्न सकेमा सुख्खा खडेरी न्यूनीकरण हुन्छ । पुराना पैनीहरूको व्यवस्थापन गरी जिवित गर्नुपर्छ । 																																																								
वन्यजन्तु आतङ्क	<p>प्रभावित क्षेत्र</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>विषय क्षेत्र</th> <th>बडा नं</th> <th>वस्तीको नाम</th> <th>जम्मा घरधुरी</th> <th>उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी</th> <th>स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी</th> <th>विस्थापित भैसकेका</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>वन्यजन्तु</td> <td>१०</td> <td>वरपिपल टोल</td> <td>१०२०</td> <td>१०</td> <td>१०</td> <td>२</td> </tr> <tr> <td>वन्यजन्तु</td> <td>१०</td> <td>नटुवाडाँडा</td> <td>५००</td> <td>२५</td> <td>२</td> <td>३</td> </tr> <tr> <td>वन्यजन्तु</td> <td>१०</td> <td>बागझोडा</td> <td>२००</td> <td>५०</td> <td>५०</td> <td>०</td> </tr> <tr> <td>वन्यजन्तु</td> <td>१०</td> <td>पानीट्याङ्की</td> <td>१५०</td> <td>७०</td> <td>३०</td> <td>१०</td> </tr> <tr> <td>वन्यजन्तु</td> <td>१०</td> <td>मुनालझोडा</td> <td>२५०</td> <td>१५०</td> <td>१५</td> <td>१०</td> </tr> <tr> <td>वन्यजन्तु</td> <td>१०</td> <td>आमजुङ्गी</td> <td>१५०</td> <td>१००</td> <td>२०</td> <td>२</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td>जम्मा</td> <td>२२७०</td> <td>४०५</td> <td>१२७</td> <td>२७</td> </tr> </tbody> </table> <p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> वनको नजिकमा भएका पानीट्याङ्की, मुनालझोडा, बाघझोडा, वरपिपल र दुर्गा पाञ्चायन मन्दिर क्षेत्रमा हात्ती बाँदर, बँदर लगायतका जनावरहरू आउनु । कुकुरले सवारी दुर्घटना गराउनु, पशु चौपाया खानु र मानिसलाई टोक्नु । <p>असर:</p> <ul style="list-style-type: none"> २०८०/०८१मा त्रिवेणी चोक-२ जनाको मृत्यु २०७९ सालमा सयपत्री टोल-१ जनाको मृत्यु सो भन्दा अगाडी १ जनाको मृत्यु पानीट्याङ्की, मुनालझोडा, बाघझोडा, दाजुभाइ टोलमा गरी जम्मा-२३ घरमा क्षति जीवजन्तु, वालीनाली र सागसब्जीमा नोक्सान <p>समाधानका प्रयाशहरू:</p>	विषय क्षेत्र	बडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका	वन्यजन्तु	१०	वरपिपल टोल	१०२०	१०	१०	२	वन्यजन्तु	१०	नटुवाडाँडा	५००	२५	२	३	वन्यजन्तु	१०	बागझोडा	२००	५०	५०	०	वन्यजन्तु	१०	पानीट्याङ्की	१५०	७०	३०	१०	वन्यजन्तु	१०	मुनालझोडा	२५०	१५०	१५	१०	वन्यजन्तु	१०	आमजुङ्गी	१५०	१००	२०	२			जम्मा	२२७०	४०५	१२७	२७
विषय क्षेत्र	बडा नं	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	विस्थापित भैसकेका																																																			
वन्यजन्तु	१०	वरपिपल टोल	१०२०	१०	१०	२																																																			
वन्यजन्तु	१०	नटुवाडाँडा	५००	२५	२	३																																																			
वन्यजन्तु	१०	बागझोडा	२००	५०	५०	०																																																			
वन्यजन्तु	१०	पानीट्याङ्की	१५०	७०	३०	१०																																																			
वन्यजन्तु	१०	मुनालझोडा	२५०	१५०	१५	१०																																																			
वन्यजन्तु	१०	आमजुङ्गी	१५०	१००	२०	२																																																			
		जम्मा	२२७०	४०५	१२७	२७																																																			

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू
	<ul style="list-style-type: none"> • कुकुरलाई रेविजको खोप लगाएको। • सडक बत्ती वालिएको • जनचेतनामूलक कार्यक्रम • वन्यजन्तु भगाउन टिना लगायत स्थानीय साइरन बजाउने गरेको। <p>समाधानका उपायहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> • १०x६ को नाला निर्माण • विद्युतीय तारजाली • केरा लगायतका खानेकुराका विरुवा रोप्नुपर्ने • हात्ती आउने क्षेत्रमा कागती खेती गर्नु • जनचेतना प्रवाह गर्नुपर्ने • बाँदरलाई व्यवस्थापनको विकल्पमा सरकार लाग्नुपर्ने • जङ्गलमा बुट्यानको विकास हुनुपर्ने • जङ्गली फलफुल लगाउनु र जनावरलाई जङ्गलमै रम्ने वातावरणको सृजना गर्नु। • कुकुरलाई बन्ध्याकरण वा कान्जी हाउसको व्यवस्था।
पशु तथा बाली रोग	<p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> • लम्पी, खोरित, चर्चर, भ्यागुते रोग देखिनु • पशुकृषकलाई पशु सम्बन्धि तालिम नहुनु • उन्नतजातका पशु भित्रिनु तथा समयमा औषधि नपाउनु माटोको उर्वराशक्ति हास हुनु • समयमा औषधी र विषादी नपाउनु • पानीको उपयुक्त श्रोत नहुनु <p>असर:</p> <ul style="list-style-type: none"> • विगत ३ वर्षदेखि वडाका उत्तरी र मध्य क्षेत्रमा १५ बढी गाई र बाखा, कुखुरा, हाँस र सुँगुर गरी ५०० बढीको मृत्यु भएको। • पानीट्याङ्की, मुनालझोडा, बाघझोडा, दाजुभाइ, वरपिपल, परिवर्तन, बुद्धटोल लगायतका क्षेत्रमा वार्षिक करिव ५-६ लाख वरावरको बाली नोक्सान <p>समाधानका प्रयासहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> • आकल-झुकल मात्र पशु परिक्षण र औषधि उपलब्ध गराउने गरेको। • कृषियोग्य सिमित क्षेत्रमा सामान्य पहल र न्यूनतम मल-विउविजन बाहेक अन्य नभएको • समाधानका लागि योजना: • कमसेकम १५ दिनमा पशुहरूको परिक्षण र औषधि उपलब्ध गराउनु गर्ने। • सहज पहुँचमा औषधि र परिक्षण हुनुपर्ने। • उन्नत मल-विउविजनको उपलब्धता • माटो परिक्षण, बाली परिक्षण • नियमित चेकजाँच र औषधि • आवश्यकता अनुसार विसादी उपलब्धता र प्रयोगविधिको ज्ञान
विद्युतीय दुर्घटना	<ul style="list-style-type: none"> • वडाका अधिकाँस टोलहरूमा बढी विद्युतीय दुर्घटना हुने गरेको। <p>कारण:</p> <ul style="list-style-type: none"> • तारहरू लत्रिएका

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)																																																										
	<ul style="list-style-type: none"> विद्युत पोलहरू ढल्लिएका विद्युत तार, नेटका तारहरू, टेलिफोन, टेलिभिजनका तारहरू एकैसाथ गुजुल्टिएर रहेका । हाल विद्युतीय दुर्घटनाको जोखिम बढेको छ । खास गरी वजारमा खुल्ला तार र यसको व्यवस्थापन जोखिम बढाउनमा जिम्मेवार छ । हालसम्म विद्युतीय दुर्घटनाबाट धेरै जना घाइते भएका छन् । 																																																										
चट्याङ	चट्याङका कारण वडाभरीमा ४ जनाको मृत्यु भएको																																																										
वडा नं ११																																																											
डुवान तथा कटान	डुवानका उच्च जोखिम वस्तीहरू <table border="1"> <thead> <tr> <th>वडा नंवर</th> <th>वस्तीको नाम</th> <th>जम्मा घरधुरी</th> <th>उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी</th> <th>स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी</th> <th>हालसम्म विस्थापित</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>११</td> <td>गोविन्दपुर</td> <td>१०५</td> <td>५</td> <td>२</td> <td>५</td> </tr> <tr> <td>११</td> <td>गोविन्दपुर</td> <td>१०</td> <td>५</td> <td>२</td> <td>२</td> </tr> <tr> <td>११</td> <td>बेलेपुर</td> <td>७०</td> <td>२०</td> <td>४</td> <td>२</td> </tr> <tr> <td>११</td> <td>शिवालय टोल</td> <td>२५०</td> <td>२</td> <td>०</td> <td>०</td> </tr> <tr> <td>११</td> <td>तल्लो कर्जुना</td> <td>२५०</td> <td>०</td> <td>०</td> <td>०</td> </tr> <tr> <td>११</td> <td>भुटाइ</td> <td>४०</td> <td>२०</td> <td>१</td> <td>१</td> </tr> <tr> <td>११</td> <td>जोगीचौर</td> <td>१५०</td> <td>३०</td> <td>१०</td> <td>३</td> </tr> <tr> <td></td> <td>जम्मा</td> <td>८७५</td> <td>८२</td> <td>१९</td> <td>१३</td> </tr> </tbody> </table>					वडा नंवर	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	हालसम्म विस्थापित	११	गोविन्दपुर	१०५	५	२	५	११	गोविन्दपुर	१०	५	२	२	११	बेलेपुर	७०	२०	४	२	११	शिवालय टोल	२५०	२	०	०	११	तल्लो कर्जुना	२५०	०	०	०	११	भुटाइ	४०	२०	१	१	११	जोगीचौर	१५०	३०	१०	३		जम्मा	८७५	८२	१९	१३
वडा नंवर	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	हालसम्म विस्थापित																																																						
११	गोविन्दपुर	१०५	५	२	५																																																						
११	गोविन्दपुर	१०	५	२	२																																																						
११	बेलेपुर	७०	२०	४	२																																																						
११	शिवालय टोल	२५०	२	०	०																																																						
११	तल्लो कर्जुना	२५०	०	०	०																																																						
११	भुटाइ	४०	२०	१	१																																																						
११	जोगीचौर	१५०	३०	१०	३																																																						
	जम्मा	८७५	८२	१९	१३																																																						
	डुवान र कटानको जोखिम बढ्नुको कारण <ul style="list-style-type: none"> खोलामा अव्यवस्थित गिटि बालुला उत्खनन केरावारी लेटाङ क्षेत्रबाट गेग्र्यान सहित सोहोरैर बाढी आउँछ । पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय देखि दक्षिणको पानी मदाहा सिरान सिमसार क्षेत्रको पानी सोहोरिएर वडा नं ११ मा आउँछ । खदम जुडी पैनीले बाटो जोखिम बनाउने गरेको छ । कृषि पैनीले झाँगाड टोल कटान गर्ने गरेको छ । प्लटिडले पनि पानी रोकेर डुवान गराउने गरेको छ । तीनपैनी टोलमा भुल्के पैनी र कृषि पैनी जोडिने ठाउँमा बाटो कटान गर्छ र तीन पैनी वस्ती पनि कटान गर्छ । सवै खोल्सी र पैनीहरूमा कच्छु र झारले भरिएको छ । सफा गर्ने चलन छैन यसले पानीको वहाव छेक्छ र डुवान हुन्छ । पैनी र खोल्सीहरूमा किसानहरूले बाँस लगाईदिएका छन् झाँगीएर पैनी तथा खोल्सीहरू रोकिएको छ । पानीको वहावलाई यसले रोकेको छ । खोला खोल्सी र पैनीहरूको वहाव क्षेत्रमा मानिसको अतिक्रमणका कारण पानी रोकिएको छ । 																																																										
	१० बर्ष यता भएको क्षतिको विवरण <ul style="list-style-type: none"> किस्ती खोलाले ६ जना वगाएको मृत्यु भएको छ । हालसम्म ६ विगा १७ कठ्ठा जमिक कटान गरेको छ । २०६१ र २०८१ मा १ कल्भर्ट भत्काएको, खोलामा लगाएको बाँध समेत भत्काएको । २०७८ मा काली खोलाको बाँध भत्काएको । 																																																										

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू																														
	<ul style="list-style-type: none"> कर्जुनामा जुडीखोलाले ५ स्थानमा पुल भत्काएको । <p>जोखिम न्यूनीकरणका प्रयासहरू</p> <ul style="list-style-type: none"> लोहित मुक्तिघाट निर्माणको कामले थोरै भए पनि कटान व्यवस्थापन गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । केहि स्थानहरूमा तारजारली र तटवन्दको कामहरू भएका छन् । <p>जोखिम न्यूनीकरणका लागि थप गर्नुपर्ने काम</p> <ul style="list-style-type: none"> खदम खोलामा धाती टोल देखि विरान टोलसम्म तटवन्ध लगाउने (२ किमि) डुवानको समस्या समाधानका लागि वडाका सबै खोला खोल्सीहरू नियमित सफाइ कार्यक्रम गर्ने । थप काम नै गर्ने पर्दैन । खोला, खोल्सी, पैनी मापदण्ड वनाउने र भएका नक्शा अनुसारको पैनीहरूको क्षेत्र क्लियर गर्ने । 																														
पशु वालीमा रोग	<ul style="list-style-type: none"> पछिल्लो दिनहरूमा बालि तथा पशुमा रोगहरू वढी पेचिलो बन्दै आएको छ । वालीमा रोगकिराको संक्रमण बढ्दो छ भने वर्षमा कम्तीमा २० देखि २५ वटा चौपयाको क्षति हुन थालेको छ । यसको लागि कृषकले प्राविधिक सहयोग कतैबाट प्राप्त गर्न सकेको छैन । 																														
आगलागी	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिकाले फुसको छाना हटाउ अभियान सन्चालन गरेको छ । तर अझै पनि १५ प्रतिशत जति फुसका छाना बाँकी रहेका छन् । आगलागीका कारण १ जनाको मृत्यु भएको छ । हालसम्म पशु ८ वटा क्षति भएको छ । ३ वटा घरमा आगलागीको कारण नष्ट भएको । एउटा कुखाराको फममा ४०० वटा एकै स्थानमा जलेका छन् । सुंगुर १५ वटा मरेका छन् । 																														
विद्युतीय दुर्घटना	<ul style="list-style-type: none"> विद्युतीय सुरक्षाको ज्ञानको अभावमा मानिसको ज्यान जाने गरेको छ । खोलामा करेन्ट लगाएर माछा मार्ने क्रममा २ जनाको मृत्यु भएको छ । करेन्ट लागेर २ वटा राँगा मरेका छन् । 																														
सडक दुर्घटना	<ul style="list-style-type: none"> मुलसडकको रूपमा पूस्पलालचोक हुँदै विराटचोक जाने बाटो रहेको छ । अन्य ठुला साना बाटोहरू रहेका छन् । सवारी दुर्घटनाका कारण हालसम्म ६ जनाको ज्यान गएको छ । 																														
महामारी	<ul style="list-style-type: none"> कोरोनाको कारण ४ जनाको मृत्यु भएको । जण्डिसको लागेर एउटै टोलका बालबालिका किशोरी सहित ८ जनाको ज्यान गएको छ । तर जसमा केहि मानिस वढी मादक पदार्थ सेवनका कारण जण्डिस लागेको भन्ने कुरा पनि आएको छ । 																														
वडा नं १२																															
वाढी	<p>उच्च जोखिम वस्तीहरू</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>वडा नंवर</th> <th>वस्तीको नाम</th> <th>जम्मा घरधुरी</th> <th>उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी</th> <th>तत्काल स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी</th> <th>हालसम्म विस्थापित घरधुरी</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>१२</td> <td>सुकुना टोल</td> <td>६०</td> <td>५</td> <td>५</td> <td></td> </tr> <tr> <td>१२</td> <td>शुक्रबारे</td> <td>२०</td> <td>२</td> <td>२</td> <td>२</td> </tr> <tr> <td>१२</td> <td>प्रणाम टोल</td> <td>१५</td> <td>१०</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>जम्मा</td> <td>१५५</td> <td>१७</td> <td>७</td> <td>२</td> </tr> </tbody> </table> <p>जोखिम बढ्नुको कारण</p>	वडा नंवर	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	तत्काल स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	हालसम्म विस्थापित घरधुरी	१२	सुकुना टोल	६०	५	५		१२	शुक्रबारे	२०	२	२	२	१२	प्रणाम टोल	१५	१०				जम्मा	१५५	१७	७	२
वडा नंवर	वस्तीको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	तत्काल स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	हालसम्म विस्थापित घरधुरी																										
१२	सुकुना टोल	६०	५	५																											
१२	शुक्रबारे	२०	२	२	२																										
१२	प्रणाम टोल	१५	१०																												
	जम्मा	१५५	१७	७	२																										

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)
	<ul style="list-style-type: none"> • केरावारी क्षेत्रमा अवस्थित गच्छिया खोलाको किनारमा रहेको क्रसरले माटो ढुंग थुपारेको छ । जसले सुकुना खोलामा आउने पानी छेकेको छ । तर पनि सुकुना खोलाबाट आउने पानीले वडा नं १२ मा डुवान गर्छ । • सुकुना खोला किनार दायँवायाँ करिव ३५० घरधुरी रहेको छ । यदि बाढी आयो भने ती सबै घर वगाउँछ । धेरैले पक्की घर बनाएर वसेका छन् तत्काल स्थानान्तरण गर्न सक्ने अवस्था छैन । • सुकुना खोलाले धार परिवर्तन गरेको छ । सो स्थानमा सघन वस्ती विकास भएको छ । धार परिवर्तन गरेको क्षेत्रमा पनि सघन वस्ती विकास भएको छ तर खोलाको भाग सो क्षेत्रमा १२ फिट मात्र छ पानी निकासको लागि यसले धान्दैन त्यसैले डुवान गर्छ । • विराटचोक देखिको पानी कालीखोला तल्लो पैनी सम्म सोहोरिएर जान्छ र डुवान गर्छ । सो क्षेत्रमा पैनी निर्माणको काम ३ भागको १ भागसम्म सम्पन्न भएको छ । बाँकी २ भाग ड्रेन निर्माण गर्नु पर्छ । <p>१० वर्ष यता भएको क्षतिको विवरण</p> <ul style="list-style-type: none"> • हालसम्म बाढीबाट कसैको मृत्यु भएको छैन • हालसम्म २ वटा घर वगाएको छ । बाढीको समयमा खोला छेउ पालिएका वंगुर, कुखुरा धेरै वगाएको छ । <p>डुवान र कटान समाधानका लागि गर्नुपर्ने कृयाकलापहरू</p> <ul style="list-style-type: none"> • सुकुना खोला आसपासका घरधुरीलाई स्थानान्तरण गर्ने । • सुकुना खोलामा सुरु गरिएको तटवन्दलाई पुरा गर्ने (५०० मिटर) • खोला खोल्सीको मापदण्ड बनाउने र लागु गर्ने । खोला र पैनीको जग्गा भूगोलमा नै छुट्याउने र संरक्षण गर्ने । • सुक्रवारे फिल्डवस्ती देखि सुकुना हाइवेसम्म करिडोर निर्माण गर्ने । • कालीखोला तल्लो पानीमा सुरु गरिएको ड्रेनलाई सुकुना खोलासम्म पुर्याउने । • कालीखोला माथिल्लो पैनी हाल सन्चालनमा छैन तर पैनीको भाग सुरक्षित छ यसमा पनि थप ड्रेन निर्माण गरी विराटचोक देखि आउने पानीलाई सुकुना खोलामा मिसाउने । • किस्ती खोलामा थप ५०० मिटर तटवन्ध लगाउने ।
सडक दुर्घटना	<ul style="list-style-type: none"> • हालसम्म वडा नं १२ मा ५ जनाको सडक दुर्घटनाबाट मृत्यु भएको छ । • सबै भन्दा बढी हाइवे क्षेत्र सुकुना चोकमा हुने गरेको छ ।
जनावर आतंक	<p>जोखिम बढ्नुको कारण</p> <ul style="list-style-type: none"> • समाजको विकसित संस्कार र संस्कृतीले पनि कुकुरको समस्या बढेको छ । रहरले पाल्ने रहर पुगे पछि गल्लीमा छाड्ने, स्थानीय कुकुल गल्लीमा छाड्ने अनि सुधारिएको महंगो विदेशी कुकुर पाल्ने, शहरीकरण बढेसँगै जथाभावी मासु पसलहरू खोलिएका छन् ती मासु पसलमा खेर जाने मासुजति त्यही फालेर कुकुरलाई खुवाउने चलनले सो क्षेत्रमा कुकुरहरू झुम्मिन थालेका छन् । • संख्या बढ्न नदिनको लागि स्थानीय सरकारले कुनै ठोस कदम चालेको छैन । <p>क्षतिको विवरण</p> <ul style="list-style-type: none"> • वडा नं १२ मा कुनै पनि जंगल छैन त्यसैले जंगली जनावरको कुनै समस्या छैन । • तर वडामा कुकुले ठुलो मात्रामा क्षति पुर्याइरहेको छ । २५ वटा सम्मको समुह बनाएर हिड्न थालेका छ । कुखुरा वाखा मारेर खाने क्रम बढेको छ । • कुकुरको टोकाइबाट ३ जना घाइते भएका छन् ।

प्रकोपका घटना	प्रकोपको कारण र यसको प्रभाव तथा असर (प्रभावित टोल, जोखिको कारण, क्षति, भइरहेका काम र अव गर्नुपर्ने थप कामहरू)
	समस्या समाधानका लागि अब गर्नुपर्ने काम <ul style="list-style-type: none"> पालिका स्तरबाट नै कुकुरको संख्या बढ्न नदिनका लागि पोथि कुकुरलाई भ्याक्सिनेसन गर्ने । मासु पसलहरूलाई पसलबाट निस्केका फोहरलाई व्यवस्थित गर्न नियमन गर्ने । घरमा पालेका कुकुरहरूलाई पालनका लागि मापदण्ड निर्णय गरी लागु गर्ने ।
महामारी	कोरोनाबाट १२ जनाको मृत्यु भएको छ भने जण्डिसको कारण एउटै टोलको एकै वर्षमा ८ जनाको मृत्यु भएको छ । तर केहि मानिसहरू चाही मादक पदार्थ बढी सेवनबाट मृत्यु भएको भन्ने कुरा पनि छलफलमा आएको छ ।
पशुवालीमा रोग	बाली नालीमा पछिल्लो समय आएर बढी रोककिराले सताउन थालेको छ । लम्पिस्कीनका कारण ५० भन्दा बढी गाई भैसी मरे । बार्षिक रूपमा २०, ३० वटा पशुवाखा मरिरहेका छन् ।
सर्पदंश	सर्पदंशका कारण हालसम्म १ जनाको मृत्यु भएको छ ।
आगलागी	आगलागीका कारण हालसम्म ५ वटा घर जलेको छ ।

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

३१.५ जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिमका कारण भएको मानवीय क्षति

जलवायु परिवर्तन र प्राकृतिक विपद्को प्रत्यक्ष असर सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा मानवीय जीवनमा गम्भीर रूपमा परेको छ । अनियमित मौसम प्रणाली, तीव्र बाढी, खोलाकटान, चट्याङ, आगलागी तथा बन्यजन्तु आक्रमणजस्ता घटनाहरूको तीव्रता र आवृत्तिमा उल्लेख्य वृद्धि भएको छ । यसले कृषिजन्य उत्पादन प्रणाली, जनस्वास्थ्य, भौतिक पूर्वाधार मात्र नभई प्रत्यक्ष रूपमा मानवीय जीवनमा गम्भीर असर पुऱ्याएको छ ।

स्थानीय तथ्याङ्क अनुसार, सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा विभिन्न प्रकारका विपद्का घटनाबाट हालसम्म कुल २३५ जनाको ज्यान गएको छ । तीमध्ये सबैभन्दा बढी १०९ जना सडक दुर्घटनाबाट मृत्यु भएको छ । त्यसपछिका प्रमुख कारणहरूमा बाढीबाट ३१ जना, जनावर आतंकबाट ३६ जना, विद्युतीय दुर्घटनाबाट ३५ जना, सर्पदंशबाट ९ जनाको ज्यान गएको विवरण छ ।

यी सबै घटनाहरू प्रत्यक्ष वा परोक्ष रूपमा जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित जोखिम र अस्थिरता सँग गाँसिएका छन् ।

उपरोक्त अवस्थाले देखाउँछ कि जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न जोखिमले सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा मानवीय क्षतिमा प्रत्यक्ष भूमिका खेलेको छ । तसर्थ, विपद् पूर्वतयारी, जनचेतना अभिवृद्धि, प्रभावकारी पूर्वसूचना प्रणाली, सुरक्षित संरचना निर्माण तथा जोखिम न्यूनीकरणमा पर्याप्त लगानी गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

तालिका १५ : विपद्का कारण भएको मानवीय क्षतिको विवरण

वडा नं	बाढी		सर्पदंश		आगलागी		स.दु.		चट्याङ		ज.आ.		वि.दु.		जम्मा	
	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते
१	४						३५	८०					३	१	४२	८१
२	३		३												६	०
३			३		१		२						१		७	०
४	४				२		२०	५०							२६	५०
५	१०														१०	०
६	२	०	२	०	०	०	७	२०	१	०	१	१०	०	०	१३	३०
७	२		१								३		४		१०	०

८							१०	३०			३				१३	३०
९					१		२०	५०			२५	६४	५	२०	५१	१३४
१०	०		०				४	२५	४		४	१			१२	२६
११	६	०	०	०	५	०	६	०	०	०	०	०	२	०	१९	०
१२	०	०	१	०	०	०	५	०	०	०	०	३	२०	०	२६	३
जम्मा	३१	०	१०	०	९	०	१०९	२५५	५	०	३६	७८	३५	२१	२३५	३५४

स्रोत: वडा स्तरीय छलफल २०८२

३१..६ जलवायु परिवर्तन र विपद् जोखिमका कारण प्रभावित क्षेत्रहरू

यस नगरपालिकामा वडास्तरीय जोखिम लेखाजोखा तथा छलफलहरूबाट प्राप्त जानकारी र द्वितीयक तथ्याङ्कको आधारमा विगत १० वर्षमा जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिमका कारण प्रभावित मुख्य क्षेत्रहरूको विश्लेषण निम्नानुसार गरिएको छ।

क) निजी तथा आवासीय भवनहरू

प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार, विभिन्न प्रकोपहरूबाट सिर्जित विपद्का कारण पालिकाभित्र २९४ वटा निजी तथा आवासीय भवनहरू क्षतिग्रस्त भएका छन्। १७६७ उच्च जोखिममा रहेका छन्, जसमा ३९४ घरधुरीलाई तत्काल स्थानान्तरण गर्नु आवश्यक रहेको देखिएको छ।

डढेलोका कारण, "घाँस आउँछ" भन्ने भ्रममा परेर बस्तीका बासिन्दाले बारम्बार आगो लगाउने गरेको पाइन्छ, जसले वातावरणीय तथा संरचनागत जोखिम बढाएको छ। १५८ विघा जग्गा कटान भएको छ भने ६७३० वटा चौपया क्षति भएको छ। विगत १० वर्षको अवधिमा घरको पूर्ण क्षति, जमिनको क्षति, उच्च जोखिममा रहेका बस्तीहरू र तत्काल स्थानान्तरण गर्नु पर्ने घरहरूको विवरण सङ्कलन गर्दा निम्नानुसारको तथ्याङ्क प्राप्त भएको छ।

तालिका १६ : सुन्दरहरैँचा नगरपालिका क्षेत्रभित्र विगत १० वर्षमा भएका घर तथा जमिन क्षतिको विवरण

वडा नं	चौपाया क्षति	घर पूर्ण क्षति	जग्गा नष्ट विगामा	उच्च जोखिममा घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नु पर्ने घरधुरी
१	०	२	२१ विघा	३५८	०
२	०	५०	०	१०४	२२
३	०	३५	२५ विघा	७६	३८
४	०	३१	१० विघा	४९५	८८
५	२०५	२३	९० विघा	१५८	५
६	०	१२	५ विघा	१४२	८०
७	४५०	५०	०	४७	१६
८	०	०	०	२०	०
९	५०००	६	०	६०	६०
१०	५००	६७	०	२०३	५४
११	५२५	११	७ विघा	८२	१९
१२	५०	७	०	२२	१२
जम्मा	६७३०	२९४	१५८ विघा	१७६७	३९४

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार कुल घरधुरीमध्ये ९९५ घरधुरी माटो, ढुङ्गा तथा ङँटाले बनेका छन्। यस्ता घरहरू भूकम्पीय दृष्टिकोणले अत्यन्त जोखिमपूर्ण मानिन्छन्। नेपाल भूकम्पको उच्च जोखिमयुक्त देश हो, र सुन्दरहरैँचा नगरपालिका— वडा नं. १, २, ३ र ४ भूकम्पीय फल्टलाईन (fault line) मा अवस्थित छ।

नेपालको सिस्मोग्राफ रेकर्ड अनुसार देशभर दैनिक औसत १०० वटा भूकम्पका झटका अनुभव हुने गरेका छन्। त्यसैले विशेषगरी पहाडी भेगमा माटो र ढुङ्गाले बनेका संरचनाहरू ठूलो भूकम्पको समयमा हल्लिने तथा भत्किन सक्ने उच्च सम्भावना रहन्छ।

भूकम्पले स्वयं मानिसलाई मारेको होइन, तर भूकम्पको समयमा मानवनिर्मित कमजोर संरचनाहरू ढलेर मानिसमाथि खस्दा ज्यान जाने गरेको पाइएको छ। त्यसैले भूकम्पीय जोखिम न्यूनीकरणका लागि स्थानीय सरकारले सचेतना अभिवृद्धि, समुदायस्तरीय क्षमता विकास, खोज, उद्धार र प्रतिकार्यका पूर्वतयारी, तथा सुरक्षित संरचना निर्माणमा निरन्तर ध्यान दिन आवश्यक छ।

विपद् व्यवस्थापन तीनै तहका सरकारहरूको साझा जिम्मेवारी भएकाले स्थानीय तहमा सञ्चालन गरिने यस्ता कार्यक्रमहरू जिल्ला, प्रदेश तथा संघीय तहका संरचनासँग प्रत्यक्ष रूपमा समन्वयित हुन आवश्यक छ।

तालिका १७ : घरको गाँरोको संरचनागत जोडाइको आधारमा वर्गीकृत घरधुरी

वडा	जम्मा घरधुरी	गाँरो जोडाइका आधारमा							
		माटोको जोडाइ भएको इटा, ढुङ्गा	सिमेन्टको जोडाइ भएको इटा, ढुङ्गा	काठ, फल्याक	वाँसजन्य सामग्री	काँचो इटा	जस्ता/टिन / च्यादर	प्रिफेब्रिकेटेड सिट	अन्य
१	१७६८	४४	१०९०	६५	५५७	०	११	१	०
२	१८५०	२९५	१०१५	२८	४७४	३	१६	०	१९
३	२३३९	३३	१७२८	४३	५२७	०	७	०	१
४	२५०७	१६२	२१२५	३१	१७५	१	१२	०	१
५	२५५६	५३	१९२०	९८	४५२	०	३३	०	०
६	२७२३	४३	१५६६	८९	७२७	८	८१	१	२०
७	२६१२	५४	२०६२	७४	३८१	५	३३	२	१
८	२०७९	३३	१७७२	१२२	१३४	८	१०	०	०
९	२९८१	४२	२६१०	६२	२३४	३	२८	०	२
१०	३६६८	७६	३१३८	१३१	२६८	३	४७	०	५
११	२४७७	१३९	१६५२	७२	५६१	२७	२०	०	६
१२	२२६६	२१	२०२२	७६	१२३	१०	१३	०	१
जम्मा	२९८२६	९९५	२२७००	८९१	४६१३	६८	३११	४	२४

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

(ख) शिक्षा तथा विद्यालयहरूको अवस्था

शिक्षा क्षेत्र जलवायु परिवर्तन र प्राकृतिक विपद्को असरबाट अछुतो छैन। विशेषतः भूकम्प, बाढी, खोला कटान, चट्याङ, आगलागी र सडक दुर्घटनाजस्ता प्रकोपका कारण विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार, पहुँच, र सिकाइ प्रक्रियामा प्रतिकूल प्रभाव परेको छ। वर्षायाममा बाढीका कारण विद्यालय भवनहरू क्षतिग्रस्त हुनु, बाटो अवरुद्ध भएर विद्यार्थी तथा शिक्षकहरूको उपस्थिति घट्नु, जस्ता कारणले नियमित पठनपाठनमा समस्या उत्पन्न भएको देखिन्छ।

साथै, धेरैजसो सामुदायिक विद्यालयहरूको भौतिक संरचना कमजोर भएकाले विपद्को समयमा क्षतिको जोखिम अझ बढ्दो देखिन्छ। यस्ता जोखिमहरूले विशेष गरी महिला, दलित तथा सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकालाई विद्यालय जानबाट रोक्ने परिस्थिति सिर्जना गर्दछन्, जसले शिक्षामा पहुँच र निरन्तरतामा बाधा पुऱ्याउँछ। यसकारण, शिक्षा क्षेत्रमा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि संरचनात्मक सुधार, समावेशी पहुँच तथा सुरक्षित सिकाइ वातावरणको विकास अपरिहार्य देखिन्छ।

नगरपालिकाका सबै विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन भए तापनि, सुरक्षित विद्यालय प्रवर्द्धन तथा विपद् व्यवस्थापनका लागि चाहिने विद्यालयस्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति हालसम्म कुनै विद्यालयमा गठन गरिएको छैन। साथै, सुरक्षित विद्यालयसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरू विद्यालयमा कार्यान्वयनमा आएको पाइँदैन।

विद्यालय सुधार योजना अन्तर्गत विद्यालयको जोखिम विश्लेषण, विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी योजना तथा चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने स्पष्ट उल्लेख भए तापनि, ती कार्यहरू व्यवहारमा लागू हुन सकेका छैनन्। विद्यालय व्यवस्थापन समितिसँगै विपद् व्यवस्थापन सम्पर्क व्यक्ति तथा लैंगिक सम्पर्क व्यक्ति तोक्नु पर्नेमा त्यो पनि कार्यान्वयनमा आएको छैन।

त्यसैगरी, विपद्को समयमा विद्यालय भवनलाई सुरक्षित आश्रयस्थलको रूपमा प्रयोग गरिँदा विद्यार्थीको शिक्षा अधिकार प्रभावित हुन सक्ने भएकाले स्थानीय तहले वैकल्पिक सुरक्षित स्थान तथा भवनको व्यवस्था गर्न विशेष प्राथमिकता दिनु आवश्यक देखिन्छ। सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा शिक्षाको पहुँच क्रमशः विस्तार हुँदै गएतापनि, जलवायु परिवर्तन र विपद्को कारण शिक्षामा बहुआयामिक जोखिम थपिँदै गएको छ। सुरक्षित, दिगो र समावेशी शिक्षा सुनिश्चित गर्न विद्यालयहरूको विपद् जोखिम मूल्यांकन, भौतिक संरचना सुदृढीकरण, शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूलाई विपद् प्रतिकार्य तालिम, विपद्को समयमा वैकल्पिक सिकाइ मोडेलहरूको विकास अपरिहार्य देखिन्छ।

वडा स्तरीय छलफलका क्रममा कार्यशालामा उपस्थित पालिका क्षेत्रका ३८ वटा विद्यालयका शिक्षकहरूसँग सूचना लिने क्रममा १६५ वटा विद्यालय भवनहरूमा ६३ वटा भनहरू कमजोर र ४९४ वटा कक्षाकोठाहरू मध्येमा २०२ वटा कमजोर कक्षाकोठामा अध्यापन भइरहेको पाइएको छ। जसमध्ये पनि ५१ वटा भवन र १९७ वटा कक्षाकोठालाई तत्काल मर्मत सम्भारको आवश्यकता छ।

तालिका १८ : विद्यालयको भौतिक संरचनाको अवस्था

क्र.सं.	विद्यालयको नाम	सञ्चालित कक्षा	सामुदायिक वा संस्थागत	भवन संख्या		कोठा सङ्ख्या		तत्काल मर्मत गर्नु पर्ने	
				सुरक्षित	कमजोर	सुरक्षित	कमजोर	भवन	कोठा
वडा नं १									
१।	जनता मा वि पचाम	१२	सामुदायिक	३	१	२७	८	१	८
२।	नव जनज्योति आ वि	८	सामुदायिक	४	१	१२	१	१	१
३।	सूर्यज्योति आ वि	५	सामुदायिक	२	१	८	२	१	२
वडा नं २									
४।	श्री मा.वि. मृगौलिया	०-१२	सामुदायिक	२	२	८	२०	२	२०
५।	श्री देवता आ.वि.पथरघट्टा	०-७	सामुदायिक	२	३	४	८	३	८
६।	श्री सरस्वती आ.वि.बेलडाँगी	०-५	सामुदायिक	१	२	४	४	२	४
वडा नं ३									
७।	श्री जनता मा.वि. त्रिजुगा	०-१०	सामुदायिक	४	२	११	९	२	९
८।	श्रीखण्ड मा.वि. लोचनी	०-१०	सामुदायिक	४	३	१४	६	३	६
९।	श्री जनता आ.वि.	०-५	सामुदायिक	०	४	०	१०	१	६
१०।	श्री जननी आ.वि.	०-५	सामुदायिक	०	३	०	९	३	९

	वडा नं ४								
११।	श्री सरस्वती आ वि	५	सामुदायिक	४	१	४	५	१	४
१२।	श्री सृजनशील आ वि	५	सामुदायिक	२	०	७	०	१	२
१३।	श्री आदर्श आ वि	५	सामुदायिक	०	२	०	६	२	६
१४।	श्री जनचेतना आ वि	५	सामुदायिक	२	२	१	३	२	३
	वडा नं ५								
१५।	श्री श्रीलाल आ.वि.	०-५	सामुदायिक	२	२	४	४	२	४
१६।	श्री जनसेवा आ.वि.	०-५	सामुदायिक	२	१	३	३	१	३
१७।	श्री अमरज्योतिआ.वि.	०-५	सामुदायिक	१	१	३	३	१	३
	वडा नं ६								
१८।	श्री जोती मा वि	१२	सामुदायिक	५	१	१८	२	१	२
१९।	श्री बुद्ध आ वि	५	सामुदायिक	१	२	३	५	१	३
२०।	श्री गच्छिया आ वि	८	सामुदायिक	१	२	१०	९	१	४
२१।	श्री हरिदेव आ वि	५	सामुदायिक	१	१	४	४	१	४
२२।	श्री साजिलाल मा वि	१२	सामुदायिक	५	७	४२	२६	१	८
	वडा नं ७								
२३।	श्री साजिलाल मा.वि.	०-१०	सामुदायिक	१	२	६	७	२	७
२४।	श्री पञ्चायत मा.वि.	०-१२	सामुदायिक	-	-	-	-	-	-
२५।	श्री ठडिया आ.वि.	०-८	सामुदायिक						
	वडा नं ८								
२६।	श्री शिक्षा निकेतन मा.वि.	०-१२	सामुदायिक	४	१	३२	८	१	८
२७।	श्री सिंहवाहिनी आ.वि.	०-३	सामुदायिक	-	१	-	४	१	४
	वडा नं ९								
२८।	श्री जनता मा वि	१०	सामुदायिक	३	२	२१	५	१	२
२९।	श्रीराम आ वि	५	सामुदायिक	२	२	७	४	१	२
३०।	श्री मदर्स सिराजुल उलुम	७	धार्मिक	१	२	२	५	२	५
	वडा नं १०								
३१।	श्री सुकुना मा.वि.	०-१२	सामुदायिक						
३२।	श्री चण्डेश्वरी आ.वि.	०-८	सामुदायिक						
	वडा नं ११								
३३।	श्री हिमालय आ.वि.	८	सामुदायिक	२	३	७	७	३	७
३४।	श्री महेन्द्र मावि	१०	सामुदायिक	५	२	१८	५	२	५
३५।	श्री जुडी आ.वि.	८	सामुदायिक	२	२	६	६	२	६२
३६।	श्री जनता आ.वि.	५	सामुदायिक	२	१	४	२	१	२
३७।	श्री आदर्श आ.वि.	५	सामुदायिक	२	१	२	२	१	२
	वडा नं १२								
३८।	वडा नं १२ मा सामुदायिक विद्यालय नभएको								
				७२	६३	२९२	२०२	५१	१९७

(ग) सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी अवस्था

सुन्दरहरैँचा नगरपालिका तराइ भूभागमा अवस्थित एक स्थानीय तह हो, जो हाल स्वास्थ्य सेवा विस्तारको प्रक्रियामा रहेको छ। हालसम्म पालिकाभित्र १ वटा नगर अस्पताल, ४ वटा स्वास्थ्य चौकी, २ वटा शहरी स्वास्थ्य क्लिनिक, ५ वटा आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्रहरू रहेका छन्। यिनै स्वास्थ्य संस्थाहरूमार्फत आकस्मिक सेवा, खोप कार्यक्रम, मातृ तथा नवजात सेवा, र प्राथमिक उपचार सेवा प्रदान गरिँदै आएको छ।

नगरपालिकाको केन्द्र वडा नं. १ मा नगर अस्पताल रहेको छ। सो अस्पतालमा १५ शैयाको सुविधा, प्रसूति सेवा, प्रयोगशाला सेवा, खोप सेवा, तथा स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रम सञ्चालनमा छन्।

अन्य वडामा रहेका स्वास्थ्य चौकी र सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइहरू सीमित पूर्वाधार र स्रोतसाधनका साथ सञ्चालनमा रहेका छन्। अधिकांश संस्थाहरूमा प्राथमिक उपचार, खोप कार्यक्रम, र परिवार नियोजन सेवा उपलब्ध भए पनि बर्न वेड (आगलागी उपचार), रक्त सञ्चार सेवा, तथा एक्स-रे सेवा भने नगर अस्पतालबाहेक अन्यत्र उपलब्ध छैनन्। स्वास्थ्यकर्मीहरूमा डक्टर, जनस्वास्थ्य निरीक्षक, स्टाफ नर्स, अहेव, ल्याब टेक्सिसियन, महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका, फार्मसी सहायक लगायतका विविध पदहरू रहेका छन्। तथापि, प्राविधिक जनशक्ति तथा विशेषज्ञ चिकित्सकहरूको अभाव अझै चुनौतीको रूपमा रहेको छ।

हाल पालिकामा देखिने प्रमुख रोगहरूमा ज्वरो, खोकी, टाउको दुखाइ, एपीडी (Acid Peptic Disease), कब्जिक्टभाइटिस, निमोनिया / तीव्र श्वासप्रश्वास संक्रमण (ARI), टन्सिलाईटिस, माथिल्लो श्वासप्रश्वास संक्रमण (URTI), चोटपटक (cut injury), तथा खाद्य तथा पानीजन्य गैर-संक्रामक दस्त रोगहरू (diarrhea) रहेका छन्। बालबालिकामा निमोनिया, दादुरा, पोलियो र रुबेलाजस्ता रोगको रोकथामका लागि खोप कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा सञ्चालनमा छ।

स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा विशेषज्ञ चिकित्सकको अभाव, अत्यावश्यक उपकरणको कमी, र आकस्मिक सेवा प्रदान गर्ने पूर्वाधारहरू अझै भूकम्प प्रतिरोधी बन्न नसक्नुजस्ता समस्याहरू रहेका छन्। दुर्गम वडाहरूमा विशेष रूपमा मोबाइल स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन, प्राथमिक उपचार केन्द्रहरूको विस्तार, आवश्यक जनशक्ति अभिवृद्धि र नियमित सेवा प्रवाह सुदृढीकरण अति आवश्यक देखिएको छ।

साथै, विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा आपतकालीन अवस्थामा स्वास्थ्य प्रतिकार्यलाई प्रभावकारी बनाउन पूर्वतयारी तथा अन्तरसंस्था समन्वय आवश्यक छ। सम्पूर्ण जनसंख्यालाई स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने दीर्घकालीन लक्ष्य प्राप्त गर्न स्वास्थ्य बीमा सेवा विस्तारसँगै आवश्यक पूर्वाधार तथा जनशक्ति थप गर्नु प्राथमिक आवश्यकताका रूपमा देखिएको छ।

समग्रमा, सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा स्वास्थ्य सेवाको पहुँच र गुणस्तर सुधारका लागि स्वास्थ्य संस्थाहरूको पूर्वाधार विकास, पर्याप्त जनशक्ति व्यवस्थापन, आपतकालीन सेवा तयारी, र दुर्गम वडाहरूमा वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा विस्तार अनिवार्य छ। साथै, नियमित जनचेतना कार्यक्रम, खोप सेवा सुदृढीकरण, तथा विपद् व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार ल्याउन बहुपक्षीय समन्वित प्रयास आवश्यक देखिन्छ।

तालिका १९ : सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरूको विवरण

वडा नंवर	वस्तीको नाम	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	स्वास्थ्यकर्मी संख्या	बेड संख्या	स्वास्थ्य संस्थाको प्रकृति	संस्थाको वैधानिकता
१	नगर अस्पताल	नगर अस्पताल		१५	अस्पताल	सरकारी
२	मृगौलिया	मृगौलिया स्वास्थ्य चौकी	५	३	स्वास्थ्य चौकी	सरकारी
३	लक्ष्मी नारायण मन्दिर टोल	नागरिक आरोग्य सेवाकेन्द्र	२	१	प्राथमिक स्वास्थ्य उपचार केन्द्र	सरकारी

३	लक्ष्मी नारायण मन्दिर टोल	दुलारी स्वास्थ्य चौकी	७	४	स्वास्थ्य चौकी	सरकारी
५	पश्चिम फिमरा	सुन्दरपुर स्वास्थ्य चौकी	५	५	स्वास्थ्य चौकी	सरकारी
६	चन्द्रसूर्य टोल	गणेश लिला आधारभुत स्वास्थ्य संस्था	३	४	स्वास्थ्य चौकी	सरकारी
७	ठडिया	आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र	३	३	स्वास्थ्य चौकी	सरकारी
८	चिरम	चिरम स्वस्थ्य चौकी	३	३	प्राथमिक स्वास्थ्य उपचार केन्द्र	सरकारी
९	चित्रे टोल	आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र	३	३	प्राथमिक स्वास्थ्य उपचार केन्द्र	सरकारी
१०	त्रिवेणी चोक	आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र	३	०	स्वास्थ्य चौकी	सरकारी
११	बेलेपुर	आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र	२	२	स्वास्थ्य चौकी	सरकारी
१२	संगम टोल	इन्दपुर स्वास्थ्य चौकी	७	२	स्वास्थ्य चौकी	सरकारी
		जम्मा	४३	३०		

स्रोत : जिपिएस ट्रायाकिड २०८२

(घ) सडक पुल तथा अन्य भौतिक संरचना

एसियन हाइवे, पुष्पलाल चोक देखि विराटचोक मुख्य राजमार्गहरूमा सडक सुरक्षा सचेतनाको अभावमा सडक दुर्घटनाको घटना बढ्दो अवस्थामा छ । तथापी सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाले बाषिक योजनामा लोकपूय कार्यक्रमहरू राखेर अगाडी बढेको देखिन्छ जस्तै, खोलाखोल्सीको मापदण्ड निर्माण र कार्यान्वयनको अभावमा बाढी र खोलाकटानको जोखिम निरन्तर बढिरहेको छ । सबै स्थानहरूमा विद्युतीय सेवा पुगेको छैन यस वर्ष सबै स्थानहरूमा विद्युतीय सेवा विस्तार गर्ने । फुसको छाना विस्थापन कार्यक्रम सन्चालन गर्ने । लोहन्द्रा सदगति घाट निर्माण प्रकृया अगाडि बढाउँने । लोहन्द्रा गछिया र बुढी खोलामा कोरिडोर निर्माण गर्ने । शहरी सासकीय पूर्वाधार आयोजना अन्तर्गत चन्द्र नगर विश्वविद्यालय—गोठगाउँ र ओमसान्ती चोक—महेश्वर मार्ग बडा नं ६ खण्डमा ड्रेनसहितको सुविधासम्पन्न सडकमार्ग निर्माण गर्ने । नगर चक्रपथ निर्माणको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने । पूर्वान्चल विश्वविद्यालय देखि जुनेली चोक जोड्ने वैकल्पिक पक्कि पुल निर्माण गर्ने । नगरक्षेत्रको वाटो र गल्ली नम्बरिड गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको समग्र विकासमा सडक तथा भौतिक पूर्वाधार निर्माणले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको छ । अधिकांश भौतिक संरचना अपाङ्गमैत्री नभएकाले, सामान्य अवस्थामा मात्र होइन, विपद् अवस्थामा पनि अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू थप समस्यामा पर्न सक्ने अवस्था रहेको छ । यस्तो परिप्रेक्ष्यमा सुरक्षित उद्धार र पहुँच सुनिश्चित गर्न सबै संरचनाहरू समावेशी र विपद्-संवेदनशील दृष्टिकोणमा आधारित हुन आवश्यक देखिन्छ ।

अन्ततः, सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा विकासको नाममा भइरहेका सडक तथा अन्य भौतिक पूर्वाधार निर्माणहरू यथोचित नियमनबिना अघि बढ्दा विपद् जोखिम थपिएको स्पष्ट देखिन्छ । तसर्थ, भविष्यमा गरिने निर्माण कार्यहरूमा विपद्, वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभाव मूल्याङ्कन, प्राविधिक मापदण्डको पूर्ण पालना, ग्याविन बाल, ढल तथा फुटपाथको व्यवस्था र दीर्घकालीन योजनाअनुसार सुरक्षित तथा दिगो पूर्वाधार निर्माणमा विशेष ध्यान दिनु अत्यावश्यक देखिन्छ ।

तालिका नम्बर २० : नगरपालिका क्षेत्रमा विद्यमान तटबन्ध, बाँसको पाइलिड, ठोकर, जैविक बाँधको विरण

क्र सं	खोलाको नाम	तटबन्धको किसिम	तटबन्ध रहेको स्थान	थप आवश्यकता
१.	मदाहा खोला	तटबन्ध र तारजाली निर्माण	मझुवा जाने वाटो क्षेत्र, पत्थरघट्टा	कालीखोला र बेलेपुरमा पनि लगाउँने

२.	पुरन बाँध	तटबन्ध र तारजाली निर्माण	तल्लो कराइवना	
३.	फौदार खोला	तटबन्ध र तारजाली निर्माण	फुलवारी टोल	
४	गछिया खोला	तटबन्ध निर्माण	आइतवारे, शेषनारायण, रेडक्रस टोल	आइतवारे, चिचरवना खाप टोल, सोमबारे टोल, इराक टोल,
५	बुढी खोला	तटबन्ध निर्माण	हाइवेदेखि टापु टोलसम्म टुक्राटुक्रा	गैरीगाउँ, गौशाला, गोर्खाली टोल
६	खार खोला	तटबन्ध निर्माण	गुराँस एकता टोल	मितेरी पुल आसपास गुरुड टोल
७	गछिया खोला	छैन	सृजना टोल, गछिया टोल र वेलगाछी टोल	यीनै बस्तीहरूमा थप निर्माण
८	झरना खोला	ग्यावियन वाल	स्वतन्त्र टोल	झरना टोल देखि आइतवारे सम्म
९	सुकुना खोला	तटबन्ध निर्माण	बरपिपल टोल	थप १.५ किमि
१०	किस्ती खोला	ड्याम निर्माण	शुक्रवारे	लिच्ची वगान अधिल्लो बस्तीमा
११	लोहन्द्रा	तटबन्ध निर्माण	गोविन्दपुर	मर्मत गर्ने

स्रोत : वडा स्तरीय छलफल २०८२

(ड) खानेपानी सरसफाई तथा ढलनिकास

सुन्दरहरैँचा नगरपालिका तराइ भूभागमा अवस्थित एक स्थानीय तह हो, जहाँ अधिकांश बस्तीहरू प्राकृतिक स्रोतहरूमै निर्भर छन्। खानेपानीका प्रमुख स्रोतहरू भूमिगत पानी नै हो जसमा करिब ४०% घरपरिवारले घरभित्र वा बाहिर रहेको धारा/पाइप प्रयोग गरिरहेका छन्। यद्यपि, यस्ता स्रोतहरूमा पानीको गुणस्तर परीक्षण, प्रशोधन तथा सुरक्षित भण्डारणको अभ्यास अत्यन्त न्यून रहेको पाइएको छ।

खानेपानी प्रशोधन नगरी प्रत्यक्ष प्रयोग गर्ने प्रवृत्तिका कारण स्वास्थ्यसम्बन्धी जोखिम उच्च देखिएको छ। विशेष गरी बाढी र खडेरीका समयमा स्वच्छ पिउने पानीको अभाव हुने भएकाले जुका, हैजा, झाडापखाला जस्ता जलजन्य रोगहरूको संक्रमणको सम्भावना अत्यधिक हुनेगर्छ।

खानेपानीको मात्र उपलब्धता होइन, यसको सुरक्षासम्बन्धी पक्ष पनि चुनौतीपूर्ण छ। उदाहरणका लागि, सन् २०१५ मा जम्मा १५% जनसंख्या मात्र सुरक्षित पिउने पानीमा पहुँचमा थिए, जुन सन् २०२२ सम्म आइपुग्दा पनि ५०% मा मात्र पुगेको छ। सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको सन्दर्भमा हेर्दा, अझै पनि ठूलो संख्याले जोखिमयुक्त स्रोतहरूमा निर्भर रहेको देखिन्छ। खुला इनार, कुवा, तथा नदी/खोला प्रयोग गर्ने घरपरिवारको अझै पनि तथ्याङ्कले देखाएको छ, जुन प्राकृतिक प्रकोप वा प्रदूषणका समयमा अत्यन्त असुरक्षित मानिन्छ।

ढल व्यवस्थापनको पक्षमा हेर्दा औपचारिक ढलनिकास प्रणालीको व्यवस्था अत्यन्त कमजोर देखिन्छ। यसले वर्षा याममा पानी जम्ने, ढल फूट्ने, र घरायसी तथा विद्यालय क्षेत्र वरिपरि दुर्गन्धित तथा अस्वस्थ वातावरण सृजना गर्ने सम्भावना उच्च बनाउँछ। यस्तो अवस्थामा विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था र बस्तीहरूमा सरसफाइको अवस्था थप गम्भिर हुनसक्छ।

यस पृष्ठभूमिमा, खानेपानी तथा ढलनिकास व्यवस्थापनमा देखिएका जोखिमहरूलाई न्यूनीकरण गर्न स्थानीय सरकारले खानेपानी शुद्धीकरण संयन्त्रहरूको विस्तार, पानीको गुणस्तर परीक्षण प्रणालीको प्रवर्द्धन, ढलनिकास प्रणालीको सुदृढीकरण तथा सरसफाइ तथा स्वास्थ्यप्रति सचेतना अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालन जस्ता उपायहरूलाई प्राथमिकता दिनु अत्यावश्यक देखिन्छ।

यस प्रकारका पहलहरूले दीर्घकालीन रूपमा जलजन्य रोगहरूको जोखिम न्यूनीकरणमा मात्र होइन, जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरू न्यूनीकरण गर्नमा समेत सहयोग पुग्ने अपेक्षा गर्न सकिन्छ। यस नगरपालिकामा खानेपानीको मुख्य स्रोतको आधारमा घरपरिवारको विवरण निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २१: खानेपानीको मुख्य स्रोतको आधारमा घरपरिवारको विवरण

वडा	घरधुरी	खानेपानीको मुख्य स्रोत								
		कम्पाउण्ड भित्र धारा	कम्पाउण्ड बाहिर धारा	ट्युबेल, हेण्डपम्प	ढक्कन लगाएको कुवा	ढक्कन नलगाएको कुवा	मुलको पानी	खोला खोल्सी	जारको पानी	अन्य
१	१७६८	५४४	१६५	१०५५	०	०	०	०	०	४
२	१८५०	४५	२९	१७५६	०	४	१	०	१	१४
३	२३३९	१३६	३९४	१६००	०	५	१९	०	४	१८१
४	२५०७	४२८	७८	१९४४	१	४	१०	०	४	३८
५	२५५६	२३	७३	२४०३	१	४	१५	०	०	३७
६	२७२३	६९	२३४	२३७७	४	४	५	०	०	३०
७	२६१२	९९	४२८	२००१	२	६	७	०	१	६८
८	२०७९	१३६५	२२६	४६३	२	१३	७	१	०	२
९	२९८१	१६८०	४३८	८५०	१	६	१	१	०	४
१०	३६६८	२३७०	४०१	८५५	०	६	१७	०	१	१८
११	२४७७	९५३	१५९	१३५२	१	२	१	०	७	२
१२	२२६६	१२८०	२८७	६८८	४	२	१	०	२	२
जम्मा	२९८२६	८९९२	२९१२	१७३४४	१६	५६	८४	२	२०	४००

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

(च) शौचालयको प्रयोगको अवस्था

खानेपानी र सरसफाइको विषय केवल सार्वजनिक रूपमा सम्पन्न गरेर मात्रै समाधान हुने कुरा होइन, यो त प्रत्येक घरको संस्कार र अभ्यासबाट सुरु हुने विषय हो। कुनै समुदायको एक घरभित्र सरसफाइको कस्तो व्यवहार छ भन्ने कुराले नै त्यस समाजको समग्र सरसफाइ स्तरलाई प्रतिबिम्बित गर्छ।

सरसफाइको अवस्था वातावरणसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित हुने भएकाले घरभित्रको फोहर र दुर्गन्धको असर आसपासको समाजमा समेत पर्न जान्छ। त्यसैले सरसफाइलाई निजी विषय मात्र नभई सार्वजनिक सरोकारको विषयका रूपमा लिने आवश्यक छ, र यसमा राज्यको स्पष्ट र प्रभावकारी हस्तक्षेप हुनु अत्यावश्यक हुन्छ।

अहिले पनि कतिपय दुर्गम गाउँवस्तीहरूमा मानिसहरूले खुला स्थान वा पानीका स्रोतहरू नजिकै दिशापिसाब गर्ने अभ्यास कायम रहेको पाइन्छ। सभ्य समाजका लागि यस्ता अभ्यासहरू असभ्यताको प्रतीक मानिन्छन्। खुला ठाउँमा मलमुत्र विसर्जन गरिँदा खाना, पानी वा श्वासप्रश्वासमार्फत कीटाणु मानव शरीरमा प्रवेश गर्ने खतरा अत्यधिक हुन्छ।

त्यसैले प्रत्येक घरमा सुरक्षित र सफा शौचालयको व्यवस्था हुनु आजको आवश्यकता हो। हाल सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूले शौचालय निर्माणलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेका छन्। निजी घरहरू तथा सार्वजनिक स्थलहरूमा स्वच्छतासहितको हात धुने सुविधा रहेको शौचालय निर्माण अनिवार्य रूपमा गर्नुपर्ने आवश्यकता छ।

विपन्न समुदायका परिवारहरू शौचालय निर्माण गर्न सक्षम नभएका अवस्थामा स्थानीय तहले प्राथमिकताका साथ शौचालय निर्माणका लागि आवश्यक प्राविधिक सहयोग तथा अनुदानको व्यवस्था गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ।

विसं २०८० को सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको विपद् तथा जलवायु पार्श्वचित्र अनुसार:

- ६३.३०% घरपरिवारले फलस भएको (सेप्टिक ट्याङ्कसहित) शौचालय प्रयोग गरिरहेका छन्,
- १.४५% ले फलस नभएको (सार्वजनिक ढलमा जडित) शौचालय प्रयोग गरिरहेका छन्,
- ३४.०५४% ले साधारण चर्पी प्रयोग गरिरहेका छन्,
- ०.३८% ले सार्वजनिक चर्पी प्रयोग गरिरहेका छन्,
- ०.८०% घरपरिवारले अझै पनि चर्पी प्रयोग नगरी खुला स्थानमा दिशा—पिसाब गरिरहेका छन्।

यस अवस्थाले सरसफाइसँग सम्बन्धित जनस्वास्थ्य र सामाजिक प्रतिष्ठाको दृष्टिकोणबाट गम्भीर चुनौती प्रस्तुत गरिरहेको छ। यस्तो अभ्यास हटाई पूर्ण स्वच्छता सुनिश्चित गर्न सामुदायिक चेतना, सहकार्य र सरकारी पहल अनिवार्य छ।

तालिका २२ : परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकारका आधारमा परिवारहरूको विवरण

वडा	जम्मा घरधुरी	शौचालयको प्रयोगको अवस्था				खुल्ला शौचालय
		फलस भएको (सार्वजनिक ढल)	फलस भएको (सेप्टिक ट्याङ्क)	पिठ शौचालय	सार्वजनिक शौचालय	
१	१७६८	७	६९६	१०२८	११	२६
२	१८५०	१२	२४३	१५६३	०	३२
३	२३३९	९	१७१२	५६८	५	४५
४	२५०७	२३	१५२७	९३८	१२	७
५	२५५६	३८	१३६१	१११६	२८	१३
६	२७२३	१२१	१७९६	७६६	१३	२७
७	२६१२	२४	१९५२	६०९	१४	१३
८	२०७९	११३	१५५८	३९३	७	८
९	२९८१	२५	१५२८	१४१२	१	१५
१०	३६६८	४५	२८९२	७१०	८	१३
११	२४७७	१३	१६७४	७४७	७	३६
१२	२२६६	४	१९४१	३०७	९	५
जम्मा	२९८२६	४३४	१८८८०	१०१५७	११५	२४०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

फोहोरमैला व्यवस्थापनमा सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा भएका विद्यमान प्रमुख समस्याहरू निम्नानुसार छन्:

- **फोहोर व्यवस्थापनमा अनियमितता:** फोहोर व्यवस्थापनका नाममा फोहोरहरू अनियन्त्रित रूपमा खोलाखोल्सा तथा होचो स्थानहरूमा फाल्ने प्रवृत्ति व्यापक रूपमा देखिन्छ। यसरी अनियमित रूपमा फालिएको फोहोर वर्षा ऋतुमा वर्षाका पानीसँग बगेर खोल्सा तथा नदीका तल्लो भागसम्म पुग्ने हुँदा वातावरणीय प्रदूषण फैलिने जोखिम उच्च हुन्छ।
- **पानी स्रोतको प्रदूषण:** धेरैजसो होचा स्थानहरूमा पानीका सतही तथा भूगर्भीय स्रोतहरू रहेका हुन्छन्। फोहोर त्यस्ता होचा भागहरूमा फालिएको हुँदा सतहमा रहेको पानी मात्र होइन, जमिनमुनिको पानीसमेत प्रदूषित हुने खतरा रहन्छ। यसले खानेपानीको गुणस्तरमा प्रतिकूल प्रभाव पार्ने सम्भावना हुन्छ।

फोहोरमैला व्यवस्थापनका सन्दर्भमा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू

- भान्सा कोठाबाट निस्कने फोहोरलाई कुहिने र नकुहिने गरी वर्गीकरण गर्नुपर्नेछ।

- कुहिने फोहोरलाई मल उत्पादनका लागि प्रयोग गर्न आवश्यक तालिम तथा जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरी हरेक घरधनीलाई प्रेरित गरिनुपर्छ।
- नकुहिने फोहोरलाई थप वर्गीकरण गरी (जस्तै: काठ, प्लास्टिक, धातु, सिसा आदि) पुनः प्रयोग गर्न मिल्ने फोहोरहरूको व्यवस्थापनमा जोड दिनुपर्छ।
- खुला स्थानहरू “विशेष गरी पानीका स्रोत नभएका ठाउँहरू” लाई वैज्ञानिक विधिबाट छनौट गरी व्यवस्थित फोहोर व्यवस्थापनका लागि प्रयोग गरिनुपर्छ।

ढल निकास तथा ल्याण्डफिल साइटको अवस्था

- शहर बजार केन्द्र तथा एकीकृत बस्ती भएका क्षेत्रहरूमा ढल निकासको प्रभावकारी प्रबन्ध अत्यन्त आवश्यक छ।
- ढल व्यवस्थापन भौतिक पूर्वाधार विकासको एक महत्वपूर्ण अङ्ग हो। सडक निर्माणसँगै ढल व्यवस्थापनको समायोजन गरिएको खण्डमा पूर्वाधार निर्माणमा दोहोरो खर्चबाट बच्न सकिन्छ।
- मानव बस्तीबाट उत्सर्जित फोहोरलाई जनघनत्व भएका बस्तीहरूभन्दा टाढाको सुरक्षित स्थानमा निर्माण गरिने ल्याण्डफिल साइटमा फलत व्यवस्थापन गर्नुपर्छ।
- फोहोर रहित, स्वच्छ र सफा वातावरण कुनै पनि सभ्य र दिगो समाजको पहिचान हो, जसको स्थापनाका लागि प्रभावकारी फोहोर व्यवस्थापन अनिवार्य छ।

(छ) कृषि तथा जिविकोपार्जन

सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको कृषि, पशुपालन तथा जीविकोपार्जन क्षेत्र यहाँका बासिन्दाको आधारभूत जीविकाको मेरुदण्ड हो, जसमा अधिकांश स्थानीयको जीवन निर्भरता रहेको पाइन्छ। नगरपालिकाको मुख्य आम्दानीको स्रोत परम्परागत खेती प्रणाली र पशुपालन भए तापनि पछिल्लो समय जलवायु परिवर्तन, नयाँ रोगहरूको प्रवेश, कृषि प्रणालीमा प्रविधिको पहुँचको अभाव, तथा जनचेतनाको कमी जस्ता कारणले कृषि र पशुपालन क्षेत्रमा उल्लेखनीय चुनौतीहरू देखिएका छन्।

यहाँको कृषि प्रणाली परम्परागत प्रविधिमा आधारित छ, तर हावापानीमा देखिएको अनियमितताले खेतीपातीको चक्र प्रभावित भएको छ। हाल प्रयोग भइरहेका हाइब्रिड बीउहरूले रैथाने जातका बीउ हराउने खतरा निम्त्याएको छ। साथै, मौसम परिवर्तनका कारण बालीमा नयाँ प्रकारका किराहरू देखापरेका छन्, जसको पहिचान, उपचार तथा नियन्त्रणको पर्याप्त क्षमता नहुँदा किसानहरू आर्थिक रूपमा ठूलो नोक्सानीमा परेका छन्। विषादीको असुरक्षित प्रयोगले जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पारिरहेको छ भने जलवायु परिवर्तनले बाली रोप्ने र भित्र्याउने समयमै प्रत्यक्ष प्रभाव पारिरहेको छ। साथै, पानीको अभाव, सिँचाई सुविधाको कमी, माटो परीक्षण तथा सुधारबारे जानकारीको अभावले पनि कृषि उत्पादनमा नकारात्मक असर परेको छ।

पशुपालन यस क्षेत्रको कृषि प्रणालीसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित प्रमुख पेशा हो, जसले खाद्य सुरक्षा तथा नगद आम्दानीमा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउँछ। तर, बाखा, बंगुर, गाईभैँसी आदिमा फैलिएको पीपीआर, स्वाइन फिवर, लम्पी स्किन, खोरेत, रेविज लगायतका रोगहरू नगरपालिकाका अधिकांश वडाहरूमा देखिएको छ। यस्ता रोगहरूको नियन्त्रणका लागि खोप कार्यक्रम, जनचेतना अभिवृद्धि, तथा फर्म स्यानिटाइजेसनका प्रयासहरू गरिए तापनि पशु व्यवस्थापनको कमजोरी, उपचार सेवाको पहुँच अभाव, र किसानको पूर्वतयारीको न्यूनताका कारण पशु मृत्युदर उच्च देखिएको छ। त्यसैले पशुपालनमा आवश्यक औषधि र पशुचिकित्सा सेवा प्रणालीको पहुँच विस्तार गर्न जरूरी छ।

जलवायु परिवर्तनका कारण हुने सुख्खा, असिनापात, अतिवृष्टि, अनावृष्टि, चर्को गर्मी र अनियमित वर्षा जस्ता चरम मौसमीय घटनाहरूले कृषि तथा पशुपालन दुवै क्षेत्रमा प्रत्यक्ष नकारात्मक प्रभाव पारिरहेको छ। उदाहरणस्वरूप, अतिवृष्टिले धान बाली डुबाउने, सुख्खाले मकै सुक्ने, मौसम अनियमितताले टमाटर सड्ने वा पाक्ने बेलामा वर्षा हुँदा उत्पादन नष्ट हुनेजस्ता समस्या

हरेक वर्ष दोहोरिरहेका पाइन्छ। साथै, पशुपंक्षीमा रोग फैलनु, अवैध पशु आवत—जावत तथा जनस्वास्थ्यमा असर पर्ने अवस्थाहरू पनि देखा परिरहेका छन्।

यस्ता चुनौतीहरूको सामना गर्न स्थानीय उत्पादन प्रणालीलाई जलवायु स्मार्ट प्रणालीतर्फ रूपान्तरण गर्न आवश्यक छ। यसका लागि परम्परागत ज्ञान र प्रविधिको समायोजन, जैविक कृषि प्रवर्द्धन, पशुपालनका लागि व्यापक खोप कार्यक्रम र सघन पशुसेवा सुविधा विस्तार गरिनु पर्दछ। साथै, बीउको सुरक्षाका लागि सामुदायिक बीउ बैंकको स्थापना, विषादीको सुरक्षित प्रयोग तथा वैकल्पिक उपायहरूको बारेमा किसानलाई अभिमुखीकरण गर्नु आवश्यक छ।

यी उपायहरू कार्यान्वयन गर्न सकेमा सुन्दरहरैँचा नगरपालिका विपद् प्रतिरोधी तथा दीगो कृषि प्रणालीतर्फ उन्मुख हुन सक्नेछ, जसले समग्र ग्रामीण जीविकोपार्जन सुदृढ पार्न मद्दत गर्नेछ।

ज) बालीनालीमा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव

समुदायले जलवायु परिवर्तनका कारण बालीको जीवनचक्रमा स्पष्ट परिवर्तन भएको महसुस गरेका छन्। सुन्दरहरैँचा नगरपालिका कृषि तथा पशुपालनका लागि अत्यन्त उपयुक्त क्षेत्र मानिन्छ। हाल यहाँको स्थानीय जातका कोदो, घैयाधान, जुनेलो, लाईको बीउ, स्थानीय जातको काक्रा र काउनो जस्ता बालीका बीउहरू हराउँदै गएका छन् भन्ने अनुभव किसानहरूले व्यक्त गरेका छन्। अहिले अधिकांश किसानहरूले स्थानीय जातको सट्टा हाइब्रिड बीउ प्रयोग गर्न थालेका छन्। रैथाने बीउको तुलनामा हाइब्रिड बीउबाट छिटो र धेरै उत्पादन हुने भएकाले किसानहरूको आकर्षण हाइब्रिडतर्फ बढेको देखिन्छ। रैथाने बाली संरक्षण गर्दै उन्नत कृषि विकासका लागि पालिकाले पकेट क्षेत्रको विस्तार गरी तोकिएका क्षेत्रमा पशुपालन, कुखुरा पालन र बंगुरपालनजस्ता गतिविधिहरूलाई प्रोत्साहन गर्न अनुदानका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नु आवश्यक देखिन्छ। यस किसिमको कृषिको अभ्यासले रासायनिक मल तथा विषादीको प्रयोग क्रमशः घटाउन सहयोग पुग्नेछ।

जलवायु परिवर्तनले मौसम र वातावरणमा पारिरहेको असरले किसानहरूको खेतीपाती गर्ने समयतालिका (पात्रो) मा समेत प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको देखिन्छ। कृषि क्षेत्रमा विपद्का कारण भएको क्षति निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २३ : कृषि उपज प्रशोधन केन्द्रहरू

वडा	कृषि उपज भण्डारण केन्द्रहरू रहेको स्थान	भण्डारण गर्ने निकाय संस्था वा समुह	के कुन उत्पादन र कति संख्यामा राखिएको छ ?	भण्डारण गरिएको कृषि उपजको खपत कहाँसम्म हुन्छ
१	पचाम	विराट मौरी मह उत्पादन	मह वार्षिक २ टन	स्थानीय बजार
१	हरैँचा बजार	भगवान राइस मिल	चामल	कोशी प्रदेश
१	हरैँचा बजार	राइस मिल	चामल	स्थानीय बजार
७	गछिया बजार	कोल्ड स्टोर (निर्माणाधिन)	सबै कृषि उपज	

स्रोत : वडा स्तरीय छलफल २०८२

झ) कृषि बालीमा लाग्ने रोग

नगरको कृषि उत्पादनमा धान, गहुँ, मकै, तरकारी, फलफूल आदी नै मुख्य रूपमा रहेको छ। सामान्यतया धानमा डडुवा, खैरो थोप्ले, सिथ ब्लाइट रोगहरू देखा परेको छ भने गहुँमा कालो पोके र सिन्दुरे जस्ता रोगहरू देखिन्छन्। यसैगरी मकैमा डाठ वा धोगा कुहिने र तरकारी आलु, सागपात आदिमा लेटव्लाइट, मोजाइक, अँलाउने, खोस्टे, अल्टरनेरिया, कवरट, ड्याम्पिङ्ग अफ, जरा कुहिने जस्ता रोगहरू मुख्य रूपमा देखा पर्दछन्। फलफूलमा विशेषगरी एनथ्राक्नोज, सेतो ढुसी, डाइव्याक, जरा कुहिन, अँलाउने आदी रोगहरूको प्रकोपबाट कृषकहरू समस्या परेका छन्।

तालिका नम्बर २४ : मुख्य वालीहरूमा लाग्ने शत्रु जीव र रोगहरूको विवरण

सि.नं	वाली	प्रमुख शत्रुजीव	प्रमुख रोग
१	धान	गवारो, पात बेरुवा, पात कटुवा, हरियो फडके, खैरो फडके, स्किपर, पतेरो, मिलिवग, निमाटोड, दुङ्गे	मरुवा, डडुवा, खैरो, थोप्ले, सिथ व्लाइट, खैरे रोग
२	गहुँ	कटवम, वायरवम, लाही	सिंदुरे, कालो पोके
३	मकै	खुम्भे, फेद वटुवा, गवारो, फट्याङ्गा, लाही	डाँठ कुहिने, घोगा कुहिने, कालो पोके
४	आलु	लाही, फेद कटुवा, खुम्भे, रातो कमिला, आलुको पुतल	लेटरव्लाइट, मोजाइक, ओइलाउने रोग, खोस्टे रोग
५	तरकारी	भण्टाको गवारो, लाही, वन्दाको पुतली, टमाटरको फलको गवारो, फल कुहाउने अँसा, सुलसुले, रातो खपटे, डल्ले खपटे, थ्रिप्स	ओइलाउने रोग, अल्टरनोरिया, क्लवरट, ड्याम्पिङ्ग अफ, डाइ ब्याक, जरा कुहिने
६	फलफुल	आपको मधुवा, गवारो, फल कुहाउने अँसा सुलसुले, अनारको पुतली	एनश्राक्नोजा, ससेतो हुसी, डाइब्याक
७	केराखेती	केराको स्किपर, थाम र गानोका गवाराहरू, खपट	जरा कुहिने रोग, ओइलाउने रोग,

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

कृषि क्षेत्रको विकास र विस्तारको लागि सरकारले स्थापना गरेको कृषि सेवा तथा उपकेन्द्र मार्फत कृषकहरूलाई सहयोग गर्दै आएको भएतापनि यसको व्यवस्थापन र प्रयास जनशक्तिको अभावमा कृषकहरूको आवश्यकता र मागलाई पुरा गर्न सकेको छैन । यस नगरको वडामा रहेको कृषि सेवा उपकेन्द्रले सेवा दिनु पर्ने भएकोले कृषकहरूलाई आवश्यकता अनुरूप गुणस्तरीय सेवा सुविधा पाउन नसकिरहेको अवस्था छ ।

(ज) वाली पात्रो

सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा विगत ३० वर्षको कृषि अभ्यास, मौसम चक्र, वाली उत्पादन प्रणाली, रोगकीरा प्रकोप तथा जलवायुजन्य प्रभावहरूको विश्लेषणका आधारमा तयार गरिएको वाली पात्रो एक सशक्त सामुदायिक अभ्यासको रूपमा विकसित भएको छ । यो पात्रो वडास्तरका किसानहरू तथा कृषिसम्बन्धी स्थानीय ज्ञान भएका व्यक्तिहरूको सक्रिय सहभागितामा तयार गरिएको हो, जसले स्थानीय स्तरमा कृषि व्यवस्थापनका लागि सूचनामूलक उपकरणको रूपमा कार्य गर्छ ।

जलवायु परिवर्तनका कारण परम्परागत रूपमा वाली रोप्ने तथा थन्क्याउने समयमै व्यापक परिवर्तन आएको छ । उदाहरणस्वरूप, पहिले मकै पाक्न छ महिना लाग्ने गर्थ्यो भने अहिले चार महिनामै पाक्ने गरेको छ । कृषि प्रणालीमा आएको परिवर्तन अभिलेख गर्न तथा कृषकहरूलाई समयमै निर्णय लिन सहयोग पुऱ्याउन वाली पात्रो एक अपरिहार्य उपकरण बनेको छ ।

वाली पात्रोले वालीसम्बन्धी रोगकीरा, वर्षा र खडेरीको असर, तथा मौसमजन्य प्रकोपहरू (जस्तै सलह, फौजी कीरा आदि) को समयको पूर्वानुमान गर्न सहायता गर्छ । यसले कृषकहरूलाई समयमै पूर्वतयारी गर्न, रोग नियन्त्रण, बिउको छनोट, तथा खेत व्यवस्थापनका उपयुक्त रणनीति अपनाउन प्रेरित गर्छ । साथै, यसले जलवायु परिवर्तनको असर प्रत्यक्ष अनुभव गर्न, त्यसअनुसार वाली विविधीकरण गर्न र उत्थानशील कृषि प्रविधि अवलम्बन गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ ।

वाली पात्रो स्थानीय ज्ञान र वैज्ञानिक विश्लेषणको संयोजन हो, जसले विपद् जोखिम न्यूनीकरण, खाद्य सुरक्षा, र दिगो कृषि प्रणालीको निर्माणमा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउँछ । यस्ता अभ्यासहरूलाई हरेक वर्ष अद्यावधिक गर्दै स्थानीय शासन र कृषक समुदायको सहभागितामा निर्णय प्रक्रियामा सामूहिकताको सुनिश्चितता गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

समुदायमा आयोजित छलफलका आधारमा तयार गरिएको वाली पात्रो तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २५: बाली पात्रो

सुन्दरहरैचा नगरपालिकाको बालीपात्रो																
बाली			वैशाख	जेठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फाल्गुण	चैत	कैफियत	
धान	बिउ राख्ने	३० बर्ष पहिले		√												
		अहिले	√	√												
	रोप्ने	३० बर्ष पहिले			√	√	√									
		अहिले		√	√	√										
	काट्ने	३० बर्ष पहिले							√	√	√					
		अहिले	√	√	√			√	√	√						
गहुँ	छर्ने	अहिले								√	√					
		३० बर्ष पहिले								√	√					
	काट्ने	३० बर्ष पहिले	√											√		
		अहिले	√											√		
मकै	छर्ने	३० बर्ष पहिले											√	√		
		अहिले							√	√						
	काट्ने	३० बर्ष पहिले	√	√	√											
		अहिले	√	√	√								√	√		
दाल	छर्ने	३० बर्ष पहिले							√	√						
		अहिले		√	√		√		√	√						
	काट्ने	३० बर्ष पहिले		√					√	√	√	√	√	√		
		अहिले		√					√	√	√	√	√	√		
तोरी	रोप्ने	३० बर्ष पहिले						√								
		अहिले						√	√	√						
	काट्ने	३० बर्ष पहिले									√	√				
		अहिले									√	√				
वर्खेधान	रोप्ने	३० बर्ष पहिले										√				
		अहिले							√	√					√	
	काट्ने	३० बर्ष पहिले					√									
		अहिले	√	√	√		√									

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

जलवायु परिवर्तन र त्यसबाट उत्पन्न प्रकोपका कारण मानिसको जीवनस्तरमा परेको असरको विश्लेषण गर्न सामुदायिक छलफलका आधारमा तयार गरिएको यस बाली पात्रोले महत्त्वपूर्ण सहयोग गरेको छ। यस पालिकाका विभिन्न वडा तथा बस्तीहरूमा प्रमुख खाद्यान्न बालीमा लाई, डडुवा, दुसी, गवारो, पात सुक्ने, पतेरो आदि रोगहरू देखिएको पाइएको छ। तरकारी बालीमा विशेषतः लाई, खुम्भे, डडुवा, दुसी तथा गवारो राते जस्ता रोगहरू देखा परेका छन्।

फलफूल खेतीमा लाई, खुम्भे, डडुवा, दुसी, सुन्तलाको पात पहेँलो हुने, सिरस, फल झर्ने, फल कुहिने, बोटको जरा सड्ने, फूल झर्ने जस्ता रोग तथा कीराफट्याङ्ग्रा देखा परेका छन्। साथै फौजी कीरा र सलहले समेत क्षति पुऱ्याउने गरेको छ। पशुपालन क्षेत्रमा खोरेत, पिपिआर, नाम्ले, जुका, लम्की स्किनजस्ता रोगहरू देखा परेका छन्।

सामुदायिक छलफलबाट तयार पारिएको बाली पात्रोको आधारमा निम्न अवस्थाहरू पहिचान गरिएका छन्:

- पालिकाको तल्लो क्षेत्रका सिँचाइ सुविधा भएका स्थानहरूमा, पहिले एकपटक मात्रै धानखेती हुने गरेकोमा हाल हाईब्रिड तथा उन्नत जातका बीउ प्रयोगसँगै वर्षमा दुईपटक धान खेती गर्न थालिएको छ। यसले गर्दा धानको उत्पादन वृद्धि भएको अनुभव कृषकहरूले गरेका छन्।
- सामुदायिक छलफलबाट जलवायु परिवर्तनले बाली प्रणालीमा असर पार्न थालेको निष्कर्ष निकालिएको छ। उदाहरणका लागि, परम्परागत रूपमा मकै रोप्ने समय तोकिएको भए पनि हाल सो समयमा निरन्तरता नदेखिएको पाइन्छ। पछिल्ला वर्षहरूमा गर्मी लामो समयसम्म रहने भएकाले मकै पहिलेभन्दा छिटो पाक्न थालेको अनुभव गरिएको छ।
- गोडागुडी वर्गका बालीमा पनि जलवायु परिवर्तनको असर देखिएको छ। वर्षाको समयमा परिवर्तन आउन थालेकाले रोप्ने र फूल फुल्ने तथा दाना लाग्ने समयमा परेको खडेरीले गम्भीर असर परेको देखिन्छ।
- हिउँदे वर्षा घट्दै गएकोले गहुँ खेतीमा क्रमशः कमी आएको कृषकहरूको अनुभव छ। त्यसको सट्टा कम पानी चाहिने आलु खेती बढ्दो क्रममा रहेको र कृषकहरू सो खेतीतर्फ आकर्षित भएको पाइन्छ।

वन क्षेत्रमा जङ्गली जनावरहरूको संख्या वृद्धि भएसँगै उनीहरूको आहारविहार क्षेत्र सीमित हुन थालेको छ, जसका कारण मानिस र जङ्गली जनावरबीच द्वन्द्व बढेको छ। बाली र खेतबारीमा जङ्गली जनावरहरूले अत्यधिक नोक्सान पुऱ्याउने गरेका छन्।

ट) पशुपालनमा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव

नगरमा विशेषगरी गाई, भैँसी, बाख्रा, सुँगुर, कुखुरा, हाँस, परेवा नै यहाँका मुख्य घरपालुवा जनावर हुन। यहाँ डेरी उद्योग, व्यापारिक फार्म, गाई, भैँसी, कुखुरा र माछा फर्महरू रहेका छन्। त्यस्तै गरी भेटेनरी सेवा पनि नगरमा उपलब्ध रहेको छ। नगरमा पशुपालन अधिक मात्रामा हुने गरेको देखिन्छ।

ट) पशुपंक्षीमा लाग्ने रोगहरू

कृषकहरूको मुख्य आम्दानको स्रोतको रूपमा रहेको पशुपंक्षीहरूको पालन यस नगरपालिकामा निकै बढी मात्रामा रहेको देखिन्छ।

नगरमा देखिने पशु रोगहरूमा रेविज, खोरेत, पिपिआर, स्वाइन फिवर, भ्यागुते, चरचरे, नाम्ले, माटे, थुनेलो, प्रजनन सम्बन्धी र जुका पर्दछन्। नगरको वन जंगलसँग जोडिएका वडाहरूमा एन्टी रेजिभ खोप लगाउनुपर्ने देखिन्छ भने खोरेत पिपिआर स्वाइन फिवर जस्ता अत्यन्त संक्रामक रोगको प्रकोपपनि यस नगरमा त्यत्तिकै रहेको पाइन्छ। यसका कारणहरूलाई हेर्दा पशुको अवैध आवत जावत, दयनीय व्यवस्थापन, खोप लगाउनु पर्छ भन्ने चेतनाको कमी, आदि मान्न सकिन्छ। यी रोगको नियन्त्रणका लागि जिल्ला पशु सेवा कार्यालयबाट निरन्तर प्रयास गरेको देखिन्छ। जिवाणुबाट हुने रोगहरूमध्ये भ्यागुते, चरचरे विरुद्ध यस नगरका किसानहरूले खोप लगाउने गरेको पाइन्छ। तापनि यी रोगहरू फाटफुट रूपमा देखिने गरेको छन। नगरमा स्वाइन फिवर, खोरेत, रेविज विरुद्धको खोपकार्य समेत नगरका विभिन्न वडाहरूमा समेत संचालन गर्न सकेमा धेरै हदसम्म रोग नियन्त्रण कार्य सफल हुने देखिन्छ। नगरमा पशु व्यवसायलाई प्रोत्साहन गर्ने उद्देश्यले विभिन्न वडाहरूलाई समेट्ने गरी पशुसेवा उपकेन्द्र संचालनमा रहेका छन्। यस्ता रोगहरूको प्रकोपले किसानहरूलाई प्रत्यक्ष आर्थिक क्षति मात्र नभई, दीर्घकालीन जीविकोपार्जन प्रणालीमा समेत अनिश्चितता थपिएको छ। विपद् जोखिमको दृष्टिकोणले हेर्दा, पशु स्वास्थ्यमा निम्नलिखित जोखिम कारकहरू प्रमुख छन्: जलवायु परिवर्तनका कारण रोगको प्रकृति परिवर्तन हुनु,

- अत्यधिक गर्मी र आर्द्रता बढ्नु,
- वन क्षेत्रमा नजिक रहेका बस्तीहरूमा कुकुर र अन्य जनावरको संख्यामा वृद्धि हुनु।
- दीगो पशुपालन प्रणाली विकास तथा पशु-सम्बन्धी विपद् न्यूनीकरणका लागि खोपको पहुँच विस्तार,
- पशु चौपायाको ट्रायक्रिड प्रणाली विकास,
- कृषकको क्षमता अभिवृद्धि तथा जलवायु-संवेदनशील पशुपालन अभ्यासहरूको प्रवर्द्धन जस्ता उपायहरू अपनाउनु पर्ने देखिन्छ।

(ड) सिंचाइ

सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाका कुल कृषक परिवारमध्ये ६० प्रतिशत भूमिमा सिंचाइ सुविधा उपलब्ध रहेको छ । जबकि ४० प्रतिशत कृषक परिवारहरू अझै पनि असिंचित क्षेत्रमै खेतीपाती गर्दै आएका छन्। कुल १५१५ हेक्टर खेतियोग्य जमिनमध्ये केवल ६० प्रतिशत जमिनमा मात्रै सिंचाइ सुविधा उपलब्ध छ।

सिंचाइका प्रमुख स्रोतहरूमा परम्परागत कुलोहरू, पम्पिड मोटर, आकासे पानी सङ्कलन प्रणालीहरू रहेका छन्। यद्यपि, यी स्रोतहरूमा आधुनिक प्रविधिसँग समन्वय नहुनु, नियमित मर्मतको अभाव, तथा मौसमी निर्भरता जस्ता कारणहरूले सिंचाइ प्रणालीको स्थायित्वमा चुनौती उत्पन्न भएको छ।

विपद् जोखिमको सन्दर्भमा, सुन्दरहरैँचा नगरपालिका तराइ भूभागमा अवस्थित भएकाले बाढी, तथा खोला/नदीको कटान जस्ता प्राकृतिक प्रकोपहरूबाट सिंचाइ पूर्वाधारहरू बारम्बार क्षतिग्रस्त हुने खतरा रहन्छ। विशेषतः परम्परागत खोलासम्बन्धी कुलोहरू खुला हुने भएकाले बाढीका समयमा बन्द हुने, कटान हुने वा बगाउने सम्भावना उच्च हुन्छ। त्यसैले, सिंचाइ पूर्वाधारको विकास गर्दा दीगो प्रयोग र संरचनागत सुरक्षाको सुनिश्चितता आवश्यक हुन्छ। विशेषतः कुलोहरूमा रेखाङ्कन (lining), पक्की संरचना निर्माण, तथा जलस्रोत संरक्षणका उपायहरू अनिवार्य रूपमा अवलम्बन गर्नुपर्छ। सिंचाइ प्रणालीको दीगो स्थायित्वका लागि निम्न पूर्वसूचना प्रणालीको विकास, बाढी र डुवान प्रतिरोधी पूर्वाधार निर्माण तथा स्थानीय कृषक समूह तथा वडास्तरीय संस्थाहरूको क्षमता अभिवृद्धि जस्ता कुरामा विशेष ध्यान दिनु अत्यावश्यक छ। यथोचित योजना तथा लगानीको माध्यमबाट मात्र आधुनिक, सुरक्षित, र समावेशी सिंचाइ प्रणालीको विकास सम्भव हुनेछ। यसबाट सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको कृषि विकास तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण दुवै लक्ष्य हासिल गर्न सकिनेछ।

यस पालिकाको वडागत सिंचाइ सुविधाको अवस्था निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २६ : वडागत सिंचाइ सुविधाको उपलब्धता सम्बन्धी विवरण

क्र सं	सिंचाइ आयोजनाको नाम	कुन कुन टोललाई समेटेको छ	लाभान्वित घरधुरी	कसको सहयोगमा
वडा नं १				
१.	जुडी पैनी सिंचाइ	पचाम शान्ति टोल	२००	प्रदेश सरकार
२.	शान्तिटोल बोरिड	शान्ति टोल	५०	प्रदेश सरकार
३.	तिम्सिना चोक डिप बोरिड	पचाम शान्ति टोल	५०	प्रदेश सरकार
४.	कुमारगाउँ डिप बोरिड	कुमार गाउँ	५०	प्रदेश सरकार
५.	खोरिया डिप बोरिड	खोरिया टोल कुमारगाउँ	५०	प्रदेश सरकार
६.	सितुमारी डिप बोरिड	सितुमारी	४५	प्रदेश सरकार
७.	शान्ति दीप जल उपभोक्ता समिति	वडा नं १ भरी जडान गर्ने	वार्षिक ४ वटा जडान गर्ने	प्रदेश सरकार
वडा नं २				
८.	हिमाल चोक डिप बोरिड	हिमाल चोक र तल्लो करेवना समेत	३०० घरधुरी	
९.	मदाहा खोला पैनी	पत्थरघट्टादेखि मझुवा टोलसम्म	७०० घरधुरी	
१०.	पुरनबाँध पैनी	जोगियारे टोल र खोरिया टोल	२०० घरधुरी	
वडा नं ३				

११.	निजी बोरिडहरू	प्राय सबै टोलमा	२००+	केहि निजी केहि न.पा.को साझेदारी
वडा नं ४				
१२.	सिँचाइ योजना	बडहरा, चरिगुवा, बलिया	१००	जलस्रोत तथा सिँचाइ डिभिजन
वडा नं ५				
१३.	डिभिजन सिँचाइ आयोजना	गुरुड टोल	५००	भूमिगत जलश्रोत विकास समिति, विराटनगर
वडा नं ६				
१४.	गछिया	क्रियाचु, सुम्नीमा पारूहाड	चौतारी टोल	स्थानीय
वडा नं ७				
१५.	डिप बोरिड	ठडिया टोल	५० बढी	नेपाल सरकार
वडा नं ८				
१६.	समृद्ध तराइ-मधेश सिँचाइ विशेष आयोजना	विश्वविद्यालय टोल र सुब्बा टोल	५० घरधुरी १६० विघा	नेपाल सरकार
१७.	भुल्के सिँचाइ आयोजना	थारु वस्ती, न्यौपाने टोल, भुल्के टोल, झाँगड टोल, दलित समूह	१५० घरधुरी	स्थानीय सरकार
वडा नं ९				
१८.	सिँचाइ योजना	बडहरा, चरिगुवा, बलिया	१००	जलस्रोत तथा सिँचाइ डिभिजन
वडा नं १०				
१९.	भूमिगत जल सिँचाइ आयोजना मुनालझोडा	पानीट्याङ्की र मुनालझोडा टोल	१५० घरधुरी	नेपाल सरकार भूमिगत जल सिँचाइ आयोजना
वडा नं ११				
२०.	डिपबोरिड	कर्जुना, वेलेपुर	२५०	संघीय सरकार
२१.	मदाहा पैनी	पत्थरघट्टा, तीनमोहरी	२५०	सुहनपा
२२.	किस्ती सिँचाइ	शुक्रवारे, गोविन्दपुर, कुमार गाउँ, सितुमारी	१५०	सिँचाइ डिभिजन
२३.	कृषिपैनी	राजा टोल, धामी टोल	२००	सुहनपा

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

सिँचाइ नपुगेका सुख्खा प्रभावित टोलहरू:

- वडा नं २ जोगियारे, करेवना, गोलापरासी, वेलडाँगी, मझुवा र पत्थरघट्टा टोलहरू
- वडा नं ३ निजी बोरिडहरू पर्याप्त नभएकाले प्राय सबै टोलहरू सुख्खाग्रस्त छन्।
- वडा नं ४ हवेली टोल, भोलेश्वर, लवटोली, कुटीटोल
- वडा नं ७ वडाका अधिकांश भागमा सिँचाइको समस्या।
- वडा नं ८ आँपडाँडा टोल, विश्वविद्यालय टोल, पानीट्याङ्की टोल।
- वडा नं ९ हवेली टोल, भोलेश्वर, लवटोली, कुटीटोल

यी सुख्खा क्षेत्रमा सिंचाइ सुविधा पुर्याउनका लागि वैकल्पिक उपायहरू के के छन् ?

- वडा नं २ मा नहर व्यवस्थापन तथा ट्यूबवेलहरूको व्यवस्था ।
- वडा नं ३ मा स्यालो, पावरड्रिल तथा डिप ट्यूबवेल निर्माण यहाँको विकल्प हो ।
- कर्जना तेलिया खोला र बाँसबारी बाट पैनीको माध्यमबाट सिंचाइ सेवा उपलब्ध भएको । अबका दिनमा डिप बोरिड वा कृषि मोटरको माध्यमबाट सिंचाइ उपलब्ध गराउन पहल गर्नपर्ने ।
- वडा नं ७ मा नहर तयारी र व्यवस्थापन तथा पावरड्रिल ट्यूबवेल र डिप ट्यूबवेल सिंचाइ गर्ने ।
- वडा नं ८ मा पावरड्रिल ट्यूबवेल र डिप ट्यूबवेल सिंचाइ गर्ने ।
- वडा नं ९ मा कर्जना तेलिया खोला र बाँसबारी बाट पैनीको माध्यमबाट सिंचाइ सेवा उपलब्ध भएको । अबका दिनमा डिप बोरिड वा कृषि मोटरको माध्यमबाट सिंचाइ उपलब्ध गराउन पहल गर्नपर्ने ।

(ढ) उर्जा

सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा विद्युत पहुँच अधिकांश घरधुरीसम्म पुगेको छ, यद्यपि केही दुर्गम स्थानहरूमा अझै पनि विद्युत सेवा पुग्न बाँकी छ । नेपाल विद्युत प्राधिकरणमार्फत विद्युत मर्मत, संभार, महसुल असुली तथा विद्युतीकरण कार्यक्रमहरू संचालन भइरहेका छन् । प्रशासन लाईन सुधारको आवश्यकता उच्च छ, विशेषतः काठका पोलहरूको स्थानमा फलामका पोल प्रतिस्थापन तथा ट्रान्सफर्मर जडान गरी लो-भोल्टेज समस्याको समाधान गर्नुपर्ने अवस्था देखिन्छ ।

यस नगरपालिकामा खाना पकाउने प्रमुख इन्धनको रूपमा काठ तथा दाउराको प्रयोग १७% परिवारहरूमा कायम छ, भने एलपी ग्यास प्रयोगकर्ता ७९.३४% छन् । सौर्य उर्जा, बायोग्याँस, तथा विद्युत (इन्डक्सन/हिटर) को प्रयोग नगण्य देखिन्छ । सौर्य उर्जा र लघु जलविद्युत प्रवर्द्धनको पर्याप्त सम्भावना भए पनि यसको उपयोग कम देखिन्छ । जल, सौर्य र बायोग्याँसमा आधारित उर्जा कार्यक्रमको विस्तारले दीर्घ उर्जा सुरक्षासँगै वातावरण संरक्षणमा समेत टेवा पुऱ्याउने छ ।

उर्जा स्रोतको परिमार्जनसँगै आगलागीको प्रकृति पनि परिवर्तन भइरहेको छ । परम्परागत दाउराको प्रयोगबाट हुने आगलागी घट्दै गएको छ भने विद्युतजन्य सर्ट सर्किट, ग्याँस सिलिण्डर विस्फोट तथा पेट्रोलियम पदार्थको प्रयोगले नयाँ खालको जोखिम निम्त्याएको छ । विद्युतजन्य आगलागी, ग्याँस विस्फोट, चट्याङ्ग तथा अव्यवस्थित विद्युत उपकरण प्रयोगबाट पालिकामा विपद् जोखिम बढ्दो क्रममा छ ।

यस अवस्थामा, पालिकाले वैकल्पिक उर्जा विशेषतः सौर्य उर्जा, बायोग्याँस, लघु जलविद्युत र सुधारिएको चुल्होको प्रवर्द्धनलाई प्राथमिकता दिनु आवश्यक छ । साथै, हरेक घरको भान्साघरलाई सुरक्षित बनाउन सचेतना अभिवृद्धि, अग्निनियन्त्रण उपकरणको पहुँच र विद्युत संरचना मर्मतमा लगानी गर्नु दीर्घकालीन जोखिम न्यूनीकरणका लागि अत्यावश्यक देखिन्छ । यसले वातावरणीय सुधारका साथै विपद् न्यूनीकरणमा समेत योगदान पुऱ्याउने छ । यस पालिकामा खाना पकाउन प्रयोग गरिने उर्जाको अवस्था निम्नानुसार रहे को छ ।

तालिका २७ : खाना पकाउने मुख्य इन्धन सम्बन्धी विवरण

वडा	जम्मा घरधुरी	खाना पकाउन इन्धनको प्रयोग						
		दाउरा	एलपि ग्यास	विजुली	गुइठा	बायोग्यास	मट्टितेल	अन्य
१	१७६८	३८६	१२१७	८	५	१५२	०	०
२	१८५०	५९४	११५५	६	२	९१	१	१
३	२३३९	५१३	१७३५	१७	०	७४	०	०
४	२५०७	१९८	२२८७	१७	०	५	०	०
५	२५५६	४६७	२०६७	१३	०	९	०	०
६	२७२३	५५२	२१२९	१२	१	२९	०	०
७	२६१२	४४२	२०८०	२१	०	६८	०	१
८	२०७९	२७४	१७६३	१४	२	२६	०	०
९	२९८१	४२२	२५२५	१५	२	१७	०	०

१०	३६६८	५४३	३१०५	८	०	११	०	१
११	२४७७	७१५	१५५०	२५	०	१८६	०	१
१२	२२६६	१५५	२०५०	४	३	५४	०	०
जम्मा	२९८२६	५२६१	२३६६३	१६०	१५	७२२	१	४
	प्रतिशत	१७.६४	७९.३४	०.५४		२.४२		

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८

यस पालिकाको उर्जाको स्रोतको तथ्याङ्कलाई हेर्दा ग्रामिण विद्युतिकरण (विद्युत र सोलार) मा व्यापक विकास भइ अधिकांश परिवारमा विद्युत सेवाको पहुँच पुगेको देखिन्छ भने सेवा नपुगेका क्षेत्रहरूमा त्यसको विस्तार हुनु जरूरी छ। वडागत विवरणलाई निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नम्बर २८ : दैनिक बत्ती बाल्न प्रयोग गरिने इन्धनको विवरण

वडा	जम्मा घरधुरी	बत्तीको लागि इन्धनको प्रयोग				
		विजुली	सोलार	मट्टितेल	वायोग्यास	अन्य
१	१७६८	१७४०	७	१७	०	४
२	१८५०	१८२८	११	७	०	४
३	२३३९	२३२०	८	९	०	२
४	२५०७	२४९६	५	४	०	२
५	२५५६	२५४६	३	५	०	२
६	२७२३	२७०८	३	११	०	१
७	२६१२	२५९८	८	३	०	३
८	२०७९	२०७३	२	३	०	१
९	२९८१	२९६७	१२	१	०	१
१०	३६६८	३६५०	६	८	०	४
११	२४७७	२४५३	१३	८	०	३
१२	२२६६	२२५६	७	२	१	०
जम्मा	२९८२६	२९६३५	८५	७८	१	२७
	प्रतिशत	९९.३६	०.२८			

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८

(ग) सञ्चार तथा प्रविधिको पहुँचको अवस्था

सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा सञ्चार तथा प्रविधिको पहुँचको अवस्था क्रमशः सुदृढ हुँदै गएको पाइए तापनि, प्रभावकारी आपतकालीन सूचना प्रवाहको दृष्टिकोणले अझै पनि चुनौतीपूर्ण रहेको देखिन्छ। पालिकाका कुल २९८२६ घरपरिवार मध्ये २५५२४ घरपरिवारमा मोबाइल फोनको पहुँच रहेको छ, जसले विपद् पूर्वसूचना तथा समसामयिक जानकारीको प्रसारणमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्न सक्छ। इन्टरनेटको पहुँच १३९८६ घरपरिवारमा मात्र रहेको देखिन्छ, भने टेलिभिजन २२२३३ र रेडियो ९९३३ को पहुँच पनि तुलनात्मक रूपमा न्यून रहेको छ।

सञ्चार सुविधाको यस अवस्थाले संकेत गर्छ कि विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि मोबाइल फोन तथा इन्टरनेटलाई प्रमुख सञ्चार माध्यमको रूपमा प्रयोग गर्नु सबैभन्दा उपयुक्त र प्रभावकारी विकल्प हुन सक्छ। विशेषगरी, आपतकालीन पूर्वसूचना, द्रुत लेखाजोखा, तथा समन्वयका लागि मोबाइल एप वा एसएमएस प्रणालीको प्रयोगद्वारा समुदायस्तरसम्म प्रभावकारी सूचना प्रवाह सम्भव देखिन्छ। तर, सूचना पहुँचमा देखिएको असमानता, केही घरपरिवारमा कुनै सञ्चार उपकरणको पूर्ण अभाव, तथा इन्टरनेट सेवाको सीमित पहुँचका कारण आपतकालीन सूचना ढिलो पुग्ने वा नपुग्ने अवस्था सिर्जना हुँदा जनधनको जोखिम बढ्ने सम्भावना रहन्छ। यसका साथै, ग्रामीण क्षेत्रका समुदायमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोगसम्बन्धी सीप तथा चेतनाको कमीका कारण विपद् अवस्थामा सञ्चार प्रणाली असँगठित र ढिलो हुने गरेको पाइन्छ।

त्यसैले, विपद् जोखिम न्यूनीकरणको सन्दर्भमा मोबाइल प्रविधिको व्यापक उपयोग गर्नुका साथै, समुदायस्तरमा रहेका युवालाई आपतकालीन लेखाजोखा र सूचना प्रवाह सम्बन्धी तालिम दिनु आवश्यक छ। साथै, स्थानीय आपतकालीन कार्यसञ्चालन

केन्द्रलाई सबै वडासँग जोडेर समन्वित सञ्चार योजना कार्यान्वयन गर्नुपर्छ। यसबाट पालिकाको आपतकालीन प्रतिकार्य प्रणाली द्रुत, समन्वित र प्रभावकारी बन्नेछ। वडागत रूपमा विस्तृत विवरण निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २९ : परिवारमा उपलब्ध साधन तथा सुविधाको विवरण (बहुउत्तरमा आधारित)

वडा	जम्मा घरधुरी	कुनै पनि संचारको साधन नभएका	कुनै एउटा संचारको साधन भएको	संचारको साधनको विवरण						
				रेडियो	टेलिभिजन	ल्याण्डलाईन	मोबाइल एण्ड्रोइड	मोबाइल स्मार्ट	कम्प्युटर	इन्टरनेट
१	१७६८	७२	१६९६	५६२	१२९९	१५	१३१९	१३४०	१८४	४८१
२	१८५०	३३	१८१७	६६१	१४४३	३	१२९६	१४५०	१४०	२८६
३	२३३९	३७	२३०२	७४७	१६९१	२२	१४७०	१९५१	३७०	१०६९
४	२५०७	३८	२४६९	१०४३	१९०५	७०	१९४०	२१३६	५४०	१२३१
५	२५५६	४५	२५११	५८९	१८०५	२९	१७८२	२१०६	३९९	१२८३
६	२७२३	५१	२६७२	८४२	१८६८	१२	१५८५	२३३९	३३४	१०४९
७	२६१२	५२	२५६०	३६०	१९०७	३२	१८३८	२२७९	४१७	१०६७
८	२०७९	१४	२०६५	१०६७	१७३३	६४	१२१९	१९३२	४८६	१२५४
९	२९८१	१४	२९६७	११३८	२२७१	९४	२११६	२६९०	७४७	१६९४
१०	३६६८	२९	३६३९	१४२२	२७४९	११२	२२६०	३२३९	७९१	२०७२
११	२४७७	४०	२४३७	६०४	१७८३	१८	१५७९	१९७५	२९२	८८५
१२	२२६६	२५	२२४१	८९८	१७७९	९०	११३७	२०८७	६५६	१६१५
जम्मा	२९८२६	४५०	२९३७६	९९३३	२२२३३	५६१	१९५४१	२५५२४	५३५६	१३९८६

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

(त) आर्थिक तथा सामाजिक अवस्था

सुन्दरहरैँचा नगरपालिका यद्यपि एक तराइ पर्यटकीय क्षेत्रका रूपमा चिनिन्छ, यहाँको प्रमुख जीविकोपार्जनको आधार भने कृषि नै हो। जलवायु तथा भौगोलिक अवस्थाले पर्यटन, कृषि तथा व्यवसाय विकासका उल्लेखनीय सम्भावनाहरू बोकेको यस पालिकामा पछिल्ला वर्षहरूमा व्यवसायिक गतिविधिहरूमा क्रमशः वृद्धि हुँदै गएको देखिन्छ। तर यस्ता अवसरहरूको विकाससँगै विभिन्न प्रकारका जोखिमहरू पनि थपिँदै गएका छन्, जसमा बाढी, आगलागी, सडक दुर्घटना तथा व्यवसायिक निरन्तरतामा आउने अवरोधहरू प्रमुख हुन्।

सामाजिक दृष्टिले हेर्दा, नगरपालिकाका कुल १२०२१३ घरधुरीमध्ये करिब ३.३४ प्रतिशत परिवार (अति गरिब र गरिब वर्ग समेटेर) विपन्न अवस्थाका छन्। १७.०७ प्रतिशत मध्यम वर्गका र ३६.०१ प्रतिशत सम्पन्न परिवार रहेका छन्, जसले समग्र आर्थिक असमानता र सामाजिक सेवामा पहुँचको असन्तुलन देखाउँछ।

गरिबीका कारण विपद् पूर्वतयारी, सुरक्षित आवास, सुरक्षित खाद्य तथा सरसफाइ सेवाहरूमा पहुँच सीमित रहेको अवस्था छ, जसले विपद् अवस्थाको समयमा गरिब तथा सीमान्तकृत समुदायहरूलाई अझ बढी जोखिममा पार्ने परिस्थिति सिर्जना गर्दछ। त्यसैले, आर्थिक रूपले कमजोर समुदायहरूको सशक्तिकरण, व्यवसाय निरन्तरता योजना, विपद् पूर्वतयारी तथा वित्तीय पहुँच विस्तारजस्ता कार्यक्रमहरू स्थानीय तहबाटै प्रारम्भ गरी दीगो विकास र जोखिम न्यूनीकरणलाई समन्वित रूपमा अघि बढाउनु अत्यावश्यक देखिन्छ।

सामाजिक रूपान्तरणसँगै जोखिम सचेतना र विपद् न्यूनीकरणसम्बन्धी स्थानीय क्षमता विकास वर्तमान आवश्यकता हो। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसारको वडागत सम्पन्नता स्तरीकरण निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३० : वडागत सम्पन्नता स्तरीकरण विवरण

वडा	जम्मा जनसंख्या			सम्पन्नताको प्रतिशत %				
	जम्मा	पुरुष	महिला	सिमान्तकृत	गरिव	मध्यम	धनी	सम्पन्न
१	७३३५	३५६०	३७७५	५.१५	१३.२९	२५.२२	३५.३१	२१.०२
२	७६७१	३७६७	३९०४	८.४६	१८.६७	२१.७१	४०.५२	१०.६५
३	९३२४	४४०६	४९१८	४.८३	८	१७.३१	३६.११	३३.७५
४	१०००८	४८५८	५१५०	३.२९	६.०७	१२.६१	३४.४६	४३.५८
५	१०३०४	४८८७	५४१७	२.४८	९.५६	१९.२६	३७.२२	३१.४७
६	१०९१९	५१५८	५७६१	४.१२	१०.१७	२४.९९	३५.३८	२५.३३
७	१०७८१	५२०२	५५७९	३.६५	६.७४	१७.०२	३६.४१	३६.१८
८	८२०२	३८४४	४३५८	१.६२	४.१२	९.८६	३३.६६	५०.७३
९	१२४२३	५८३०	६५९३	२.२६	४.९४	१३.५६	३६.१३	४३.११
१०	१४२३०	६५७६	७६५४	१.८६	४.२९	१३.८२	३४.८७	४५.१७
११	१०१५४	४७४१	५४१३	३.५८	११.९४	२२.८९	३७.४९	२४.१
१२	८८६२	४१८९	४६७३	०.७६	१.८७	९.०४	३०.५९	५७.७४
जम्मा	१२०२१३	५७०१८	६३१९५	३.३४	७.९२	१७.०७	३५.६६	३६.०१

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

(थ) खाद्य सुरक्षा सम्बन्धी अवस्था

यस प्रकारको खाद्य असुरक्षाको अवस्था निम्तिनका लागि, विशेषतः सिँचाइको अभाव, परम्परागत खेती प्रणाली, उब्जनीयोग्य जमिनको न्यून उपयोग, विप्रेषणमा निर्भरता, तथा मौसममा अत्यधिक भर पर्ने कृषिप्रणाली नै प्रमुख कारकको रूपमा रहेको छ भने यसले थप जटिलता सिर्जना गरेको छ।

विपद् जोखिमको सन्दर्भमा, खाद्य असुरक्षा भोगिरहेका परिवारहरू जलवायुजन्य विपद् (जस्तै बाढी, डुवान, खडेरी) का बेला अत्यधिक संवेदनशील हुने गर्छन्। यस्ता परिवारहरूले संकटको समयमा खाद्यान्न अभाव, बालबालिकामा कुपोषणको वृद्धि, घरेलु ऋणको बढोत्तरी, तथा दीर्घकालीन रूपमा गरिवीको कुचक्रमा फस्ने सम्भावना उच्च रहन्छ।

साथै, यस्ता परिवारहरूमा न्यून विपद् पूर्वतयारी, जीविकोपार्जनका वैकल्पिक स्रोतको अभाव, तथा सूचना तथा स्रोतमा पहुँचको कमीका कारण आपतकालीन अवस्थामा राहतमा मात्र निर्भर रहनुपर्ने अवस्था देखिन्छ।

त्यसैले, सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा वडागत रूपमा लक्षित कृषि उत्पादन वृद्धि कार्यक्रम, सिँचाइ सुविधा विस्तार, खाद्यान्न भण्डारण प्रणालीको सुदृढीकरण, र विपद्-संवेदनशील परिवारहरूको पहिचान गरी दीर्घकालीन खाद्य सुरक्षाका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्नु अत्यावश्यक देखिन्छ। वार्षिक रूपमा आफ्नै उत्पादनले खाद्यान्न परिपूर्ति गरिरहेका परिवारहरूको विस्तृत विवरण निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नम्बर ३१ : कृषि उत्पादनबाट वार्षिक खाद्य सुरक्षा सम्बन्धी वडागत विवरण

वडा	रोजगारीमा संलग्न संख्या			कृषि रोजगारीमा संलग्न%			गैरकृषि रोजगारीमा संलग्न%		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
१	४३८८	२२२२	२१६६	६०.४४	५२.७	६८.३७	३९.५४	४७.३	३१.५८
२	४७२०	२४७३	२२४७	६४.१७	५५.०७	७४.१९	३५.८१	४४.८८	२५.८१
३	५१८९	२५९८	२५९१	५०.८	४१.६५	५९.९८	४९.१२	५८.२	४०.०२
४	४४२७	२५१३	१९१४	२८.१२	२५.३५	३१.७७	७१.८१	७४.५३	६८.२३
५	५१८५	२७९७	२३८८	४४.९६	३८.१८	५२.८९	५५.०४	६१.८२	४७.११

६	५६९४	२९०७	२७८७	४९.८८	३९.०४	६९.९८	५०.९२	६०.९६	३८.८२
७	४६५०	२६९६	२०३४	३२.७७	२७.४८	३९.५८	६७.९४	७२.४	६०.३७
८	४०५८	२०४९	२०९७	४८.६	४३.९२	५४.९४	५९.४	५६.८८	४५.८६
९	४९७३	२७९५	२९७८	२६.२६	२२.२५	३९.४	७३.७२	७७.७९	६८.६
१०	६९५९	३९००	३०५९	२९.५४	२२.२३	३६.९७	७०.४३	७७.७४	६३
११	५८९०	२९०९	२९८९	५८.६६	४८.५७	६८.४५	४९.३४	५९.४३	३९.५५
१२	३८८६	२९०९	९७७७	३९.०६	२५.९४	३७.९४	६८.८६	७३.९२	६२.८६
जम्मा	५९२९९	३९०७२	२८९३९	४३.९३	३६.४३	५२.२२	५६.०३	६३.५९	४७.७७

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

(द) सरकारी भवन तथा संरचनाहरू

आधारभूत सेवाहरू स्वास्थ्य, शिक्षा, सुरक्षा र सार्वजनिक सेवा प्रदान गर्ने स्थानीय तहको संरचना बाहेक यस पालिकामा सघन सरकारी कार्यालयहरूको उपस्थित बाक्लै देखिन्छ। जिल्लाको सदरमुका नभए तापनि शहरीकरणको उच्च चापमा रहेको यो नगरपालिकामा सरकारी श्रोत साधनहरूको स्तरउन्नती र क्षमता विकास भने जरूरी रहेको छ । वडास्तरमा रहेका सरकारी कार्यालयहरूको विवरण निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नम्बर ३२ : वडामा रहेका सरकारी कार्यालय तथा संस्थाहरूको विवरण

सि.नं	सरकारी कार्यालयहरू	संख्या	सि.नं	सरकारी कार्यालयहरू	संख्या
१	सामुदायिक विद्यालय	३७	१०	प्रहरी चौकी	२
२	मदरसा	१	११	ट्राफिक पोष्ट	२
३	बहुमुखी क्याम्पस	१	१२	सब वन डिभिजन कार्यालय	१
४	विश्व विद्यालय	१	१३	अतिरिक्त हुलाक कार्यालय	५
५	मन्टेश्वरी	११	१४	खानेपानी उपभोक्ता संस्था	७
६	बालविकास	७७	१५	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	१
७	करदाता सेवा कार्यालय	१	१६	स्वास्थ्य चौकी	४
८	सशस्त्र प्रहरी कार्यालय	१	१७	शहरी स्वास्थ्य क्लिनिक	२
९	ईलाका प्रहरी कार्यालय	१	१८	आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र	५

स्रोत : वडा स्तरीय छलफल, २०८२

३.२. जलवायु परिवर्तन र विपद् जोखिमबारे सूचना

विश्वव्यापी तापमान वृद्धिका कारण पृथ्वीको औसत तापक्रममा उल्लेखनीय वृद्धि भएको छ, जसको असर नेपालजस्ता पहाडी मुलुकहरूमा गहिरो रूपमा देखापरेको छ। सुन्दरहरैँचा नगरपालिका पनि जलवायु परिवर्तनका प्रत्यक्ष प्रभावहरूको सामना गरिरहेको एक संवेदनशील तराई क्षेत्र हो। पछिल्ला वर्षहरूमा मौसम प्रणाली असामान्य बन्दै गएको, अनियमित वर्षा, खडेरी, चरम मौसमी घटनाहरू, तथा बाढी र कटानका घटनाहरूले यहाँको कृषि, जलस्रोत, तथा जनजीवनमा प्रतिकूल असर पारिरहेका छन्।

विशेषगरी, यहाको तापक्रम ४.८ डिग्री सेल्सियसदेखि अधिकतम ४०.४ डिग्री सेल्सियससम्म पुग्ने गर्छ र वार्षिक औसत वर्षा केवल १३८ मिलिमिटर मात्र रहेको तथ्याङ्कले जलवायु चरम रूपमा परिवर्तन भैरहेको संकेत गर्छ। त्यस्तै, सन् १९९० देखि

१०७९ मिलिमिटर (वर्षभरीमा), जसपछिका वर्षहरूमा तापक्रम क्रमशः वृद्धि हुँदै गएको तथ्यले मौसमी चरित्र अस्थिर बन्दै गएको प्रमाणित गर्छ।

जलवायु परिवर्तनको असर जैविक विविधतामा समेत गम्भीर रूपमा परिरहेको छ। सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको करिब १८.८६ प्रतिशत भूभाग वनले ढाकेको छ। तापक्रम तथा वर्षा चक्रमा आएको परिवर्तनले यी वनस्पति र वन्यजन्तुका वासस्थानमा असर पार्दै जैविक विविधता घट्ने सम्भावना बढाएको छ। साथै, भूक्षय, कटानको जोखिम बढ्दै गएकाले वन क्षेत्रको संरक्षण, वृक्षारोपण, तथा भू-संरक्षण जस्ता कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकतामा राख्न अत्यावश्यक देखिन्छ।

समग्रमा, जलवायु परिवर्तनका कारण सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा वातावरणीय सन्तुलन, खाद्य सुरक्षा, जीविकोपार्जन, तथा जैविक विविधतामा बहुआयामिक असर देखिन थालेको छ। तसर्थ, दीर्घकालीन जलवायु अनुकूलन रणनीति, दिगो वन व्यवस्थापन, तथा जैविक विविधताको संरक्षणमार्फत जोखिम न्यूनीकरणमा ध्यान केन्द्रित गर्नु अत्यावश्यक रहेको छ।

३.२.१. वन जङ्गल र वन्यजन्तु

कोशी प्रदेश क्षेत्रको तराईको जिल्ला मोरङ वनजंगल र जैविक विविधताको दृष्टिकोणले अद्यापी सम्पन्न जिल्लाको श्रेणीमा पर्दछ। मोरङ जिल्लाको यस नगरपालिकामा कुल क्षेत्रफल ११०.१६ वर्ग किलोमिटर मध्ये १८.८६ प्रतिशत वन क्षेत्रको रूपमा रहि आएको छ। जुन राष्ट्रिय वन र सामुदायिक वन क्षेत्रको रूपमा रहेको छ।

यस नगरमा पाइने प्रमुख वनस्पतीका प्रजातिहरूमा, साल, सिसौं, सिमल, जामुन, कदम, खयर, करम, पिठारी, छतिवन, बोहरी, खमारी, बोटधंगरो, बकाईनो, इप्पील, टिक, वर, पीपल, बेल, अमला, निम, पलाँस, आँप, डुम्री, कटहर, लिची, नरिवल, सुपारी, वयर, काँशीअमला, कैँदल, राजवृक्ष, अशोक, चेरी, समी, मसला, वडहर, अम्बा, केरा, कागती, भोगटे, सरिफा, दारिम, तित्री, फडिर, असार, साज, सादन, कुम्भी, हरो, वरो, हल्लुडे, सिरीस, तारी, कुसुम, क्यामुना, दबदबे, टुनी, सान्दन, कर्मा, मालती, पाचपाते, सतिसाल, हल्लुडे, वनसुन्तला, कुम्भी, नेवारो, अशोक, सपेटा। यसै गरी घिस्रने जन्तुहरूमा गोमन, गनगवाली, हरहरे, करेत, सिरिसे, धामन, हरेउ, ढोडिया, सुनगोहोरो, छेपारो, अजिँगर, भित्ती, कछुवा, सँप, गड्यौला, जुका, अन्य किटपतङ्ग आदि र चराचुरुङ्गीहरूमा कोइली, मैना, सुगा, टुकुर, लुईँचे, गौथली, काग, भंगेरा, मयुर, हुटिट्याउँ, हुचिल, जुरेली, भद्रायो, चिल, बाज, कोटेरा, ठेउवा, बट्टाइ, चिबे, भ्याकुर, फिस्टो, रूपी, गिद्ध, धनेश, कालिज, लाटोकोसेरो, चमेरो, हाँस, परेवा, कुखुरा, तिन्ना, धोवी चरो, हाडफोरुवा, कर्याडकुरुड, भद्राइ, सारस आदि प्रजातिका स्थानीय र आप्रवासी चराचुरुङ्गीहरू पाइन्छन्।

तालिका ३३ : सुन्दरहरैँचा नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका सामुदायिक वनहरूको विवरण

वडा	वनको नाम र स्थान	वनको क्षेत्रफल हे	वनको प्रकार	लाभान्वित घरधुरी	वनबाट हुने प्रमुख जोखिम के हो ?	वनबाट आश्रित परिवार
३	निजी वन	६ विगाहा	निजी			
५	लाटीझोडा सामुदायिक वन		सामुदायिक	३०००	जनावर आतङ्क	
५	साङ्गेदारी सामुदायिक वन		सामुदायिक	३०००	जनावर आतङ्क	
६	हिमाली सामुदायिक वन	१०५	सामुदायिक			
६	शुन्दर सामुदायिक वन	९७	सामुदायिक			
६	सिदार्थ सामुदायिक वन	१०३	सामुदायिक			
६	लाटीझोडा सामुदायिक वन	१०५	सामुदायिक			
७	सृजना सामुदायिक वन		सामुदायिक	५०० वढी	जनावर आतंकको जोखिम	२००
८	सलकपुर सामुदायिक वन	२३०	सामुदायिक	१४००	काठ तस्करी	२००
९	जनचेतना सामुदायिक वन	२५ विघा	सामुदायिक	करिब ८००	वन्यजन्तु आतङ्क	१००

१०	सुकुना सामुदायिक वन	२००० हे.	सामुदायिक	१२००	जनावर आतङ्क	३००
१०	साझेदारी सामुदायिक वन	१५०० हे.	सामुदायिक	८००	जनावर आतङ्क	२००
१०	जनजागरण सामुदायिक वन	२००० हे.	सामुदायिक	८५०	जनावर आतङ्क	२५०

स्रोत : वडा स्तरीय छलफल २०८२

३.२.२. जलवायु परिवर्तनको प्रभाव र अनुकूलन आवश्यकता

सुन्दरहरैँचा नगरपालिका पनि अन्य तराइ तथा नदी किनारका क्षेत्रहरू जस्तै जलवायु परिवर्तनका प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष असरहरूको चपेटामा पर्दै आएको छ। पछिल्ला वर्षहरूमा वायुमण्डलीय तापक्रमको वृद्धिसँगै अस्थिर मौसम प्रणाली, अनियमित वर्षा, घना हुस्सु, लामो खडेरी, बाढी, आगलागी तथा आँधीहुरीजस्ता घटनाहरूमा उल्लेखनीय वृद्धिको अनुभव गरिएको छ।

यी असरहरूले यहाँको वन, कृषि, जैविक विविधता, मानव स्वास्थ्य, पर्यटन, पूर्वाधार र दिगो जीविकोपार्जनमा प्रतिकूल प्रभाव पारिरहेका छन्। उदाहरणका रूपमा, वन क्षेत्रमा कीटको प्रकोप तथा आगलागीका घटनाहरू बढेका छन्; बाली उत्पादनमा कमी आएको छ; सिँचाइको पानीको अभाव देखिएको छ; परम्परागत बाली प्रणालीमा अवरोध पुगेको छ; कृषिमा श्रम लागत बढेको छ र किसानको आम्दानीमा कमी आएको छ।

यस्तै गरी, सडक, पुलजस्ता भौतिक पूर्वाधारहरू बाढी तथा भू-स्खलनका कारण पटकपटक क्षति बेहोर्नु परेको छ। स्थानीय स्रोतहरूको क्षयका कारण पानी, दाउरा, घाँस तथा गोडमेलसम्बन्धी दैनिक कार्यमा महिलाहरूको श्रमभार अत्यधिक बढेको छ।

यदि वर्तमान अवस्थामा जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण तथा अनुकूलनमा आवश्यक पहल नगरेमा, भविष्यमा आगलागी, बाढी, खोला कटानजस्ता प्राकृतिक विपद्का घटनाहरू तीव्र हुने, कृषि उत्पादन झनै घट्ने, सुरक्षित खानेपानी अभाव हुनसक्ने, जैविक विविधता हास हुने, ग्रामीण पर्यटनको स्थायित्वमा नकारात्मक प्रभाव पर्ने र जनस्वास्थ्यमा संक्रमणजन्य रोगहरूको फैलावट हुने सम्भावना प्रबल छ। साथै, अत्यधिक वर्षा वा खडेरीका कारण बाली चक्र अवरुद्ध भई खाद्य असुरक्षा थप गम्भीर हुन सक्छ।

यस्ता बढ्दो असरलाई मध्यनजर गर्दै, सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा जलवायु अनुकूल कृषि प्रविधिको प्रवर्द्धन, खडेरी प्रतिरोधी बालीको विकास, जैविक मलको प्रयोग, वर्षाको पानीको संकलन तथा प्रवाह व्यवस्थापन जस्ता विविध अनुकूलन उपायहरू अपनाउनु अत्यावश्यक छ। जसले कृषि प्रणालीमा स्थायित्व ल्याउन मद्दत गर्नेछ।

त्यस्तै, मौसम पूर्वानुमान प्रणालीलाई सुदृढ गर्दै पूर्वसूचना जनसमुदायसम्म सहज रूपमा पुगोस् भन्ने उद्देश्यले सूचना प्रवाह प्रणाली सुधार गर्नुपर्छ। सामुदायिक वन तथा जल स्रोत संरक्षणमार्फत वन व्यवस्थापन तथा जलस्रोत संरक्षणका कार्यहरूलाई प्रभावकारी बनाउनु पर्ने आवश्यकता छ। यसले जलचक्रमा सन्तुलन ल्याई वातावरणीय क्षति न्यून गर्न सहयोग पुऱ्याउनेछ।

हरित पूर्वाधारको प्रवर्द्धनमार्फत वातावरणमैत्री घर निर्माण तथा भू-स्खलन न्यूनीकरणका लागि आवश्यक संरचना निर्माण गर्नुपर्छ। दिगो पर्यटन विकास अन्तर्गत वातावरणमा न्यून असर पार्ने पर्यटकीय गतिविधिहरू प्रोत्साहन गर्नुका साथै स्थानीय संस्कृति र जैविक विविधताको संरक्षण गर्नुपर्ने देखिन्छ।

जलवायु शिक्षा विद्यालय तहदेखि शुरू गरी महिला नेतृत्वमा आधारित वातावरणीय चेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनुपर्छ, जसले समुदायको समग्र चेतना अभिवृद्धिमा योगदान पुऱ्याउनेछ।

यसका साथै, नगरपालिकाको वार्षिक तथा दीर्घकालीन योजनामा जलवायु अनुकूलनसम्बन्धी कार्यक्रमहरू अनिवार्य रूपमा समावेश हुने गरी नीतिगत एकीकरण गर्नुपर्ने आवश्यकता छ। यी सबै उपायहरूलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न सकेमा, सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाले जलवायु परिवर्तनका जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्दै दिगो र उत्थानशील समाजको निर्माण गर्न सक्नेछ।

यिनै पक्षहरूलाई समेट्दै, सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाले जलवायु परिवर्तनको असर न्यूनीकरणका लागि दिगो, समावेशी र स्रोतकेन्द्रित स्थानीय रणनीति अवलम्बन गर्न जरूरी देखिएको छ। समुदायको अनुभव, विज्ञानमा आधारित उपायहरू, र स्थानीय सरकारको नेतृत्वमा जलवायु अनुकूलनका कार्यहरू गर्दै, विभिन्न तह र विषयगत क्षेत्रहरूमा नीतिगत अभ्यासमार्फत जलवायु परिवर्तन जोखिम न्यूनीकरणका विषयवस्तुहरूलाई यो स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनामा समावेश गरिएको छ।

३.२.३. जलवायु परिवर्तनका परिदृश्यहरू र त्यसका प्रत्यक्ष असरहरू

सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा जलवायु परिवर्तनका परिदृश्यहरू क्रमशः स्पष्ट बन्दै गइरहेका छन्। विगतमा जलवायु परिवर्तनका प्रत्यक्ष प्रभावहरू कम देखिए पनि पछिल्ला वर्षहरूमा वडास्तरीय छलफल र तथ्याङ्कका आधारमा ती प्रभावहरू तीव्र गतिमा बढिरहेको देखिन्छ।

खोला तथा खोल्सीहरूबाट हुने जमिन कटान, तटबन्धको अभाव, कमजोर भौगर्भिक संरचना, तथा बलियो संरचनाको कमी यी जोखिमका मुख्य कारणहरू हुन्। साथै, प्रभावकारी पूर्वसूचना प्रणालीको अभाव, जनचेतनाको कमी र दक्ष उद्धार टोलीको अभाव जस्ता कारणहरूले जोखिमलाई थप बढाएको देखिन्छ। यसले गर्दा खेतीयोग्य जमिनको क्षति, बालीनाली नष्ट, आवासीय संरचनामा क्षति, भौतिक पूर्वाधारमा नोक्सान, तथा भू-क्षयका घटनाहरू निरन्तर बढ्दै गएका छन्।

पछिल्लो समय नगरपालिकाले स्थानीय समुदाय तथा साझेदार संस्थासँग समन्वय गरी केही जोखिम न्यूनीकरणका प्रयासहरू जस्तै तटबन्ध निर्माण, बहाव क्षेत्रको व्यवस्थापन, जनचेतना अभिवृद्धि, वृक्षारोपण, बलियो संरचना निर्माण, तथा उद्धार र पूर्वतयारी सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्दै आएको छ। यद्यपि जलवायुजन्य जोखिमहरू अझै बढ्ने प्रक्षेपणलाई ध्यानमा राख्दै थप प्रभावकारी पूर्वतयारी, आधुनिक पूर्वसूचना प्रणालीको विकास, वातावरणीय संरक्षण, र दीगो पूर्वाधार निर्माण अपरिहार्य देखिन्छ।

तालिका नम्बर ३४ : सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा रहेका नदी, खोला तथा खोल्सीहरूको वडागत विवरण

खोला खोल्सीको नाम	कुन कुन टोल हुँदै बगेको छ	उच्च जोखिममा रहेको वस्ती र घरधुरी		तत्काल स्थानान्तरण गर्नु पर्ने टोल र घरसंख्या	
		वस्ती	घरधुरी	वस्ती	घरधुरी
वडा नं १					
लोहन्द्रा	खोरिया, लक्ष्मीपुर, कुमारगाउँ, क्याम्पाटोल	खोरिया वस्ती क्याम्पा वस्ती	२० २०		
खादम	खादम, शान्तिटोल, ढकालटोल	ढकालटोल	५		
तिस्ती पैनी	लक्ष्मीपुर, हरैँचा पूर्वटोल	लक्ष्मीपुर हरैँचा पूर्वटोल	५० ५०		
जुडीखोला	पचाम, टनकपुर, हरैँचा पश्चिमटोल	पचाम टनकपुर हरैँचा पश्चिमटोल	५० ५० १०		
झर्ना खोला	वानडाँडा	वानडाँडा	५		
वडा नं २					
मदाहा-मालती खोला	बेलडाँगी टोल	बेलडाँगी टोल	२००		
मदाहा पैनी	पथरघट्टा टोल, झाँगाड टोल	पथरघट्टा टोल, झाँगाड टोल	१५० ८०		
फौदार खोला	करेवना टोलको दक्षिण क्षेत्र	करेवना टोल दक्षिण	२००		
वडा नं ३					
गच्छिया खोला	इराक टोल आइतवारे टोल	इराक टोल आइतवारे टोल	२५ ६०	इराक टोल आइतवारे टोल	२५ -

खोला खोल्सीको नाम	कुन कुन टोल हुदै बगेको छ	उच्च जोखिममा रहेको वस्ती र घरधुरी		तत्काल स्थानान्तरण गर्नु पर्ने टोल र घरसंख्या	
		वस्ती	घरधुरी	वस्ती	घरधुरी
	चिचरबना टोल लोचनी टोल रेडक्रस टोल शेषनारायण टोल	चिचरबना टोल लोचनी टोल रेडक्रस टोल शेषनारायण टोल	३० - ३० ५२	चिचरबना टोल लोचनी टोल रेडक्रस टोल शेषनारायण टोल	- - - -
वडा नं ४					
बुढीखोला	बलिया खाप, अनुकुलननगर टोल, बुढीखाप	बलिया खाप		बलिया खाप	५
गछिया खोला	हवेलीटोल गैरीगाउँ खोलाटोली बडहरा खाप सिमलडाँडा	हवेलीटोल गैरीगाउँ खोलाटोली सिमलडाँडा	२५ ३० २८ १५	खोलाटोली	८
तेलिया खोला	दुलारी, चरीगुवा	चरिगुवा	३	चरिगुवा	३
भलुवा खोला	बलिया	गोकुलम उत्तरतर्फको वस्ती	१२	अनुकुलननगर	२
वडा नं ५					
बुढी खोला	सुन्दरवलिया टोल मिलिजुली टोल लाटीझोडा टोल बृन्दावन टोल गौशाला टोल खोक्सी टोल हँसिना टोल गोर्खाली टोल फोक्लेण्ड टापु टोल	लाटीझोडा टोल खोक्सी टोल बृन्दावन टोल फोक्लेण्ड टापुटोल	८५ १००१ ४० ४५	लाटीझोडा टोल खोक्सी टोल बृन्दावन टोल फोक्लेण्ड टापु टोल	- १५ ३० ४५
वडा नं ६					
गछिया	सुकुना, स्कुल डाँडा, शिवालय, सिसौवारी, सितापुरी, पुष्पान्जली	शिवालय, सुकुना	८०	शिवालय	४०
भर्जना	हाम्रो, कुमार, जागृती, चन्द्रसुर्य, पुष्पान्जली, किराँतेश्वर	हाम्रो कुमार	६ ६	हाम्रो कुमार	६ ६
तेलीया	साजिलाल, ज्योति मावि परिसर	विद्यलय भवन सहित	८	विद्यलय भवन सहित	८
वडा नं ७					
गछिया खोला	गछिया टोल बेलगाछी टोल कामत टोल गणेशपुर टोल	गछिया टोल बेलगाछी टोल कामत टोल गणेशपुर टोल	१०००	गछिया टोल	१००
मालती खोला	बेलगाछी टोल पाथिभरा टोल				
मदाहा खोला	गोठगाउँ टोल मदाहा एकता टोल				
वडा नं ८					

खोला खोल्सीको नाम	कुन कुन टोल हुँदै बगेको छ	उच्च जोखिममा रहेको वस्ती र घरधुरी		तत्काल स्थानान्तरण गर्नु पर्ने टोल र घरसंख्या	
		वस्ती	घरधुरी	वस्ती	घरधुरी
गछिया खोला	जङ्गल क्षेत्र मात्र				
भुल्के पैनी	चौधरी टोल				
	न्यौपाने टोल				
खादम खोला	जङ्गल क्षेत्र मात्र				
मध्यालो खोला	सिंहवाहिनी टोल	सिंहवाहिनी टोल			
	पौडेल टोल	पौडेल टोल			
	फुलवारी टोल	फुलवारी टोल			
वडा नं ९					
झर्ना खोला	सामुदायिक वनबाट प्रकृति टोल बंगाली टोल हाइवे जयनगर हुँदै जुडी	आइतबारे सुकुम्बासी वस्ती	१००		
कालीखोला	कालीमन्दिरबाट शुरु भएर आइतबारे देखि ३ भंगालोमा बाढिन्छः १. दुर्गा मन्दिरबाट २. बाहविघेबाट पूर्वतर्फ ३. वडा नं १२को सिमानाबाट बग्छ।	डुवान हुने वस्ती बाह विघे			
वडा नं १०					
सुकुना पैनी	मुनालझोडा टोल पानीट्याङ्की टोल बरपिपल टोल पुरचोक टोल	मुनालझोडा टोल पानीट्याङ्की टोल बरपिपल टोल पुरचोक टोल	२५ १५ ३० १०		
किस्ती खोला	बुद्ध टोल गैरी टोल	बुद्ध टोल गैरी टोल	५ १२		
दुधे खोला	परिवर्तन टोल दाजुमाइ टोल	परिवर्तन टोल दाजुमाइ टोल	५ ३		
वडा नं ११					
मदाहा १			७४५		१
मदाहा २			३५		३
कराइवना			४०		१५
खादम	जग्गा कटान				
कृषि पैनी			५		
कर्जुना पैनी	जग्गा कटान	जग्गा कटान			
खादमजुडी पैनी	जग्गा कटान	जग्गा कटान			
कालीखोला १	जग्गा कटान	जग्गा कटान			
कालीखोला २	जग्गा कटान	जग्गा कटान			
किस्ती पैनी			६५		९
किस्ती खोला	जग्गा कटान	जग्गा कटान			
लोहन्द्रा	जग्गा कटान	जग्गा कटान	१		१

स्रोत : वडा स्तरीय छलफल २०८२

३.२.४. जलवायु परिवर्तन तथा प्रकोपको अवस्था

पालिकाका १२ वटै वटै वडामा गरिएको सहभागी छलफलबाट प्राप्त जानकारी अनुसार, अघिल्लो दशकहरूमा लामो अवधिसम्म निरन्तर वर्षा हुने गथर्यो 'विशेषगरी माघेझरी' भनेर चिनिने झरी हराउँदै गएको उल्लेख गरिएको छ। हाल वर्षा अत्यधिक तीव्र र छोटो अवधिको हुने गरेको छ, जसले खोलाकटान र बाढीको जोखिम बढाएको छ। पहिले चुलो, गोठ वा दीयोबाट आगलागी हुन्थ्यो भने अहिले वन घाँसको सुक्खोपन र विद्युत सर्टका कारण जुनसुकै समयमा आगलागी हुने सम्भावना बढेको पाइन्छ। यसकारण, विद्युतीकरण प्रणाली र घरेलु वायरिङमा सुरक्षात्मक सुधार आवश्यक देखिएको छ।

समुदायमा गरिएको छलफल र तयार पारिएको प्रकोप पात्रोको तुलनात्मक अवलोकनबाट यहाँका प्रमुख जलवायुजन्य प्रकोपहरू र वर्तमान अवस्थाको चित्रण गरिएको छ। सोअनुसार, वर्षेनी गर्मीको अवधि लम्बिँदै गएको, चट्याड र हुरीबतासका घटना मनसुनपूर्व तथा मनसुन अवधिमा तीव्र भइरहेका, र निरन्तर वर्षा हुने घटनाहरू हराउँदै गएको तथ्य देखिएको छ। साथै खडेरी, तातो हावा (लु), बाढी र आगलागीको समय श्रृङ्खलामा पनि परिवर्तित भएको देखिन्छ।

जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरू यस नगरपालिकामा विविध स्वरूपमा प्रकट भएका छन्, जसले समुदायको दैनिक जीवन, जीविकोपार्जन र समग्र जीवनस्तरमा प्रतिकूल असर पारिरहेको छ। तीमध्ये सबैभन्दा बढी प्रभावित क्षेत्र कृषि हो, जहाँ अनियमित वर्षाका कारण बाली समयमै रोप्न कठिन हुने, उत्पादन घट्ने, र त्यसको प्रत्यक्ष असर किसानको आय र जीवनस्तरमा पर्ने देखिएको छ। पानीका प्राकृतिक स्रोतहरू क्रमशः सुक्दै जानुका कारण खानेपानी र सिँचाइमा अभाव सिर्जना भइसकेको छ, जसले जलसंकटसँगै कृषिमा निर्भर समुदायहरूलाई थप असुरक्षित बनाएको छ।

प्राकृतिक प्रकोपहरू जस्तै बाढी, तातो हावा (लु) र चट्याडका घटनाहरू बारम्बार दोहोरिने तथा तीव्र बन्ने क्रमले जनधनको क्षति समेत बढाउँदै गएको छ। त्यस्तै, अत्यधिक गर्मी वा चिसोका कारण स्वास्थ्यसम्बन्धी चुनौतीहरू देखिन थालेका छन्, जसमा वृद्ध, बालबालिका तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू उच्च जोखिममा छन्। साथै, संक्रामक रोगहरूको जोखिम पनि बढ्दै गएको छ। जलवायु परिवर्तनले वन क्षेत्र तथा जैविक विविधतामा समेत असर पुऱ्याइरहेको छ, जसका कारण घाँस, काठ, जडीबुटी तथा अन्य वन उत्पादक तत्वहरू घट्न थालेका छन्, र जैविक सम्पदा संकटमा पर्दै गएको देखिन्छ। यी जोखिमहरू न्यूनीकरण गर्नका लागि केही प्राथमिक अनुकूलन उपायहरू अत्यावश्यक छन्। सौर्य ऊर्जा प्रवर्द्धन, वर्षाको पानी संकलन, र सिँचाइ प्रणाली सुधार जस्ता उपायहरूले जलस्रोतमा देखिएको संकट केही हदसम्म समाधान गर्न सक्छ। बाढीको जोखिम कम गर्न पूर्वसूचना प्रणालीको सुदृढीकरण र संरचनात्मक उपायहरू (जस्तै: नाला, चेकड्याम) निर्माण आवश्यक छ।

जलवायु परिवर्तनका असर न्यूनीकरण गर्दै दीर्घकालीन उत्थानशीलता निर्माण गर्न वैज्ञानिक तथ्य, स्थानीय अनुभव र बहुपक्षीय सहकार्यमा आधारित नीतिगत अभ्यासलाई प्राथमिकता दिनु आवश्यक छ। यस मार्फत जलवायु परिवर्तनप्रति सजग, सक्षम र सुरक्षित नगरपालिकाको निर्माण सुनिश्चित गर्न सकिनेछ। वडास्तरीय छलफलबाट तयार पारिएको तुलनात्मक प्रकोप पात्रो निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नम्बर ३५ : प्रकोप पात्रो

घटना	समय	वैशाख	जेठ	आषाढ	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फाल्गुण	चैत्र
चट्याङ पने समय	पहिले												
	अहिले												
गर्मी महिना	पहिले												
	अहिले												
जाडो महिना	पहिले												
	अहिले												
बाढी	पहिले												
	अहिले												
आगलागी	पहिले												
	अहिले												
खडेरी	पहिले												
	अहिले												
तातो हावा (लु)	पहिले												
	अहिले												
हुरीवतास	पहिले												
	अहिले												
पानीको मुल फुट्ने समय	पहिले												
	अहिले												

स्रोत : वडा स्तरीय छलफल २०८२

क) जलवायुमा आएको परिवर्तन र यसको प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष प्रभाव

सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा विगत ३० वर्षको अवधिसँग तुलना गर्दा जलवायुमा उल्लेखनीय परिवर्तन आएको देखिन्छ, जसबाट मानव समुदाय, प्रकृति र वातावरणमा प्रत्यक्ष तथा परोक्ष रूपमा असर परेको तथ्यहरू उपलब्ध सूचना र वडास्तरमा गरिएको छलफलबाट पुष्टि भएको छ। छलफलमा सहभागीहरूको अनुभव अनुसार, हाल गर्मी र जाडो दुवैको अवधि लम्बिएको छ। यस्तै, वार्षिक वर्षाको कुल मात्रा करिब उस्तै रहे तापनि, छोटो अवधिमा अत्यधिक वर्षा हुने गरेको छ, जसका कारण बाढी तथा खोलाकटानको घटनामा वृद्धि भएको, मानवीय क्षति र धनसम्पत्तिको नोक्सानी भएको, घरबार गुमाएर मानिसहरू विस्थापित हुनुपरेको अनुभव व्यक्त गरिएको छ। साथै, विपद्सँग सम्बन्धित घटनाहरूमा समेत विगतको तुलनामा उल्लेखनीय परिवर्तन देखिएको छ।

ख) गर्मी

सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा भौगोलिक बनावटका कारण लगभग समान देखिन्छ। उत्तरी जङ्गल क्षेत्रहरू केही चिस्यानयुक्त छन् भने, सामान्यतया अधिल्ला वर्षहरूमा वैशाख, जेठ, असार, साउन र भदौको दोस्रो सतासम्म मात्र गर्मी महसुस हुने गर्थ्यो। तर हाल फागुनको तेस्रो सातादेखि नै गर्मी सुरु भई भदौ महिनासम्म कायम रहने गरेको छ। यसबाट स्पष्ट हुन्छ कि गर्मीको अवधि क्रमशः बढ्दो क्रममा छ र एक्कासी तापक्रम बढ्ने घटना पनि तीव्र हुँदै गएको छ। यसले समग्रमा तापक्रम वृद्धि भइरहेको संकेत गर्दछ।

ग) जाडो

यस क्षेत्रमा विगतमा कार्तिक महिनादेखि माघ/फागुनसम्म चिसो हुने गर्दथ्यो। तर हाल फागुनको दोस्रो सातासम्म मात्र चिसो रहने गरेको देखिन्छ। यस क्षेत्रमा वेलावेलामा तुषारो/हुस्से प्रकोपको रूपमा देखिने गरे पनि हाल त्यो क्रम कम हुँदै गएको छ। यसबाट स्पष्ट हुन्छ कि सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा जाडोको अवधि क्रमशः घट्दै गएको छ।

घ) वर्षा:

समुदायमा गरिएको छलफलका आधारमा वर्षाको प्रवृत्तिमा पनि अनियमितता देखिएको छ। अहिले अतिवृष्टि, अनावृष्टि र खण्डवृष्टि जस्ता अवस्था उत्पन्न हुने गरेको छ। वर्षा हुने समय पनि अघिल्ला वर्षहरूको तुलनामा घट्दो क्रममा रहेको छ र वर्षा सुरु हुने समय ढिलो हुँदै गएको छ। यद्यपि हिउँदमा हुने वर्षा क्रमशः कमजोर हुँदै गएको देखिए तापनि कतिपय वर्षहरूमा वेमौसमी अत्यधिक वर्षा भई खेतबारीमा लगाइएका बालीनालीमा ठूलो क्षति पुगेको पाइन्छ।

घ) खडेरी:

समुदायमा छलफल गरी तयार गरिएको मौसमी पात्रोअनुसार खडेरी पहिलेको तुलनामा धेरै लम्बिन थालेको छ। खडेरीका कारण अन्नबाली र तरकारीबालीको उत्पादनमा गिरावट आउनुका साथै खोलानालाहरू सुख्खा हुने गरेको छ। खडेरीका कारण बालीनाली सुक्ने, पात सुक्ने, रोगको प्रकोप बढ्ने र उत्पादन घट्ने अवस्था देखिएको छ भनी छलफलका सहभागीहरूले बताएका छन्। त्यसैगरी, खेतबारीमा लगाइएका मकै तथा अन्य बालीहरू समेत सुकेको पाइएको छ। साथै, पानीको खोजीमा जङ्गली जनावर बस्ती क्षेत्रमा आउने घटनाहरू बढ्दै गइरहेका छन्, जसले गर्दा मानव र जङ्गली जनावरबीचको द्वन्द्व क्रमशः बृद्धि हुँदै गएको देखिन्छ।

ड) हुरीबतास तथा असिना:

हावाहुरी आउने समय पनि बढिरहेको छ र त्यसले पुन्याउने क्षतिपनि बढ्दो छ। पहिले फागुनदेखि वैशाखसम्म बढी हुरीबतास चल्ने गरेको थियो भने पछिल्लो समयमा जेठ र असार महिनामा समेत हुरी चल्न थालेको छ। हावाहुरी र असिनाका कारण घर तथा विद्यालय भवनको छाना उड्नुका साथै अन्नबाली, तरकारी, फलफूल र नगदेबालीमा क्षति भई आर्थिक नोक्सानी धेरै भएको तथ्याङ्कले देखाएको छ।

समग्रमा जलवायु परिवर्तनले उत्पन्न गरेका प्रकोपहरूको विवरण अनुसार खडेरी र असिनाका घटनाहरूको समयक्रममा परिवर्तन आएको छ। साथै, अन्य प्रकोपहरू बारम्बार दोहोरिन थालेका छन्। चट्याड जुनसुकै बेलामा पर्ने र यसको मात्रा अहिले बढ्दो क्रममा रहेको छ, जसबाट मानवीय क्षति र धनसम्पत्तिको नोक्सानी पनि बढिरहेको छ। यसरी जलवायु परिवर्तनका केही कारणहरूले प्रकोपको स्वरूप र त्यसले पार्ने प्रभावहरूमा निरन्तर परिवर्तन हुँदै गएको छ। जलवायु परिवर्तनका कारण यस पालिकाको कृषि क्षेत्रमा परेको प्रभावलाई निम्नानुसार विश्लेषण गरिएको छ।

तालिका ३६ : जलवायु परिवर्तनले कृषिमा परेका असरहरू

क्र.स	जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरू	क्र.स	जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरू
१	बालीको असफलता र उत्पादनमा हेरफेर हुनु । परम्परागत रूपमा भइरहेको बाली लोप हुँदै जानु वा उत्पादन घट्दै गएकाले किसानले नलगाउनु।	१	वार्षिक रूपमा हुने मनसुन तथा वर्षाचक्रमा हेरफेर भइरहेको छ।
२	बालीनाली छिटो पाक्ने तर कम पौष्टिक तत्व भएका हुने।	२	अतिवृष्टि, अनावृष्टि, खण्डवृष्टि हुने।
३	बालीनाली लगाउने तरिका र व्यवस्थापनमा परिवर्तन।	३	ठण्डा दिन र रात दुवैको संख्या पहिले भन्दा कम भएको।

क्र.स	जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरू	क्र.स	जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरू
४	जमिनको गुणस्तर तथा उत्पादकत्वमा हास भइरहेको	४	लामो समयसम्म खडेरी जाने गरेको
५	सिँचाईको लागी बढी पानीको आवश्यकता तथा सिँचाई खर्चमा वृद्धि	५	लम्बिदो गर्मीको मौसम
६	परम्परागत कृषि प्रणालीमा परिवर्तन	६	दिनरात दुवै पहिलेको भन्दा तातो भएको
७	घरपालुवा र जङ्गली जनावरलाई आवश्यक पर्ने पानीको मागमा वृद्धि	७	वर्षामा छोटो समयमा धेरै पानी परेर बाढी तथा खोला कटान हुँदा भूक्षय तथा कृषि जमिनमा असर पर्ने
८	खेतीबालीमा रोग कीराको बढ्दो प्रकोप	८	बालीनालीको उत्पादन तथा गुणस्तरमा कमी
९	घरपालुवा जनावरहरूमा खोरेत, लम्पिस्किन लगायतका संक्रमणमा वृद्धि	९	घरपालुवा जनावरको मृत्यु

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

तालिका नम्बर ३७ : कृषि अनुकुलनका कार्यहरू र जलवायु परिवर्तनबाट यस क्षेत्रमा परेका असरहरू

क्र.स	जलवायु मैत्री कृषि अनुकुलन कार्यहरू	क्र.स	वातवरणीय परिवर्तन बाट कृषि क्षेत्रमा हुने मुख्य मुख्य असरहरू
१	दिगो कृषि प्रणालीको लागि स्रोतको सदुपयोग ।	१	वातवरणमा कार्वन डाइअक्साईडको मात्रा बढी भएमा गर्हुँ तथा बोडी भटमास जस्ता कोसेवालीको उत्पादनमा ३० प्रतिशत सम वृद्धि हुन्छ
२	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन हुने बालीनालीका जातको विकास	२	धेरै गर्मी भएमा सुख्खा खडेरी भइ बालीनालीको उत्पादनमा हास आउँछ भने अधिक वर्षा भएमा डुवानका कारण लगाएको अन्नबाली क्षति हुन्छ ।
३	फडानी र डढाउने कृषि प्रणालीलाई निरुत्साहन ।	३	विश्वव्यापी उष्णताले धेरैजसो वालीको उत्पादनमा कमी भई खाद्य सामग्रीको मुल्य वृद्धि हुने सम्भावना हुन्छ ।
४	पूर्व अनुमान र पूर्व जानकारी प्रणालीको विकास ।	४	बढी उष्णताले पशुहरूमा दुध उत्पादनमा कमी आउने, वाँझोपना बढ्ने र रोगको प्रकोप बढी हुने गर्दछ ।
५	धान खेत तथा वस्तुभाउवाट उत्सर्जन हुने मिथेन ग्याँसको व्यवस्थापन ।	५	बढी सुख्खा भएमा चरणको अभाव हुन गई पशुदानाको उपलब्धतामा निकै कमी आउँछ ।
६	जल तथा वातावरण प्रदूषण	६	रोगका कारण दुध उत्पादनमा कमी र वाँझोपनामा वृद्धि हुन्छ

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

३.३ सुन्दरहरैँचा नगरपालिका शहरी विपद् व्यवस्थापन जोखिमको सवाल

क) प्रमुख बजार क्षेत्र:

विराटचोक, खोर्सनि, गोठगाउँ, बलिया, सलकपुर, गछिया, दुलारी, मृगौलिया, हरैँचा, तीनपैनी, शुक्रबारे, बाँसबारी, खासडि टोल, पूर्वाञ्जल विश्व विद्यालय क्षेत्र, त्रिवेणीचोक, बागझोडा सिमसार क्षेत्र,

ख) घर तथा भवन मापदण्ड

अधिकाँस घरहरू आर सि सि गरिएका र मापदण्डअनुसार नै निर्माण भएका छन् भने केहि इटा सिमेण्टले बनेका कर्कटपाताको छाना भएका पनि प्रसस्तै देख्न भने सकिन्छ । हाल काठका घरहरू कमै रहेका छन् । घर बनाउँदा नक्सा पास गर्ने प्रचलनलाई सघन पालन गराइएको छ । विगतमा नक्सापास नगरी निर्माण गरिएका घरहरूको मापदण्ड नपुगेको भएपनि अभिलेखिकरण गरिएकोले नक्सा पास गरिएका सबै घरहरू सुरक्षित नै छन् भन्न सकिने अवस्था छैन । अझै पनि पहिले घर

निर्माण गरेर पछि मात्र नक्सा पास गर्ने बढी छन् । घर नक्सा पास नगरी अन्य कुनै राजस्व नलिने नीति नगरपालिकाले लिएकाले नक्सापास अनिवार्य भएको अवस्था हो । भूकम्प प्रतिरोधि भवनहरू बजार क्षेत्रमा करिब ५० प्रतिशत

ग) नगरपालिकामा भएका प्रमुख सडकहरू:

महेन्द्र राजमार्ग ६ लेनको निर्माण भइरहेको । भित्री सडकहरू न्यूनतम २० फुटको मापदण्ड निर्धारण गरिएको छ । महेन्द्र राजमार्ग र विराटनगर-विराटचोक सडक मात्र मापदण्डअनुसार निर्माण भएका छन् । महेन्द्र राजमार्गमा निर्माण हुँदै गरेको र विराटनगर-विराटचोक सडकको केही स्थानमा मात्र नाली निर्माण भएका छन् । सडक निर्माण गर्दा रिटेनिडवाल नगरपालिकाले बनाउने गरेको र सडकको छेउमा घर निर्माण गर्ने व्यक्ति वा संस्थाले नालीको मापदण्ड अनुसार निर्माण गर्ने गरिएको छ । अधिकांस सडकहरूमा दमकल पुग्ने अवस्था छ । महेन्द्र राजमार्ग निर्माण हुँदै गरेकोले धुलो र हिलोको समस्या छ । वडा नं १२ को ६ नं ८ नं २० नं लगायतका अस्पताल सम्मका सडकहरू भएको सिद्धेश्वर टोल र खोर्सनि बजार दक्षिणटोल गहिरो भागमा भएको र पानीको निकास हुन नसकेकोले डुवानको जोखिम छ । नाली निर्माण भएको छ तर निकास हुने गरीको नाली प्रणाली बनेको छैन । पूर्व-पश्चिम सडकमा पानीको उपयुक्त निकास नहुँदा डुवानको समस्या छ । वडा क्षेत्रमा दैनिक ३/४ वटा दुर्घटना भइरहन्छन् । विशेषतः ट्रिपर सिटीसफारी र मोटरसाइकलका कारण बढी दुर्घटना हुने गरेको छ । खोर्सनि हरैँचा विराटचोक सलकपुर लगायतका क्षेत्र बढी संवेदनशील छन् ।

तालिका नम्बर ३८ : पालिका क्षेत्र भित्रका सडकहरूको विवरण

सडकको नाम	सडकको नाम
१. महेन्द्र राजमार्ग (६ लेनको सडक हाल स्तरोन्नती भइरहेको)	१३. ठडिया – पूर्वाञ्चल विश्व विद्यालय सडक
२. खोर्सनि – केराबारी सडक	१४. ठडिया – मृगौलिया सडक
३. खोर्सनि – लेटाड सडक	१५. गोठगाउँ – पूर्वाञ्चल विश्व विद्यालय सडक
४. हरैँचामोड – बेलेपुर सडक (क्याम्पस रोड)	१६. गोठगाउँ – वडा नं ११ सडक
५. विराटनगर – हरैँचा – विराटनगर सडक	१७. गछिया – नेमुवा – दुहवी सडक
६. विराटचोक – त्रिवेणी चोक – आमजुँगी – केराबारी सडक	१८. गछिया – पूर्वाञ्चल विश्व विद्यालय सडक
७. बुधबारे – ईन्द्रपुर रंगशाला सडक	१९. दुलारी – मदन भण्डारी राजमार्ग सडक
८. झर्ना पुल – कर्जुना – हरैँचा सडक	२०. बाँसबारी – हसिना सिमसार – खोक्सी – तीनपैनी सडक
९. पि एल ओ गेट – आदर्श चोक – पूर्वाञ्चल विश्व विद्यालय सडक	२१. बलिया – हसिना सिमसार – खोक्सी – तीनपैनी सडक
१०. सलकपुर चोक – पूर्वाञ्चल विश्व विद्यालय सडक	२२. बलिया – गोकुलम सडक
११. सलकपुर नागमन्दिर – भुल्के – तीनमुठे सडक	२३. लालभित्ती – शुक्रबारे – बेलेपुर सडक
१२. सलकपुर – मृगौलिया सडक	२४. बागझोडा सिमसार – वनक्षेत्र – पूर्वाञ्चल विश्व विद्यालय – बुढीखोला सडक

स्रोत : वडा स्तरीय छलफल २०८२

घ) नाली तथा ढल निकास

हरैँचामोड बेलेपुर सडक खण्डमा ढल निर्माण गरिएको छ । अन्यत्र पनि धेरै ठाउँमा नाली निर्माण भएका छन् तर निकास नहुँदा डुवानको समस्या उत्पन्न भएको छ । त्यसैले तत्काल विराटचोक-हरैँचा सडकको नालीमा र हरैँचामोड-बेलेपुर सडकमा पूर्व-पश्चिमका नाली प्रणाली जोड्ने कामलाई प्राथमिकतामा राख्नु पर्ने देखिन्छ । क्याम्पस रोड पूर्व साइडमा भएका नालीहरू सुकुना पैनीमा मिसाउन जरूरी छ । क्याम्पस रोड पश्चिम साइडमा भएका नालीहरू विराटनगर-विराटचोक सडकको नालीमा मिसाउनु पर्छ । अन्य सबै नालीहरू हरैँचामोड-बेलेपुर सडकको नालीमा मिसाएर समस्याको समाधान खोज्नु पर्छ ।

ड) फुटपाथ:

बजारक्षेत्रको फुटपाथ भएका स्थानहरू, फुटपाथ नभएका स्थानहरू, फुटपाथमा पसल वा निर्माण सामग्रीको अवस्था, फुटपाथमा बजार लाग्ने गरे नगरेको, फुटपाथमा निर्वाध मानिस आवतजावत गर्न सक्ने अवस्था, अब फुटपाथ निर्माण र व्यवस्थापनका लागि गर्नुपर्ने कामहरू भएनभएको विषयमा छलफल भएको थियो । छलफलका क्रममा हाल कुनै पनि सडकमा सडकपेटी नभएको, निर्माणाधिन महेन्द्र राजमार्गमा सडक पेटिको योजना रहेको सडक किनारामा पसलका सामग्री फिजाउने गरिन्थ्यो तर हाल नगर प्रहरीले हटाउने गरेको छ । खोर्साने र हरैचामा सडकमा नै हटिया लाग्छ । ग्रामीण सडकमा पशुचौपायाहरू बाँध्ने गरिएको छ ।

ट) खानेपानी:

बजारक्षेत्रको खानेपानी आयोजनाको नाम, स्रोत, स्रोतमा पानीको स्वच्छता, निर्माण भएको समय, खानेपानीको वितरण प्रकृया, फिल्टर गरे नगरेको, सबैलाई पानीको पर्याप्तता भए नभएको, खानेपानी आयोजनाको पाइप लाईनमा चुहावटको अवस्था, पुराना पाइपहरू, खानेपानीको स्वच्छता, पानी पर्याप्त नभएमा वैकल्पिक व्यवस्था, बजार नजिकमा भएका पानीका स्रोतहरू र तिनीहरूको संरक्षणको अवस्था, अबका दिनमा खानेपानीको व्यवस्थापनका लागि गर्नुपर्ने कामहरूका बारेमा सरोकारवालाहरूसँगको छलफलमा कुरा उठाइएको थियो । छलफलका क्रममा इन्द्रपुर साना सहरी खानेपानी आयोजनाको ओभरहेड ट्याँकी वडा नं १० को त्रिवेणी चोकमा रहेको, वडा नं १० र १२ का सबै टोलमा वडा नं ११ को ९९ घरमा र वडा नं ९ को केही क्षेत्रमा पानीको सप्लाई रहेको, पानी फिल्टर गरि पिउँन योग्य बनाइएको छ । यस आयोजनाको सप्लाईबाट खोर्साने शुक्रबारे विराटचोक लगायत ६ स्थानमा वाटर हाईड्रिण्ट निर्माण कार्य भइरहेको, सुकुम्बासीहरूलाई (क्याम्पसटोलमा १०० शुक्रबारे प्रणामटोलमा २८ घरमा) निःशुल्क खानेपानी लाईन जोडिएको छ भन्ने सूचना प्राप्त भएको छ ।

ठ) सार्वजनिक शौचालय

तालिका नम्बर ३९ : पालिका क्षेत्रमा रहेका सार्वजनिक शौचालयहरू

वडा नं	सार्वजनिक शौचालय रहेको स्थान	व्यवस्थापन कसरी गरिएको छ ?	सार्वजनिक शौचालयहरू अब कहाँ कति चाहिन्छ ?
१	हरैचा बजार	निर्माणाधिन	हरैचा बजार पचाम हाट
५	हालसम्म नभएको	शहरीकरणका कारण हाल तत्काल निर्माण गर्नुपर्ने ।	वलिया चोक -१, बाँसवारी चोक -१ र तीनपैनी चोक -१ मा आवश्यक
७	गोठगाउँ/चलकपुर	व्यवस्थापन समितिले रेखदेख गर्छ	गोठगाउँ बस स्टेनमा आवश्यक रहेको छ
७	गच्छिया	व्यवस्थापन समितिले रेखदेख गर्छ	
१०	खोर्साने चोक	व्यापार संघ र नगरपालिकाको साझेदारीमा	बाघझोडा — १ त्रिवेणी — १ र सुकुना — १
११			शुक्रबारे, वेलेपुर, कर्जुना, पथरघडा चोक

ड) सवारी पार्किङ:

बजार क्षेत्रका सवारी पार्किङ स्थानहरू, पार्किङको व्यवस्थापन प्रकृया र जिम्मेवार निकाय, वसपार्क क्षेत्र भएको स्थान, पार्किङ शुल्क, पर्यटक वा पाहुनाहरूका सवारी पार्किङको अवस्था, निजी सवारी साधनहरू पार्किङ गर्ने स्थान, पार्किङलाई थप व्यवस्थित बनाउने कार्यहरू जस्ता विषयहरूमा छलफल भएको जस विषयमा तत्काल कुनै पनि योजना नभएको कुरा आएको छ ।

ढ) दमकल

नगरपालिकामा दमकल संख्या, एम्बुलेन्स संख्या, शववाहन संख्या, दमकल पुग्न नसक्ने बजार क्षेत्रका टोलहरू, दमकलमा पानी भर्ने स्थानहरू, दमकलका कर्मचारीहरूलाई तालिम दिए नदिएको, दमकल, एम्बुलेन्स, शववाहन सञ्चालन सम्बन्धी नीति वा कार्यविधि बने नबनेको, अबका दिनमा व्यवस्थित गर्न गर्नुपर्ने कार्यहरूको विषयमा छलफल भएको थियो । जसमा पालिकामा दमकल एउटा रहेको छ । पानी भर्नका लागि किस्ती खोलामा जाने गरेको छ । यसका लागि छुट्टै पानीको

भण्डारण पूर्वतयारी गरिएको छैन । यस आयोजनाको सप्लाईबाट खोर्सनि शुक्रबारे विराटचोक लगायत ६ स्थानमा वाटर हाईड्रिण्ट निर्माण गरिँदै छ । दमकल सन्चालनका लागि कार्यविधि निर्माण गरी दमकल सन्चालन सम्बन्धी मानवस्रोतहरूलाई तालिम उपलब्ध गराइएको छ ।

ग) पेट्रोल पम्प र ग्यास डिपोहरू

बजार क्षेत्रमा भएका पेट्रोल पम्पको नाम र स्थान, ५०० मिटरको वरिपरि भएका घर तथा संस्थाहरूको संख्या, पेट्रोल पम्पको सुरक्षाका लागि गरिएका कार्यहरू, पूर्वतयारीका कार्यहरू, स्टाफहरू तालिम प्राप्त भए नभएको, सावधानीका उपायहरूका विषयमा छलफल हुँदा प्राप्त सूचनाहरू:

- नगरपालिका क्षेत्रमा ६ वटा पेट्रोलपम्प रहेका छन् ।
- न्यूनतम सुरक्षाका उपायहरू अवलम्बन गरिएका छन् ।
- सुरक्षा मापदण्डहरू तयार गरिएका छैनन् ।
- ग्यास विक्रेताहरू धेरै स्थानमा छन् तर सुरक्षा मापदण्ड तयार गरिएको पनि छैन र न्यूनतम सुरक्षाका उपायहरू अवलम्बन गरिएको पनि छैन ।

त) हरियाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम र योजना

सहरी हरियाली प्रवर्द्धनका लागि योजना र गरिएका कार्यहरू, निरन्तरता, घरघरमा हरियाली र सूनदरताका लागि गरिएका प्रयाशहरू, सहरी सौन्दर्यका लागि गरिएका प्रयाशहरू, कौशी खेती, बारीको उपयोग, सहरी सौन्दर्यका लागि अबका उपायहरूका विषयमा छलफल हुँदा प्राप्त सूचनाहरू

- क्याम्पसरोडमा शुक्रबारे सम्म दायाँ बायाँ अशोकका रुखहरू रोपेर हरियाली प्रवर्द्धन गरिएको छ ।
- खोर्सनि केराबारी सडकमा फुल्ने सिरिस रोपिएको छ ।
- वडा नं ४ मा रहेको डम्पिडसाइटमा वृक्षारोपण गरिएको छ ।
- सडक निर्माण सँगै दायाँबायाँ आलङ्कारिक विरुवा वृक्षारोपण गर्ने ।
- हरेक घरले न्यूनतम २ विरुवा रोपण गरेर हुर्काउने ।
- विरुवाको व्यवस्था वडा र नगरपालिकाले मिलाउने ।

थ) प्रदूषण:

सहरी क्षेत्रमा भएका प्रदूषणहरू, हालको प्रदूषणको अवस्था, के के कारणले प्रदूषण भएको छ, फोहर व्यवस्थापनका लागि डम्पिड साइटको व्यवस्था, ३ प्रकारका प्रदूषणहरू छुट्याउने गरे नगरेको, घरहरूको फोहर व्यवस्थापन गर्ने प्रकृया, फोहरलाई व्यवस्थापन गर्ने बारे पालिका र सरोकारवालाहरूको योजना, प्लास्टिकजन्य प्रदूषण व्यवस्थापन योजना, होटल र अस्पतालबाट उत्सर्जित फोहरको व्यवस्थापन कसरी भएको छ, अबका दिनमा सहरी प्रदूषण व्यवस्थापन गर्न अपनाउनु पर्ने उपायहरूका विषयमा समुह छलफलबाट प्राप्त सूचनाहरू निम्नानुसार छन् ।

- नगरपालिकाले फोहोर उठाउने गरेको छ र वडा नं ४ को बडहरामा रहेको डम्पिडसाइटमा विसर्जन गर्ने गरिएको छ ।
- बजार क्षेत्रमा कुहिने र नकुहिने फोहोर वर्गीकरण गर्ने गरिएको छ तर डम्पिडसाइटमा एकै स्थानमा विसर्जन गर्ने गरिएको छ ।
- बडहरा खाप टोलको नजिक गछिया खोलाको किनारमा नगरपालिकाको ल्याण्डफिल साइट रहेको ।
- त्यहाँ फोहरलाई खनेर पुर्ने गरिएको छ ।
- फोहर वर्गीकरण गर्ने गरिएको छैन ।
- कुहिने नकुहिने प्लास्टिक धातु सिसा सबै एकै ठाउँमा विसर्जन गर्ने गरिएको छ ।
- बाढीले कटान पनि गरिरहेको छ । लेदो र सिसाहरू खोलातिर जाँदै गरेको अवस्था छ ।

- ल्याण्डफिल साइटको नजिकमा रहेको बडहरा खापटोल छ जहाँ चौधरी ऋषिदेव लगायतका मानिसहरुको (५२ घरधुरी) बसोवास रहेको छ । केही सुकुम्बासी छन् भने कतिपयको थोरबहुत जग्गा छ ।
- स्थानीयहरुले त्यहाँ फालिएका बोटल छड लगायतका सामानहरु लिएर बेच्ने गरेका र लत्ताकपडाहरु प्रयोग गर्ने गरेका छन् ।
- कवाडी सामानहरु खोजी गरेर थोरबहुत आमदानी हुने हुँदा विद्यालय जाने बालबालिकाहरु धेरै समय विद्यालय नै नजाने गरेका ।
- यता बलिया खापको पश्चिमतर्फ इटहरी उपमहानगरपालिकाको ल्याण्डफिल साइट छ जसको दुर्गन्ध बलिया खापटोलमा जाने गर्दा २०० जति घरहरु प्रभावित भएका ।

द) सामुदायिक कुकुर आतङ्क:

बजार क्षेत्रमा सामुदायिक कुकुरहरुबाट धेरै समस्या भइरहेका स्थानहरु, कारण, यसबाट हुने गरेका असरहरु, समाधानका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरुका विषयहरुमा छलफल भएको थियो । जसमा सामुदायिक कुकुरहरुको संख्यामा पालिका क्षेत्रमा अत्यधिक वृद्धि भएको छ, सामुदायिक कुकुरले मानिसहरुलाई टोक्ने बाखा, पाठा, हाँस, कुखुरा खाने गरिरहेका छन् । कुकुरकै कारण सडक दुर्घटना बढेको छ । घरपालुवा कुकुरहरु व्यवस्थितरूपमा पाल्ने नगर्दा छाडा भएर समस्या बनाएका छन् । रहरले पाल्ने र रहर पुगेपछि गल्लीमा छोडीदिने, पालेको घरको कुकुर गल्लीमा खेदाएर विदेशी कुकुर पाल्ने, सामुदायिक कुकुरको संख्या नियन्त्रणका लागि कुनै पहल नहुँदा यसको संख्या बढेको र समस्या बन्दै गएको छ ।

घ) विद्युतीकरण:

बजार क्षेत्रमा रहेका विद्युतीय पोल र तारहरुको अवस्था, लत्रिएका तारहरु भएका टोलहरु, घरको निकटबाट र घरमाथिबाट लिएका हाइटेन्सन तारहरु, ट्रान्सफरमरको क्षमता, लोडसेडिङको अवस्था, अर्थिड गर्ने गरे नगरेको, पुरानो वायरिङको आवधिक मर्मत, तालिम प्राप्त जनशक्ति, विद्युत दुर्घटनाका कारणहरु, समाधानका प्रभावकारी उपायहरुका विषयमा के के कामहरु भएका छन् भन्ने कुराहरुमा छलफल हुँदा विद्युतीय व्यवस्थापन राम्रो नभएको, तारहरु लत्रिएका अव्यवस्थित, धेरै प्रकारका तारहरु केबुलहरु एकै पोलबाट लिएकोले गुजुल्टिएर रहेका छन् । पुराना र प्रयोगमा नआएका तारहरु हटाइएका छैनन् । घरमा नै टाँसिएर वा अत्यन्तै नजिकमा ट्रान्सफरमर राखिएका छन् भन्ने कुराहरु आएको छ । त्यसैले यसमा पालिकाले ध्यान योजनामा यसलाई समेट्नु पर्ने देखिएको छ ।

न) पर्यटकीय स्थल र सुरक्षित पर्यटन:

तालिका नम्बर ४० : नगरपालिकामा भएका पर्यटकीय क्षेत्रहरु:

वडा नं	पर्यटकीय स्थलहरुको नाम	टोलको नाम	पर्यटकीय स्थलको विशेषता	समुदायले प्राप्त गरेको लाभ	जोखिमको अवस्था	जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरु
१०	बागझोडा सिमसार	बागझोडा	कृत्रिम पोखरी, वनक्षेत्र, पिकनिक स्पट, पार्क	व्यापार व्यवसाय हप्तामा ५०० जना जति भ्रमण गर्छन्	१ जनाको मृत्यु पोखरी फुट्ने सम्भावना जसले वडा नं १० ११ र १२ मा क्षति गर्छ ।	बलियो तटबन्ध निर्माण गरेर सुरक्षित बनाउने
८	भुल्ले सिमसार	भुल्ले	पोखरी पिकनिक स्पट	व्यापार व्यवसाय हप्तामा १००		

वडा नं	पर्यटकीय स्थलहरूको नाम	टोलको नाम	पर्यटकीय स्थलको विशेषता	समुदायले प्राप्त गरेको लाभ	जोखिमको अवस्था	जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू
				जना जति भ्रमण गर्छन्		
५	हसिना सिमसार	हसिना	सिमसार पोखरी, वनक्षेत्र, पिकनिक स्पट, पार्क, सानो चिडियाखाना	व्यापार व्यवसाय हसामा ५००० जना जति भ्रमण गर्छन्		
१	किच्चकगढ		व्यवस्थापन नभएको			
४	गोकुलम रिसोर्ट गोदावरी रिसोर्ट साकुरा रिसोर्ट					
५	नयाँ वृन्दावन					

प) खोला खोल्सी र अतिक्रमण:

(खोला खोल्सीहरूको नाम, खोला खोल्सी अतिक्रमण भएको स्थान र अवस्था, यसका कारण निम्निएको जोखिमको अवस्था, जोखिम न्यूनीकरणका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू)

- सुकुना पैनीका धेरै ठाउँ अतिक्रमणमा परेको छ । अतिक्रमित स्थानहरूमा घर टहराहरू निर्माण भैसकेका छन् ।
- कालीखोलाबाट आएको सुविजीमुर बोर्डिङ स्कूल देखि उत्तरमा रहेको पैनी सुकुना पैनीमा मिसिन्थ्यो । हाल मासिएकोले पहिचान गरी खोल्ने काम शुरु गरिएको छ ।
- हरैचामोडबाट क्याम्पस रोड पश्चिमबाट बेलेपुर सडकखण्डमा जाने पैनी सबै मासिएको छ ।
- खोर्साने चोकबाट दक्षिण जाने पैनी पुरै मासिएको छ । राजमार्गमा पैनी भएको स्थानमा कल्भर्ट भने हाल पनि छ । यो पैनी बागझोडा पोखरीबाट आएको हो ।

३.४ प्रकोपको सम्मुखता

विपद् व्यवस्थापनमा सबै भन्दा पहिला मानिसलाई वचाउने हो त्यस पछि मात्र सम्पती र अन्य विकासका संरचनाहरू प्राथमिकतामा पर्ने गर्छन् । त्यसैले गएको १० वर्ष यता विपदका कारणले भएको मानवीय क्षतिलाई आधार मानेर सम्मुखताको स्तर निर्धारण गरिएको छ ।

१ देखि ५ जना सम्म मृत्यु	
५ देखि १० जना सम्म मृत्यु	
११ जना देखि माथिको मृत्यु	

तालिका नम्बर ४१ : सम्मुखताको स्तरको अवस्था

वडा	मृत्यु	घाइते	घर पूर्ण क्षति	वाढी कटानको सम्मुखतामा रहेका टोलहरू	उच्च जोखिममा घरधुरी	स्थानान्तरण गर्नुपर्ने घरधुरी	सम्मुखताको स्तर
१	४२	८१	२	खोरिया बस्ती, क्याम्पा बस्ती, कुमार गाउँ, लक्ष्मीपुर, पचाम जुडिपैनी, टनकपुर, हरैचा बजार पूर्वटोल, हरैचा बजार पश्चिमटोल, डागीटोल बाघडाँडा, खादमटोल	३५८	०	
२	६	०	५०	करेवना, जोगियारे, गोलापरासी, पत्थरघट्टा, जोगियारे टोल, मझुवा, बेलडागी	१०४	२२	
३	७	०	३५	आइतबारे, शेषनारायण, विचरवना, रेडक्रस बस्ती, इराक टोल, नमुना टोल	७६	३८	
४	२६	५०	३१	बलिया खापबस्ती, चरिगुवा खापबस्ती, बडहरा खापबस्ती, सिमलडाँडा, हवेली खापबस्ती, अनुकुलन, बलिया, भोलेधर टोल	४९५	८८	
५	१०	०	२३	गैरी टोल, खोक्सी, तिनपैनी, गौशाला टोल, तिनपैनी, फोगलेन टापु, लाटी झोडा, बासबारी, बलिया	१५८	५	
६	१३	३०	१२	साजिलाल, सिसौबारी, स्कुल डाँडा, शिवालय मन्दिर, पुष्पाञ्जली	१४२	८०	
७	१०	०	५०	बेलगाछी टोल, ७५ बिघे कामतटोल, सिर्जना टोल, गणेशपुर, गच्छिया, बेलगाछी टोल, ठडिया, गणेशपुर, कामत टोल	४७	१६	
८	१३	३०	०	सलकपुर शिक्षा निकेतन स्कुल छेउ, कन्चनजङ्घा मार्ग, देवी बहादुर टोल, कृष्ण पेट्रोल पम्प उत्तर तर्फको भाग, ताल पोखरी	२०	०	
९	५१	१३४	६	आइतबारे सुकुम्बासी बस्ती, बाहबिघे, बंगाली टोल	६०	६०	
१०	१२	२६	६७	पुलचोक, हरैचामोड, सुकुना बस्ती, त्रिवेणी, सुकुना, वरपिपल टोल, गैरीटोल, बागझोडा	२०३	५४	
११	१९	०	११	गोविन्दपुर, बेलपुर, शिवालय टोल, तल्लो कर्जुना, भुटाइ, जोगीचौर	८२	१९	
१२	२६	३	७	सुकुना टोल, शुक्रबारे, प्रणाम टोल	१७	७	
जम्मा	२३५	३५४	२९४		१७६२	३८९	

श्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

३.५ संकटासन्नता (Vulnerability)

यस नगरपालिकामा विपद्का घटना र जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरू दिनप्रतिदिन बढिरहेका छन् र तिनबाट हुने क्षतिहरू पनि क्रमशः बृद्धि हुँदै गएको छ। यस्ता जोखिमहरू न्यूनीकरण गर्नुका साथै जलवायु परिवर्तनसँग अनुकूलन गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिन अत्यन्त आवश्यक छ। त्यसका लागि विपद् तथा जलवायु परिवर्तनले पारेका प्रभावहरूको विश्लेषणको आधारमा संकटासन्नता निर्धारण गरी योजनाबद्ध रूपमा पालिकाले कार्य आरम्भ गर्नुपर्दछ। बहुप्रकोपीय जोखिमहरू व्यहोर्ने

आएको यस पालिकामा विगत १० वर्षका विभिन्न प्रकोपजन्य घटनाहरूबाट भएको क्षति तथा यस प्रतिवेदनका विभिन्न खण्डहरूमा गरिएको विश्लेषणका आधारमा पालिकाको समग्र संकटासन्नताको अवस्था निम्नानुसार रहेको छ।

क) जनसंख्या सम्बन्धी संकटासन्नता

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस नगरपालिकामा रहेका २९८२६ घरधुरीको जम्मा जनसंख्या १२०२१३ मध्ये ६३१९५ (५२.५६९%) महिलाहरू संकटासन्न रहेका छन्। यसै गरी अपाङ्गता भएका २४३३ जना, ७० वर्ष माथिका जेष्ठ नागरिकहरू ५४७० वर्षमुनिका बालबालिकाहरू ८७९२, विपद् सम्मुख रहेका घरधुरी १५६८ रहेका छन्। विपद्को अवस्थामा महिला, अपाङ्गता भएका मानिसहरू, ४ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरू, सुत्केरी, विरामीहरू जहिले पनि संकटमा रहने गरेका हुन्छन्। विपदले यस प्रकारका वर्गहरूलाई फरक व्यवहार गरेको चाहीं होइन, उनीहरूको प्रतिकार्य क्षमताको कारण जोखिममा पर्ने गर्छन्। त्यसैले फरक फरक वर्ग र समुदायलाई विपद्को समयमा फरक ढंगले व्यवहार गर्नु पर्छ। समग्रमा चाउचाउ र चिउरा दिएर वा एउटै त्रिपालको मुनि आवास निर्माण गरी दिएर मात्र पुग्दैन।

तालिका नम्बर ४२ : जनसंख्या सम्बन्धी संकटासन्नताको वडागत विवरण

वडा	० देखि ५ वर्ष		७० देखि माथिको		अपाङ्गता भएका मानिसहरू	स्थानान्तरण गर्नु पर्ने जनसंख्या	जम्मा
	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला			
१	२५४	२४०	१९५	२०४	१५८	०	१०५१
२	३११	२६१	१६५	१५८	९२	९१	१०७८
३	३६४	३१७	१९०	२३१	१४९	१५२	१४०३
४	३७३	३२९	१८४	१९४	१३३	३५१	१५६४
५	३९१	३४३	२०६	२४६	२५१	२०	१४५७
६	४४२	३७९	२२२	२८०	२२८	३२१	१८७२
७	४४८	३७२	२४४	२८८	१६६	६६	१५८४
८	३०१	२६५	१८८	२४२	१४०	०	११३६
९	४८३	५०१	२५३	२९९	३५९	२५०	२१४५
१०	५६०	४५८	२७७	३२३	३८१	२१०	२२०९
११	३९०	३६३	२१८	२३३	२६३	७८	१५४५
१२	३२४	३२३	२१६	२१४	११३	२७	१२१७
	४६४१	४१५१	२५५८	२९१२	२४३३	१५६८	१८२६३

श्रोत : स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८ र वडास्तरीय छलफल २०८२

ख) भवन तथा भौतिक संरचनाको संकटासन्नताको अवस्था

सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा हाल विभिन्न स्थानहरूबाट बसाइँसराइ गरी आउने परिवारहरूको संख्या क्रमशः बढ्दो छ। मोरङ जिल्ला २०७२ को भूकम्पबाट कम प्रभावित जिल्लाको रूपमा सूचीकृत भएकोले यहाँ पुनर्निर्माण भएका घरहरूमा भवन संहिताको पालना गरिएको छ कि छैन भन्ने कुरा यकिन गर्न गाह्रो छ। तथापि, ती संरचनाहरूलाई भूकम्प प्रतिरोधी मानेर स्वीकार गरिएको छ।

हाल यहाँ रहेका अधिकांश भवन र संरचनाहरू अझै पनि विभिन्न प्रकारका विपद्को दृष्टिले संकटासन्न अवस्थामा छन्। नगरपालिकाका जम्मा २९८२६ घरधुरीमध्ये १४९७ माटोको जोडाइबाट बनेका घरहरू छन्, जसले गर्दा ती घरहरू भूकम्पीय जोखिमको हिसावले अत्यधिक संवेदनशील छन्। यद्यपि नगरपालिकाले भवन आचारसंहिता कार्यान्वयनलाई प्राथमिकतामा राखेको छ, त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको देखिँदैन।

तालिका ४३ : घरको छाना तथा बनेटको प्रकार सम्बन्धी विवरण

वडा नं	जम्मा	जगको प्रकार अनुसार घरधुरी				
		ढुङ्गा ईटा र माटोको जोडाइ	ढुङ्गा ईटा र सिमेण्टको जोडाइ	पिलर रड सहितको पक्की संरचना	काठको खाँबो	अन्य
१	१७६८	५५	८४७	४३०	४३३	३
२	१८५०	२९१	१०११	१२३	४१२	१३
३	२३३९	५२	१०३७	८६०	३७७	१३
४	२५०७	१७३	११७१	१०१७	१३३	१३
५	२५५६	८७	९०८	११३५	४०९	१७
६	२७२३	१३६	११४०	८९२	५२९	२६
७	२६१२	१५६	१३२७	८५३	२६४	१२
८	२०७९	५१	६९६	१११५	२१५	२
९	२९८१	६९	१०९१	१५८३	२३०	८
१०	३६६८	१७४	१५९७	१६३७	२४०	२०
११	२४७७	२२६	१४४७	४१२	३३३	५९
१२	२२६६	२७	४६७	१६१२	१५४	६
जम्मा	२९८२६	१४९७	१२७३९	११६६९	३७२९	१९२

श्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

नगरपालिका क्षेत्रमा घरको छाना हटाउँने अभियान निरन्तर सन्चालन गरेको भएता पनि अझै पनि २३१ घरधुरी खरको छाना रहेको तथ्याङ्कले देखाएक् छ । जलवायु परिवर्तन र विकासले संगै वोकेर ल्याएको आगलागीको जोखिमलाई यसले थप जोखिम महसुस गराएको छ ।

तालिका नम्बर : ४४ घरको छानाको प्रकारको आधारमा घरधुरी संख्या

वडा नं	जम्मा घरधुरी	घरको छानाको प्रकार							
		कर्कट पाता	सिमेन्ट ढलान	खरको	टायल	ढुंगा	काठ	माटो	अन्य
१	१७६८	१४२३	२८२	४८	९	४	२	०	०
२	१८५०	१५४०	२२०	५१	२९	४	३	०	३
३	२३३९	१४४१	८६१	२६	३	७	०	०	१
४	२५०७	१०५७	१४२३	१७	३	२	५	०	०
५	२५५६	१४५३	१०८५	९	३	३	३	०	०
६	२७२३	१९६९	७१७	२५	४	५	१	०	२
७	२६१२	१७३४	८५०	९	४	१२	२	०	१
८	२०७९	९४८	१०९५	११	१	७	१७	०	०
९	२९८१	१२३८	१७२७	५	१	५	३	०	२
१०	३६६८	१६३७	२००७	६	५	५	५	०	३
११	२४७७	१९४४	५१४	१६	२	०	०	०	१
१२	२२६६	८४७	१३८९	८	९	१०	३	०	०
जम्मा	२९८२६	१७२३१	१२१७०	२३१	७३	६४	४४	०	१३

श्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

परिच्छेद - चार : विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि क्षमता र बन्दोबस्ती

४.१. विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी नीतिगत क्षमता

सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाले विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा केही प्रारम्भिक प्रयासहरू गरे तापनि नीतिगत संरचना सुदृढ गर्न अझै संस्थागत सुधार आवश्यक देखिन्छ। नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४, साथै सम्बन्धित निर्देशिकाहरूले स्थानीय तहलाई विपद् व्यवस्थापनमा स्वायत्तता प्रदान गर्दै नीति, ऐन, कार्ययोजना तथा मापदण्ड निर्माण र कार्यान्वयनका लागि स्पष्ट मार्गदर्शन गरेका छन्।

हालसम्म नगरपालिकाले विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी आफ्नै ऐन निर्माण गरेको भए पनि विपद् व्यवस्थापन नीति, रणनीति, राहत मापदण्ड तथा आपतकालीन कार्यसञ्चालन कार्यविधि जस्ता अन्य महत्त्वपूर्ण दस्तावेजहरू निर्माण गर्न सकेको छैन। विपद् व्यवस्थापनका लागि छुट्टै कोष अलग खातामा राखिएको छ र परिचालन कार्यविधि पनि तयार गरिएको छ, तर त्यसलाई अद्यावधिक गर्नु आवश्यक देखिन्छ।

नगरपालिकामा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गरिएको भए पनि वडास्तरका समितिहरू अद्यावधिक तथा सक्रिय बनाउन जरुरी छ। हाल विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु उत्थानशीलता योजना निर्माण प्रक्रियामा रहेको छ। यद्यपि, खोज तथा उद्धार सामग्री केही वडाहरूमा मात्र सीमित छ, राहत कार्यका लागि स्पष्ट मापदण्डको अभाव छ र स्वयंसेवक परिचालन संरचना समेत अझै निर्माण हुन सकेको छैन। यी सबै पक्षहरूले पालिकाको संस्थागत कमजोरीलाई उजागर गर्छन्।

खुला स्थानको पहिचान, नक्साङ्कन तथा हेलिप्याड निर्माण जस्ता पूर्वाधार विकासका केही प्रयासहरू भए पनि स्थानीय ऐन र रणनीतिक कार्ययोजना, आपतकालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र, स्वयंसेवक परिचालन संरचना, तथा स्थायी राहत र उद्धार प्रणाली निर्माण गर्नु अत्यन्त आवश्यक छ।

यस नगरपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका कार्यको सुदृढीकरणका लागि संघीय तथा प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गर्दै नीति निर्माण, जनशक्ति विकास र संरचनागत प्रणाली सुदृढीकरणमा ध्यान दिनु आवश्यक छ। विपद् व्यवस्थापनलाई समग्र विकासको मूलधारमा समेट्दै दीर्घकालीन स्थानीय योजना तथा वार्षिक कार्यक्रमहरूमा संस्थागत रूपमा समावेश गर्न सकेमा मात्र पालिका समुन्नत, सुरक्षित र जलवायु उत्थानशील बन्ने सम्भावना बलियो हुन्छ।

पालिका स्तरमा विद्यमान विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित नीतिगत कार्यहरूको विवरण निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४५ : स्थानीय तहको विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी नीतिगत क्षमताको विवरण

सिं	नीतिगत दास्तवेज	छ	छैन	कैफियत
१	स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन	छ		
२	विपद् व्यवस्थापन नीति		छैन	
३	स्थानीय विपद् जोखिम रणनीतिक कार्ययोजना निर्माण		छैन	
४	पालिका स्तरको विपद् व्यवस्थापन समिति गठन	छ		अद्यावधिक गर्नुपर्ने
५	वडास्तरको विपद् व्यवस्थापन समिति गठन	छ		अद्यावधिक गर्नुपर्ने
६	विपद् व्यवस्थापन कोषको छुट्टै बैङ्क खातामा राखे गरेको	छ		
७	विपद् व्यवस्थापन कोष परिचालन कार्यविधि (पालिकाको आफ्नै)	छ		अद्यावधिक गर्नुपर्ने
८	विपद् व्यवस्थापन कोष परिचालन कार्यविधि २०७९ वमोजिम पालिकाको आफ्नो कार्यविधिलाई परिमार्जन गरेको		छैन	
९	पालिकाले आफ्नो राहत मापदण्ड निर्माण गरेको छ		छैन	

सिनं	नीतिगत दास्तवेज	छ	छैन	कैफियत
१०	स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना निर्माण		छैन	प्रक्रियामा छ
११	स्थानीय आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र स्थापना गरेको		छैन	
१२	स्थानीय आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र सञ्चालन कार्यविधि निर्माण		छैन	
१३	स्थानीय आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र युनिट गठन भएको		छैन	
१४	विपद् लेखाजोखा मार्गदर्शन २०७५ बमोजिम प्रत्येक वडामा द्रुत लेखाजोखा समिति		छैन	
१५	पालिका स्तरमा खोज तथा उद्धारका सामग्री भण्डारण गरिएको		छैन	
१६	हरेक वडामा खोज तथा उद्धार सामग्री भण्डारण तथा व्यवस्थापन	छ		
१७	विकास निर्माणका काममा विपद् प्रभाव मूल्याङ्कन कार्यविधि निर्माण	छ		
१८	विकास निर्माणका काममा विपद् प्रभाव मूल्याङ्कन कार्यविधि निर्माण		छैन	
१९	हेलिप्याडको निर्माण	छ	छैन	
२०	हस्पिटल वाहेक छुट्टै आईसोलेसन सेन्टरको निर्माण		छैन	
२१	पालिका स्तरमा स्वयमसेवक टोली गठन गरी परिचालन गरिएको		छैन	
२२	खुल्ला तथा सुरक्षित स्थान पहिचान र नक्साङ्कन	छ		नक्साङ्कन
२३	आपत्कालीन अवस्थाको लागि व्यवस्थापकीय सहयोगको क्षेत्र Logistic Support Area (LSA) हरू पहिचान गरिएको		छैन	

श्रोत : नगरपालिकास्तरीय कार्यशाला २०८०

४.२. विपद् व्यवस्थापनका लागि अन्य बन्दोवस्तीको अवस्था

(क) पहिचान गरिएका खुल्ला तथा सुरक्षित स्थानहरू

विपद् पूर्वसूचना नदिई एक्कासी आइपर्ने भएकाले, विपद् आएपछि प्रभावकारी प्रतिकार्य गर्न प्रभावित समुदायको सुरक्षाका लागि सुरक्षित र खुला स्थानहरूको पहिचान गरी अग्रिम रूपमा तयारी गर्नु अत्यावश्यक छ। अब केवल ती स्थानहरू पहिचान गरेर मात्र नपुग्ने, त्यस्ता स्थानहरूमा आवश्यक मानवीय सेवा प्रदान गर्न पूर्वाधार सुविधाहरू पनि क्रमिक रूपमा विकास गर्दै जानु आवश्यक छ। जस्तै: यातायात पहुँच, सुरक्षित खानेपानी, शौचालय सुविधा, अस्थायी बासस्थानका लागि आवासीय संरचनाहरू निर्माण आदि कार्यमा स्थानीय तह र वडा कार्यालयहरूले लगानी बढाउनु जरूरी छ। यस्ता पूर्वाधार विकासका प्रयासहरूमा निजी क्षेत्रको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने नीति अवलम्बन गर्नुपर्ने हुन्छ।

तालिका ४६ : पहिचान गरिएका खुल्ला तथा सुरक्षित स्थानहरूको विवरण

वडा नंवर	वस्तीको नाम	सुरक्षित स्थानको किसिम	क्षेत्रफल	हालको प्रयोजन	क्षमता (परिवार)	भौतिक संरचनाहरू	पुनका लागि बाटो
१	हरैचा हात्तिसार	खुल्ला चोरी	२०	खेलमैदान	२०		पक्कि
१	खेल मैदान	खुल्ला चोरी	४०	खेल मैदान	४०	खुला चोरी	पक्कि
१	सा.भवन	सामुदायिक भवन	५	सामुदायिक भवन	१०	भवन	पक्कि
५	पुस्तकालय	सामुदायिक भवन	५	पुस्तकालय	२०	भवन	पक्कि
५	लाटी झोडा	विद्यालय	४	अध्यापन	२५	भवन	ग्राभेल
५	लाटी झोडा	विद्यालय	५	अध्यापन	२५	भवन	पक्कि
५	बासबारी	विद्यालय	३	अध्यापन	१०	भवन	पक्कि
५	बासबारी	सामुदायिक भवन	४	चर्च	१०	भवन	पक्कि
६	साजिलाल	विद्यालय	८०	अध्यापन	५०		पक्कि

वडा नंवर	वस्तीको नाम	सुरक्षित स्थानको किसिम	क्षेत्रफल	हालको प्रयोजन	क्षमता (परिवार)	भौतिक संरचनाहरू	पुगनका लागि बाटो
६	ज्योती टोल	विद्यालय	५	अध्यापन	६०		पक्कि
६	किराँतेश्वर	विद्यालय	४	अध्यापन	२०	विद्यालय	कच्ची
६	स्कूल डाँडा	खुल्ला चोरी	१५	खेलमैदान	१५	विद्यालय	कच्ची
७	गछिया	खुल्ला चोरी	१०	फुटबल	५०	भवन	कच्ची
८	खुसियाली चोक	विद्यालय	५	अध्यापन	२०	पक्की भवन	पक्कि
८	सा. वन भवन	सामुदायिक भवन	६	सामुदायिक भवन	२०	खुल्ला	पक्कि
८	पानी टंकी	सामुदायिक भवन	१	सामुदायिक भवन	१०	भवन	कच्ची
८	कबड हल	सामुदायिक भवन	५	खेलमैदान	१५	हल	कच्ची
८	नया न.पा क्षेत्र	खुल्ला चोरी	७	खेल मैदान	२०		कच्ची
९	जेसिस भवन	सामुदायिक भवन	५	मन्दिर सभाहल	७	भवन	पक्कि
९	बुधबारे	विद्यालय	५	विद्यालय	२५	भवन	कच्ची
९	प्रणामी मन्दिर		५	मन्दिर	१०	भवन	कच्ची
९	इन्द्रपुर रंगशाला	खुल्ला चोरी	४०	खेलमैदान	३०		कच्ची
१०	बाघे झोडा	विद्यालय	१००	खेलमैदान	२००	वन अफिस	पक्कि
१२	खेलमैदान	खुल्ला चोरी	११	खेलमैदान	२०	विद्यालय	कच्ची
१२	सुकुना बृ क्याम्पस	खुल्ला चोरी	१००	खेलकुद लागि	१५०	क्याम्पस	कच्ची
१२	सगम टोल	विद्यालय	२०	विद्यालय	४०	विद्यालय	कच्ची

श्रोत : जिपिएस ट्रायकिड २०८२

४.३ खोज उद्धारका लागि उपलब्ध ठूला साधनहरू

तालिका नम्बर ४७ : पालिका र पालिका क्षेत्रमा रहेका खोज उद्धारका लागि उपलब्ध ठूला साधनहरू

सि नं	संस्थाको नाम	ठेगाना	चालकको नाम	सम्पर्क नम्बर
एम्बुलेन्स				
१	सुन्दरहरैचा नगर अस्पताल	हरैचा बजार	भुपाल श्रेष्ठ	९८०७९४२१३०
२	पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय	विश्वविद्यालय टोल		९८५२०१६९२७
३	स्वास्थ्य चौकी गछिया	गछिया बजार	लक्ष्मी निरौला	९८५२०१६९२८
४	मिलिजुली परिवार	मिलिजुली टोल	मनोज भुजेल	९८४२०२०६९६
५	भुल्ले बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	सलकपुर		
६	प्रेरणा बहुउद्देश्यीय सहकारी	वडा नं १०	उतावल मन्सुरी	९८४२०९१३१०
७	मिलिजुली परिवार	मिलिजुली टोल	मनोज भुजेल	९८४२०२०६९६
शववाहन				
१	नगरपालिका	विराटचौक		९८५२०१६९३०
दमकल				
१	नगरपालिका	विराटचौक		९८५२०१६९२९
दमकलमा पानी भर्ने वाटर पोइण्टहरू				
१	लोहन्द्रा खोला	खोरिया		
२	किस्ति पैनी	हरैचा		
डोजर लोडर स्काभेटर (सबै एक एक थान)				
१	चन्द्रहरी पूर्णिमा कन्स्ट्रक्सन	हरैचा	सूर्य बहादुर कार्की	९८५२०३०६७२

सि नं	संस्थाको नाम	ठेगाना	चालकको नाम	सम्पर्क नम्बर
२	नगरपालिकाको जेसिबी	नगरपालिका		
३	मनोज खवास	बाह्रविघे		९८४३०३११०८

स्रोत : वडा स्तरीय छलफल २०८२

४.४ वडामा खोज तथा उद्धारका लागि मौज्जात सामग्रीहरू:

विपद् जुनसुकै वेलामा जतिखेर पनि हुन सक्छ । विपद्को समयमा सामान्य भन्दा सामान्य सामग्रीको अभावमा मानिसको ज्यान नजावस भनेर पूर्वतयारी गर्न जरूरी छ । उच्च जोखिम पहिचान गरिएका वडाहरूमा ती सामग्रीहरू तत्काल जोहो गरेर राख्नु पर्ने अवस्था देखिएको छ ।

तालिका नम्बर ४८ : वडामा विद्यमान खोज उद्धार सम्बन्धी सामग्रीहरू

सिनं	सामानको नाम	परिमाण	अवस्था	सिनं	सामानको नाम	परिमाण	अवस्था	थप आवश्यक सामग्रीहरू
१	डोरी	२ रोल	सावुत	६				<ul style="list-style-type: none"> ● आगो निभाउने ५ ● रेनकोट ५ ● गमबुट ५ ● लाईफज्याकेट ५ ● ट्यूब ५ र हेल्मेट ५
२	बेल्चा	४ थान	सावुत	७				
३	कोदालो	४ गान	सावुत	८				
४	खन्ती	३ थान	सावुत	९				
५	वाल्टी	३ थान	सावुत	१०				

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

४.५ नगरस्तरीय तथा वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति

तालिका नम्बर ४९ : नगरस्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिको विवरण

क्र.सं.	पद	नामथर	जिम्मेवारी	मोबाइल नम्बर
१.	अध्यक्ष	श्री केदारप्रसाद गुरागाई	नगरप्रमुख	९८५२०१६९००
२.	सदस्य	श्री अकली चौधरी	नगर उपप्रमुख	९८५२०१६९२०
३.	सदस्य	श्री विनोदकुमार न्यौपाने	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	९८५२०१६९५०
४.	सदस्य	श्री विदुरप्रसाद ढुङ्गाना	पूर्वाधार समितिका संयोजक	९८५२०१६९०३
५.	सदस्य	श्री भुवनसिंह मगर	वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन समिति संयोजक	९८५२०१६९०७
६.	सदस्य	श्री विशनलाल चौधरी	आर्थिक विकास समितिका संयोजक	९८५२०१६९११
७.	सदस्य	श्री रोशनप्रसाद ढकाल	सामाजिक विकास समितिका संयोजक	९८५२०१६९१२
८.	सदस्य	श्री कैलाश बस्नेत	सेवाप्रवाह तथा सुशासन समितिका संयोजक	९८५२०१६९०४
९.	सदस्य	श्री विरेन्द्र नेयोहाङ्	पूर्वाधार विकास समितिका सदस्य सचिव	९८५२०३२६०७
१०.	सदस्य	श्री तेजबहादुर आचार्य	सामाजिक विकास शाखाका सदस्य सचिव	९८४९६५८६८०
११.	सदस्य	श्री विनोद न्यौपाने	सेवाप्रवाह तथा सुशासन समितिका सदस्य सचिव	९८४२०५८६०२
१२.	सदस्य	प्रतिनिधी	जिल्ला प्रशासन शाखाका	
१३.	सदस्य	प्रहरी प्रमुख	ईलाका प्रहरी कार्यालय बेलवारी	९८५२०९११०७
१४.	सदस्य	प्रहरी प्रमुख	ईलाका प्रहरी कार्यालय हरैचा	
१५.	सदस्य	प्रहरी प्रमुख	ईलाका प्रहरी कार्यालय विराटचोकका प्रमुख	९८०७७६९९०८
१६.	सदस्य	श्री भक्तिप्रसाद सिटौला	नेपाली काङ्ग्रेस	९८५२०२०५९२
१७.	सदस्य	श्री डिल्लीप्रसाद ढकाल	नेकपा एमाले	९८४२१९५३७१
१८.	सदस्य	श्री रोहित चौधरी	नेकपा माओवादी केन्द्र	
१९.	सदस्य	श्री विवेक न्यौपाने	राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टी	९८५२०४१९५५

२०.	सदस्य	श्री मानबहादुर श्रेष्ठ	राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी	९८१६३१६५७४
२१.	सदस्य	श्री भीमप्रसाद भट्टराई	नगरप्रहरी प्रमुख	९८४२०७३७६७
२२.	सदस्य	श्री नारायण कार्की	सुन्दरहरैचा उ.वा.सं. अध्यक्ष	९८५२०२७८२९
२३.	सदस्य	जीवनप्रसाद ढुङ्गाना	सुन्दरदुलारी उ.वा.सं. अध्यक्ष	९८५२०२९२४६
२४.	सदस्य	श्री सन्तोष घिमिरे	नेपाल स्काउटका प्रतिनिधि	९८५२०८७८५९
२५.	सदस्य	श्री नगेन्द्र दाहाल	लाइन्स क्लबका प्रतिनिधि	९८५२०२७४६३
२६.	सदस्य	श्री बाबुराम निरौला	पत्रकार महासङ्घका प्रतिनिधि	९८५२०४१९०९
२७.	सदस्य सचिव	श्री वासुदेव अधिकारी	विपद् व्यवस्थापन शाखा प्रमुख	९८४२२४६३१३

तालिका नम्बर ५० : वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिको विवरण

क्र सं	नाम	पद	संलग्न संस्था	सम्पर्क नम्बर
	वडा नं १			
१.	राम विश्वास खवास	संयोजक	वडा अध्यक्ष	९८६२२२९७२५
२.	धारणा खनाल	सदस्य	वडा सदस्य	९८४२०३४०५२
३.	लक्ष्मी विश्वकर्मा	सदस्य	वडा सदस्य	९८५१२२६५३८०
४.	भगवान साहु	सदस्य	वडा सदस्य	९८५२०२७६९३
५.	तारा प्रसाद श्रेष्ठ	सदस्य	वडा सदस्य	९८००९४२७००
६.	प्रहरी प्रमुख	सदस्य	ईलाका प्रहरी कार्यालय	९८५२०६१२२५
७.	प्रतिनिधि	सदस्य	सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल	
८.	विमला राई	सदस्य	नेपाली काँग्रेस प्रतिनिधि	९८१७३२५७१७
९.	विनोद चौधरी	सदस्य	ने क पा एमाले प्रतिनिधि	९८५२०३१९३४
१०.	प्रतिनिधि	सदस्य	ने क पा माओवादी केन्द्र	
११.	दोर्ण कार्की	सदस्य	रा प्र पा प्रतिनिधि	९८४२०७४८०७
१२.	प्रतिनिधि	सदस्य	रा स्व पा प्रतिनिधि	
१३.	महानन्द तिमिसिना	सदस्य	विद्यालय प्रतिनिधि	९८४२०७४७८४
१४.	सुशिला कुमारी श्रेष्ठ	सदस्य	रेडक्रस वा स्काउट उपशाखा	९८१७६६०५५५
१५.	बीर बहादुर खवास	सदस्य	टोल संगठन	
१६.	जलेश्वर कुमार खवास	सदस्य	युवा क्लव वा सामुदायिक संस्था	
१७.	रेटिना पोखेल	सदस्य सचिव	वडा सचिव	९८६२३०८३५३
	वडा नं २			
१८.	विवश प्रधान	संयोजक	वडा अध्यक्ष	९८१३३७२९५५
१९.	नन्दनारायण गच्छदार	सदस्य	वडा सदस्य	९८६२२२९९९९
२०.	सिताकुमारी खवास	सदस्य	वडा सदस्य	९७०२२७३८२९

क्र सं	नाम	पद	संलग्न संस्था	सम्पर्क नम्बर
२१.	ओमनारायण चौधरी	सदस्य	वडा सदस्य	९८१६३७०५९२
२२.	प्रमिला विश्वकर्मा	सदस्य	वडा सदस्य	९८१०४६९८३०
२३.	निरबहादुर खड्का	सदस्य	प्रहरी कार्यालय	९८५२०९१११२
२४.	जितेन्द्रकुमार चौधरी	सदस्य	विद्यालय प्रतिनिधि	९८०४०९०४६९
२५.	नन्दु खवास	सदस्य	नेपाली काँग्रेस प्रतिनिधि	९८४२०९८११८
२६.	इन्द्रकुमार श्रेष्ठ	सदस्य	ने.क.पा. एमाले प्रतिनिधि	९८००९८४२२६
२७.	महेशकुमार माझी	सदस्य	ने.क.पा. माओवादी केन्द्र	९८६२०४३२६७
२८.		सदस्य	रेडक्रस उपशाखा	-
२९.	पार्वती धामी	सदस्य	टोल संगठन	९८१०४९३६६५
३०.	तारा रिजाल	सदस्य	सहकारी संस्था प्रतिनिधि	९८४२१४२४७१
३१.	फडिन्द्र भट्टराई	सदस्य सचिव	वडा सचिव	९८४२२०६२२४
	वडा नं ३			
३२.	विदुरप्रसाद ढुङ्गाना	संयोजक	वडा अध्यक्ष	९८५२०१६९०३
३३.	नारायणप्रसाद ढुङ्गाना	सदस्य	वडा सदस्य	९८०७०३४१०६
३४.	निलम अधिकारी	सदस्य	वडा सदस्य	९८१५३५७०२६
३५.	पूर्णमायाँ लिम्बु	सदस्य	वडा सदस्य	९८१०४७६४०५
३६.	पवित्रा दमाई	सदस्य	वडा सदस्य	९८०५३१२९२२
३७.	राजकुमार थापा	सदस्य	प्रहरी कार्यालय	
३८.	कञ्चन खतिवडा	सदस्य	विद्यालय प्रतिनिधि	
३९.	दिपक ढुङ्गाना	सदस्य	नेपाली काँग्रेस प्रतिनिधि	
४०.	कमल न्यौपाने	सदस्य	ने.क.पा. एमाले प्रतिनिधि	
४१.	अर्जुन सुवेदी	सदस्य	ने.क.पा. माओवादी केन्द्र	९८१९०४५१०२
४२.	टङ्क दुलाल	सदस्य	रा.प्र.पा.	
४३.	सिताराम वास्तोला	सदस्य	रा.स्व.पा.	
४४.	सन्देशसिंह ठकुरी	सदस्य	रेडक्रस उपशाखा	
४५.	अमृता कार्की	सदस्य	टोल संगठन	९८००९३०१७८
४६.	मनोज बस्नेत	सदस्य सचिव	वडा सचिव	९८५२८५५११५
	वडा नं ४			
४७.	कैलाश बस्नेत	संयोजक	वडा अध्यक्ष	९८५२०४८९७४
४८.	दुर्गा पोखेल	सदस्य	वडा सदस्य	९८४२३३९७९८
४९.	गणेश प्रसाद गुरागाई	सदस्य	वडा सदस्य	९८४२०८३१०४
५०.	शान्ति चौधरी	सदस्य	वडा सदस्य	९८२०३४२३०५

क्र सं	नाम	पद	संलग्न संस्था	सम्पर्क नम्बर
५१.	राजकुमारी विश्वकर्मा	सदस्य	वडा सदस्य	९८२५०१२९००
५२.	प्रहरी प्रमुख	सदस्य	बाँसवारी प्रहरी चौकी	९८४२१८१०५३
५३.	कुल बहादुर गुरुङ	सदस्य	नेपाली काँग्रेस प्रतिनिधि	९८१३७७२८७३
५४.	शम्भु धमला	सदस्य	ने क पा एमाले प्रतिनिधि	९८४२५७१६०४
५५.	टिका दाहाल	सदस्य	ने क पा माओवादी केन्द्र	९८५२०५९७०९
५६.	प्रतिनिधि	सदस्य	रा प्र पा प्रतिनिधि	
५७.	प्रतिनिधि	सदस्य	रा स्व पा प्रतिनिधि	
५८.	यादव दुलाल	सदस्य	विद्यालय प्रतिनिधि	९८४२१८१०५३
५९.	चन्द्र भण्डारी	सदस्य	रेडक्रस वा स्काउट उपशाखा	९८४१८३२६१०
६०.	उर्मिला पोखरेल	सदस्य	टोल संगठन	९८४२२९१७११
६१.	उमेश वस्ती	सदस्य	युवा क्लव वा सामुदायिक संस्था	९८५२०५४२६०
६२.	सुशिल खतिवडा	सदस्य सचिव	वडा सचिव	९८६२३०००६३
	वडा नं ५			
६३.	गणेश चौधरी	संयोजक	वडा अध्यक्ष	९८४२०६६५३९
६४.	इन्दिरादेवी चापागाँइ	सदस्य	वडा सदस्य	९८१४३६६७७१
६५.	श्याम खनाल	सदस्य	वडा सदस्य	९८५२०५९४७०
६६.	घनश्याम घले गुरुङ	सदस्य	वडा सदस्य	९८५२५९३४५०
६७.	रोशनी परियार	सदस्य	वडा सदस्य	९७०१८७४४७८
६८.	डिल्लीराम कट्टेल	सदस्य	स्वास्थ्य संस्था	९८४३३६९१३५
६९.	प्रभुनाथ वास्तोला	सदस्य	प्रहरी कार्यालय	९८१७३३३०३५
७०.	दलमर्दन तिवारी	सदस्य	विद्यालय प्रतिनिधि	९८६०५०४०७७
७१.	घनश्याम न्यौपाने	सदस्य	नेपाली काँग्रेस प्रतिनिधि	९८४२०५८५२६
७२.	भगतलाल चौधरी	सदस्य	ने.क.पा. एमाले प्रतिनिधि	९८४२०५९०१८
७३.	बजरमणि राई	सदस्य	ने.क.पा. माओवादी केन्द्र	९८०७९४०९७१
७४.	मिना राई	सदस्य	टोल संगठन	९८४२२९५५३३
७५.	भिमकुमार ढकाल	सदस्य	सहकारी संस्था प्रतिनिधि	९८४२५४५७९०
७६.	मन्जु गुरुङ	सदस्य सचिव	वडा सचिव	९८४४४२८०३४
	वडा नं ६			
७७	सन्तोष लिङ्गदेल	संयोजक	वडा अध्यक्ष	
७८	टुना कुमारी बिक	सदस्य	वडा सदस्य	
७९	गिता मिश्र	सदस्य	वडा सदस्य	
८०	तेज बहादुर प्रधान	सदस्य	वडा सदस्य	

क्र सं	नाम	पद	संलग्न संस्था	सम्पर्क नम्बर
८१	शिवराज चौधरी	सदस्य	वडा सदस्य	
८१		सदस्य	स्वास्थ्य संस्था	
८३	राजकुमार थापा	सदस्य	प्रहरी कार्यालय	
८४	केशवराज काफ्ले	सदस्य	विद्यालय प्रतिनिधि	
८५	धनराज रसाइली	सदस्य	नेपाली काँग्रेस प्रतिनिधि	
८६	असिस राई	सदस्य	ने.क.पा. एमाले प्रतिनिधि	
८७	राजन भट्टराई	सदस्य	ने.क.पा. माओवादी केन्द्र	
८८	मानबहादुर श्रेष्ठ	सदस्य	राप्रप्रा	
८९	सुमन सुब्बा	सदस्य	राष्ट्रिय जनमुर्ती	
९०	संजित राई	सदस्य	युवा क्लव	
९१	बिमला चौहान	सदस्य		
९२	इन्द्र कुमार राई	सदस्य	वडा सचिव	
९३	बालराम राई	सदस्य	स.स.	
	वडा नं ७			
९४	भुवन सिंह मगर	संयोजक	वडा अध्यक्ष	९७६२९८४६८७
९५	सिता देवि अधिकारी	सदस्य	वडा सदस्य	९८५२०१६९१८
९६	शारदा विश्वकर्मा	सदस्य	वडा सदस्य	९८१७३०८९११
९७	खुशिलाल चौधरी	सदस्य	वडा सदस्य	९८०७३०६४४७
९८	मिन बहादुर गुरुङ	सदस्य	वडा सदस्य	
९९	लिलाधर गुरागाई	सदस्य	स्वास्थ्य संस्था	
१००	गणेश प्रसाद दाहाल	सदस्य	प्रहरी कार्यालय	९८५२०७११६
१०१	विन बहादुर बराल	सदस्य	विद्यालय प्रतिनिधि	
१०२	हरि प्रसाद आचार्य	सदस्य	नेपाली काँग्रेस प्रतिनिधि	९८०५३५४९४६
१०३	विष्णु प्रसाद सुवेदी	सदस्य	राप्रप्रा	
१०४	अमिन प्रसाद सिटौला	सदस्य	ने.क.पा. माओवादी केन्द्र	९८१९०७१०३१
१०५	लिला प्रसाद पोखरेल	सदस्य	विवेकशीलसाझा	९८०१४२४००
१०६	कृष्ण प्रसाद धमला	सदस्य	रा.स्व.पा.	
१०७	पिताम्बर खनाल	सदस्य	अपांगता	९८११०३७२७२
१०८	नारायण प्रसाद भट्टराई	सदस्य	जेष्ठ नागरिक	
१०९	सिता राई	सदस्य	जनसहयोग युवा क्लव	
११०	शंकरमान कार्की	सदस्य	गणेशपुर टोल विकास संस्था	
१११	नरबहादुर गुरुङ		बेलगाछीटोल विकास	

क्र सं	नाम	पद	संलग्न संस्था	सम्पर्क नम्बर
११२	दिल बहादुर बिक		हरियालीटोल विकास संस्था	
११३	बिर बहादुर तामांग	सदस्य	भु. सैनिक	
११४	सिता दाहाल	सदस्य	परिवर्तन टोल विकास संस्था	९८१३२७०६३५
११५	राम बहादुर अधिकारी	सदस्य	कामतटोल विकास संस्था	९८२०७५७३२३
११६	मेनुका आचार्य ढकाल	सदस्य	वडा सचिव	
	वडा नं ८			
	-	-	-	
	वडा नं ९			
७७.	प्रकाश श्रेष्ठ	संयोजक	टोल संगठन	९८४२३९४०८१
७८.	क्येस मिया	सदस्य	सहकारी संस्था प्रतिनिधि	
७९.	राज नारायण विश्वास	सदस्य	वडा सचिव	
८०.	शारदा विश्वकर्मा	सदस्य	वडा सदस्य	९८२९३५२७६३
८१.	रुकमणी घिमिरे	सदस्य	वडा सदस्य	
८२.	प्रहरी प्रमुख	सदस्य	हरैचामोड प्रहरी चौकी	
८३.	तिलोचन सुवेदी	सदस्य	नेपाली काँग्रेस प्रतिनिधि	
८४.	राजेन्द्र खरेल	सदस्य	ने क पा एमाले प्रतिनिधि	
८५.	भरत चौहान	सदस्य	ने क पा माओवादी केन्द्र	
८६.	प्रतिनिधि	सदस्य	रा प्र पा प्रतिनिधि	
८७.	प्रतिनिधि	सदस्य	रा स्व पा प्रतिनिधि	
८८.	रोहित कुमार ढकाल	सदस्य	विद्यालय प्रतिनिधि	९८४२३२२९१५
८९.	बाबुराम निरौला	सदस्य	रेडक्रस उपशाखा	
९०.	टंक प्रसाद आचार्य	सदस्य	टोल संगठन	९८४०९७६०४७
९१.	लक्ष्मी बहादुर कार्की	सदस्य	युवा क्लव वा सामुदायिक संस्था	९८२७३९१०६६
९२.	अनिल पोखरेल	सदस्य सचिव	वडा सचिव	९८५२०१६९३४
	वडा नं १०			
९३.	राजकुमार राई	संयोजक	वडा अध्यक्ष	९८१९९०३८२७
९४.	रमेश गौतम	सदस्य	वडा सदस्य	९८२५३२७२२५
९५.	ओमप्रसाद थपलिया	सदस्य	वडा सदस्य	९८४२३२३७१६
९६.	गङ्गामायाँ वि.क.	सदस्य	वडा सदस्य	९८०४३९८२१३
९७.	बविता खापुङ	सदस्य	वडा सदस्य	९८०७००११९२
९८.	इलाका प्रहरी कार्यालय वराटचोक	सदस्य	प्रहरी कार्यालय	

क्र सं	नाम	पद	संलग्न संस्था	सम्पर्क नम्बर
९९.		सदस्य	विद्यालय प्रतिनिधि	
१००	मनमार्थी तामाङ	सदस्य	नेपाली काँग्रेस प्रतिनिधि	९८०७३१००९८
१०१	मिलन राई	सदस्य	ने.क.पा. एमाले प्रतिनिधि	
१०२	एकेन्द्र राई	सदस्य	ने.क.पा. माओवादी केन्द्र	९८४०१६२९२९
१०३	जयप्रसाद खतिवडा	सदस्य	रा.प्र.पा. प्रतिनिधि	९८४२०७९०४३
१०४	गिताबहादुर सोडारी	सदस्य	रा.स्व.पा. प्रतिनिधि	९८४१५७०१६२
१०५	गङ्गाबहादुर न्यौपाने	सदस्य	टोल विकास संस्था	९८२७३११५०५
१०६		सदस्य	सहकारी संस्था प्रतिनिधि	
१०७	डिकबहादुर भण्डारी	सदस्य सचिव	वडा सचिव	९८४२१०९५९८
	वडा नं ११			
१०८	विसनलाल चौधरी	संयोजक	वडा अध्यक्ष	९८३२०७५१४६
१०९	सस्मा चौधरी दनुवार	सदस्य	वडा सदस्य	९८१४३५२८२३
११०	ज्ञानुमाया साकी	सदस्य	वडा सदस्य	९८१०४५१८८५
१११	जीवनाथ ढकाल	सदस्य	वडा सदस्य	९८४२१६३६४१
११२	विशाल लिम्बु	सदस्य	वडा सदस्य	९८०७३३५९८२
११३	लोक बहादुर थापा	सदस्य	विद्यालय प्रतिनिधि	
११४	मेघराज संग्रौला	सदस्य	नेपाली काँग्रेस	
११५	हरिसरण कटुवाल	सदस्य	नेकपा एमाले	९८४२२९७६४६
११६	राजन दाहाल	सदस्य	नेकपा माओवादी	९८४२२४१५६८
११७	जगतलाई चौधरी	सदस्य	टोल संगठन	९८४२०२१९७३
११८	खगेन्द्र गिरी	सदस्य	सरकारी संस्था प्रतिनिधि	९८५०२३४८२३
११९	श्रेया हुमागाइ	सदस्य सचिव	वडा सचिव	९८६३०१६४३५
	वडा नं १२			
१२०	रोशन प्रसाद ढकाल	संयोजक	वडा अध्यक्ष	९८५२०१६९१२
१२१	प्रमिला आङ्गामी	सदस्य	वडा सदस्य	९८०३२७४१९०
१२२	निलम थापा	सदस्य	वडा सदस्य	९८१६३८४३५१
१२३	दिलिप प्रसाद दाहाल	सदस्य	वडा सदस्य	९८४९३७७१११
१२४	कमला श्रेष्ठ	सदस्य	वडा सदस्य	९८४२१८१०९३
१२५	हिरा प्रसाद देवकोटा	सदस्य	प्रहरी कार्यालय	
१२६	केशव अधिकारी	सदस्य	विद्यालय प्रतिनिधि	
१२७	राजेन्द्र प्रसाद दाहाल	सदस्य	नेका प्रतिनिधि	
१२८	गणेश प्रसाद फुँयाल	सदस्य	नेकपा एमाले	

क्र सं	नाम	पद	संलग्न संस्था	सम्पर्क नम्बर
१२९	गोपाल कार्की	सदस्य	नेकपा माओवादी	
१३०	कमला अधिकारी	सदस्य	स्वस्थ स्वयम सेविका	
१३१	डिल्लीरमण घिमिरे	सदस्य	टोल संगठन	
१३२	टिका कट्टेल	सदस्य	सहकारी संस्था प्रतिनिधि	
१३३	हेमन्त दाहाल	सदस्य सचिव	वडा सचिव	

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

नोट: वडामा गरिएको कार्यशालामा अन्य सदस्यहरू पनि तोकिएको भएतापनि नगरपालिकाको विपद् व्यवस्थापन ऐनमा तोकिएअनुसारका सदस्यहरू मात्र यसमा राखिएको छ । अन्य सदस्यहरूलाई आमन्त्रित सदस्यको रूपमा बैठकमा बोलाउन सकिने छ ।

४.६ स्वास्थ्य सम्बन्धी दक्ष मानव स्रोत

तालिका नम्बर ५१ : स्वास्थ्य सम्बन्धी दक्ष मानवश्रोतको विवरण

संस्थाको नाम र ठेगाना	कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीको संख्या																
	ज.स्वा.नि./मे.सु.	मे.अ.	स्टाफ नर्स	हे.अ.	सि.अहेव	अहेव	सि.अनमी	अनमी	ल्याब टेक्निसियन	ल्याब अ.	खो.सु.नि.	वैद्य नि.	तथ्याङ्क अधिकृत	का स	जम्मा	महिला स्वयंसेविका	कूल जम्मा
नगर अस्पताल	१	४	९	५		२		२	१	४	१		१	२	३२	९	४१
आ.स्वा.के. ठडिया टोल	-	-	-	-	१	-	-	१	-	-	-	-	-	१	३	३	६
स्वास्थ्य चौकी, गछिया	२	१	-	-	१	-	२	-	-	१	-	-	-	२	९	४	१३
स.स्वा. केन्द्र वडा नं ४					१	१	१							१	४	४	८
स्वास्थ्य के वडा नं ५	१	-	-	-	२	-	२	-	-	१	-	-	-	१	७	३	१०
श.स्वा केन्द्र, चिरम	-	-	-	-	-	१	१	-	-	-	-	-	-	१	३	२	५
आ.स्वा. केन्द्र ९					१		२							१	४	३	७
आ.स्वा.के. त्रिवेणी टोल	-	-	-	-	२	-	१	-	-	-	-	-	-	१	४	२	६
आ.स्वा. केन्द्र मोतिपुर							१							१	३	४	४
सुकुना सामुदायिक अस्पताल	-	१	-	-	-	१	-	१	-	-	-	-	-	-	-	-	-

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

४.७ सुरक्षा निकायहरू

तालिका नम्बर ५२ : पालिका क्षेत्रका सुरक्षा निकायहरूको विवरण

सि नं	कार्यालय तथा युनिटको नाम	कार्यालय रहेको वडा/टोल	जम्मा संख्या	प्रमुखको नामथर	सम्पर्क नम्बर
१	ईलाका प्रहरी कार्यालय	हरैचा बजार	१४	प्रनानि निर बहादुर खड्का	९८५२०९१११२
२	प्रहरी चौकी	बलिया	७	प्र स नि सन्तोष कटवाल	९८५२०७९८००
३	अस्थायी प्रहरी पोष्ट	सुन्दरहरैचा-४, हरैचा	७	सन्तोष कटुवाल	९८१०५१५३९०
४	प्रहरी चौकी	गछिया	१३	राजकुमार थापा	९८६३७२३६७७
५	सशस्त्र प्रहरी वेश क्याम्प	८/सलकपुर टोल	३४	हिराप्रसाद देवकोटा	९८४४०७६७७१
६	इलाका प्रहरी कार्यालय	सुन्दरहरैचा-१०, सुकुना	१२	तेज्जन लिम्बु	९८४०९६९६९८
७	अस्थायी प्रहरी पोष्ट	सुन्दरहरैचा-१०, त्रिवेणी	४	राजन भट्टराई	९८१५९५००४४

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

४.८ खोज उद्धारका लागि कार्यालयमा रहेको सामग्रीको विवरण

तालिका नम्बर ५३ : पालिकामा रहेको विद्यमान खोज उद्धारका सामग्रीहरू

सि.नं	सामग्रीको नाम	इकाइ	परिमाण	जम्मा संख्या
१	लाइफ ज्याकेट	थान		१५
२	बोरा	थान		५००
३	डोरी	किलोग्राम		१५०
४	गैती	थान		५
५	डम्बल	थान		६
६	ट्युब	थान		८
७.	त्रिपाल	थान		५०
८.	बेल्चा	थान		१०

तालिका नम्बर ५४ : पालिका क्षेत्रका सुरक्षा निकायमा रहेका विद्यमान खोज तथा उद्धारका सामग्रीहरू

क्रस	सामग्रीको नाम	इकाइ	परिमाण	थप आवश्यकता
१.	लाइफ ज्याकेट	थान	५	५ थान
२.	बाल्टी	थान	२	५ थान
३.	डोरी	मिटर	५०	५० मिटर
४.	गैती	थान	२	२ थान
५.	झम्पल	थान	२	१ थान
६.	बेल्चा	थान	२	३ थान
७.	फरुवा	थान	१	३ थान

८.	स्ट्रेचर	थान	२	२ थान
९.	फायर एक्स्टिङ्गुअर	थान	२	३ थान
१०.	चेन स	थान	०	१ थान
११.	फायरसुट	थान	०	२ सेट
१२.	फायर बिटर	थान	०	२ थान
वडा नं ५				
१३.	लाईफ ज्याकेट	गोटा		४
१४.	डोरी	मिटर		५०
१५.	वेलचा	गोटा		४
१६.	गैती	गोटा		२
१७.	वाल्टी	गोटा		४
१८.	कोदालो	गोटा		२
१९.	रवर ट्यूव	गोटा		३
२०.	फायर ग्याँस	थान		५
२१.	हेलमेट	गोटा		५
२२.	बन्चरो	गोटा		२
२३.	गमबुट	जोर		५
२४.	वर्षादी	केट		५
वडा नं ७				
२५.	लाईफ ज्याकेट	गोटा	६	रुख काटने मेसिन — १
२६.	डोरी	गोटा	५	एम्बुलेन्स — १
२७.	वेलचा	गोटा	२	दमकल — १
२८.	गैती	गोटा	१	क्रेन — १
२९.	वाल्टी	गोटा	१	स्ट्रेचर — ५
३०.	टर्चलाईट	गोटा	१	स्वास्थ्यकर्मी — १
३१.		गोटा		प्राथमिक उपचार सामाग्री — १ सेट
३२.		गोटा		टोचन — १
३३.		गोटा		डुङ्गा — १
३४.		गोटा		फायर ग्याँस — ३ थान
वडा नं ८				
३५.	मनिला रोप	गोटा	-	२
३६.	रवर ट्यूव	गोटा	१०	२०
३७.	सावेल	गोटा	१०	१०
३८.	वेलचा	गोटा	१०	१०
३९.	वाटर लाईफ ज्याकेट	गोटा	१०	५०
४०.	फायर एक्स्टिङ्गुअर	गोटा	१०	२०
४१.	बोट / डुङ्गा	गोटा	-	१

४२.	वाल काटने मेसिन	गोटा	-	२
४३.	गल / झम्पल	गोटा	२	५
४४.	बाल्टी	गोटा	१०	१०
४५.	वाल प्वाल पार्ने मेसिन	गोटा	-	२
४६.	आधुनिक मचाड	गोटा	१	५
	वडा नं १०			
४७.	लाईफ ज्याकेट	गोटा	०	१०
४८.	नाइलन डोरी	थान	२	१०
४९.	बेल्चा	गोटा	२	५
५०.	गेती	गोटा	२	५
५१.	बाल्टी	गोटा	०	१०
५२.	कोदालो	गोटा	०	५
५३.	रवर ट्यूब	गोटा	२	५
५४.	फायर ग्याँस	थान	०	१०
५५.	हेलमेट	गोटा	०	१०
५६.	बन्चरो	गोटा	०	२
५७.	गमबुट	जोर	०	१०
५८.	वर्षादी	केट	०	१०

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

४.९ स्थानीय तहमा रहेर विपद्को क्षेत्रमा कार्यरत संस्थाहरू

४.९.१. नेपाल रेडक्रस सोसाईटी उपशाखा सुन्दरहरैँचा

सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा नेपाल रेडक्रस सोसाईटी उपशाखा सुन्दरहरैँचा स्थापना भई विपद्को क्षेत्रमा काम गरिरहेको छ । नगरमा आगलागी तथा विपद् भएको समयमा विपद्बाट प्रभावित समुदाय तथा स्थानहरूमा तत्काल विपद् व्यवस्थापनका लागि समन्वय तथा रेडक्रसको योजना तथा कार्यक्रममा आधारित राहत सामग्री वितरण गर्दै आईरहेको छ । नेपाल रेडक्रस सोसाईटी उपशाखा सुन्दरहरैँचाले नगरका मा.वि. तहका विद्यालयहरूमा युवा तथा जुनियर रेडक्रस सर्कल गठन गरी विद्यालय तथा समुदाय स्तरमा विभिन्न कार्यक्रमहरू संचालनमा गर्दै आईरहेको छ ।

४.९.२. लुमन्ति संस्थाले सञ्चालन गरेका विपद् तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी कार्यहरू

सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा सन् २०१७ देखि लुमन्तिले समुदायको अगुवाईमा सामाजिक तथा आर्थिक रुपान्तरणका लागि सामुदायिक सबलीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेको छ भने २०२३ डिसेम्बर देखि प्रकोप, विपद् र जलवायु परिवर्तन क्षेत्रमा काम गरिरहेको छ । सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको जलवायु परिवर्तन अनुकूलता र प्रकोप जोखिम न्यूनीकरणका अवस्था सम्बन्धी लेखाजोखा सर्वेक्षण गरी नगरपालिकालाई तत्कालीन नगर प्रमुख श्री शिवप्रसाद ढकाल ज्यूलाई हस्तान्तरण गरेको थियो । लुमन्तिले सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको २२ वटा समुदायमा काम गरिरहेको भएतापनि १० समुदायमा सकृय टोल विकास तथा सुन्दरहरैँचा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७९ अन्तर्गत वडाको रोहवरमा समावेसी विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य समिति गठन गरी विपद् उत्थानशीलताका लागि समुदाय सबलीकरणको काम गरिरहेको छ ।

लुमन्तिले रेडक्रस, APF तथा नगरपालिका जस्ता स्थानीय सरोकारवाला संघसंस्थाहरूको समन्वय गरि जलवायु परिवर्तन तथा विपद्को क्षेत्रमा काम गरिरहेको छ । साथै वडाका सरोकारवाला व्यक्ति तथा सुन्दरहरैँचाको जोखिमको सम्मुखतामा रहेको

समुदायहरू आईतवारे, बडहरा, गौशाला, पराजुली, शुक्रवारे र गैरीटोललाई खोज तथा उद्धार सम्बन्धी अभिमुखीकरण तालिम प्रदान गरेको छ । जसमा डुवान हुँदा आफु सुरक्षित भएर कसरी उद्धार गर्ने, डुवानमा पर्दा कसरी सुरक्षित हुने, चट्याडबाट कसरी सुरक्षित हुने तथा आगलागी हुँदा कसरी सामुहिक रूपमा नियन्त्रण गर्न सकिन्छ, स्थानीय स्रोत साधन प्रयोग गरी कसरी आगलागी नियन्त्रण गर्ने तथा ग्यास सिलिण्डरमा आगलागी हुँदा कसरी नियन्त्रण गर्ने भन्ने विषयमा मौखिक तथा प्रयोगात्मक अभ्यासमा सिप तथा ज्ञान प्रदान गर्दै आईरहेको छ । साथै विपद्लाई मध्यनजर गरी खोला तथा सामुदायिक वन नजिक रहेका समुदायहरू डिपु नमुना, पराजुली टोल, दिनारामभद्री आईतवारे, रेडक्रस, बडहरा, गौशाला, गैरी, शुक्रवारे, बलेपुर, सिंहवाहिनी समुदायहरूमा विपद् उद्धार सामाग्रीको रूपमा सिठी, गैती, सावेल, लाईट, साईरन र प्राथमिक उपचारका सामाग्रीहरू उपलब्ध गराएको छ । यस संस्थाले जागृत युवा समाज नामक युवाहरूको संस्था मार्फत समुदायमा आधारित विपद् सम्बन्धी सचेतानामुलक कार्यक्रम संचालन गर्न साझेदारी गरिरहेको छ ।

तालिका नम्बर ५५ : समुदाय स्तरमा सम्पन्न विपद् तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अनुशिक्षण कार्यक्रमहरूको विवरण

मिति	कार्यक्रमको विवरण	सहभागिता		
		पुरुष	महिला	जम्मा
२०८१ फागुन ०६	जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम	३३	१७	५०
२०८२ वैशाख २१	वडा नं. ७ पराजुलीमा टोलमा खोज तथा उद्धार र पूर्वतयारीसम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम	११	२२	३३
२०८२ वैशाख २१	वडा नं. ११ शुक्रवारेमा खोज तथा उद्धार र पूर्वतयारीसम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम	३१	२६	५७
२०८२ वैशाख २२	वडा नं. ४ बडहरामा खोज तथा उद्धार र पूर्वतयारीसम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम	१६	२६	४२
२०८२ वैशाख २२	वडा नं. ३ आईतवारेमा खोज तथा उद्धार र पूर्वतयारीसम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम	१८	२२	४०
२०८२ वैशाख ३०	वडा नं. ६ गैरीटोल आईतवारेमा खोज तथा उद्धार र पूर्वतयारीसम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम	१७	१९	३६
२०८२ वैशाख ३०	वडा नं. ५ गौशालामा खोज तथा उद्धार र पूर्वतयारीसम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम	२३	१८	४१
२०८२ असार १०	समुदायमा आधारित विपद् पहिलो प्रतिकार्य समिति	३१	७	३८
२०८२ जेष्ठ २१	सामुदायिक योजना कार्यान्वयनका लागि जनता र जनप्रतिनिधि बीच संवाद कार्यक्रम	३६	४९	८५
२०८२ वैशाख ३१	स्थानीय विपद् व्यवस्थापनका लागि अन्तर संवाद कार्यक्रम	४०	२१	६१
२०८१ असोज १३	जहदा गाउँपालिका उत्थानशील समूहको अवलोकन भ्रमण	८	३१	४९

४.९.३. नेपाल स्काउट

सुन्दरहरैचामा स्थानीय स्काउट समिति गठन भै विपद् तथा सामाजिक कार्यक्रमहरू गरिरहेको छ । यस समितिले विपद्को क्षेत्रमा “भान्सा सुरक्षा”, बाढी आउदा आफु बचेर अरुलाई बचाउन सकिने तरिकाबारे जानकारी तथा समुदाय स्तरमा विपद् सम्बन्धी अनुशिक्षण दिन सहकार्य तथा समन्वय गरिरहेको छ । यस लगायत यस समितिले सामाजिक कार्य तथा विपद् परेको समयमा स्वयमसेवकको रूपमा खटिदै आईरहेको छ ।

परिच्छेद - पाँच : जोखिम पहिचानका विधिहरू

५.१ विपद् तथा जलवायुजन्य जोखिम पहिचानका विधिहरू

नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची ८, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ (संशोधन २०७५ सहित), र स्थानीय सरकार सन्चालन ऐन २०७४ अनुसार सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाले निर्माण गरेको स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना र विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तयारीको लागि नगर क्षेत्रको जोखिम विश्लेषण गर्न तल उल्लेखित विधिहरू अपनाइएको थियो । यसको लागि स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको नेतृत्वमा आयोजना गरिएको नगरस्तरीय कार्यशालाले निर्णय गरेर वडास्तरमा जोखिम विश्लेषण भेला आयोजना गरी छलफल, अर्धसंरचनात्मक प्रश्नावली मार्फत अन्तर्वार्ता, संरचनात्मक फारमहरू मार्फत सूचना तथा जानकारी संकलन गरिएको थियो । सूचना संकलनका लागि आयोजना गरिएका भेलामा महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, दलित, अपाङ्गता भएका मानिसहरू, उच्च जोखिममा रहेका समुदायको समेत सहभागिता रहेको थियो । समग्र रूपमा जोखिम पहिचान तथा विश्लेषणको लागि निम्नानुसार विधिहरूको प्रयोग गरिएको छ ।

५.२ समस्या तथा जोखिम विश्लेषण

वडास्तरमा गरिएको छलफल, प्रमुख जानकारहरूसँगको अन्तर्वार्ता तथा विपद्को ऐतिहासिक समयरेखा विश्लेषणको आधारमा विपद्ले निम्त्याएका समस्या तथा समुदायमा रहेका जोखिमहरूको विश्लेषण गरिएको छ । यस नगर पालिकामा विगतमा देखिएका प्रकोपका घटना र यसले पुर्याएका क्षतिको आधारमा प्रकोपको सूचिकरण तथा स्तरिकरण गरिएको छ । जसलाई समस्या तथा जोखिम विश्लेषण सहित अनुसूचिमा राखिएको छ ।

५.३ कारण तथा प्रभाव विश्लेषण

वडास्तर तथा नगरस्तरीय कार्यशालामा भएको छलफल र प्राप्त तथ्याङ्कको आधारमा विपद्को कारण तथा यसले पारेको प्रभाव विश्लेषण गरिएको छ । जसलाई अनुसूचिमा राखिएको छ ।

५.४ ऐतिहासिक समय रेखा

यो योजना तयार गर्दा वडा तथा समुदायमा विगतमा भएका विपद्का घटना यसले पारेको प्रभावलाई क्रमवद्ध रूपमा छलफलका आधारमा राखिएको छ । जसले यस नगरपालिकाको विपद्को अवस्था चित्रण गर्छ र भावी दिनमा गर्नुपर्ने कार्यहरूलाई मार्गदर्शन गर्छ । यसको विवरण अनुसूचिमा राखिएको छ ।

५.५ वाली पात्रो, मौसमी पात्रो तथा प्रकोप पात्रो

यस नगरपालिकामा वारम्बार दोहोरिरहने प्रकोपका घटना, मौसम तथा जलवायुमा देखिएको परिवर्तन तथा यसले वालीनालीमा ल्याएको परिवर्तनलाई यथार्थ रूपमा चित्रण गर्न वाली पात्रो, मौसमी पात्रो तथा प्रकोप पात्रो तयार गरिएको छ । जसलाई अनुसूचिमा उल्लेख गरिएको छ ।

५.६ धरातलीय अवलोकन

जोखिम विश्लेषणका लागि संकलन गरिएको सूचना तथा तथ्याङ्कलाई जाँच गरी प्रमाणीकरण गर्न जोखिम क्षेत्रहरूमा स्थलगत अध्ययन गरियो । जसले गर्दा प्राप्त तथ्याङ्कहरूको वैधता पुष्टि तथा प्रमाणीकरण गर्नुका साथै यो योजनाको बैधतालाई वढाएको छ । माथि उल्लेखित औजारहरू प्रयोग गर्दा सामाजिक र आर्थिक रूपमा पछाडी परेका समूह, बालबालिका, महिला, दलित तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिमा पर्ने जोखिमका साथै विशिष्ट आवश्यकताहरूलाई विशेष ध्यान पुर्याइएको छ ।

परिच्छेद छ :

विषयगत योजनामा देखिएका विपद् सम्बन्धी समस्या र प्राथमिकता

६.१. विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाका क्रियाकलापहरू

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ अनुसार नगरपालिकाले प्रमुख रूपमा आफ्ना विकास निर्माणका कार्यहरूलाई ५ वटा विषयगत समितिहरू निर्माण गरेर अगाडि बढाइरहेको छ। समग्र सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको विकास निर्माणका योजनाहरू यिनै समितिहरूको नेतृत्वमा तर्जुमा हुने भएकोले यी विषयगत क्षेत्रमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरूलाई मूलप्रवाहीकरण गर्न समुदायस्तरमा हुने योजना छलफल प्रक्रियाबाट नै प्राथमिकता दिनुपर्ने हुन्छ। यस पालिकाको स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमाका लागि गरिएका वडास्तरीय भेला तथा छलफलबाट प्राप्त समस्याहरूलाई विषयगत रूपमा यस खण्डमा राखिएको छ। जसले विषयगत क्षेत्रका योजनाहरूलाई विपद् उत्थानशील बनाइ विकासलाई दिगो बनाउन सघाउ पुऱ्याउँछ।

६.१.१. आर्थिक विकास

कृषि, उद्योग तथा वाणिज्य, पर्यटन, सहकारी र वित्तीय क्षेत्रलाई विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रमा परिचालन

- महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, दीर्घ रोगीहरूमा विपद् जोखिम बारे ज्ञान र क्षमताको विकासका कामहरूमा र विपद् क्षमता अभिवृद्धिका अवसरमा सहभागिता कमी,
- योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र निर्णय प्रक्रियामा लक्षित समूहको सहभागिता कमी,
- विपद्का समयमा भिन्न समूहका भिन्न आवश्यकता परिपूर्तिमा कम ध्यान जानुका साथै विपद् प्रतिकार्यका कार्यहरूमा लक्षित समूहहरू प्राथमिकतामा नपर्नु,
- आम समुदायको आँखामा सडक, कल्भर्ट, पुल, भवन जस्ता संरचना निर्माण र तटवन्धन मात्र विकास र विपद् व्यवस्थापनको योजना हो भन्ने बुझाइ हुनु,
- वडास्तरको योजनामा कृषि, उद्योग तथा वाणिज्य, पर्यटन, सहकारी, वित्तीय क्षेत्र र विपद् व्यवस्थापनको योजनाहरू समुदायबाट कम उठ्नु,
- सुरक्षित पर्यटनको क्षेत्रमा स्थानीय तहको कम प्राथमिकता,
- वन्यजन्तुको प्रकोप बढेको भएतापनि यसको स्थायी समाधानका लागि अध्ययन र कार्यान्वयनलाई कम प्राथमिकता,
- खासगरी बजार क्षेत्रमा कुकुरको संख्या बढेको र खाना अभावमा पशुचौपयामा क्षति पुऱ्याउन थालेको र मानिसलाई पनि हानी गर्न थालेको,
- बालीनालीमा रोगकीराको प्रकोप र विषादीको बढ्दो प्रयोगका कारण माटोमा उत्पादन क्षमता घटेर खाद्यान्न र अन्य बाली उत्पादनमा हास आएको, र
- स्थानीय उत्पादनले पर्याप्त बजार पाउन नसकेको।

६.१.२. सामाजिक विकास

शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, संस्कृति प्रवर्द्धन, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

- शिक्षामा धेरै जसो कमजोर भौतिक पूर्वाधार, अपर्याप्त बालमैत्री बसाइ र डेक्सवेन्चको अभाव,
- विषयगत शिक्षकहरूको अभावमा गुणस्तरीय शिक्षा प्रवर्द्धनमा समस्या,
- कुनै पनि विद्यालयमा बृहत विद्यालय सुरक्षा योजना तथा यस सम्बन्धी क्षमतामा कमी,
- स्वास्थ्य क्षेत्रमा भौतिक पूर्वाधार तथा दक्ष जनशक्तिको कमी,
- समुदाय स्तरमा बढी क्रियाशील रहने टोल विकास संस्थाहरूको विपद् व्यवस्थापनमा क्षेत्रमा परिचालनमा कमी,
- सरुवा रोग नियन्त्रणका लागि पूर्वाधार, संरचना, दक्ष जनशक्ति तथा उपकरणको कमी,
- विद्यालयहरूमा आपत्कालीन स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध कमी,
- अधिकांश विद्यालय भवनहरू भवन निर्माण संहिता र मापदण्ड पालना गरी निर्माण नभएको,

- विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक, बालबालिका र अभिभावकमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी बुझाइको कमी,
- सबै विद्यालयहरूमा लैङ्गिक तथा विपद् व्यवस्थापन फोकल शिक्षकको व्यवस्था हुन नसकेको,
- विद्यालयको संकटासन्नता पहिचान र विश्लेषण नभएको, विद्यालय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना नरहेको,
- पारिवारिक तहको सुरक्षित विपद् व्यवस्थापन कार्ययोजनाको अभाव,
- वडाको पदाधिकारी तथा टोलहरूमा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी बुझाइमा कमी,
- महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, दीर्घ रोगीहरूमा विपद् बारे ज्ञान र क्षमताको अभाव,
- योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र निर्णय प्रक्रियामा लक्षित समूहको सहभागिता कमी,
- लक्षित समूहलाई विपद् प्रतिकार्यमा प्राथमिकतामा नराख्नु,

६.१.३. पूर्वाधार विकास

सडक तथा पुल (झोलुङ्गे पुल समेत), सिंचाइ, भवन तथा सहरी विकास, उर्जा तथा साना जलविद्युत (वैकल्पिक उर्जा समेत), संचार

- पालिकाको सबै क्षेत्रमा पर्याप्त सिंचाइको व्यवस्था नभएको,
- भवन आचार संहिता पूर्णतः लागु हुन नसकेको,
- भूकम्पीय सचेतनाका बारेमा टोल विकास संस्थाहरूलाई नियमित सचेतनाका कार्यक्रमहरूको कमी,
- बस्ती तथा निजी भवन, सडक, विद्युत वितरण प्रणाली, खानेपानीका संरचना, विद्यालय लगायतका पूर्वाधार जोखिमयुक्त रहेको,
- वडाको जोखिम क्षेत्रहरूमा व्यवस्थित सुरक्षित आश्रयस्थलको अभाव,
- सार्वजनिक क्षेत्रहरूमा अपाङ्गतामैत्री तथा बालमैत्री सडक पेटीको अभावका साथै भौतिक पूर्वाधारहरू अपाङ्गतामैत्री नहुनु,
- सडक निर्माण गर्दा ढल सहितको योजना नहुँदा सडकले डुवानको जोखिम सृजना गरिरहेको,
- सडक सुरक्षा र प्रयोगबारे ज्ञान चेतना र सन्देशको अभावमा सडक अनुसार सवारी गति निर्धारण नभई सडक दुर्घटना बढेको,
- पालिकामा विपद् सूचना प्रणाली व्यवस्थित गर्न आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रको स्थापना प्राथमिकतामा नपरेको।

६.१.४. वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

वन तथा भूसंरक्षण, जलाधार संरक्षण, वातावरण संरक्षण, जलवायु परिवर्तन, फोहोरमैला व्यवस्थापन, जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण, विपद् व्यवस्थापन, वारूणयन्त्र सञ्चालन

- जोखिम क्षेत्रहरूको नक्शांकन गरी भू-वर्गिकरणका आधारमा बस्ती व्यवस्थापन हुन नसकेको,
- पालिकाको अझै केहि स्थानहरूमा खानेपानी पुग्न नसक्नु,
- जलाधार क्षेत्र सुख्खा हुने क्रम बढेको,
- जैविक विविधतामा हास,
- नदी, खोला तथा खहरे व्यवस्थापनमा ध्यान नपुग्नाले भविष्यमा कटानको समस्या झन बढेर जाने सम्भावना,
- समुदाय स्तरमा टोल विकास संस्थाका पदाधिकारीहरूमा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमताको कमी,
- खोज उद्धार तथा राहत र आपत्कालीन प्रबन्धका पर्याप्त सामग्रीहरूको अभाव,
- आपत्कालीन अवस्थामा सूचना संकलनका लागि लेखाजोखा (IRA र MIRA) गर्नसक्ने जनशक्तिको अभाव,
- पालिकामा अग्नी समन यन्त्रको अभाव र दक्ष जनशक्तिको कमी
- सबै वडामा सुरक्षित तथा खुल्ला स्थान पहिचान तथा व्यवस्थापन हुन सकेको छैन,
- विपद्का समयमा प्रयोग हुने गरी सुरक्षित आश्रय स्थलहरूको व्यवस्थापनमा कमी,
- समुदायमा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी सचेतना र क्षमता अभिवृद्धिका क्रियाकलापमा कमी,

- पर्यटकीय क्षेत्रहरूमा विपद् उद्धारका लागि सामग्री र दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापनमा कमी।

६.१.५. सुशासन र संस्थागत विकास

(मानव संसाधन विकास, संस्थागत क्षमता विकास, संस्थागत पूर्वाधार, नागरिक वडापत्र तथा टोकन प्रणाली, सेवाप्रवाहका मापदण्ड निर्धारण, सेवा प्रवाहमा विद्युतीय सूचना प्रविधिको प्रयोग तथा संचार व्यवस्थापन)

- पालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि रणनीतिक कार्ययोजना नभएको,
- वडाहरूमा विपद् व्यवस्थापन समिति निर्माण भएको तर समितिहरू निस्कृय देखिएको,
- नगरपालिकामा विपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना भएको तर कोष परिचालन कार्यविधि परिमार्जन (७० प्रतिशत पूर्वतयारी र न्यूनीकरणमा खर्च गर्नेगरी) नगरिएको।
- वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरूलाई आफ्नो कार्य विवरण पष्ट नभएको,
- वडाको पदाधिकारी तथा टोलहरूमा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी बुझाइमा कमी,
- संघ, प्रदेश, जिल्ला, पालिका र वडा तहसम्मको प्रभावकारी समन्वयको अभाव,
- वडा र टोल संस्थाहरू बीच समन्वयको कमी,
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु अनुकूलनका क्रियाकलापहरूको लागि सरकारी, गैर सरकारी तथा निजी क्षेत्रको समन्वयात्मक लगानीको अभाव,
- जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी एकिकृत सूचना व्यवस्थापनमा कमी,
- तालुक संस्थाहरूले विपद् तथा आपत्कालीन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यको लागि गरिएको सूचना प्रभावकारी प्रवाह गर्ने प्रणाली तथा संयन्त्रको अभाव,
- विपद् सम्बन्धी सूचना प्रचार प्रशारण गर्ने सामुदायिक संरचनाको अभाव,
- वडाको योजना प्रकृत्यामा टोल स्तरको विपद् व्यवस्थापनको विषयले प्राथमिकता नपाउनु,
- विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी रैथाने ज्ञान र प्रविधिलाई प्रोत्साहन गर्ने कार्यक्रमहरू नहुनु,
- समुदायमा स्वयंसेवकहरू तयार गरी फष्ट रेस्पोंडरको रूपमा विकास गर्न नसकिएको,
- विपद् व्यवस्थापनको क्षेत्रमा तालिम प्राप्त दक्ष जनशक्तिहरूको पहिचान गरेर पालिकामा सूचीकृत गरी रोष्टर निर्माण नभएको।

परिच्छेद सात : विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना

७.१. सोच, लक्ष्य र रणनीति

सोच

"सुरक्षित, समृद्ध तथा विपद् उत्थानशील सुन्दरहरैँचा नगरपालिका"

लक्ष्य

१. सन् २०३० सम्ममा विपद्बाट हुने घाइते तथा मृत्युदरमा ५०%ले कम गर्ने,
२. सन् २०३० सम्ममा विपद्बाट प्रभावित व्यक्तिहरूको सङ्ख्यालाई ६०% ले कम गर्ने,
३. सन् २०३० सम्ममा विपद्बाट हुने आर्थिक क्षतिलाई ८०% ले कम गर्ने,
४. सन् २०३० सम्ममा विपद्बाट महत्वपूर्ण पूर्वाधार र आधारभूत सेवाहरूमा अवरोध ५०% ले कम गर्ने,
५. सन् २०३० पालिकाको कूल भू-भागको ३०% वनमा सघन वृक्षारोपण गर्ने।

रणनीति

१. समुदाय, वडा र नगरपालिकापालिका स्तरमा विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिमको बारेमा बुझाइ अभिवृद्धि गर्ने,
२. विपद् तथा जलवायु परिवर्तनका कारण निम्तिने जोखिम घटाउन शासकीय पद्धतिको सुदृढ गर्ने,
३. विपद् तथा जलवायु परिवर्तनका जोखिम न्यूनीकरणमा निजी सार्वजनिक लगानी बढाउने,
४. संरचना सहितको स्थानीय आपतकालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रको संस्थागत विकास गर्दै प्रतिकार्य, पुनर्लाभ, पुनर्स्थापन र पुनर्निर्माणमा सुदृढीकरण गर्ने,
५. वन वातावरण र जैविक विविधता संरक्षणमा सघन कार्यक्रमहरू सन्चालन गर्ने।

७.२. विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ ले स्थानीय तहलाई आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र कानून निर्माण गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ। सोहीअनुसार, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ का प्रावधानहरूले स्थानीय तहहरूलाई विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी नीतिगत अधिकार र जिम्मेवारी प्रदान गरेका छन्। यस अर्थमा, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नेपाल राष्ट्रको समग्र विकास र समृद्धिको आधारशिला मानिन्छ।

नेपाल भौगोलिक बनावट, भौगर्भिक अवस्थिति, भू-प्राकृतिक संरचना, र जलवायु परिवर्तनजन्य प्रभावका कारण विविध प्रकारका विपद् जोखिममा पर्ने मुलुक हो। सुन्दरहरैँचा नगरपालिका पनि यसको अपवाद होइन। बाढी, आगलागी, सुख्खा, जंगली जनावरको आक्रमण लगायतका प्राकृतिक तथा मानवजन्य विपद् यस क्षेत्रमा बारम्बार देखा पर्ने गरेका छन्। पछिल्लो समयमा जलवायु परिवर्तनका असरहरूले यी जोखिमहरूलाई झन् जटिल र बहुआयामिक बनाएको छ। यस्तो परिस्थितिमा, जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन प्रणालीलाई सशक्त, समन्वित र व्यवस्थित बनाउनु अत्यावश्यक भएको छ।

हालसम्म स्थानीय तहहरूले विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना (DPRP), स्थानीय जलवायु अनुकूलन योजना (LAPA), र स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना (LDCRP) अलग अलग रूपमा तयार गर्ने अभ्यास हुँदै आएको छ। तर, यी योजनाहरू छुट्टाछुट्टै तर्जुमा गर्दा स्रोत, समय, जनशक्तिको दोहोरो प्रयोग हुनुका साथै समन्वय अभावका समस्या देखिन थालेका छन्। सोही समस्याको सम्बोधनस्वरूप, गृह मन्त्रालय, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरणको संयुक्त पहलमा स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा कार्यढाँचा दिग्दर्शन, २०८१ तयार पारी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ।

उक्त दिग्दर्शनले आठवटा प्राथमिकता क्षेत्रहरू निर्धारण गरेको छ, जसका आधारमा सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको यो स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना (LDCRP) तयार गरिएको हो।

यस योजनाको मुख्य उद्देश्य नगरपालिकाभित्र विद्यमान बहुविपद् तथा जलवायु जोखिमहरूलाई पहिचान, न्यूनीकरण र प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्दै स्थानीय जनताको जीवन, जीविका, र सम्पत्तिको संरक्षण गर्नु, दीगो विकासलाई सुनिश्चित गर्नु, तथा जलवायु उत्थानशीलता अभिवृद्धि गर्नु हो।

यस योजनामा विगतका विपद् घटनाहरूको विश्लेषण, जोखिम पहिचान, स्थानीय तहको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि, जोखिम न्यूनीकरणका लागि सार्वजनिक तथा निजी लगानीको प्रोत्साहन, पूर्वतयारी र प्रतिकार्य प्रणालीको सुदृढीकरण, पुनःस्थापना तथा पुनर्निर्माण योजना, तालिम र जनशक्ति विकास, प्रभावकारी बहुप्रकोप पूर्वसूचना प्रणाली तथा वित्तीय व्यवस्थापन जस्ता विषयमा आधारित कार्यगत योजनाहरू समावेश गरिएका छन्।

समग्रमा, यो योजना सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु उत्थानशीलता प्रवर्द्धन गर्नका लागि तयार पारिएको एक साझा मार्गचित्र हो, जसको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सबै सरोकारवालाहरूको सक्रिय सहभागिता आवश्यक रहनेछ।

७.३. स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाका लागि प्राथमिकताका क्षेत्रहरू

सुन्दरहरैँचा नगरपालिका भौगोलिक विविधता, जलवायु परिवर्तनजन्य प्रभावहरू र बहु-प्रकोप जोखिमयुक्त पालिका हो। विगत वर्षहरूमा यस पालिकामा बाढी, आगलागी, सुख्खा, जङ्गली जनावर आतङ्क, सडक दुर्घटना, खडेरीजस्ता प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक प्रकोपहरूले स्थानीय नागरिकहरूको जीवनस्तरमा गहिरो असर पार्दै आएको छ। जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरू थप जटिल र अनिश्चित बन्दै गएको स्थानीय अनुभव रहेको छ।

यिनै सन्दर्भलाई मध्यनजर गर्दै स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना (LDCRP) तयार पारिएको छ। स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यद्वारा तर्जुमा दिग्दर्शन २०८१ मा निर्दिष्ट ८ वटा प्राथमिकताका क्षेत्रहरूलाई आधार मानी पालिकाभित्र देखिएका जोखिमहरू न्यूनीकरण गर्न आवश्यक क्रियाकलापहरूको विस्तृत सूची यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ।

यस योजनामा पालिकामा पहिचान भएका जोखिम, तिनका सम्भावित असरहरू, र तिनलाई न्यूनीकरण गर्न आवश्यक रणनीति र गतिविधिहरूलाई समेटिएको छ। विशेष गरी यो सूचीकरण खण्डले पालिकाभित्र नीति निर्माण, योजना, कार्यान्वयन, समन्वय र स्रोत परिचालनमा मार्गदर्शन गर्ने उद्देश्य राखेको छ।

यस योजनाले स्थानीय बासिन्दाहरूको जीवन, जीविकोपार्जन र पूर्वाधारलाई सुरक्षित गर्दै 'सुदृढ र पुनर्निर्माणयोग्य समावेशी स्थानीय समाज निर्माण' को दीर्घकालीन लक्ष्यलाई सम्बोधन गर्ने उद्देश्य राखेको छ।

यस योजनाको मुख्य उद्देश्य सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा देखिएका बहु-प्रकोप जोखिमहरू र जलवायुजन्य समस्याहरूको व्यवस्थित पहिचान, विश्लेषण र अभिलेख व्यवस्थापन गर्नु हो। यसका साथै स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यद्वारा (LDCRF), २०८१ अनुरूप विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु उत्थानशीलता वृद्धिका लागि आवश्यक क्रियाकलापहरूलाई प्राथमिकता निर्धारण गरी व्यवस्थित रूपमा सूचीबद्ध गर्ने; जोखिम व्यवस्थापनका लागि सार्वजनिक, निजी र सामुदायिक क्षेत्रबीच सहकार्य र समन्वय गरी पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, पुनर्निर्माण र पुनर्लाभ प्रक्रियालाई प्रभावकारी र दिगो बनाउने; विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका विषयहरूलाई पालिकाका वार्षिक तथा आवधिक योजना र कार्यक्रमहरूमा समाहित गरी स्थानीय तहको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने र कार्यान्वयनलाई सुनिश्चित गर्ने; र जोखिम व्यवस्थापनका लागि आवश्यक पूर्वसूचना प्रणाली र वित्तीय व्यवस्थापन प्रणालीलाई सबल बनाउँदै दीर्घकालीन रूपमा जोखिम हस्तान्तरणका संयन्त्रहरू विकास र संस्थागत गर्ने यस योजनाको उद्देश्य रहेको छ।

विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन र जलवायु उत्थानशीलताका गतिविधिहरूको सूचीकरणले सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा दीर्घकालीन रूपमा दिगो विकास, सुरक्षित, सक्षम तथा समावेशी स्थानीय समाज निर्माणमा योगदान गर्नेछ।

प्राथमिकता क्षेत्र १ : विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम बुझाइ

- पालिकाभित्र रहेका सबै जोखिमहरू (भूकम्प, बाढी, आगलागी, चट्याङ, जनावर आतङ्क, सडक दुर्घटना आदि) को विस्तृत बहुप्रकोप जोखिम पहिचान र वडास्तरमा जोखिम अभिलेख तयार गरी वार्षिक रूपमा अद्यावधिक गर्ने।
- पालिकाभित्र रहेका सबै सार्वजनिक र निजी विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सार्वजनिक भवन र सम्पदाहरूको संरचनात्मक एकीकृत जोखिम लेखाजोखा गरी जोखिमको स्तर, सम्भावित क्षति, लागत र सुधारका कार्यहरू पहिचान गर्ने।
- पालिकामा सञ्चालित र सञ्चालन हुने क्षेत्रगत विकास परियोजनाहरू (सडक, भवन, खानेपानी, विद्युत् आदि) मा विपद् जोखिम मूल्यांकन र लेखाजोखा प्रणाली स्थापना गर्ने र योजनाको स्वीकृति अनिवार्य बनाउने।
- सुन्दरहरैँचा नगरपालिकासँग सीमा जोडिएका छिमेकी पालिकासँग समन्वय गरी सीमा क्षेत्रका बहुप्रकोपीय जोखिमहरू (बाढी, आगलागी, जङ्गली जनावर आतङ्क आदि) को संयुक्त अध्ययन र समाधानका लागि कार्ययोजना बनाउने।
- पहिचान गरिएका जोखिम क्षेत्रहरूको विस्तृत नक्शा (GIS मा आधारित) तयार गर्ने, अद्यावधिक गर्ने र पालिकाका वेबसाइट तथा सूचना बोर्डहरू मार्फत सार्वजनिक पहुँच योग्य बनाउने।
- वडास्तरमा क्रियाशील टोल विकास संस्थाहरू, महिला समूहहरू, युवा क्लबहरूलाई लक्षित गरी विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी ३ दिने आधारभूत तालिम सञ्चालन गर्ने।
- जोखिम पहिचान, जोखिम लेखाजोखा र जोखिम नक्साङ्कन प्रक्रिया नियमित र व्यवस्थित बनाउन विपद् व्यवस्थापन समितिका सदस्य र प्राविधिक जनशक्तिलाई क्षमता विकास तालिम प्रदान गर्ने।

प्राथमिकता क्षेत्र २ : स्थानीय तहमा विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम शासकीय पद्धतिको सुदृढीकरण

- स्थानीय तहभित्रका शाखा, इकाइ र निकायहरूको स्पष्ट जिम्मेवारी तोक्ने र अद्यावधिक गर्ने,
- विपद् तथा जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी कानूनी, नीतिगत र कार्यविधि व्यवस्थापन सुदृढीकरण गर्ने,
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु उत्थानशीलता योजना पालिकाका वार्षिक र आवधिक योजनामा अनिवार्य रूपमा समावेश गर्ने,
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण रणनीति र जोखिम सम्बेदनशील भूउपयोग योजना तयार गर्ने,
- स्थानीय आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र स्थापनासहित कार्यविधि निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने,
- नगरपालिका स्तरीय र वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति र विषयगत क्लष्टरहरूको नियमित बैठक र अनुगमन प्रणाली विकास गर्ने,
- विद्यालयमा विपद् फोकल शिक्षकको व्यवस्था, विद्यालय सुरक्षा योजना तयारी र विद्यालयस्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन र परिचालन गर्ने,
- पालिकाको राहत मापदण्ड तथा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोष सञ्चालन कार्यविधिलाई परिमार्जन गर्ने र
- पर्यटकीय सम्भावना भएका क्षेत्रहरूको पहिचान गरी सुरक्षित पूर्वाधार निर्माण र निजी क्षेत्रसँग सहकार्यमा पर्यटन प्रवर्द्धनका कार्यक्रमहरू सञ्चालनका निजी लगानी प्रोत्साहन गर्ने।

प्राथमिकता क्षेत्र ३ : उत्थानशीलता वृद्धिका लागि निजी तथा सार्वजनिक लगानी

- विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था र सार्वजनिक भवनहरूलाई बहु-प्रकोप जोखिमबाट सुरक्षित बनाउने,
- उच्च जोखिमयुक्त बस्तीहरूको पुनर्स्थापना तथा "एक वडा एक नमुना उत्थानशील टोल" अवधारणामा सुरक्षित बस्ती विकास गर्ने,
- स्थानीय परम्परागत सुरक्षित वास्तुकलाको प्रवर्द्धन र प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोगमार्फत प्रवलीकरण गर्ने,
- सार्वजनिक सेवा पूर्वाधार (सडक, जलविद्युत, स्वास्थ्य, खानेपानी आदि) लाई सुरक्षित र जलवायु उत्थानशील बनाउने,
- विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा निजी क्षेत्र तथा गैरसरकारी संस्थाहरूसँग लगानी साझेदारी तथा सहकार्य गर्ने,

- प्रदूषण न्यूनीकरण तथा बाढी खडेरी प्रभावित क्षेत्रमा वैकल्पिक सुरक्षित खानेपानी व्यवस्थापन गर्ने,
- वडास्तरमा जोखिम न्यूनीकरण योजना निर्माण गरी कार्यान्वयनमा निजी क्षेत्र र संघसंस्थाहरूसँग सहकार्य गर्ने,
- सडक सुरक्षाका लागि संरचना र क्षमता अनुसार मापदण्ड निर्माण गरी लागू गर्ने र
- पर्यटकीय क्षेत्रहरूमा पूर्वाधार विकास, सूचना केन्द्र स्थापना र व्यवस्थापन समितिको गठन गरी व्यवस्थित र सुरक्षित बनाउने।

प्राथमिकता क्षेत्र ४ : प्रभावकारी प्रतिकार्यका लागि विपद् पूर्वतयारीको सुदृढीकरण

- स्थानीय आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र (LEOC) स्थापना र सुदृढीकरण (पालिकामा स्थायी आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र (LEOC) स्थापना गरी आवश्यक उपकरण, सञ्चार प्रणाली र स्रोत साधन व्यवस्थापन गर्ने र नियमित रूपमा कार्य सञ्चालन गर्ने),
- द्रुत लेखाजोखा समिति गठन र प्रारम्भिक क्षति लेखाजोखा प्रणाली विकास (वडास्तरमा द्रुत लेखाजोखा समिति गठन गरी प्रारम्भिक क्षति विवरण संकलनका लागि फारम र कार्यविधि तयार गर्ने र नियमित अभ्यासमार्फत दक्षता अभिवृद्धि गर्ने),
- खोज तथा उद्धार (SAR) टोली गठन र पूर्वतयारी सामग्री भण्डारण (प्रत्येक वडामा स्थानीय खोज तथा उद्धार टोली गठन गरी आवश्यक उपकरण र सामग्रीहरू (डोरी, बेलचा, प्राथमिक उपचार किट लगायत आदि) भण्डारण गर्ने र नियमित रूपमा तालिम सञ्चालन गर्ने),
- राहत वितरणको लागि एकद्वार प्रणाली विकास र परिचय पत्र व्यवस्थापन (विपद् पश्चात राहत वितरण प्रक्रिया एकद्वार प्रणालीमा आधारित बनाई, प्रभावित व्यक्तिहरूका लागि परिचय पत्र व्यवस्थापन गर्ने तथा अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, गर्भवती र सुत्केरीहरूको विशेष पहिचान गर्ने),
- नमुना घटना अभ्यास (Mock Drill) र पुनरावलोकन प्रणाली विकास (हरेक वर्ष बाढी, आगलागी लगायतका विषयमा नमुना अभ्यास (Mock Drill) सञ्चालन गर्ने र त्यसको आधारमा पुनरावलोकन गरी योजना परिमार्जन गर्ने)
- स्थानीय स्वयंसेवक समूह गठन र क्षमता अभिवृद्धि (विपद् प्रतिकार्य र उद्धारका लागि स्थानीय स्वयंसेवक समूह गठन गर्ने र उनीहरूलाई आवश्यक तालिम, उपकरण र अभ्यासमार्फत सशक्त बनाउने),
- सुरक्षित खुला स्थानको पहिचान र आवश्यक पूर्वाधार विकास (प्रत्येक वडामा कम्तीमा एक सुरक्षित खुला स्थान पहिचान गरी आवश्यक पूर्वाधार (पानी, शौचालय, बत्ती आदि) विकास गर्ने, आपत्कालीन अवस्थामा आस्रय स्थलका रूपमा प्रयोग गर्ने),
- पूर्वाधार विकास सम्बन्धी निकायहरूसँग समन्वय र संयुक्त कार्ययोजना (खानेपानी, सडक, विद्युत, स्वास्थ्य र सञ्चार निकायहरूसँग नियमित समन्वय बैठक गरी विपद् पूर्वतयारी, प्रतिकार्य र पुनर्निर्माणमा एकीकृत योजना बनाउने र लागू गर्ने) र
- विशेष आवश्यकता भएका व्यक्तिहरूका लागि पूर्वतयारी र व्यवस्थापन (बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, सुत्केरी र गर्भवती महिलाहरूको तथ्याङ्क नियमित अद्यावधिक गर्ने र उनीहरूको आवश्यकतालाई ध्यानमा राखेर विशेष व्यवस्थापन योजना लागू गर्ने)।

प्राथमिकता क्षेत्र ५ : पुनर्लाभ, पुनर्स्थापना र पुनर्निर्माणमा अझ बलियो र राम्रो

- जोखिमयुक्त बस्तीको पुनर्स्थापना र पुनर्निर्माण योजना तयार गर्ने (बहुप्रकोपीय जोखिममा परेका पुराना बस्ती तथा निजी आवासहरूको अवस्थाको पुनरावलोकन गरी भविष्यमा हुने सम्भावित क्षति न्यूनीकरणका लागि सुरक्षित स्थानमा एकीकृत नमुना बस्ती विकास गर्ने योजना तयार गर्ने),

- क्षतिग्रस्त सार्वजनिक पूर्वाधार र निजी सम्पत्तिको पुनर्निर्माण योजना निर्माण गर्ने (डुवान, कटान र अन्य प्रकोपबाट क्षति पुगेका सार्वजनिक पूर्वाधार (पुल, बाटो, विद्यालय, खानेपानी, स्वास्थ्य चौकी आदि) को मर्मत, पुनःनिर्माण र सुदृढीकरणका लागि योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने),
- खोज तथा उद्धार टोली गठन र तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने (उच्च जोखिम भएका वडाबाट छनोट गरिएका कम्तीमा २५ जना युवा स्वयंसेवकहरूलाई खोज तथा उद्धार तालिम प्रदान गरी विपद् बेला सक्रिय परिचालनको लागि स्थायी रोष्टर तयार गर्ने),
- कृषिमा आधारित आय आर्जन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने (प्रभावित र लक्षित वर्गहरू (महिला, दलित, विपन्न परिवार) लाई लक्षित गरी कृषि, पशुपालन, मौरीपालन, जडिबुटी उत्पादन र व्यवसाय जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गरी जीविकोपार्जन सुदृढ गर्ने),
- प्राकृतिक चिस्यान केन्द्र र सिंचाइ प्रविधिमा लगानी गर्ने (सुख्खा तथा वर्षा अनियमितताका कारण उत्पादनमा असर भएका क्षेत्रहरूमा प्राकृतिक चिस्यानकेन्द्र निर्माण तथा बैकल्पिक सिंचाइ व्यवस्था गर्न साना कृषकहरूलाई प्राविधिक तथा अनुदान सहयोग प्रदान गर्ने),
- बालीमा लाग्ने रोग तथा कीराफट्याङ्ग्रा नियन्त्रणका लागि सघन संवाद कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने (विगतमा देखिएका बालीरोग र कीराफट्याङ्ग्राका प्रकोपहरू न्यूनीकरण गर्न कृषि प्राविधिकहरू र कृषकबीच सघन परामर्श र तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने),
- कृषि उत्पादन बजारसँग जोड्न प्रत्येक वडामा कृषि सूचना केन्द्र स्थापना गर्ने (स्थानीय कृषि उत्पादनलाई बजारसँग जोड्ने, दैनिक मूल्य सूची तयार गर्ने, र बिचौलियाको प्रभाव कम गर्न प्रत्येक वडामा कृषि सूचना केन्द्र स्थापना र कृषि एम्बुलेन्स सेवा विस्तार गर्ने),
- नदी, खोला, खोल्सी र वहाव क्षेत्रको दर्ता र मापदण्ड निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने (नदी, खोला र खोल्सीमा अव्यवस्थित अतिक्रमण हटाउन र प्राकृतिक प्रवाह व्यवस्थापन गर्न आवश्यक मापदण्ड निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने तथा दर्ता प्रक्रिया सुनिश्चित गर्ने) र
- विपद् व्यवस्थापनको प्रभावकारिता मूल्याङ्कन गर्न त्रैमासिक समीक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने (विपद् व्यवस्थापन र पुनर्निर्माणमा भएका कामहरूको त्रैमासिक समीक्षा बैठक सञ्चालन गरी योजना, कार्यक्रम र कार्यान्वयनको प्रभावकारिता मूल्याङ्कन गर्ने र आवश्यक संशोधन गर्ने व्यवस्था मिलाउने)।

प्राथमिकता क्षेत्र ६ : तालिम र क्षमता अभिवृद्धि

- भवन र पूर्वाधार निर्माणमा संलग्न प्राविधिक र निर्माण व्यवसायीहरूलाई विपद् प्रतिरोधी निर्माण प्रविधि सम्बन्धी तालिम तथा प्रमाणीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने। भूकम्प प्रतिरोधी, बाढी प्रतिरोधी संरचना निर्माणमा स्थानीय जनशक्ति सक्षम बनाउन यो कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ,
- सरोकारवालाहरू (स्थानीय तहका प्रतिनिधि, कर्मचारी, वित्त शाखा) लाई विपद्सँग सम्बन्धित वित्तीय व्यवस्थापन र आपतकालीन राहत व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम दिने। विपद् समयको वित्तीय योजना पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउन यो तालिम आवश्यक हुनेछ,
- टोल विकास संस्थाहरू, महिला समूह, युवासंघहरू र विपद् जोखिममा रहेका समुदायलाई लक्षित गरी विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी आधारभूत ३ दिने तालिम सञ्चालन गर्ने। यसबाट समुदायस्तरमै जोखिम पहिचान, न्यूनीकरण र प्रतिकार्य क्षमतामा वृद्धि हुनेछ,
- स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरूलाई विपद् व्यवस्थापन, स्थानीय कानुनी व्यवस्था, अधिकार र जिम्मेवारी सम्बन्धी २ दिने विशेष प्रशिक्षण आयोजना गर्ने। यसले स्थानीय निर्णय प्रक्रियामा विपद् संवेदनशीलतालाई प्राथमिकता दिन मद्दत गर्नेछ,

- सामुदायिक र निजी विद्यालयहरूमा विपद् सम्पर्क शिक्षक, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्पर्क शिक्षक र व्यवस्थापन समिति सदस्यहरूलाई विपद् जोखिम न्यूनीकरण र विद्यालय सुरक्षा योजना सम्बन्धी ३ दिने तालिम दिने। विद्यालयस्तरमै बालमैत्री र सुरक्षित संरचना प्रवर्द्धन गर्न यो आवश्यक हुनेछ,
- बेरोजगार तथा जोखिममा परेका युवाहरूलाई स्वरोजगार र उद्यमशीलता विकासका लागि तालिम सञ्चालन गर्ने र प्रारम्भिक पूँजी (Seed Money) को पहुँच सजिलो बनाउने। विपद्पछि पुनर्लाभमा सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले यो कार्यक्रम लागू गरिनेछ,
- निजी उद्यम, साना तथा मझौला व्यवसाय र सहकारीहरूलाई व्यवसायिक निरन्तरता योजना (Business Continuity Plan) निर्माण सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि तालिम सञ्चालन गर्ने। विपद्का बेला व्यवसाय र सेवामा न्यूनतम अवरोध आउन नदिन यो गतिविधि महत्वपूर्ण हुनेछ,
- कृषिबालीमा लाग्ने रोग, कीरा नियन्त्रण तथा जैविक कृषिको प्रवर्द्धनका लागि कृषक समूहहरू र कृषिसम्बन्धी संघसंस्थालाई कृषि शाखाको प्राविधिक सहयोगमा तालिम र परामर्श दिने। जलवायु परिवर्तनका कारण कृषिमा देखिएको संकट समाधान गर्न यो तालिम प्रभावकारी हुनेछ, र
- प्राङ्गारिक विषादी निर्माण र प्रयोगसम्बन्धी तालिम आयोजना गर्ने र स्थानीय कृषकहरूलाई जैविक कृषि प्रवर्द्धनमा प्रोत्साहित गर्ने। रासायनिक विषादी प्रयोग न्यूनीकरण गर्दै दिगो कृषि अभ्यासलाई प्रवर्द्धन गर्ने लक्ष्य लिइनेछ।

प्राथमिकता क्षेत्र ७ : बहुप्रकोप पूर्वसूचना प्रणाली

- बहुप्रकोप पूर्वसूचना प्रणालीको स्थापना र सुदृढीकरण (पालिकास्तरमा स्थानीय आपत्कालीन कार्य सञ्चालन केन्द्र (LEOC) र इन्सिडेन्ट कमाण्ड प्रणाली (ICS) सुदृढ गरी स्थानीय तहदेखि वडास्तरसम्म बहुप्रकोप पूर्वसूचना प्रणालीको संरचना निर्माण गर्ने र प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने),
- सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय गरी आधिकारिक सूचना प्रणाली विकास (जल तथा मौषम विज्ञान विभाग (DHM), गृह मन्त्रालय, प्राधिकरण, प्रदेश, जिल्ला, नेपाल टेलिकम, एनसेल, स्थानीय एफएम रेडियो आदिसँग समन्वय गरी आधिकारिक सूचना प्राप्ति र ती सूचनालाई वडास्तरदेखि टोलसम्म प्रभावकारी रूपमा प्रवाह गर्ने संयन्त्र विकास गर्ने),
- एसएमएस प्रणाली र डिजिटल माध्यम प्रयोग गरेर पूर्वसूचना प्रवाह (सामाजिक सञ्जाल (Facebook, Messenger, Viber समूहहरू), एफएम रेडियो, SMS Gateway प्रयोग गरी विशेष वर्ग (अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, महिलाहरू) र जोखिमयुक्त क्षेत्रहरूलाई लक्षित गरी बहुप्रकोप पूर्वसूचना प्रवाह गर्ने),
- मनसुन पूर्वतयारी तथा विपद् सूचना लागि स्थानीय भाषामा सचेतनामूलक सामग्री निर्माण र प्रसारण (मनसुन सुरुवातअघि र आपत्कालीन अवस्थामा सचेतनामूलक सन्देशहरू तयार गरी स्थानीय भाषामा पम्प्लेट, पोस्टर, रेडियो कार्यक्रम र भिडियो क्लिपहरू मार्फत समुदायसम्म पुऱ्याउने),
- टोलस्तरीय सामुदायिक समूहहरूमा पूर्वसूचना प्रणाली सञ्चालन र परिचालन (वडास्तरमा रहेका टोल विकास संस्थाहरू, महिला समूह, युवा क्लब, विपद् व्यवस्थापन समिति जस्ता स्थानीय समूहहरूमार्फत SMS, साइरन वा अन्य स्थानीय माध्यम प्रयोग गरी टोलस्तरमै समयमै सूचना प्रवाह गर्ने व्यवस्था मिलाउने),
- सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण र पूर्वसूचना प्रणाली एकीकृत गर्ने (मनसुन प्रारम्भ हुनु अघि र डिएचएमबाट आउने आपत्कालीन सूचना (जस्तै बाढी श्रेसहोल्ड नाघेको अवस्था) पछि सामाजिक सुरक्षा भत्ता अग्रिम वितरण गर्ने कार्यविधि बनाई लागू गर्ने),
- उच्च जोखिम क्षेत्रहरूमा सूचना बोर्ड र चेतनामूलक संकेतहरू स्थापन (सडक दुर्घटना जोखिमयुक्त मोडहरू, बाढी कटान सम्भावित जोखिम स्थानहरूमा स्थायी सूचना बोर्डहरू तथा चेतनामूलक साइनबोर्ड राख्ने र वर्षेनी अद्यावधिक गर्ने),

- भूकम्प प्रतिरोधी संरचनाका फाइदासम्बन्धी स्थानीय भाषामा सामग्री निर्माण र प्रचार (स्थानीय भाषामा भूकम्प प्रतिरोधी निर्माण सम्बन्धी सचेतनामूलक सामग्री उत्पादन गरी रेडियो, टेलिकम सञ्जाल र सामुदायिक भेलाहरू मार्फत प्रचार प्रसार गर्ने) र
- जलवायु तथा मौसम मापन केन्द्र स्थापना र सञ्चालन (पालिका क्षेत्रभित्र उपयुक्त स्थानहरूमा जलवायु मापन केन्द्र स्थापना गरी तापमान, वर्षा, आर्द्रता, हावाको गतिको मापन नियमित राख्ने र ती सूचनाहरू योजनाबद्ध रूपमा समुदायसम्म प्रवाह गर्ने)।

प्राथमिकता क्षेत्र ८ : विपद् जोखिम हस्तान्तरण र वित्तीय व्यवस्थापन

- जोखिम हस्तान्तरण संयन्त्रको स्थापना र कार्यान्वयन (विपद् र जलवायुजन्य जोखिमहरूबाट उत्पन्न हुने क्षतिको वित्तीय भार न्यूनीकरण गर्न जोखिम हस्तान्तरण संयन्त्र स्थापना गरी त्यसलाई संस्थागत र प्रभावकारी बनाइनेछ। यसमा बीमा, सामाजिक सुरक्षा तथा अन्य वैकल्पिक वित्तीय सुरक्षा उपायहरू समेटिनेछन्),
- सामाजिक सुरक्षा संयन्त्रलाई विपद् जोखिम न्यूनीकरणसँग जोड्ने (अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, एकल महिला, सुत्केरी तथा गर्भवती महिला जस्ता संवेदनशील वर्गलाई लक्षित गरी सामाजिक सुरक्षा भत्ता तथा सहयोग कार्यक्रमलाई विपद् जोखिम न्यूनीकरणसँग जोडिनेछ, विशेष गरी विपद् पूर्व र पछि तत्काल राहत सुनिश्चित गर्ने),
- स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोषलाई सुदृढ गर्दै स्पष्ट कार्यविधि निर्माण (पालिकामा स्थापना भइसकेको विपद् व्यवस्थापन कोषलाई प्रभावकारी बनाउने गरी कार्यविधि परिमार्जन गरिनेछ। विपद् व्यवस्थापन कोषको परिचालन, पूर्वतयारी तथा जोखिम न्यूनीकरण कार्यमा कोषको प्रयोग, र पुनः भरणको प्रक्रिया स्पष्ट पारिनेछ),
- विकास साझेदार र निजी क्षेत्रको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्ने (गैर सरकारी संस्था (NGO), अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था (INGO), निजी क्षेत्र तथा दातृ निकायहरूसँग समन्वय गरी विपद् व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनीकरणका गतिविधिहरूमा स्रोत, प्रविधि र प्राविधिक सेवाको परिचालन गरिनेछ),
- जोखिम सिर्जनाकर्ताद्वारा भुक्तानीको व्यवस्था गर्ने (Polluter Pays Principle) (निर्माण, पूर्वाधार विकास वा अन्य आर्थिक गतिविधिबाट सम्भावित जोखिम सिर्जना गर्ने व्यक्तिहरू वा संस्थाहरूद्वारा क्षतिपूर्ति भुक्तानीको व्यवस्था मिलाइनेछ),
- वारुणयन्त्र व्यवस्थापन र उद्धारकर्मका लागि दुर्घटना विमा व्यवस्था गर्ने (आगोलागी र अन्य आपतकालीन स्थितिमा प्रयोग हुने वारुणयन्त्रको उपलब्धता सुनिश्चित गरिनेछ। साथै उद्धारमा अग्रपंक्तिमा खटिने स्वयंसेवक तथा कर्मचारीहरूको लागि दुर्घटना विमा अनिवार्य गरिनेछ),
- समुदायस्तरमा विपद् विमा सम्बन्धी परामर्श शिविर सञ्चालन गर्ने (स्थानीय समुदायहरूमा विपद् जोखिम हस्तान्तरणका लागि बीमा प्रणालीको बारेमा जानकारी दिन परामर्श शिविर सञ्चालन गरिनेछ। कृषक, महिला समूह, विपन्न परिवारलाई प्राथमिकतामा राखिनेछ),
- कृषिमा संलग्न महिला उद्यमीहरूका लागि १०० प्रतिशत निःशुल्क बीमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने (कृषिमा क्रियाशील महिला उद्यमीहरूका लागि बाली बीमा तथा पशु बीमा कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ, जसमा पालिकाबाट निःशुल्क बीमा शुल्कको व्यवस्था मिलाइनेछ),
- जोखिम वित्तीय व्यवस्थापनमा पारदर्शिता र प्रभावकारिताका लागि अनुगमन संयन्त्र स्थापना गर्ने (विपद् जोखिम हस्तान्तरण र वित्तीय व्यवस्थापनका लागि सार्वजनिक अनुगमन र पारदर्शिता सुनिश्चित गर्न वडास्तरमा अनुगमन समिति गठन गरिनेछ र वार्षिक सार्वजनिक सुनुवाइ प्रणाली लागू गरिनेछ) र
- कृषिमा महिला उद्यमीहरूका लागि निःशुल्क १०० प्रतिशत विमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

७.४. विपद जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू

प्राथमिकता क्षेत्र १ : विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम बुझाइ

तालिका नम्बर ५६ : विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम बारेको बुझाइ

रणनीतिक कृयाकलापहरू	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	अन्तरआवद्धता					जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथमिकता	सूचक
				राष्ट्रिय योजना			SF DRR	SDGs				
				प्रदेश योजना	DRR-NSPA	CCRA-NPA						
जोखिम क्षेत्रहरूको नक्शाङ्कन/अध्यावधिक	समुदाय तथा स्थानीय तहमा विपद जोखिम र जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी बुझाइ बढेको हुनेछ।	२०८४	५		२	३			पालिका	प्रदेश, गैसस	उच्च	प्रतिवेदन
जनप्रतिनिधिहरूलाई विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी नीतिगत अभिमुखीकरण २ दिने		२०८२	३		१	३			पालिका	प्रदेश, गैसस	उच्च	उपस्थिति
टोल विकासका अगुवाहरूलाई विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु अनुकुलन सम्बन्धी २ दिने तालिम		२०८२	३		१	३			पालिका	प्रदेश, गैसस	उच्च	उपस्थिति

DRR-SNPA –(Disaster Risk Reduction National Strategic Plan of Action), CCRA-NAP (Climate Change National Plan of Action), SFDRR- Sendai Framework for Disaster Risk Reduction, SDGs – sustainable development goals

प्राथमिकता क्षेत्र २ : विपद जोखिम शासकीय पद्धतिको सुदृढीकरण

तालिका नम्बर ५७ : स्थानीय तहमा विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम शासकीय पद्धतिको सुदृढीकरण

रणनीतिक कृयाकलापहरू	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	अन्तरआवद्धता					जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथमिकता	सूचक
				राष्ट्रिय योजना			SF DRR	SDGs				
				प्रदेश योजना	DRR-NSPA	CCRA-NPA						
विपद् जोखिम न्यूनीकरण रणनीति पत्र तयार गर्ने ।	स्थानीय तहमा विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम शासकीय पद्धतिका लागि नीतिगत प्रावधानहरू	२०८२	०		२	३			पालिका	लुमन्ती	उच्च	योजना
पालिकाको राहत मापदण्ड निर्माण/परिमार्जन गर्ने ।		२०८२	३		२	३			पालिका	प्रदेश, गैसस	उच्च	मापदण्ड
स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोष सञ्चालन कार्यविधि परिमार्जन गर्ने ।		२०८२	१		४	३			पालिका	प्रदेश, गैसस	उच्च	कार्यविधि

रणनीतिक कृयाकलापहरू	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	अन्तरआवद्धता					जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथमिकता	सूचक
				राष्ट्रिय योजना			SF DRR	SDGs				
				प्रदेश योजना	DRR-NSPA	CCRA-NPA						
स्थानीय आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रको कार्यविधि निर्माण गरी लागु गर्ने	तर्जुमा भइ कार्यान्वयन भएको हुनेछ।	२०८२	३		४	३			पालिका	प्रदेश, गैसस	उच्च	कार्यविधि
विपद् व्यवस्थापन समिति र क्लष्टरको त्रैमासिक बैठक		२०८२	०		४	३			पालिका	प्रदेश, गैसस	उच्च	माइन्युट
पालिका स्तरका सबै विद्यालयहरूको वृहत विद्यालय सुरक्षा योजना निर्माण गर्ने		२०८२	०		१	३			पालिका	प्रदेश, गैसस	उच्च	योजना
विद्यालयहरूमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन र परिचालन गर्ने		२०८२	०		२	३			पालिका	प्रदेश, गैसस	उच्च	माइन्युट
स्वयमसेवक परिचालन कार्यविधि निर्माण गरी पालिकामा कम्तीमा २५ जना युवाहरूलाई स्वयमसेवक परिचालन तालिम प्रदान गर्ने र रोष्टर तयार गर्ने।		२०८२	०		२	३			पालिका	प्रदेश, गैसस	उच्च	VMS
जल तथा मौसम विज्ञान विभागबाट हुने मौसम पूर्वानुमान सम्बन्धी सूचनाहरू समुदायसम्म नियमित पुग्ने संरचना मिलाउने		२०८२	०		२	३			पालिका	प्रदेश, गैसस	उच्च	एप्स

प्राथमिकता क्षेत्र ३ : विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम न्यूनीकरणमा निजी तथा सार्वजनिक लगानी

तालिका नम्बर ५८ : उत्थानशीलता वृद्धिका लागि विपद् तथा जलवायु परिवर्तन जोखिम न्यूनीकरणमा निजी तथा सार्वजनिक लगानी

रणनीतिक कृयाकलापहरू	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	अन्तरआवद्धता					जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथमिकता	सूचक
				राष्ट्रिय योजना			SF DRR	SDGs				
				प्रदेश योजना	DRR-NSPA	CCRA-NP						
विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रमा लगानीका लागि गैसस/निजी क्षेत्रसहितको सरोकारवालाहरूको बैठक	विपद् तथा जलवायु उत्थानशीलता वृद्धिका लागि निजी तथा	निरन्तर	१		१	३			पालिका	नीजि क्षेत्र, संघसंस्था	उच्च	प्रतिवेदन
वृहत विद्यालय सुरक्षाका लागि संघसंस्था र निजीक्षेत्रसँग सहकार्य गर्ने।		२०८२	१		१	३			पालिका, शि. शाखा	नीजि क्षेत्र, संघसंस्था	उच्च	प्रतिवेदन

रणनीतिक कृयाकलापहरू	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	अन्तरआवद्धता					जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथमिकता	सूचक
				राष्ट्रिय योजना			SF DRR	SDGs				
				प्रदेश योजना	DRR-NSPA	CCRA-NP						
पालिका क्षेत्रमा अवस्थित हस्पिटलमा बर्नबेड स्थापनाको लागि निजीक्षेत्रहरूसँग सहकार्य गर्ने।	सार्वजनिक लगानी बृद्धि भएको हुनेछ।	२०८३	१०		२	३			पालिका, स्वा. शाखा	नीजि क्षेत्र, संघसंस्था	उच्च	फोटो
सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आपत्कालीन अवस्थाको लागि सामग्री सहित RRT/CRT को व्यवस्था मिलाउने		२०८२	५		४	३			स्वा. शाखा	नीजि क्षेत्र, संघसंस्था	उच्च	प्रतिवेदन
बडास्तरमा जोखिम न्यूनीकरणको योजना निर्माण गरी कार्यान्वयनका लागि निजीक्षेत्रसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने,		निरन्तर	०		४	३			पालिका तथा वडा	नीजि क्षेत्र, संघसंस्था	उच्च	प्रतिवेदन
सडकको क्षमता अनुसार सवारी सञ्चालनको मापदण्ड तयार गरी लागु गर्ने		२०८२	०		४	३			भौ. पूर्वाधार शाखा	नीजि क्षेत्र, संघसंस्था	उच्च	मापदण्ड
नगरपालिका स्तरीय पर्यटन परिषद गठन गरी कार्यविधि निर्माण गर्ने		२०८३	०		३	२			सा. विकास शाखा	निजि क्षेत्र	उच्च	कार्यविधि
पर्यटकीय क्षेत्रहरूमा पर्यटन व्यवस्थापन समिति गठन तथा परिचालन र पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना गर्ने।		२०८२	५		४	३			पालिका	प्रदेश, संघसंस्था	उच्च	प्रतिवेदन

प्राथमिकता क्षेत्र ४ : प्रभावकारी प्रतिकार्यका लागि विपद् पूर्वतयारीको सुदृढीकरण

तालिका नम्बर ५९ : प्रभावकारी प्रतिकार्यका लागि विपद् पूर्वतयारीको सुदृढीकरण

रणनीतिक कृयाकलापहरू	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	अन्तरआवद्धता					जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथमिकता	सूचक
				राष्ट्रिय योजना			SF DRR	SDGs				
				प्रदेश योजना	DRR-NSPA	CCRA-NPA						
विषयगत समितिहरू बीचमा त्रैमासिक बैठक।	प्रभावकारी विपद् प्रतिकार्यका लागि	निरन्तर	०		४	३			पालिका	क्लष्टर	उच्च	माइन्युट
बाढी र आगलागीको विषयमा वार्षिक रूपमा नमुना अभ्यास।		निरन्तर	१		४	३			पालिका	क्लष्टर	उच्च	फोटो

रणनीतिक कृयाकलापहरू	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	अन्तरआवद्धता					जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथमिकता	सूचक
				राष्ट्रिय योजना			SF DRR	SDGs				
				प्रदेश योजना	DRR-NSPA	CCRA-NPA						
बडास्तरमा द्रुत लेखाजोखा समिति गठन, कार्यविधि निर्माण र परिचालन गर्ने।	आवश्यक पूर्वतयारी भएको हुनेछ।	२०८२	१		४	३			पालिका	साझेदार	उच्च	कार्यविधि
बडाहरूमा खोज तथा उद्धारका आधारभूत सामग्रीहरू भण्डारण		२०८२	५		४	३			पालिका	साझेदार	उच्च	सूचि
खोला उकास क्षेत्रमा बसोबास गर्ने समुदाय पहिचान गरी स्थानान्तरणको लागि सहजिकरण गर्ने।		२०८२	इस्टिमेट		४	३			पालिका	३ तहको सरकार	उच्च	सरकारको निर्णय
राहत वितरणको कामहरू एकद्वार प्रणालीको विकास गर्ने र प्रभावितहरूलाई परिचय पत्र वितरणको व्यवस्था मिलाउने।		२०८२	२		४	३			पालिका	पालिका	उच्च	कार्ड
निजी क्षेत्र र गैरसरकारी संस्थाहरूसँग विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका लागि निरन्तर समन्वय र सहकार्य प्रणाली विकास गर्ने।		निरन्तर	०		४	३			पालिका	पालिका	उच्च	प्रतिवेदन
अपाङ्गता भएका मानिसहरू, जेष्ठ नागरिक सुत्केरी, गर्भवती तथातः नियमित अध्यावधिक गर्ने।		२०८२	०		४	३			पालिका	पालिका	उच्च	तथ्याङ्क
विद्यालयको भौतिक संरचनाहरूलाई अपाङ्गता मैत्री वालमैत्री, छात्रामैत्री बनाउने।		२०८३	१०		४	३			पालिका	साझेदार	उच्च	फोटो, निर्णय
सुख्खा क्षेत्रहरूमा बैकल्पिक सिंचाइ व्यवस्थापन गर्ने		२०८४	२०		४	३			पालिका	निजिक्षेत्र	उच्च	प्रतिवेदन
विद्यालयका कक्षाकोठा तथा बसाइ व्यवस्थापनलाई सरुवारोग व्यवस्थापनमैत्री बनाउने।		२०८४	१०		४	३			पालिका	निजिक्षेत्र	उच्च	प्रतिवेदन
पूर्वाधार विकास निर्माणका लागि सरोकारवाला निकायबीच समन्वय बैठक वस्न नीतिगत निर्णय गरी कार्यान्वयन गर्ने।		निरन्तर	०		४	३			पालिका	निजिक्षेत्र	उच्च	कार्ययोजना
प्रत्येक बडामा कम्तिमा एक स्थानमा सुरक्षित र खुल्ला स्थान निर्माण गर्ने।		निरन्तर			४	३			पालिका	निजिक्षेत्र	उच्च	प्रतिवेदन
कृषिको पकेट क्षेत्रमा नियमित कृषक शिविर सन्चालन		निरन्तर			४	३			पालिका	पालिका	उच्च	कार्यक्रम
नार्कसँग समन्वय गरी कृषि सूचना केन्द्र स्थापना गर्ने र सूचनामा कृषकहरूलाई नियमित जोड्ने।	निरन्तर			४	३			पालिका	नार्क	उच्च	सूचना केन्द्र	

प्राथमिकता क्षेत्र ५ : पुनर्लाभ, पुनर्स्थापना र पुनर्निर्माणमा अझ बलियो र राम्रो

तालिका नम्बर ६० : पुनर्लाभ, पुनर्स्थापना र पुनर्निर्माणमा अझ बलियो र राम्रो

रणनीतिक कृयाकलापहरू	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	अन्तरआवद्धता				जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथमिकता	सूचक	
				राष्ट्रिय योजना			SF DRR					SDGs
				प्रदेश योजना	DRR-NSPA	CCRA-NPA						
पालिकाका निर्वाचि प्रतिनिधिहरूलाई मानवीय मापदण्डको विषयमा ३ दिने तालिम।	पुनर्लाभ (पुनर्स्थापना र पुनर्निर्माण) का लागि आवश्यक पर्ने नीतिगत व्यवस्था तथा संयन्त्रहरू तयारी भइ विपद व्यवस्थापन कार्य प्रभावकारी भएको हुनेछ।	२०८२	१		१	३			पालिका	गैसस	उच्च	माइन्युट
जोखिम क्षेत्रका वडा र बस्तीहरूबाट छनौट गरी कम्तीमा २५ जना युवाहरूलाई खोज तथा उद्धारको तालिम दिइ रोष्टरमा राख्ने		२०८२	१		१	३			पालिका	गैसस	उच्च	माइन्युट
विपद् व्यवस्थापनका कामहरूको प्रभावकारिता वारेमा त्रैमासिक समीक्षा कार्यक्रम।		निरन्तर	०		१	३			पालिका	गैसस	उच्च	माइन्युट
खोला, खोल्सी, कुलो जस्ता सार्वजनिक कुराहरूको दर्ता प्रकृया मिलाउने र वहाव क्षेत्रको मापदण्ड निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने।		२०८२	२		२	३			पालिका	गैसस	उच्च	मापदण्ड
कृषि उद्यमीहरूका लागि निःशुल्क माटो परीक्षणको व्यवस्था मिलाउने।		२०८२	१		४	३			पालिका	गैसस	उच्च	प्रतिवेदन
विपद् प्रभावित र लक्षित वर्ग केन्द्रित आय आर्जनका कार्यक्रमहरू बनाइ लागु गर्ने।		२०८२	१०		४	३			पालिका	गैसस	उच्च	कार्यक्रम
कृषि क्षेत्रमा बढ्दै गरेको बालीरोग निदानका लागि कृषि प्राविधिक र कृषकहरू बीचमा सघन सम्वाद कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।		निरन्तर	३		१	३			पालिका	गैसस	उच्च	कार्यक्रम
प्राकृतिक चिस्यानकेन्द्र निर्माणका लागि साना कृषकहरूलाई अनुदान कार्यक्रम।		२०८२	५		४	३			पालिका	गैसस	उच्च	कार्यक्रम
कृषि उत्पादनलाई बजारसँग जोड्न प्रत्येक वडामा कृषि सूचना केन्द्र स्थापना र सञ्चालन गर्ने।		२०८२	५		४	३			पालिका	गैसस	उच्च	सूचना केन्द्र

प्राथमिकताका क्षेत्र ६ : तालिम र क्षमता अभिवृद्धि

तालिका नम्बर ६१ : तालिम र क्षमता अभिवृद्धि

रणनीतिक कृयाकलापहरू	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	अन्तरआवद्धता					जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथमिकता	सूचक
				राष्ट्रिय योजना			SF DRR	SDGs				
				प्रदेश योजना	DRR-NSPA	CCRA-NPA						
सरोकारवालालाई विपद्सँग सम्बन्धित वित्तीय विषयमा तालिम दिने	पालिकाले विपद् परेको समयमा प्रतिकार्यका लागि पूर्वतयारी तथा निर्वाचित प्रतिनिधि, शिक्षक, टोल विकास संस्थाका पदाधिकारी र स्वयंसेवकहरू लगायतको क्षमता विकास गरी परिचालन गरेको हुनेछ।	२०८२	१		४	३			पालिका	अर्थमन्त्रालय	३	प्रतिवेदन
स्थानीय तहका पदाधिकारीहरूलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाका बारेमा प्रशिक्षण ।		२०८२	१		१	३			पालिका	गैसस	३	प्रतिवेदन
बृहत विद्यालय सुरक्षा योजनाका विषयमा प्र अ र वि व्य स अध्यक्षहरूलाई २ दिने प्रशिक्षण		२०८२	१		१	३			पालिका	गैसस	३	प्रतिवेदन
विपद् सम्पर्क शिक्षक र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्पर्क शिक्षकहरूलाई ३ दिने प्रशिक्षण		२०८२	१		१	३			पालिका	गैसस	३	प्रतिवेदन
वेरोजगार युवाहरूलाई स्वरोजगार बनाउन उद्यमशीलता तालिम तथा बिउपूँजी सहयोग गर्ने		२०८२	१		१	३			पालिका	गैसस	३	प्रतिवेदन
व्यवसायिक निरन्तरता योजना निर्माण गर्न निजीक्षेहरूको क्षमता विकास तालिमहरू सञ्चालन गर्ने ।		२०८२	२		१	३			पालिका	गैसस	३	प्रतिवेदन
कृषिबालीमा लाग्ने रोग कीरा नियन्त्रणको लागि कृषि शाखाबाट आवश्यक परामर्श र कृषि समूहमा प्रशिक्षण सञ्चालन,		२०८२	१		१	३			पालिका	गैसस	३	प्रतिवेदन
प्राङ्गारिक विषादी बनाउने कार्यक्रमलाई प्रोत्साहन गरी कृषकहरूलाई तालिम		२०८२	५		१	३			पालिका	गैसस	३	प्रतिवेदन

प्राथमिकताका क्षेत्र ७ : बहुप्रकोप पूर्वसूचना प्रणाली

तालिका नम्बर ६२ : बहुप्रकोप पूर्वसूचना प्रणाली

रणनीतिक कृयाकलापहरू	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	अन्तरआवद्धता				जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथमिकता	सूचक	
				राष्ट्रिय योजना			SF DRR					SDGs
				प्रदेश योजना	DRR-NSPA	CCRA-NPA						
स्थानीय भाषामा सचेतनामुलक सामग्री निर्माण र प्रशारण	नगरपालिकाको बहुप्रकोप विश्लेषण प्रतिवेदन अध्ययवधिक भएको हुनेछ। विपद्का प्रतिकार्यका लागि पूर्वसूचना प्रणालीको विकास गरी सन्चालनमा ल्याएको हुनेछ। स्थानीय आपतकालिन कार्यसञ्चालन केन्द्र स्थापना गरी सञ्चालन गरेको हुनेछ।	निरन्तर	१	१	३			पालिका	गैसस	उच्च	अभिलेख	
एस एम एस प्रणालीद्वारा सूचना प्रणालीको विकास		निरन्तर	०	१	३			पालिका	गैसस	उच्च	अभिलेख	
जल तथा मौषम विज्ञान विभाग र तालुक संस्थाबाट जारी भएका सूचनाहरू समुदायसम्म पुग्ने आधिकारिक संरचना तयार गरी परिचालन गर्ने।		निरन्तर	०	१	३			पालिका	गैसस	उच्च	अभिलेख	
सामाजिक सुरक्षा भत्ता कार्यक्रमहरूलाई मनसुन अगाडि र जल तथा मौषम विज्ञान विभागको सूचना (श्रेसहोल्ड नाघेमा) पछि तत्काल वितरण गर्न कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने।		निरन्तर	०	१	३			पालिका	गैसस	उच्च	अभिलेख	
पूर्वाधार विकास क्षेत्रमा विपद् व्यवस्थापनका लागि पूर्वसूचना प्रणालीका संरचना निर्माण र परिचालन		निरन्तर	०	१	३			पालिका	गैसस	उच्च	अभिलेख	
भूकम्प प्रतिरोधि घर निर्माण र यसका फाइदाका विषयमा स्थानीय भाषामा तयार गरिएका सामग्रीहरूलाई प्रचार प्रसार गर्न स्थानीय संचार क्षेत्र र टेलिकमसँग समन्वय गर्ने।		निरन्तर	१	१	३			पालिका	गैसस	उच्च	अभिलेख	
सडक दुर्घटनाको उच्च जोखिम क्षेत्रहरूमा सडक सुरक्षा सम्बन्धी होर्डिडबोडहरू राख्ने।		२०८२	१	१	३			पालिका	गैसस	उच्च	अभिलेख	
पालिकाको उपयुक्त स्थानमा जलवायु मापन केन्द्र स्थापना/मर्मत गरी प्रयोगमा ल्याउने।		२०८२	१	१	३			पालिका	गैसस	उच्च	अभिलेख	

प्राथमिकताका क्षेत्र ८ : विपद् जोखिम हस्तान्तरण र वित्तीय व्यवस्थापन

तालिका नम्बर ६३ : विपद् जोखिम हस्तान्तरण र वित्तीय व्यवस्थापन

रणनीतिक कृयाकलापहरू	अपेक्षित नतिजा	समयावधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	अन्तरआवद्धता					जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	प्राथमिकता	सूचक
				राष्ट्रिय योजना			SF DRR	SDGs				
				प्रदेश योजना	DRR-NSPA	CCRA-NPA						
वारुणयन्त्रका कर्मचारीहरूको लागि र उद्धारको अग्रभागमा रहेर काम गर्ने उद्धारकर्ताको लागि दुर्घटना विमाको व्यवस्था गर्ने ।	विपद् जोखिम हस्तान्तरण र वित्तीय व्यवस्थापनका	निरन्तर	१		१	३			पालिका	गैसस	उच्च	अभिलेख
समुदायमा विमा परामर्श शिविर सञ्चालन गर्ने ।	उपायहरू अपनाइएको	निरन्तर	१		१	३			पालिका	गैसस	उच्च	अभिलेख
कृषिमा महिला उद्यमीहरूका लागि निःशुल्क १०० प्रतिशत विमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	हुनेछ ।	निरन्तर	१		१	३			पालिका	गैसस	उच्च	अभिलेख

परिच्छेद आठ : बजेट विनियोजन र विकास योजनामा मूलप्रवाहीकरण

८.१. स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको लागि लगानीको न्यूनतम लक्ष्य

८.१.१. सरोकारवाला निकायसँग समन्वय

सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा बहुप्रकोपीय जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु उत्थानशीलताको लागि दीर्घकालीन योजना र प्रभावकारी कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्न पर्याप्त र सुनिश्चित लगानी आवश्यक छ। स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यहरूको (LDCRF), २०८१ अनुसारको लक्ष्य प्राप्त गर्न चाहिने न्यूनतम लगानी पालिकाले आफ्नै स्रोत तथा अन्य सरकारी निकाय, गैरसरकारी संस्था, निजी क्षेत्र, विकास साझेदार र समुदायसँग सहकार्य र समन्वय गर्ने नीति अवलम्बन गर्नेछ। यसका लागि यो योजनालाई पालिकाका आवधिक तथा वार्षिक योजनामा मूलप्रवाहीकरण गरी प्राथमिकता दिइनेछ।

योजनाहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय बैठक, सहकार्य सम्झौता र प्रतिवेदन तयारीको व्यवस्था गरिनेछ। सहयोगी कार्यक्रमहरूको सूची तयार गरी नियमित अद्यावधिक गरिनेछ। यस प्रक्रियाबाट सुन्दरहरैँचा नगरपालिकामा न्यूनतम लगानी सुनिश्चित हुनुका साथै समन्वित, पारदर्शी र उत्तरदायी विकास प्रक्रिया अघि बढ्ने अपेक्षा गरिएको छ।

८.१.२. स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन लगानी बजेट

स्थानीय तहका योजना र कार्यक्रमहरूमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु अनुकूलनलाई मूलधारमा समावेश गर्दै सुरक्षित र दिगो विकास सुनिश्चित गर्न सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाले विशेष प्राथमिकता दिएको छ। पहिचान गरिएका बहुप्रकोपीय जोखिमहरू र जलवायुजन्य समस्याहरू समाधान गर्न स्थानीय तह विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नीति, २०७५ र स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यहरूको तर्जुमा दिग्दर्शन २०८१ अनुसार नगरपालिकाको वार्षिक बजेटको कम्तीमा ५ प्रतिशत बजेट अनिवार्य रूपमा विनियोजन गरिनेछ। यस बजेटबाट विशेष गरी जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, पुनर्स्थापना र पुनर्लाभका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ।

योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमनको सम्पूर्ण चक्रमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु अनुकूलनलाई समावेश गर्दै स्थानीय तहको समग्र विकास प्रक्रियालाई सुरक्षित, दिगो र जोखिम न्यूनीकरणमैत्री बनाइनेछ। जोखिममा रहेका पूर्वाधारहरूको सुदृढीकरण, आपतकालीन पूर्वसूचना प्रणाली सुदृढीकरण, सुरक्षित बस्ती प्रवर्द्धन, सामाजिक रूपमा संवेदनशील समूहहरूको लागि लक्षित कार्यक्रमहरू, र स्थानीय स्रोत साधन परिचालनमा यो बजेट प्राथमिकता साथ उपयोग गरिनेछ।

८.२. पालिकाको आवधिक र वार्षिक विकास योजनामा मूलप्रवाहीकरण

८.२.१. विपद् व्यवस्थापन कोष

विपद् व्यवस्थापन कोषलाई विपद् जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, पुनर्लाभ र पुनर्निर्माणका लागि मुख्य स्रोतका रूपमा प्रयोग गरिनेछ। कोषमा पालिकाको आन्तरिक स्रोतबाट निश्चित रकम विनियोजन गरिनेछ भने बाह्य साझेदार र निजी क्षेत्रबाट पनि स्रोत परिचालन गरिनेछ।

आवधिक र वार्षिक विकास योजनामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु अनुकूलन सम्बन्धी पूर्वाधार निर्माण, पूर्वसूचना प्रणाली, उद्धार, राहत र पुनर्निर्माणका लागि कोष प्राथमिक रूपमा प्रयोग हुनेछ। अपाङ्गता भएका, जेष्ठ नागरिक, एकल महिला, गर्भवती र सुत्केरीहरूका लागि आपतकालीन राहतमा समेत यो कोष उपयोग गरिनेछ।

कोष परिचालन स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोष सञ्चालन कार्यविधि अनुसार हुनेछ र पारदर्शिता सुनिश्चित गर्न पालिका स्तरीय अनुगमन समिति र वार्षिक सार्वजनिक सुनुवाइ व्यवस्था गरिनेछ। साथै, विपद् बीमा, महिला उद्यमीका लागि कृषि बीमा, उद्धारकर्मी विमा, वारुणयन्त्र व्यवस्थापन र जोखिम सिर्जनाकर्ताद्वारा भुक्तानी व्यवस्थामा पनि कोष प्रयोग गरिनेछ।

यस कोषलाई आवधिक तथा वार्षिक योजना भित्र प्राथमिकताका साथ समावेश गरी लगानी सुनिश्चित गरिनेछ।

८.२.२. आवधिक/वार्षिक बजेटमा मूलप्रवाहीकरण

योजनामा प्राथमिकीकरण गरिएका उपायहरूलाई स्थानीय तहको आवधिक/वार्षिक विकास बजेटमा क्षेत्रगत कार्यक्रम खुलाई मूलप्रवाहीकरण गरिएको विवरण निम्न तालिकामा राखिएको छ।

८.२.२.१. आर्थिक विकास क्षेत्र

(परिचालन क्षेत्रमा व्यवस्थापन विपद् क्षेत्रलाई वित्तीय र सहकारी ,पर्यटन ,वाणिज्य तथा उद्योग ,कृषि)

तालिका नम्बर ६४ : आर्थिक विकास क्षेत्रका कृषकलापहरू

क्र.स.	आर्थिक विकास क्षेत्रका कृषकलापहरू	समय	खर्च केन्द्र	स्रोत	बजेट लाखमा	SDG
१	कृषकहरूका लागि निःशुल्क माटो परीक्षणको व्यवस्था मिलाउने।	२०८२		आन्तरिक	१	८
२	आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रलाई समुदाय जिल्लासँग जोड्न नीतिगत संरचनाहरू निर्माण	२०८२		आन्तरिक	५	१६
३	सम्भाव्य पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान गरी पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गर्ने	२०८३		वाह्य	५	९
४	कृषिमा देखिएका रोगकीरा नियन्त्रणका लागि कृषकहरू बीचमा सघन सम्वाद कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	निरन्तर		आन्तरिक	१	१२
५	प्राकृतिक चिस्यानकेन्द्र निर्माणका लागि साना कृषकहरूलाई अनुदान कार्यक्रम	२०८३		आन्तरिक	३	१३
६	युवा स्वरोजगार सिर्जनाका लागि उद्यमशीलता तालिम तथा बिउपूजी सहयोग गर्ने	क्रमागत		आन्तरिक	५	८
७	व्यवसाय निरन्तरता योजना निर्माण गर्न निजीक्षेत्रको क्षमता विकास तालिमहरू सञ्चालन गर्ने	२०८३		आन्तरिक	२	९
८	कृषिबालीमा लाग्ने रोग कीरा नियन्त्रणको लागि आवश्यक परामर्श र कृषि समूहमा प्रशिक्षण सञ्चालन,	२०८२		आन्तरिक	१	१४
९	प्राङ्गारिक विषादी बनाउने कार्यक्रम प्रवर्द्धनका लागि कृषकहरूलाई तालिम	२०८२		आन्तरिक	१	१२
१०	उत्पादनको बजारीकरणका लागि वडास्तरमा कृषि सूचना केन्द्र स्थापना र सञ्चालन गर्ने	२०८३		आन्तरिक	१	१२
११	महिला कृषक र कृषिसँग सम्बन्धित उद्यमीहरूका लागि निःशुल्क १०० प्रतिशत विमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	२०८२		आन्तरिक	१	५
१२	पर्यटन	निरन्तर		आन्तरिक	२	९
१३	पर्यटन	निरन्तर		आन्तरिक	२	९
१४	पर्यटन	निरन्तर		आन्तरिक	२	९

८.२.२.२. सामाजिक विकास क्षेत्र

(शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, संस्कृति प्रवर्द्धन, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण)

तालिका नम्बर ६५ : सामाजिक विकास क्षेत्रका क्रियाकलापहरू

क्र.स.	सामाजिक विकास क्षेत्रका क्रियाकलापहरू	समय	खर्च केन्द्र	स्रोत	बजेट	SDG
१	बृहत विद्यालय सुरक्षा योजनाका विषयमा प्रअ र विव्यस अध्यक्षहरूलाई २ दिने प्रशिक्षण	२०८२		आन्तरिक	१	४
२	विपद् सम्पर्क शिक्षक र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्पर्क शिक्षकहरूलाई ३ दिने प्रशिक्षण	२०८२		आन्तरिक	१	४
३	पालिका स्तरका सबै विद्यालयहरूको बृहत विद्यालय सुरक्षा योजना निर्माण गर्ने ।	२०८२		आन्तरिक	१	४
४	विद्यालयहरूमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन र परिचालन गर्ने ।	२०८२		आन्तरिक	०	४
५	सामाजिक सुरक्षा भत्ता कार्यक्रमहरूलाई जल तथा मौसम विज्ञान विभागको सूचना अनुसार तत्काल वितरण गर्न कार्यविधि तयार गर्ने ।	२०८२		आन्तरिक	०	५
६	बृहत विद्यालय सुरक्षाका लागि स्थानीय संस्था र निजीक्षेत्रहरूसँग सहकार्य गर्ने	२०८२		आन्तरिक	०	४
७	पालिका क्षेत्रमा अवस्थित हस्पिटलमा वनविड स्थापनाको लागि निजीक्षेत्रहरूसँग सहकार्य गर्ने	२०८२		आन्तरिक, संघ	१००	३
८	सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आपत्कालीन अवस्थाको लागि औषधी तथा अन्य सामग्रीको पूर्वतयारी गर्ने	२०८२		आन्तरिक	१	३
९	प्रदुषण नियन्त्रणका लागि समन्वयकारी भूमिका खेल्ने र खानेपानीको वैकल्पिक व्यवस्थाहरू गर्ने	२०८४		आन्तरिक	१०	६
१०	विद्यालयको भौतिक संरचनाहरूलाई अपाङ्गता मैत्री, बालमैत्री, छात्रामैत्री बनाउने	२०८२		आन्तरिक	२	५
११	विद्यालयहरूको संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक जोखिम पहिचान गरी जोखिम न्यूनीकरणको उपायहरू अपनाउने	२०८२		आन्तरिक	२	४
१२	सुख्खा क्षेत्रहरूमा सिंचाइ व्यवस्थापन गर्ने	२०८४		बाह्य	२०	१३
१३	विद्यालयका कक्षाकोठा तथा वसाइ व्यवस्थापनलाई बालमैत्री बनाउने	२०८३		बाह्य	१०	४
१४	किशोरी, महिला, सुत्केरी, गर्भवतीहरूका लागि विशेष सामग्रीको व्यवस्थापन र भण्डारण	२०८२		आन्तरिक	२	५
१५	अपाङ्गता भएका मानिसहरू, जेष्ठ नागरिक, बालबालिकाहरूका लागि पोषण किट भण्डारण गर्ने गराउने	२०८२		आन्तरिक	२	५
१६	पालिकामा रहेका खोलाहरूको कटान क्षेत्रहरूमा तटबन्ध निर्माण गर्ने	२०८३		संघीय	१०	९
१७	पालिका क्षेत्रमा एक घर एक धारा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	निरन्तर		आन्तरिक	५	६
१८	विपद् व्यवस्थापनका लागि विद्यालय देखि अभिभावक सम्म अभियान सञ्चालन गर्ने	निरन्तर		आन्तरिक	२	१६
१९	विद्यालयका विपद् र लैङ्गिक फोकल शिक्षकलाई विपद् व्यवस्थापन र प्राथमिक उपचार सम्बन्धी तालिम	निरन्तर		आन्तरिक	१	४
२०	सशस्त्र प्रहरी तथा नेपाली सेनासँगको सहकार्यमा भूकम्प र आगलागीको नमुना अभ्यास	निरन्तर		आन्तरिक	१	१७

क्र.स.	सामाजिक विकास क्षेत्रका क्रियाकलापहरू	समय	खर्च केन्द्र	स्रोत	बजेट	SDG
२१	समुदायमा विद्यमान परम्परागत सूचना प्रणालीहरूको अभिलेखहरू तयार गर्ने गराउने	निरन्तर		आन्तरिक	१	१६

८.२.२.३. त्रिपूर्वाधार विकास क्षेत्र

(सडक तथा पुल (झोलुङ्गे पुल समेत), सिंचाइ, भवन तथा सहरी विकास, उर्जा तथा साना जलविद्युत (वैकल्पिक उर्जा समेत), संचार)

तालिका नम्बर ६६ : पूर्वाधार विकास क्षेत्रका कृयाकलापहरू

क्र.स.	पूर्वाधार विकास क्षेत्रका कृयाकलापहरू	समय	खर्च केन्द्र	स्रोत	बजेट	SDG
१	भवन निर्माण संहिताको बारेमा तहगत प्रशिक्षणहरू सञ्चालन गर्ने	२०८२		आन्तरिक	१	११
२	भवन निर्माण संहिता पालनाको नियमित अभिलेख राख्न नीतिगत निर्णय गरी कार्यान्वयन गर्ने	२०८२		आन्तरिक	१	११
३	भौतिक पूर्वाधार तथा संरचनाहरू निर्माणको काममा विपद् प्रभाव मूल्याङ्कन कार्यविधि निर्माण गर्ने	२०८२		आन्तरिक	२	११
४	पूर्वाधार विकास क्षेत्रमा विपद् व्यवस्थापनका लागि पूर्वसूचना प्रणालीका संरचना निर्माण र परिचालन	२०८२		आन्तरिक	०	९
५	वडास्तरमा जोखिम न्यूनीकरणको योजना निर्माण र कार्यान्वयनका लागि समन्वय र सहकार्य गर्ने	२०८२		आन्तरिक	०	९
६	पूर्वाधार विकास निर्माणका लागि खानेपानी, सिंचाइ, दुर सञ्चार, सडक तथा विद्युत प्राधिकरण र अन्य निकाय बीच समन्वय बैठक बस्न नीतिगत निर्णय गरी कार्यान्वयन गर्ने	२०८२		आन्तरिक	०	१६
७	नदी, खोलाखोल्सी, कुलो जस्ता सार्वजनिक सम्पत्तिको दर्ता प्रकृया तथा वहाव क्षेत्रको मापदण्ड निर्माण गर्ने	२०८२		आन्तरिक	५	९
८	सडकको क्षमता अनुसार सवारी सञ्चालनको मापदण्ड तयार गरी लागु गर्ने	क्रमागत		आन्तरिक	२	११
९	प्रत्येक वडामा कम्तिमा एक स्थानमा सुरक्षित र खुल्ला स्थान निर्माण गर्ने	क्रमागत		आन्तरिक	१०	१३
१०	उच्च जोखिममा रहेका बस्तीका ३९४ घरधुरीहरूलाई स्थानान्तरणका लागि पहल गर्ने	२०८२		आन्तरिक	१०	१३
११	भूकम्प प्रतिरोधि घर निर्माण र यसका फाइदा बारे प्रसार सामग्रीहरू स्थानीय भाषामा तयार गर्ने र प्रसारण	निरन्तर		आन्तरिक	२	१६
१२	सडक दुर्घटनाको उच्च जोखिम क्षेत्रहरूमा सडक सुरक्षा सम्बन्धी होर्डिडबोर्डहरू राख्ने र नियमित सडक सुरक्षाका लागि सचेतनामुलक कार्यक्रमहरू सन्चालन गर्ने	निरन्तर		आन्तरिक	२	१७
१३	पालिकाको उपयुक्त स्थानमा जलवायु मापन केन्द्र स्थापना गरी प्रयोगमा ल्याउने	२०८२		आन्तरिक	२	१३
१४	ट्राफिक कार्यालयसँगको सहकार्यमा विद्यालय तथा युवा समुहहरूमा सडक दुर्घटना बारेमा सचेतनामुलक कार्यक्रम सन्चालन गर्ने	दीर्घकालिन		संघीय	१०	१२

८.२.२.४. वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र

(वन तथा भूसंरक्षण, जलाधार संरक्षण, वातावरण संरक्षण, जलवायु परिवर्तन, फोहोरमैला व्यवस्थापन, जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण, विपद् व्यवस्थापन, वारूणयन्त्र सञ्चालन)

तालिका नम्बर ६७ : वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रका कृयाकलापहरू

क्र.स.	वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रका कृयाकलापहरू	समय	खर्च केन्द्र	स्रोत	बजेट	SDG
१	टोल संस्थाहरूलाई विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी आधारभूत ३ दिने तालिम	२०८२		आन्तरिक	१	१३
२	विपद् जोखिम न्यूनीकरण रणनीति पत्र तयार गर्ने	२०८२		आन्तरिक	३	१३
३	पालिकाको राहत वितरण मापदण्ड निर्माण / परिमार्जन गर्ने	२०८२		आन्तरिक	२	१३
५	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोष सञ्चालन कार्यविधि परिमार्जन गर्ने	२०८२		आन्तरिक	२	१३
६	स्थानीय आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रको कार्यविधि निर्माण गरी लागु गर्ने	२०८२		आन्तरिक	२	१३
७	गैसस, नीजि क्षेत्र लगायतका साझेदार तथा सरोकारवालाहरूसँग विपद् व्यवस्थापनका लागि सहकार्य	२०८२		आन्तरिक	०	१२
८	सशस्त्र प्रहरी बल तथा नेपाली सेनासँगको सहकार्यमा भूकम्प र आगलागीबाट बच्ने उपायका बारेमा नमुना अभ्यास	२०८२		आन्तरिक	१	१३
९	वडास्तरमा द्रुत लेखाजोखा समिति गठन र परिचालन	२०८२		आन्तरिक	०	१३
१०	वडास्तरमा स्वयंसेवक छनोट गरी खोज तथा उद्धार तालिम र आवश्यक आधारभूत खोज तथा उद्धार सामग्रीहरू भण्डारण गर्ने	२०८२		आन्तरिक	१	१३
११	खोला उकास क्षेत्रमा बसोबास गर्ने समुदाय पहिचान गरी स्थानान्तरणको लागि सहजिकरण गर्ने	क्रमागत		आन्तरिक	५	१३
१२	जोखिम क्षेत्रबाट छनोट गरी २५ जना युवाहरूलाई खोज तथा उद्धारको तालिम दिई रोष्टरमा सूचीकृत गर्ने	क्रमागत		आन्तरिक	१	१३
१३	मनसुन पूर्वतयारीका लागि स्थानीय भाषामा सचेतनामुलक सामग्री निर्माण र प्रसार	क्रमागत		आन्तरिक	१	१३
१५	एस एम एस प्रणालीको प्रयोग गरी टोल स्तरीय सामुदायिक समूहहरू मार्फत बहुप्रकोप पूर्वसूचना प्रणालीको विकास	क्रमागत		आन्तरिक	१	१३
१६	अग्नीसमन तथा र उद्धारमा काम गर्ने उद्धारकर्मी र स्वयंसेवकहरूको लागि दुर्घटना विमाको व्यवस्था गर्ने	क्रमागत		आन्तरिक	१	१३
१७	जनावर आतंकबाट हुने जोखिम न्यूनीकरणका लागि सामुदायिक वनसँगको सहकार्यमा स्थानीय वन विस्तार र जनावरलाई मनपर्ने प्रजातिका फलफुलको बृक्षारोपण कार्यक्रम	क्रमागत		आन्तरिक	१	१३
१८	चट्याङबाट बच्न सचेतनामुल हातेपुस्तीका तथा रेडियो जिगल निर्माण गरी व्यापक प्रचार प्रसार गर्ने	नियमित		आन्तरिक	१	११
१९	ग्यासबाट हुने आगलागी नियन्त्रण र बँच्ने उपायबारे चुल्हामा काम गर्ने गृहिणी महिला तथा पुरुषलाई तालिम	नियमित		आन्तरिक	२	५
२०	सामुदायिक तथा निजि वनहरूमा बृक्षारोपण तथा संरक्षण	नियमित		आन्तरिक	१	१५
२१	आगलागी नियन्त्रणका लागि नीतिगत निर्णय तथा कानून निर्माण र कार्यान्वयन	नियमित		आन्तरिक	०	१५
२२	कुकुरको संख्या वृद्धि रोक्न पालिकाबाट विशेष नियमित कार्यक्रमहरू सञ्चालन	नियमित		आन्तरिक	१	३

क्र.स.	वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रका कृयाकलापहरू	समय	खर्च केन्द्र	स्रोत	बजेट	SDG
२३	खोला कटान क्षेत्रमा वायो इन्जिनियरिङ विधिबाट बाँध निर्माण र बाखा गाइ छिटो हुर्कने प्रजातिका विरूवा लगायत बाँस, मोलासिस, रिट्टा, अग्निसो जस्ता विरूवा रोपणलाई प्रवर्द्धन गर्ने।	नियमित		आन्तरिक	१	१५

८.२.२.५. संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र

तालिका नम्बर ६८ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रका कृयाकलापहरू

क्र.स.	संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रका कृयाकलापहरू	समय	खर्च केन्द्र	स्रोत	बजेट	SDG
१	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति र क्लष्टरको त्रैमासिक बैठक	२०८२		आन्तरिक	१	१३
२	राहत वितरणका लागि तत्काल प्रभावितहरूलाई परिचय पत्र वितरणको व्यवस्था	२०८२		आन्तरिक	१	१३
३	राहत वितरणको कामहरू एकद्वार प्रणालीलाई संस्थागत गर्ने	२०८२		आन्तरिक	०	५
४	निजी क्षेत्र र गैरसरकारी संस्थाहरूसँग विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका लागि कम्तिमा वर्षमा २ पटक समन्वय बैठक गर्ने	२०८२		आन्तरिक	०	१७
५	विपद् व्यवस्थापनका साझा योजना निर्माण गरि कार्यान्वयनका लागि अर्धवार्षिक रूपमा अन्तरवडा समन्वय बैठक	२०८२		आन्तरिक	१	१७
६	विपद् प्रतिकार्यका लागि द्रुत लेखाजोखा अभिलेख तयारीका लागि आवश्यक फारम र कार्यविधिहरू तयार गरी लागु गर्ने	२०८२		आन्तरिक	१	१६
७	अपाङ्गता भएका व्यक्ति, महिला विशेष गरी गर्भवती र सूत्केरी, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, दिर्घ रोगीहरूको तथ्याङ्क नियमित रूपमा अध्यावधिक गर्ने	२०८२		आन्तरिक	१	५
९	DHM र तालुक संस्थाबाट जारी भएका मौषम पूर्वानुमान र अन्य विपद् सम्बन्धी सूचनाहरू समुदायसम्म पुग्ने आधिकारिक संरचना तयार गरी लागु गर्ने	२०८२		आन्तरिक	१	१३
१०	समुदायमा विपद्का घटना लगायतका विमाका बारेमा परामर्श शिविर सञ्चालन गर्ने	२०८२		आन्तरिक	१	१३
११	विषयगत समितिहरू बीचमा त्रैमासिक बैठक	२०८२		आन्तरिक	१	१७

परिच्छेद नौ : कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

९.१. कार्यान्वयन कार्ययोजना

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनामा पहिचान गरिएका क्रियाकलापहरूलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न पालिकाले वार्षिक र आवधिक योजनामा समावेश गर्दै बजेट विनियोजन गर्नेछ। कार्यान्वयनको लागि प्रत्येक परियोजनासँग सम्बन्धित लक्ष्य, जिम्मेवार निकाय, कार्यान्वयन अवधि (सुरु र समाप्ति मिति), आवश्यक बजेट र स्रोतहरू स्पष्ट रूपमा तालिकाबद्ध गरी योजना तयार गरिनेछ। कार्यान्वयनका लागि पालिकाका विषयगत शाखाहरू, वडा कार्यालयहरू, स्थानीय समूह, संघसंस्था तथा विकास साझेदारहरूसँग समन्वय गरिनेछ। योजना कार्यान्वयनमा प्रगति सुनिश्चित गर्न सम्बन्धित निकाय र व्यक्तिहरूको जिम्मेवारी तोकिएर परिणाम आधारित कार्यान्वयन प्रणाली अपनाइनेछ।

९.२. अनुगमन र मूल्याङ्कन

योजनाको कार्यान्वयनमा भएका प्रगति, कमजोरी र चुनौतीहरू पहिचान गर्न पालिकामा गठित अनुगमन समिति मार्फत नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन गरिनेछ। प्रत्येक क्रियाकलाप र परियोजनाका लागि प्रमुख सम्पादन सूचकहरू (Key Performance Indicators) तय गरिनेछ, जसको आधारमा मूल्याङ्कन गरिनेछ। अनुगमन र मूल्याङ्कनका लागि आवधिक समीक्षा, स्थलगत अवलोकन, प्रगति प्रतिवेदन संकलन र विश्लेषण गर्ने कार्य गरिनेछ। प्राप्त प्रतिवेदनहरूलाई पालिकाको विपद् व्यवस्थापन समिति तथा कार्यपालिकामा छलफल गरी आवश्यक सुधारका लागि कार्ययोजना तय गरिनेछ।

९.३. समीक्षा र परिमार्जन

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको प्रभावकारिता र उद्देश्य प्राप्ति सुनिश्चित गर्न आवधिक रूपमा समीक्षा गरिनेछ। समीक्षा प्रक्रिया पालिकाको विपद् व्यवस्थापन समिति, विषयगत शाखा, विकास साझेदार, वडास्तरीय समिति र सरोकारवाला संस्थाहरूको सहभागितामा गरिनेछ। प्रत्येक समीक्षामा योजनाका उपलब्धि, अपूरा कार्यहरू, देखिएका समस्याहरू र समाधानका उपायहरूमा छलफल गरिनेछ। आवश्यकता अनुसार योजना परिमार्जन गरी अद्यावधिक गरिनेछ। योजना परिमार्जन गर्दा स्थानीय आवश्यकता, नीतिगत परिवर्तन र विपद् जोखिमको अवस्थालाई आधार मानिनेछ। परिमार्जन र अद्यावधिक कार्यहरू पालिकाको नियमित योजना तर्जुमा प्रक्रियासँग जोडेर सञ्चालन गरिनेछ।

परिच्छेद दश : विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्ययोजना

१०.१. वि सं २०८२ सालको मनसुन पूर्वानुमान

जल तथा मौसम विज्ञान विभागले यस मनसुन सिजन (२०८२ जेठ १८ देखि असोज १४) को जलवायुको अध्यावधिक आँकलन जारी गरेको छ । आँकलन प्रतिवेदनको केही अंश यस प्रकार रहेको छ ।

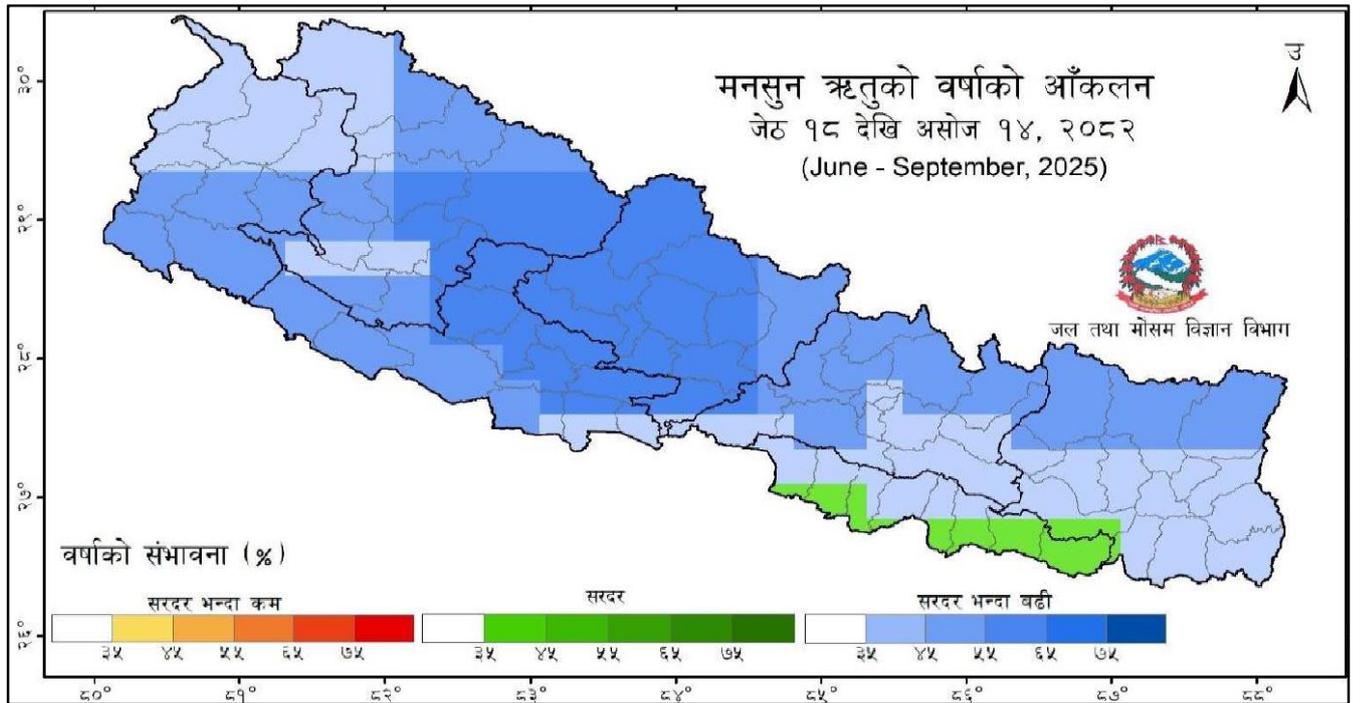
यस वर्षको जेठ १८ देखि असोज १४ सम्मको चार महिनाको मनसुन सिजनमा देशभर सरदर भन्दा बढी वर्षा हुने सम्भावना ५५% देखि ६५% रहेको छ । यद्यपी सरदर भन्दा बढी वर्षा हुने सम्भावना स्थान विशेषमा फरक रहेको छ । यस मनसुन अवधिमा कर्णाली प्रदेशको पूर्वी भू-भाग, लुम्बिनी प्रदेशको उत्तरी भू-भाग र गण्डकी प्रदेशको अधिकांश भू-भागमा सरदरभन्दा अधिक वर्षा हुने सम्भावना ५५ देखि ६५ प्रतिशत रहेको छ । सुदूरपश्चिमको दक्षिणी भू-भाग, लुम्बिनी प्रदेशको पश्चिमी भू-भाग, गण्डकी प्रदेशको उत्तरी भू-भाग, बागमती र कोशी प्रदेशको उत्तरी भू-भागमा उक्त सम्भावना ४५ देखि ५५ प्रतिशत र मधेशको पूर्वी तथा दक्षिणी भू-भागमा सरदर वर्षा ३५ देखि ४५ प्रतिशत सम्म सम्भावना रहेको विभागले जनाएको छ । देशका अन्य भू-भागमा समेत यस मनसुनको अवधिमा अधिक वर्षाको सम्भावना ३५ देखि ४५ प्रतिशतसम्म रहेको पूर्वानुमान विभागको रहेको छ । कर्णाली, लुम्बिनी तथा गण्डकी प्रदेशका धेरैजसो भू-भाग र कोशी प्रदेशका मध्य तथा मध्य पश्चिमी भू-भागमा सरदर वर्षा हुने सम्भावना ३५% देखि ४५% रहेको छ ।

अधिकतम तापक्रम देशका अधिकांश स्थानहरूमा सरदर भन्दा बढी हुने संभावनाहरू ३५% देखि ६५% रहेको छ । सुदूरपश्चिमको उत्तरपूर्वी भू-भाग, कर्णाली प्रदेशको उत्तरी भू-भाग, गण्डकी प्रदेशको पश्चिमी भू-भाग, लुम्बिनी प्रदेशको उत्तरी भू-भाग, मधेश प्रदेशको पश्चिमी भू-भाग, बागमती प्रदेशको मध्य भू-भागमा सरदरभन्दा अधिक तापक्रम रहने सम्भावना ५५ देखि ६५ प्रतिशत रहेको छ । त्यसैगरी मधेश प्रदेशको पूर्वी भू-भाग र गण्डकी प्रदेशको मध्य भू-भागमा सरदर भन्दा अधिक तापक्रमको सम्भावना ३५ देखि ४५ प्रतिशत र देशका अन्य भू-भागमा उक्त सम्भावना ४५ देखि ५५ प्रतिशत रहने आकलन विभागले गरेको छ ।

न्यूनतम तापक्रमको सम्बन्धमा पनि कर्णाली र बागमती प्रदेशका अधिकांस भू-भाग, लुम्बिनी प्रदेशको अधिकांस भू-भाग, मधेश प्रदेशको पश्चिमी भू-भाग र कोशी प्रदेशको तराईको भू-भागमा सरदरभन्दा अधिक रहने सम्भावना ५५ देखि ६५ प्रतिशत रहेको छ । यसैगरी सुदूरपश्चिम प्रदेशको दक्षिण पश्चिमी भू-भाग, गण्डकी प्रदेशको उत्तरपूर्वी भू-भाग र कोशी प्रदेशको उत्तरी भू-भागमा उक्त सम्भावना ३५ देखि ४५ प्रतिशत र बाँकी भू-भागमा उक्त सम्भावना ४५ देखि ५५ प्रतिशत रहने पूर्वानुमान विभागको रहेको छ ।

१०.२ कोशी प्रदेशको वर्षाको आँकलन

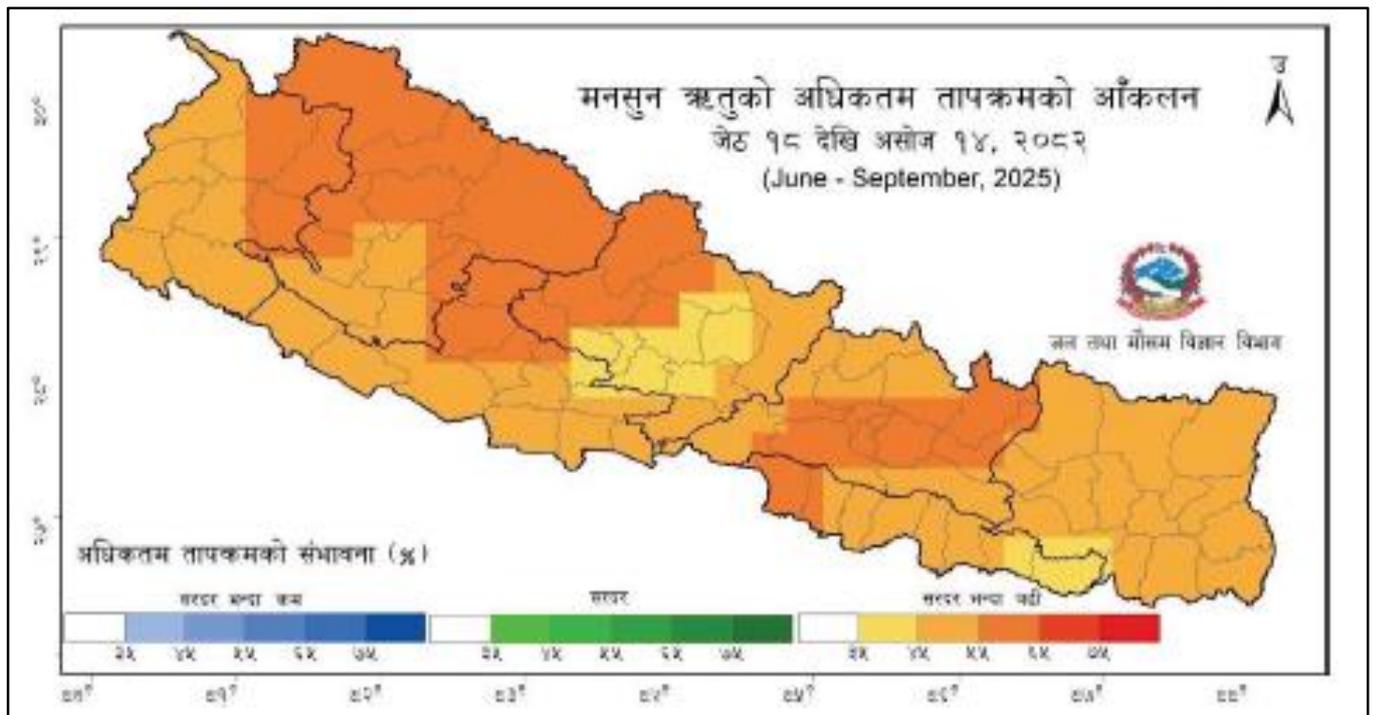
- जल तथा मौसम विज्ञान विभागका अनुसार यस वर्ष मनसुनमा देशका अधिकांश स्थानमा सरदरभन्दा बढी वर्षा हुने सम्भावना ३५ देखि ६५ प्रतिशत रहेको छ ।
- कोशी प्रदेशको उत्तरी भू-भागमा सरदर भन्दा बढि वर्षा हुने सम्भावना ४५ देखि ५५ प्रतिशत रहेको छ ।
- यस प्रदेशका अन्य भू-भागमा यस मनसुनको अवधिमा अधिक वर्षाको सम्भावना ३५ देखि ४५ प्रतिशत सम्म रहेको पूर्वानुमान रहेको छ ।

स्रोत: जल तथा मौसम विज्ञान विभाग

१०.३ अधिकतम तापक्रमको आँकलन

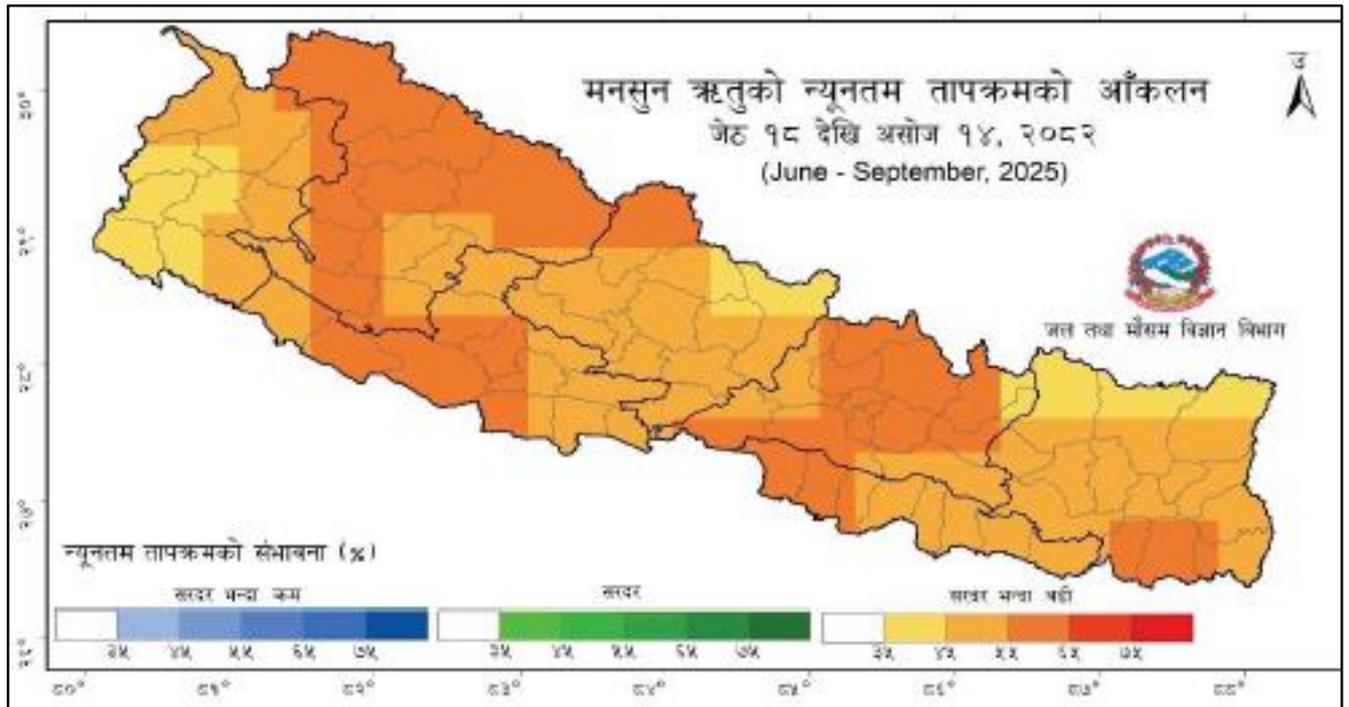
कोशी प्रदेशको सबै भागमा अधिकतम तापक्रम सरदर भन्दा बढी रहने संभावना ४५ देखि ५५ रहेको छ ।

स्रोत: जल तथा मौसम विज्ञान विभाग

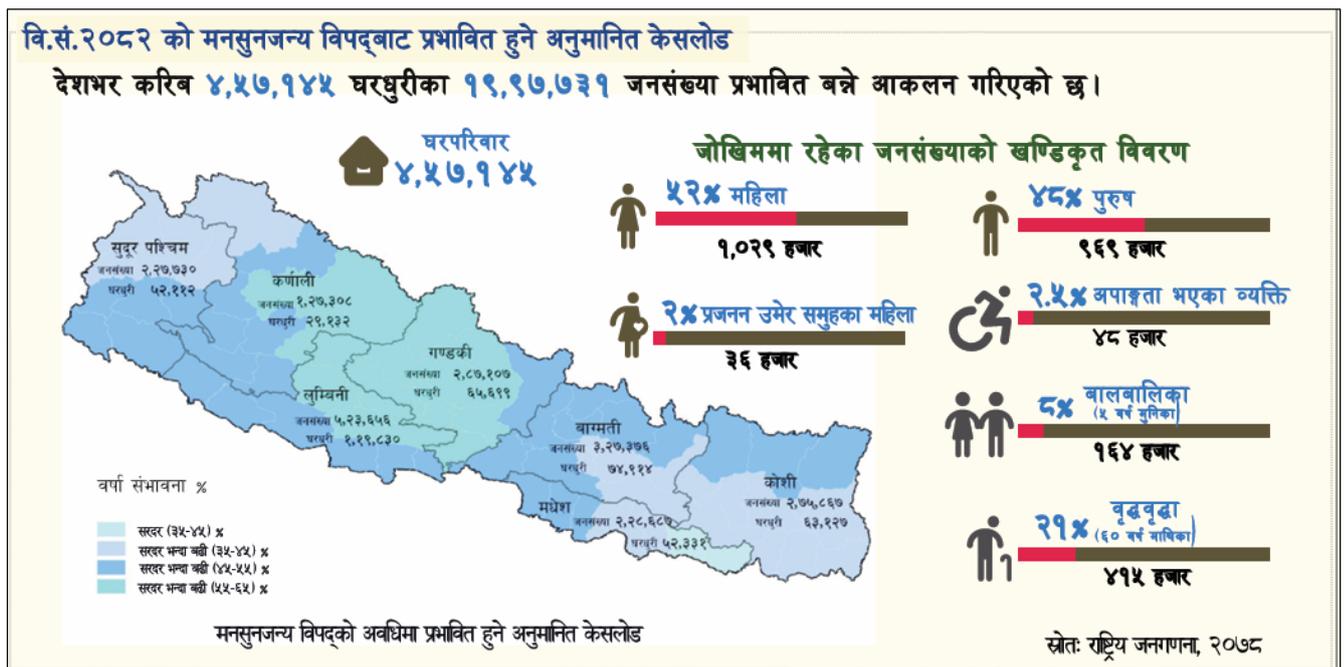
१०.४ न्यूनतम तापक्रमको आँकलन

कोशी प्रदेशको उत्तरी भू-भागमा उक्त सम्भावना ३५ देखि ४५ प्रतिशत र बाँकी भू-भागमा उक्त सम्भावना ४५ देखि प्रतिशत रहने पूर्वानुमान विभागको रहेको छ ।

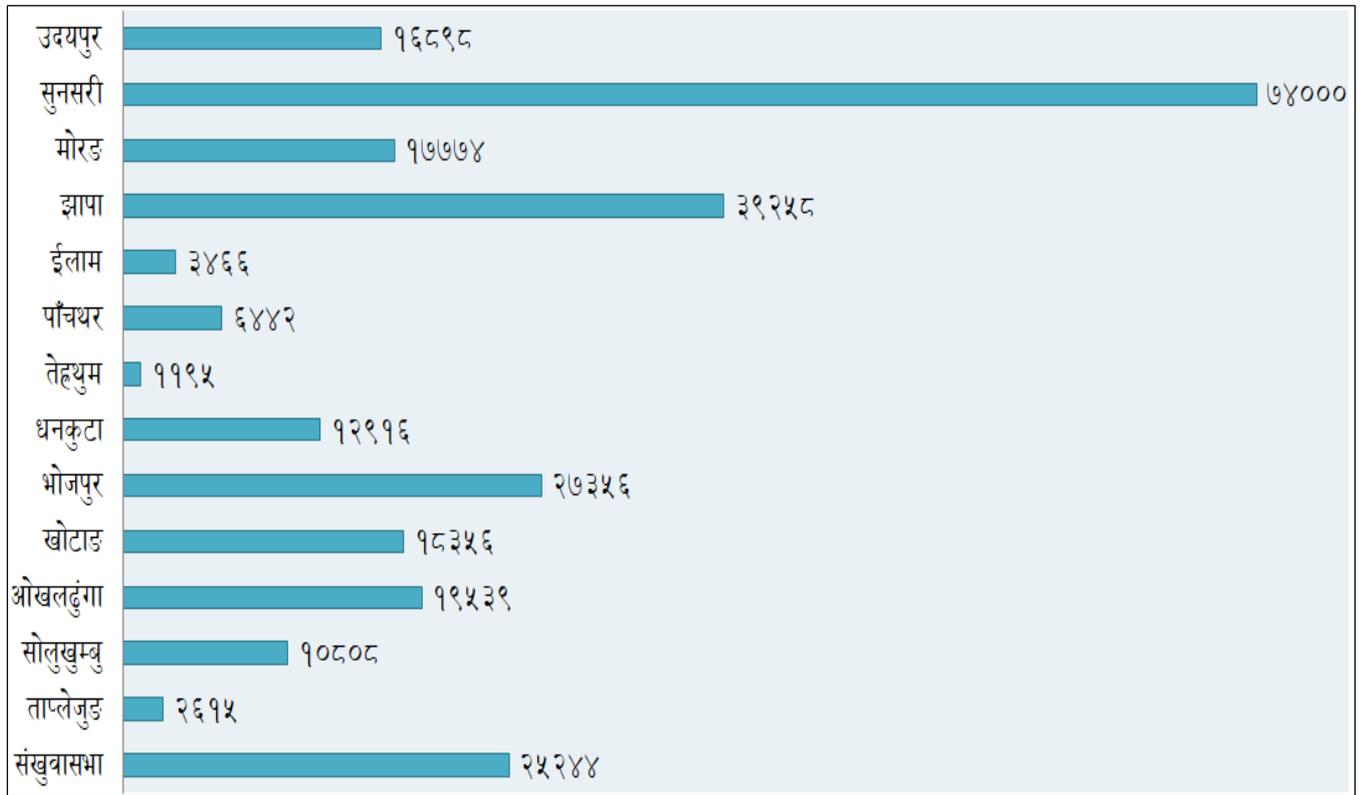

स्रोत: जल तथा मौसम विज्ञान विभाग

१०.५ २०८२ मा कोशी प्रदेशमा मनसुनजन्य विपद्बाट प्रभावित हुने अनुमानित केसलोड

जल तथा मौसम विज्ञान विभागले यस मनसुनको अवधिमा कोशी प्रदेशमा सामान्यभन्दा अत्यधिक वर्षा हुने पूर्वानुमान गरेबाट यस प्रदेश अन्तर्गतका जिल्लाहरुमा मनसुनजन्य विपद्बाट प्रभावित हुने सर्वसाधारणको केशलोड निम्नानुसार रहने अनुमान गरिएको छ ।

१०.६ सुन्दरहरैँचा नगरपालिका

मोरङ जिल्लाको तराइ क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने सुन्दरहरैँचा नगरपालिका भौगोलिक बनावटका हिसाबले तराइ क्षेत्र भएकाले यहाँ ढुवान र जमिन कटानको जोखिम उच्च छ। विगतका वर्षहरूमा पनि सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाका विभिन्न वडाहरूमा बाढी र जमिन कटानबाट बस्ती विस्थापन, कृषियोग्य जमिन नष्ट हुने र पूर्वाधार क्षति हुने घटना भइरहेका छन्। यस वर्ष सरदरभन्दा कम वर्षाको पूर्वानुमान गरिएको भएता पनि वर्षाको प्रवृत्तिको कारण अझै पनि जोखिम छैन भन्ने अवस्था रहँदैन।

नदीकिनार क्षेत्रमा बसोबास गर्ने परिवारहरू बढी जोखिममा छन्। विशेषगरी गछिया खोला, सुकुना खोला, लोहन्द्र, मोहदा लगायतका खोला किनारका बस्तीहरू ढुवान र कटानको उच्च जोखिममा छन्। बाढीका कारण विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, खानेपानी पाइपलाईन र यातायात सञ्जालमा समेत अवरोध सिर्जना हुने सम्भावना छ।

अर्कोतर्फ, गर्मी र अत्यधिक आर्द्रताको कारण जलजन्य र सरुवा रोगहरूको संक्रमणको जोखिम पनि उच्च रहनेछ। विशेष गरी पानीजन्य रोग, छालाजन्य समस्या, र श्वासप्रश्वासका रोगहरू वृद्धि हुने सम्भावना छ। गर्मी र तातो हावाका लहरले गर्दा विशेष जोखिममा पर्ने समूहहरू बालबालिका, वृद्धवृद्धा र स्वास्थ्य समस्या भएका व्यक्ति रहनेछन्।

समग्रमा यस वर्षको मनसुन अवधिमा मोरङ जिल्ला र विशेष गरी सुन्दरहरैँचा नगरपालिका बहुप्रकोपीय जोखिमयुक्त क्षेत्रमा पर्ने स्पष्ट देखिन्छ। त्यसैले बाढी, र गर्मीजन्य विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा आपतकालीन पूर्वतयारीलाई विशेष प्राथमिकता दिन आवश्यक छ। जोखिम न्यूनीकरण र आपतकालीन व्यवस्थापनका लागि आवश्यक स्रोत, साधन, पूर्वसूचना प्रणाली र समन्वयकारी संयन्त्रहरू तत्काल सुदृढ गर्न जरुरी छ। यस पालिकाको जोखिम विश्लेषणका आधारमा यस वर्षको सम्भावित जोखिमको आंकलन निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ६९ : सुन्दरहरैँचा नगरपालिकाको २०८२ सालको जोखिम आंकलन

वडा	जम्मा घरधुरी	जम्मा जनसंख्या	उच्च जोखिममा रहेको घरधुरी	उच्च जोखिममा रहेको जनसंख्या	५ वर्ष मुनिका र ७० वर्ष माथिका जनसंख्या	अपाङ्गता भएका मानिसहरूको संख्या
१	१७६८	७३३५	३५८	१४३२	८९३	१५८
२	१८५०	७६७१	२२	९१	८९५	९२
३	२३३९	९३२४	३८	१५२	११०२	१४९
४	२५०७	१०००८	८८	३५१	१०८०	१३३
५	२५५६	१०३०४	५	२०	११८६	२५१
६	२७२३	१०९१९	८०	३२१	१३२३	२२८
७	२६१२	१०७८१	१६	६६	१३५२	१६६
८	२०७९	८२०२	०	०	९९६	१४०
९	२९८१	१२४२३	६०	२५०	१५३६	३५९
१०	३६६८	१४२३०	५४	२१०	१६१८	३८१
११	२४७७	१०१५४	१९	७८	१२०४	२६३
१२	२२६६	८८६२	१२	२७	१०७७	११३
जम्मा	२९८२६	१२०२१३	७५२	२९९८	१४२६२	२४३३

श्रोत : वडास्तरीय जोखिम विश्लेषण २०८१

१०.७ विषयगत क्षेत्र (Cluster) परिचय

विपद् प्रभावित व्यक्ति, परिवार र समुदायहरूलाई आधारभुत मानवीय सेवा उपलब्ध गराउनका लागि विशेषज्ञता तथा कार्यक्षेत्रका आधारमा कार्य जिम्मेवारीको बाँडफाँट नै विषयगत क्षेत्र हो। मानवीय सेवाहरूलाई व्यवस्थित गर्न विषयगत क्षेत्र सन् २००५ देखि शुरु भएको हो। संघीय मामीला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले २०७८ मा स्थानीय तहहरूको लागि जारी गरेको निर्देशिका अनुसार स्थानीय विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको लागि ८ वटा विषयगत समितिहरूको परिकल्पना गरेको छ। विशेषज्ञता हासिल गरेका समूहले आआफ्नो क्षेत्रको जिम्मेवारी लिदा मानवीय सहयोगको कार्य व्यवस्थापन र प्रभावकारी हुन्छ। क्षेत्रगत अवधारणाको प्रमुख विशेषज्ञता देहाय अनुसार रहेका छन्।

१. विपद्को समयमा प्रभावित समुदायसम्म आफ्नो उपस्थिति कायम राख्छ।
२. विपद् प्रतिकार्य, खोज, उद्धार र राहत व्यवस्थापन प्रकृत्यामा विशेषज्ञताको प्रयोग हुन्छ।
३. मानवीय सहयोगलाई प्रभावकारी, जिम्मेवारी र उत्तरदायी बनाउने कार्यलाई सुनिश्चित गर्छ।
४. मानवीय सहयोगको क्षेत्रको पहिचान गरी त्यस अनुरूप सहयोगको खाका तयार गर्छ।
५. प्रतिकार्यमा देखिएको कमि कमजोरीहरूमा सुधार गरी कार्ययोजनाको समिक्षा गर्दै आवश्यकता अनुसार जिम्मेवारी निर्धारण तथा परिमार्जन गर्छ।

क) विषयगत क्षेत्रको उद्देश्य

विषयगत क्षेत्रका प्रमुख उद्देश्य देहाय अनुसार रहेका छन्।

१. क्षेत्रगत रूपमा मानवीय सहयोगलाई प्रभावकारी बनाउनु,
२. आपत्कालीन पूर्वतयारीलाई चुस्त दुरुस्त र कार्यान्वयन योग्य बनाउनु,
३. क्षेत्रगत समस्याको लेखाजोखा र समाधानका उपायको लागि विशेषज्ञ परिचालन गर्नु,
४. समन्वय र समझदारी अभिवृद्धि गर्नु,
५. क्षेत्रगत ज्ञान, सीप, प्रविधिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु।

१०.८ विषयगत क्षेत्रको नेतृत्व गर्ने निकाय र सदस्यहरू

यस योजनामा निम्नअनुसार ८ वटा विषयगत क्षेत्र निर्धारण गरिएको छ । विषयगत क्षेत्रको नेतृत्व गर्ने निकायले अन्य सदस्यसँग समन्वय गरी काम गर्नेछन् ।

१. समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र
२. खाद्य तथा कृषि क्षेत्र
३. स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र
४. खानेपानी तथा वातावरण स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्र
५. आपतकालीन आश्रय तथा गैरखाद्य सामग्री क्षेत्र
६. संरक्षण तथा सुरक्षा क्षेत्र
७. आपतकालीन शिक्षा क्षेत्र
८. शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्र

१०.९ विषयगत समितिहरूको विपद् व्यवस्थापनको लागि पूर्वतयारीका कृयाकलापहरू

१०.९.१ समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र

तालिका नम्बर ७० : समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र

क्रसं	निकाय तथा संस्था	नाम	पद	फोन मोबाइल
१	नगर प्रमुख	केदारप्रसाद गुरागाई	संयोजक	९८५२०१६९००
२	नगर उपप्रमुख	अकली चौधरी	सदस्य	९८५२०१६९२०
३	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	विनोदकुमार न्यौपाने	सदस्य	९८५२०६६९९९
४	सामाजिक विकास विषयगत समिति संयोजक	रोशनप्रसाद ढकाल	सदस्य	९८५२०५७७९२
५	आर्थिक विकास विषयगत समिति संयोजक	विशनलाल चौधरी	सदस्य	९८४२०७५९४६
६	पूर्वाधार विकास विषयगत समिति संयोजक	विदुर ढुङ्गाना	सदस्य	९८५२०१६९०३
७	वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन समिति संयोजक	भुवन सिंह मगर	सदस्य	९८५२०१६९०७
८	संस्थागत विकास तथा सुशासन समिति संयोजक	कैलाश बस्नेत	सदस्य	९८५२०१६९०४
९	सशस्त्र प्रहरीवल प्रमुख		सदस्य	९८५१००१३८८
१०	ईलाका प्रहरी कार्यालय प्रमुख		सदस्य	९८५२०९११०७
११	नगर प्रहरी प्रमुख	भीमप्रसाद भट्टराई	सदस्य	९८४२०७३७६७
१२	सूचना शाखा प्रमुख	सागर भण्डारी	सदस्य	९८५२०१६९६९
१३	नेपाल रेडकस सोसाइटी पालिका प्रतिनिधि	घनेन्द्र न्यौपाने	सदस्य	९८५२०५०३९५
१४	गैरसरकारी संस्था प्रतिनिधि	सन्तोष घिमिरे	सदस्य	९८५२०८७८५९
१५	पत्रकार महासंघ पालिका प्रतिनिधि	बाबुराम निरौला	सदस्य	९८५२०४१९०९
१६	उद्योग तथा व्यापार संगठनका नगर प्रतिनिधि	नारायण कार्की	सदस्य	९८५२०२७८२९
१७	विपद् व्यवस्थापन शाखा प्रमुख	वासुदेव अधिकारी	सदस्य सचिव	९८४२२४६३९३

समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्रको क्षेत्रगत उद्देश्य

१. विपद्को समयमा सरकार, दातृ निकाय, सबै क्षेत्र (cluster), सहयोगी संस्था तथा नागरिक समाजबीच समन्वय गर्ने
२. निर्धारित समयभित्र तथ्य तथ्याङ्कहरूको विवरण तयार गर्ने र आवश्यकताको पहिचान र सूचना आदानप्रदान गर्ने ।
३. सूचना प्रवाहको वैकल्पिक उपाय पहिचान गरी सूचना प्रवाहलाई चुस्त बनाउने ।
४. नियमित रूपमा अनुगमन गरी विषयगत समितिहरूलाई पृष्ठपोषण दिनु ।
५. प्रतिकार्यका सन्दर्भमा आवश्यकताअनुसार जिल्ला, प्रदेश र संघीय स्तरमा सम्पर्क र समन्वय गर्नु ।
६. आपत्कालीन खोज तथा उद्धार गरी मानवीय क्षति न्यून गर्ने ।
७. प्रतिकार्यका सन्दर्भमा आवश्यकता अनुसार सम्पर्क र समन्वय गर्नु ।

तालिका ७१ : समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्रको पूर्वतयारी योजना

क्रस	पूर्वतयारीको कृयाकलापहरू	नेतृत्व	सहयोगी निकाय तथा संस्था	समय	अवश्यक बजेट रु हजारमा
१	स्थानीय सरोकारवालाहरूको सहभागितामा पूर्वतयारी बैठक र कार्यशालाको आयोजना: मनसुन प्रारम्भ हुनुअघि पूर्वतयारी बैठक गर्ने । पालिकाको जोखिमपूर्ण वस्तीहरूको पहिचान, घरधुरी, जनसंख्याको तथ्याङ्कहरू अध्यावधिक गर्ने । द्रुत सर्वेक्षण टोली गठन गर्ने र द्रुत सर्वेक्षण सम्बन्धी तालिम दिइ तयारी हालतमा राख्ने ।	समग्र व्यवस्थापन सूचना, खोज तथा उद्धार विषयगत क्षेत्र	सबै क्षेत्रका प्रमुख, सरोकारवाला निकायहरू, सुरक्षा निकाय, गैसस	पहिलो बैठक असारको दोश्रो हप्ता भित्र क्षेत्रगत समिक्षा र अन्तिम कार्यशाला असार मसान्त भित्र	१० (चिया नास्ताको लागि) यसमा अन्य संघसंस्थालाई पनि समन्वय गरी साझेदारी गर्न सकिन्छ ।
२	वडास्तरमा प्रकोपको जोखिम नक्शा तयार गरी जोखिम क्षेत्रहरूमा होर्डिङ बोर्ड राख्ने ।	” ”	सरोकारवाला निकायहरू, वडा कार्यालय, गैसस	मनसुन पूर्व	५०
३	विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यमा काम गर्ने विकास साझेदार तथा निकायहरूको सूची तयार गरी अध्यावधिक राख्ने ।	” ”	वडा समिति, गैससहरू	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
४	प्रभावितहरूको विवरण संकलन गर्ने जसका लागि सुत्केरी, गर्भवती, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, एकल महिला र जेष्ठ नागरिकको विवरण समेटिने गरी आवश्यक फारम विकास गरिनेछ ।	” ”	वडा समिति, गैससहरू	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल
५	प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (IRA) र बहुक्षेत्र प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (MIRA) सम्बन्धी अभिमुखीकरण तालिम सञ्चालन गर्ने र यसका लागि फारम र प्रकृयागत कार्यविधिहरू तयार गर्ने ।	” ”	पालिका, विषयगत क्षेत्र प्रमुखहरू, गैसस, पत्रकार	मनसुन पूर्व	आवश्यकता अनुसार समन्वय गरेर

क्रस	पूर्वतयारीको कृयाकलापहरु	नेतृत्व	सहयोगी निकाय तथा संस्था	समय	अवश्यक बजेट रु हजारमा																											
६	मनसुन पूर्वतयारीको लागि बाढी, हुरीवतास, आगलागी, महामारी जस्ता विपद्लाइ समेटेर चेतनामुलक रेडियो जिगल तथा पम्प्लेटहरु तयार गरी स्थानीय भाषामा प्रसारण गर्ने ।	” ”	पालिका, अन्य निकाय तथा गैसस, टेलिकम, एनसेल	मनसुनको अवस्था अनुसार	१००																											
७	पालिकामा आपतकालिन कार्यसन्चालन केन्द्र स्थापना र सञ्चालन गर्ने ।	” ”	नगरसभा , कार्यपालिका	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल																											
८	विस्थापितहरुको पहिचानका लागि आवश्यक संख्यामा परिचयपत्र छपाई गरी तयारी अवस्थामा राख्ने ।	” ”	पालिका, वडा समिति, गैसस	मनसुन पूर्व	१०																											
९	विपद् व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारी र जनप्रतिनिधिहरुलाई विपद् तथा आधारभुत मानवीय सहायताका मापदण्ड सम्बन्धी तालिम दिने ।	” ”	पालिका, गैससहरु	मनसुन पूर्व	५०																											
१०	प्रत्येक घर तथा सार्वजनिक स्थानहरुमा नियमित सरसफाइका कार्यक्रमहरु सन्चालन गर्ने ।	” ”	स्वास्थ्य तथा संरक्षण क्लष्टर	निरन्तर	स्वास्थ्य तथा विपद् व्य. शाखा																											
११	बाढी, भूकम्प, आगलागी, महामारी, हावाहुरी आदिको विषयमा समुदायमा पूर्वसूचना प्रणालीको प्रसारण सामग्री तयार गर्ने । मोवाइल म्यासेजमा र भ्वाइस म्यासेजमा खबर गर्ने प्रणाली विकास गर्ने ।	” ”	पालिका, गैससहरु विद्यालयहरु	मनसुन पूर्व	१००																											
१२	तपसिल बमोजिमको मानव समंसाधन विकास तथा व्यवस्थापन गर्ने । प्रत्येक वडा र सङ्घटन समुदायमा उद्धारकर्मी तथा प्राथमिक उपचारक टोली, प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा टोली गठन भएका सबै कार्यदलको द्वैमासिक बैठक गरी मनसुन प्रकोपको पूर्वतयारी योजना तयार गर्न लगाउने ।	” ”	वडा समिति, सुरक्षा निकाय, गैससहरु	मनसुन पूर्व	२०० क्षमता विकासको लागि अन्य विकास साझेदारहरूसँग समन्वय गर्ने																											
१३	बाढी, आगलागी तथा भूकम्पको समयमा आवश्यक खोज तथा उद्धारको सामग्रीहरु पहिचान गर्ने र स्थानीय सुरक्षा निकायमा भण्डारण गर्ने । <table border="1" data-bbox="263 1568 746 1899"> <tr> <td colspan="3">सन्दर्भ: बाढी, आगलागी, भूकम्प</td> </tr> <tr> <td>हातेमाइक</td> <td>Fire globs</td> <td>कम्बल</td> </tr> <tr> <td>टर्च</td> <td>स्टेचर २ पिस</td> <td>त्रिपाल २ थान</td> </tr> <tr> <td>हेलमेट</td> <td>टेण्ट, (उद्धार टोली)</td> <td>रजिष्टर १</td> </tr> <tr> <td>घन</td> <td>चस्मा</td> <td>डटपेन १</td> </tr> <tr> <td>पिक, वन्चरो</td> <td>म्याट्रेस १० पिस</td> <td>Fire blanket</td> </tr> <tr> <td>नाइलन डोरी</td> <td>फायर रोप ल्याडर</td> <td>Fire boot</td> </tr> <tr> <td>गमबूट</td> <td>गल</td> <td>Fire shoot</td> </tr> <tr> <td>अग्नीसमन यन्त्र</td> <td>बोल्ट कटर</td> <td>रेस्क्यु भेस्ट</td> </tr> </table>	सन्दर्भ: बाढी, आगलागी, भूकम्प			हातेमाइक	Fire globs	कम्बल	टर्च	स्टेचर २ पिस	त्रिपाल २ थान	हेलमेट	टेण्ट, (उद्धार टोली)	रजिष्टर १	घन	चस्मा	डटपेन १	पिक, वन्चरो	म्याट्रेस १० पिस	Fire blanket	नाइलन डोरी	फायर रोप ल्याडर	Fire boot	गमबूट	गल	Fire shoot	अग्नीसमन यन्त्र	बोल्ट कटर	रेस्क्यु भेस्ट	” ”	पालिका, विकास साझेदार बाढी, आगलागी तथा भूकम्पको समयमा आवश्यक खोज तथा उद्धारको सामग्रीहरु पहिचान गर्ने र स्थानीय सुरक्षा निकायमा भण्डारण गर्ने ।	प्रत्येक वर्ष चैत्र मसान्त भित्रमा	५००
सन्दर्भ: बाढी, आगलागी, भूकम्प																																
हातेमाइक	Fire globs	कम्बल																														
टर्च	स्टेचर २ पिस	त्रिपाल २ थान																														
हेलमेट	टेण्ट, (उद्धार टोली)	रजिष्टर १																														
घन	चस्मा	डटपेन १																														
पिक, वन्चरो	म्याट्रेस १० पिस	Fire blanket																														
नाइलन डोरी	फायर रोप ल्याडर	Fire boot																														
गमबूट	गल	Fire shoot																														
अग्नीसमन यन्त्र	बोल्ट कटर	रेस्क्यु भेस्ट																														

क्रस	पूर्वतयारीको कृयाकलापहरु	नेतृत्व	सहयोगी निकाय तथा संस्था	समय	अवश्यक बजेट रु हजारमा
१४	स्थानीय सामग्रीहरुको प्रयोगबाट खोज उद्धारको लागि आवश्यक सामग्री तयार गर्ने प्रशिक्षणहरु सन्चालन गर्ने। जस्तै: आगलागीको लागि फायर बिटर र पानी पम्प तथा पोखरीबाट पानीको व्यवस्था आदी।	” ”	पालिका, विकास साझेदार, सुरक्षा निकाय	मनसुन पूर्व	१००
१५	खोज तथा उद्धारको लागि समुदाय स्तरमा समुदायको सहभागितामा नियमिति नमूना अभ्यास गर्ने। (बाढी, आगलागी र भूकम्प)	” ”	सर्वै विषयगत प्रमुख, सुरक्षा निकाय र सहयोगी	मनसुन पूर्व	१०
१६	कम्तीमा नगरपालिकोको सार्वजनिक भवनहरुमा अग्नी समन यन्त्र (Fire extinguishers) अनिवार्य स्थापना गर्ने	” ”	वडा कार्यालय, सहयोगी	मनसुन पूर्व	१००
१७	बाढी, आगलागी तथा भूकम्पजस्ता विपद् अवस्थाको समयमा अस्थायी आवासका लागि सुरक्षित स्थानहरुको अग्रिम पहिचान गरी तयार राख्ने।	” ”	सर्वै विषयगत प्रमुखहरु, वडा कार्यालय, सहयोगी	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल खर्च) नलाग्ने)

१०.९.२ खाद्य तथा कृषि क्षेत्र विषयगत क्षेत्र

तालिका नम्बर ७२ : खाद्य तथा कृषि क्षेत्र

क्रसं	निकाय तथा संस्था	नाम	पद	फोन मोबाइल
१	आर्थिक विकास समिति संयोजक	विशनलाल चौधरी	संयोजक	९८४२०७५१४६
२	कृषि शाखा प्रमुख	फरिन्द्र भट्टराई	सदस्य सचिव	९८४२४८१९७०
३	कृषि ज्ञानकेन्द्रका प्रतिनिधि	दिपा देव	सदस्य	९८५२०८१०५२
४	कृषि सहकारीका प्रतिनिधि	हरिबहादुर बस्नेत	सदस्य	९८४२०८०५२४
५	कृषक समूहका प्रतिनिधि	रेवती तिमिसिना	सदस्य	९८५२०६४८७८
६	उद्योग तथा व्यापार संगठनका प्रतिनिधि	नारायण कार्की	सदस्य	९८५२०२७८२१
७	कृषि तथा जीविकोपार्जनका क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्थाहरु	साना किसान सहकारी संस्था मृगौलिया	सदस्य	९८५२०६४८७८

खाद्य तथा कृषि विषयगत क्षेत्रको उद्देश्य

- विपद्को अवस्थामा प्रभावितहरुलाई तत्काल खाद्यसामग्री उपलब्ध गराउने,
- विस्थापित भई शिवीरमा बसेकाहरुलाई खाद्यसामग्री उपलब्ध गराउने,
- विस्थापित भई शिवीरमा बसेकाहरुलाई आवश्यक भाँडावर्तनको प्रबन्ध मिलाउने, र
- कृषिक्षेत्रमा भएको क्षतिको विवरण तयार गर्ने ।

तालिका ७३ : खाद्य तथा कृषि क्षेत्रको प्रतिकार्यको लागि पूर्वतयारी योजना

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरू	नेतृत्व	सहयोगी निकाय तथा संस्था	समय	अवश्यक बजेट
१	विपद्को अवस्थामा खाद्यान्न खरिद तथा आपूर्तिको लागि सम्भाव्य उद्योगहरू, वितरक कम्पनीहरू पहिचान गर्ने साथै सहयोग लिन सकिने कार्यालय, संस्थाहरूसँग समन्वय गर्ने।	खाद्य तथा कृषि क्षेत्र	वडा कार्यालय, उद्योग वाणिज्य संघ, कृषक सञ्जाल	आवश्यकता अनुसार वर्षमा २ पटक मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
२	विपद् प्रभावित हुनसक्ने १५०० जनालाई खाद्यान्न १५ दिनका लागि खाद्यान्नको व्यवस्था गर्ने	खाद्य तथा कृषि क्षेत्र	वडा कार्यालय, उद्योग वाणिज्य संघ, कृषक सञ्जाल	वर्षमा १ पटक मनसुन पूर्व	२००००
३	तयारी खानेकुराका लागि तत्काल खरिद गर्न सकिने गरी पसलहरू पहिचान गर्ने वा अनुबन्ध करार गर्ने	खाद्य तथा कृषि क्षेत्र	वडा कार्यालय,	वर्षमा १ पटक मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
४	विपद्को समयमा खाद्य सामग्री वितरण गर्ने तौरतरिका/ प्रक्रिया बारे विषयक्षेत्रका सदस्यहरू बीच छलफल तथा कृत्रिम घटना अभ्यास गर्ने	खाद्य तथा कृषि क्षेत्र	वडा कार्यालय, उद्योग वाणिज्य संघ, कृषक सञ्जाल	वर्षमा १ पटक मनसुन पूर्व	५०
५	१५०० जनाको लागि एक हप्ताको खाद्यान्न सामग्री भण्डारण गर्ने। खाद्यान्नको मापदण्ड तयार गरि सोहि अनुसार कार्यन्वयन गराउने।	खाद्य तथा कृषि क्षेत्र	व्यापार संघ रेडक्रस, गैसस	मनसुन पूर्व	१००००
६	विपद् पश्चात आवश्यकता अनुसार क्याम्प निर्माण गरी विस्थापीतहरूलाई खाना खुवाउनको लागि उद्योग वाणिज्य संघसँग समन्वय गर्ने। संरक्षण प्रदान गर्नुपर्ने जस्तै किशोरी, महिला, बालबालिकाका निमित्त सुरक्षा निकायसँग आवश्यक समन्वय गर्ने।	खाद्य तथा कृषि क्षेत्र	उद्योग वाणिज्य संघ	विपद्को बेलामा	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
७.	कृषिक्षेत्रमा भएको क्षतिको विवरण लिनको लागि प्राविधिक टोलीलाई आवश्यक फर्मेट सहित तयारी हालतमा राख्ने।	खाद्य तथा कृषि क्षेत्र	समग्र व्यवस्थापन, खोज तथा उद्धार	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)

१०.९.३ स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र

तालिका नम्बर ७४ : स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र

क्रसं	निकाय तथा संस्था	नाम	पद	फोन मोबाइल
१	सामाजिक विकास समिति संयोजक	रोशनप्रसाद ढकाल	संयोजक	९८५२०५७७९२
२	स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	अर्जुन भट्टराई	सदस्य सचिव	९८४२३९००१०
३	महिला जनप्रतिनिधि १ (महिला सदस्य)	टुना कुमारी विश्वकर्मा	का. पा. स. वडा सदस्य	९८५२०९९७१४
४	निजी अस्पताल वा फार्मोसीका प्रतिनिधि १	प्रमोद कोइराला	सदस्य	

क्रसं	निकाय तथा संस्था	नाम	पद	फोन मोबाइल
५	स्वयंसेविकामध्ये मनोनित एकजना	विष्णुकुमारी दाहाल	सदस्य	९८४२२५७०७२
६	युवा समूह स्वयमसेवक प्रतिनिधि	सुमित्रा विश्वकर्मा	सदस्य	९८१६३६८२४९
७	जेष्ठ नागरिक प्रतिनिधि	रामकुमार कार्की	सदस्य	९८११०९४५२७
८	अपाङ्गता भएका समूहहरूको प्रतिनिधि	मिना दाहाल	सदस्य	९८४२३६९७२२

स्वास्थ्य तथा पोषण विषयगत क्षेत्रको उद्देश्य

- विपदमा घाइते भएकाहरूको प्राथमिक उपचार गर्ने,
- महामारी हुनबाट बचाउने विधिहरू अवलम्बन गर्ने,
- शिवीरमा उपचार गर्न नसकिने प्रकृतिका स्वास्थ्य समस्या भएका बिरामी वा घाइतेलाई अस्पताल पुऱ्याई स्वास्थ्य उपचारको सुनिश्चितता गर्ने,
- महिला तथा बालबालिकामा पोषणको कमी भएमा त्यसबाट हुनसक्ने समस्याबारे पीडित र सरोकारवालाहरूलाई सचेत गर्ने,
- कोभिड जस्तै अन्य माहामारीको संक्रमण, रोकथाम र नियन्त्रण गर्ने, र
- समितिले वडा अध्यक्षको समन्वयमा कार्यक्रम सन्चालन गर्ने।

तालिका ७५ : स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रको पूर्वतयारी योजना

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरू	नेतृत्व	सहयोगी निकाय तथा संस्था	समय	आवश्यक बजेट रू हजारमा
१	विपद् पश्चात तत्काल देखा पर्ने स्वास्थ्य समस्या समाधानका लागि १००० जनालाई लक्षित गरी आवश्यक औषधि र पोषणको व्यवस्था गरिनेछ, जसमा बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, दीर्घ रोगी र विशेष आवश्यकताका व्यक्तिहरूको तथ्याङ्कको आधारमा नियमित औषधि र पोषणयुक्त खाद्यान्न तयारी गरी आपतकालीन अवस्थामा निरन्तर आपूर्ति।	स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र	वडा कार्यालय, स्वयम सेविका, स्वास्थ्य शाखा	मनसुन पूर्व वर्षा १ पटक	१००
२	द्रुत प्रतिकार्य टोली (Rapid Response Team - RRT) लाई पुनर्ताजगी तालिम तथा सामग्री व्यवस्थापन।	स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र	वडा कार्यालय, स्वयम सेविका, स्वास्थ्य शाखा	मनसुन पूर्व १ पटक	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
३	प्रतिकार्यका लागि आवश्यक दक्ष मानव संशाधनको सूची तयारी / अद्यावधिक गर्ने।	स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र	वडा कार्यालय, स्वयम सेविका, स्वास्थ्य शाखा	मनसुन पूर्व १ पटक	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
४	स्वास्थ्य सम्बन्धी शिक्षण सामग्रीको व्यवस्था तथा स्वास्थ्य शिक्षाको लागि स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्था गर्ने।	स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र	वडा कार्यालय, स्वयम सेविका, स्वास्थ्य शाखा	मनसुन पूर्व १ पटक	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
५	कोभिड-१९ र डेंगुको संक्रमण लगायत महामारी रोकथाम, नियन्त्रण र परीक्षण तथा उपचार सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र	वडा कार्यालय, स्वयम सेविका, स्वास्थ्य शाखा	मनसुन पूर्व आवश्यकता अनुसार	५०

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरू	नेतृत्व	सहयोगी निकाय तथा संस्था	समय	आवश्यक बजेट रू हजारमा
६	विभिन्न संस्थाहरूसँग भएको स्वास्थ्य सरसफाइ सामग्रीहरूको मौज्जात विवरण सङ्कलन गर्ने।	स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र	वडा कार्यालय, स्वयम सेविका, कार्यरत संघसंस्था, विकास साझेदारहरू,	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
७	प्रत्येक विद्यालयमा अनिवार्य हेण्डवास स्टेसन व्यवस्थापन गर्नको लागि सहजिकरण गर्ने।	स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र	वडा कार्यालय, स्वयम सेविका, शिक्षा शाखा, विकास साझेदारहरू,	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
८	पालिका र आसपासका सरकारी, सामुदायिक तथा निजी स्वास्थ्य सेवा प्रदायक र उनीहरूसँग भएको स्रोतको सूची र सहयोगको खाका तयार गर्ने, मनोसामाजिक परामर्शकर्ताहरूको सूची तयार गर्ने।	स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र	वडा कार्यालय, स्वयम सेविका, स्वास्थ्य शाखा, विकास साझेदारहरू, RRT	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
९	स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रसँग समन्वय गरी ६ महिना देखि ५ वर्षमुनीको बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, गर्भवती र सुत्केरी महिलाहरूको लागि १००० न्युट्रिसन किट भण्डारण गर्ने गराउने, सुरक्षित गर्भवती किट, बेबी केयर किटको भण्डारण समेत गर्ने।	स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र	वडा कार्यालय, स्वयम सेविका, स्वास्थ्य शाखा, विकास साझेदारहरू, RRT	मनसुन पूर्व	१०००
१०	स्वास्थ्य शिविर सञ्चालनका लागि स्वास्थ्यकर्मीको सूची तयार गर्ने। अस्थायी स्वास्थ्य सिविरका लागि सुरक्षित स्थान पहिचान गरि राख्ने।	स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र	वडा कार्यालय, स्वयम सेविका, स्वास्थ्य शाखा, विकास साझेदारहरू, RRT	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
११	एम्बुलेन्सको सहज परिचालनको लागि सूचीकरण गरी आवश्यक बन्दोवस्त मिलाउने।	स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र	वडा कार्यालय, स्वयम सेविका, स्वास्थ्य शाखा, विकास साझेदारहरू, RRT	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
१२	पालिकामा रहेका आइसोलेसन सेन्टरहरूलाई नियमित प्रयोगमा ल्याउने र आवश्यक पर्दा तत्काल मानवश्रोत परिचालन गर्ने गरी तयारी हालतमा राख्ने	स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र	वडा कार्यालय, स्वयम सेविका, स्वास्थ्य शाखा, सहयोगी, RRT	मनसुन पूर्व	१०००

१०.९.४ खानेपानी तथा वातावरण स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्र

तालिका नम्बर ७६ : खानेपानी तथा वातावरण स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्र

क्रसं	निकाय तथा संस्था	नाम	पद	फोन मोबाइल
१	वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन समिति संयोजक	भुवन सिंह मगर	संयोजक	९८२३०१४४२४
२	विपद् व्यवस्थापन शाखा प्रमुख/विपद् फोकल पर्सन	वासुदेव अधिकारी	सदस्य सचिव	९८४२२४६३१३
३	सरसफाई शाखाका प्रमुख	वासुदेव अधिकारी	सदस्य	९८४२२४६३१३

क्रसं	निकाय तथा संस्था	नाम	पद	फोन मोबाइल
४	खानेपानी उपभोक्ता समूहका प्रतिनिधि	नवराज चापागाई	सदस्य	९८५२०५४९५८
५	फोहोरमैला व्यवस्थापनमा काम गर्ने समूहका प्रतिनिधि	बाबुराम निरौला	सदस्य	९८५२०४९९०९
६	यूवा समूह प्रतिनिधि	सुमित्रा विश्वकर्मा	सदस्य	९८९६३६८२४९
७	नगर प्रहरी	भीमप्रसाद भट्टराई	सदस्य	९८४२०७३७६७
८	योजना शाखा प्रमुख	सञ्जीव पौडेल	सदस्य	९८५९२०७६०३

खानेपानी तथा वातावरण स्वच्छता प्रवर्द्धन विषयगत क्षेत्र

- विपद्को अवस्थामा खानेपानी आपूर्ति गर्ने,
- विपद्का कारण ढलेका बोटबिरुवाहरु हटाउने,
- विपद्जन्य घटनाबाट सिर्जना भएका फोहोरहरु सरसफाई गर्ने,
- मरेका पशुपंक्षीहरुको व्यवस्थापन गर्ने,
- व्यक्तिगत सरसफाईका लागि स्वच्छता सम्बन्धी सामग्रीहरु उपलब्ध गराउने।

तालिका ७७ : खानेपानी तथा वातावरण स्वच्छता प्रवर्द्धन विषयगत क्षेत्रको पूर्वतयारी योजना

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरु	नेतृत्व	सहयोगी निकाय तथा संस्था	समय	अवश्यक बजेट रू हजारमा
१	वास WASH क्षेत्रमा काम गर्ने निकाय तथा संस्थाको पहिचान गरी सदस्य निकाय वा संस्था र तिनका प्रतिनिधिको विवरण अध्यावधिक गर्ने	WASH विषयगत क्षेत्र	वडा कार्यालय, युवा क्लव, महिला समूह, विकास साझेदारहरु,	मनसुन पूर्व वर्षमा १ पटक	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
२	सम्भावित १५०० विस्थापित परिवारको लागि अस्थायी शौचालय र खानेपानी व्यवस्थापनको सामग्री भण्डारण गर्ने ।	" " "	वडा कार्यालय, युवा क्लव, महिला समूह, विकास साझेदारहरु	मनसुन पूर्व वर्षमा १ पटक	११००
३	खानेपानी, सरसफाई तथा स्वास्थ्य प्रवर्द्धन सम्बन्धी तालिम प्राप्त व्यक्तिको सूची तयार गर्ने	" " "	वडा कार्यालय, युवा क्लव, महिला समूह, विकास साझेदारहरु	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
४	पानी शुद्धीकरण र हाइजीन कीट, साबुन पानीले हात धुने सम्बन्धमा सरसफाईको लागि घरदैलो अभियान सञ्चालन गर्न महिला स्वास्थ्य स्वयमसेविकालाई अभिमुखीकरण गरी परिचालन गर्ने	" " "	वडा कार्यालय, युवा क्लव, महिला समूह, विकास साझेदारहरु	मनसुन पूर्व	५०
५	विपद्को समयमा खानेपानी शुद्धीकरणको लागि आवश्यक पर्ने क्लोरीन, पियुष जस्ता औषधिको उचित भण्डारण गर्ने	" " "	वडा कार्यालय, विकास साझेदारहरु,	मनसुन पूर्व	५०
६	सरसफाईका लागि आवश्यक पर्ने सामग्री तथा उपकरणहरु उपयुक्त ठाउँमा भण्डारण गर्ने	" " "	वडा कार्यालय, विकास साझेदारहरु,	मनसुन पूर्व	५०
७	खानेपानी ओसार्ने, जम्मा गर्ने र वितरण गर्ने साधनहरु मर्मत सम्भार गरी चालु अवस्थामा राख्ने	" " "	वडा कार्यालय, विकास साझेदारहरु,	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
८	आपत्कालीन अवस्थामा प्रयोग गर्न सकिने खानेपानीको श्रोतहरु पहिचान र संरक्षण गर्ने ।	" " "	वडा कार्यालय, युवा क्लव, महिला समूह, विकास साझेदारहरु	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरु	नेतृत्व	सहयोगी निकाय तथा संस्था	समय	अवश्यक वजेट रू हजारमा
९.	स्थानीय स्तरमा रहेका पानीको स्रोत र मुहानहरू संरक्षणका लागि स्थानीय समुदायलाई प्रोत्साहन र परिचालन गर्ने	” ” ”	वडा कार्यालय, युवा क्लव, महिला समूह, विकास साझेदारहरु	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)

१०.९.५ आपतकालीन आश्रय तथा गैरखाद्य सामग्री क्षेत्र

तालिका नम्बर ७८ : आपतकालीन आश्रय तथा गैरखाद्य सामग्री क्षेत्र

क्रसं	निकाय तथा संस्था	नाम	पद	फोन मोबाइल
१	नगर उपप्रमुख	अकली चौधरी	संयोजक	९८४२२४९८६९
२	भौतिक पूर्वाधार विकास तथा योजना शाखा प्रमुख	विरेन्द्र नियोहाड्	सदस्य सचिव	९८५२०३२६०७
३	स्थानीय तहभित्र रहेका सुरक्षा निकायका (नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी) का प्रतिनिधि		सदस्य	९८५२०९९१०७
४	नगर प्रहरी प्रमुख	भीमप्रसाद भट्टराई	सदस्य	९८४२०७३७६७
५	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी नगर प्रतिनिधि	घनेन्द्र न्यौपाने	सदस्य	९८५२०५०३९५
६	महिला तथा बालबालिका शाखा प्रमुख	गुणनिधि दाहाल	सदस्य	९८५२०९६९५५
७	अपाङ्गता सम्बन्धी नगर सञ्जाल प्रतिनिधि	मिना आचार्य	सदस्य	
८	वडा सदस्य महिला १ नना	वविता खापुड	सदस्य	९८०७००९९९२

आपतकालीन आश्रय तथा गैरखाद्य सामग्री विषयगत क्षेत्र

- विपद्को कारण घरमा क्षति पुगी बस्न नसक्ने अवस्थामा रहेका पीडितहरुलाई आपतकालीन आश्रयका लागि अस्थायी संरचना निर्माण गर्ने,
- पीडितहरुलाई त्रिपाल, भाँडावर्तन, लत्ता कपडा जस्ता गैरखाद्य सामग्री वितरण गर्ने,
- सुरक्षित आवास क्षेत्र निर्माण गर्नका लागि आवश्यक पर्ने दक्ष जनशक्ति र आवश्यक सामग्रीहरुको उपलब्ध
- त्रिपाल, किला, कांटी, डोरी, तयारी अवस्थामा राख्ने,
- लत्ताकपडा, ज्याकेट, टर्च, ग्याँस चुलो, भाँडावर्तन, झुल, प्लाष्टिक, कम्बल, ओढने ओछ्याउने खरिद गरी भण्डारण गरी राख्ने

तालिका ७९ : आपतकालीन आश्रय तथा गैरखाद्य सामग्री विषयगत क्षेत्रको पूर्वतयारी योजना

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरु	नेतृत्व	सहयोगी निकाय तथा संस्था	समय	अवश्यक वजेट रू हजारमा
१.	पालिका क्षेत्र भित्र प्रत्येक वडाको जोखिम क्षेत्र नजिक खुल्ला स्थानहरु पहिचान गरी अस्थायी आश्रय स्थलको लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने। जस्तै, चर्पि, ट्युबेल, सेड आदी	आपतकालीन आश्रय तथा गैरखाद्य सामग्री क्षेत्र	विषयगत क्षेत्र प्रमुख, वडा समिति, पूर्वाधार विकास शाखा, विकास साझेदार	मनसुन पूर्व	२०० जोड कोषको रुपमा
२.	यस क्षेत्रमा संलग्न सदस्य संस्थाहरुको विवरण अद्यावधिक गर्ने। सम्भावित सहयोगी निकाय	” ”	वडा समिति, पूर्वाधार विकास शाखा, विकास साझेदार	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहलबाट

	तथा संस्थाहरूको पहिचान गरी आवासको लागि उपलब्ध साधन र स्रोतको सूची तयार गर्ने ।				
३.	आवास तथा गैर खाद्य सामग्रीको आपूर्तिको लागि बजार र बिक्रेताका वैकल्पिक सूची बनाउने, आवश्यकता अनुसार सम्झौता गर्ने ।	” ”	वडा समिति, पूर्वाधार विकास शाखा, विकास साझेदार	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहलबाट
४.	विस्थापित परिवारको लागि अस्थायी आश्रयको लागि कम्तिमा १५०० सेल्टर किट भण्डारण गर्ने र अन्य विकास साझेदार संस्थाहरूलाई पनि भण्डारणको लागि सहजीकरण गर्ने । महिला किशोरी हरूको संख्या पहिचान गरी उनीहरूका निम्ति आवश्यक नुहाउने सुविधा समेत उपलब्ध गराउन टेन्टको व्यवस्था गर्ने ।	” ”	वडा समिति रेडक्रस, गैसस, उवा संघ	मनसुन पूर्व	८,२०५
५.	आवास तथा गैरखाद्य सामग्री भण्डारणको सूची राख्ने पालिका र अन्य सरोकारवालालाई उपलब्ध गराउने ।	” ”	वडा समिति, पूर्वाधार विकास शाखा, विकास साझेदार, रेडक्रस	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहलबाट
६.	अस्थायी आश्रय स्थल बनाउन सुविधायुक्त खुला क्षेत्रको व्यवस्थापन र संरक्षण गर्ने ।	” ”	वडा समिति, पूर्वाधार विकास शाखा, विकास साझेदार,	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहलबाट
७.	अस्थायी आश्रय वा आवास निर्माणको लागि टोली गठन गर्ने र दक्षता अभिवृद्धिका लागि कृत्रिम घटना अभ्यास गर्ने ।	” ”	वडा समिति, पूर्वाधार विकास शाखा, विकास साझेदार,	मनसुन पूर्व	१००
८.	स्वयमसेवकहरूलाई सेल्टर निर्माण सम्बन्धी तालिम उपलब्ध गराउने ।	” ”	विपद व्यवस्थापन समिति, विकास साझेदार	मनसुन पूर्व	५०

१०.९.६ संरक्षण तथा सुरक्षा क्षेत्र

तालिका नम्बर ८० : संरक्षण तथा सुरक्षा क्षेत्र

क्रसं	निकाय तथा संस्था	नाम	पद	फोन मोबाइल
१	सामाजिक विकास समिति संयोजक	रोशनप्रसाद ढकाल	संयोजक	९८५२०५७७९२
२	महिला तथा बालबालिका शाखा प्रमुख	गुणनिधि दाहाल	सदस्य सचिव	९८५२०९६९५५
३	तोकिएको कार्यपालिका महिला सदस्यहरू	आनन्द लिङ्गा	का.पा.स.वडा सदस्य	९८५२०९६९९६
४	स्थानीय प्रहरी प्रमुख/महिला सेल प्रतिनिधि	सरिना दर्नाल	सदस्य	
	महिला सञ्जालको प्रतिनिधि	शुसिला कार्की	सदस्य	९८४२४६९७२४
५	स्वास्थ्य शाखा प्रतिनिधि	अर्जुन भट्टराई	सदस्य	९८४२३९००९०
६	ज्येष्ठ नागरिक संघका प्रतिनिधि	रामकुमार कार्की	सदस्य	९८९९०९४५२७
७	अपाङ्गता भएका समूहहरूको प्रतिनिधि	मिना दाहाल	सदस्य	
८	संरक्षण तथा सुरक्षा क्षेत्रमा कार्यरत गैससका प्रतिनिधि	सन्तोष घिमिरे	सदस्य	९८५२०८७८५९

संरक्षण तथा सुरक्षा विषयगत क्षेत्रको उद्देश्य

- विपद्को समयमा महिला, गर्भवती महिला, सुत्केरीहरूको संरक्षण गर्ने,
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, शिशु, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक र बिमारी अशक्तहरूको संरक्षण गर्ने
- महिला, गर्भवती महिला, सुत्केरीहरू, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, शिशु, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक र बिमारी अशक्तहरूको आवश्यकता बमोजिमका सामग्रीहरू उपलब्ध गराउने,
- विपद्का कारण घरपरिवार तथा परिवारका सदस्य गुमाएका व्यक्ति तथा परिवारका सदस्यहरूलाई मनोसामाजिक परामर्श सेवा प्रदान गर्ने,
- प्रभावित क्षेत्रमा हिंशामुक्त वातावरण सिर्जना गर्ने।

तालिका ८१ : संरक्षण तथा सुरक्षा क्षेत्रको प्रतिकार्यको लागि पूर्वतयारी योजना

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरू	नेतृत्व	सहयोगी निकाय तथा संस्था	समय	अवश्यक वजेट रू हजारमा
१	समन्वय बैठक गरी सदस्यहरूको विवरण अध्यावधिक गर्ने।	संरक्षण तथा सुरक्षा क्षेत्र	वडा समिति, स्थानीय प्रहरी, स्वास्थ्य शाखा,	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
२	मनोसामाजिक विमर्शकर्ताहरूको विवरण अध्यावधिक गर्ने जसमा नाम, ठेगाना, संस्था, पद, मनोसामाजिक विमर्शको क्षेत्र, सम्पर्क नम्बरहरू अध्यावधिक गर्ने।	” ”	वडा समिति, स्थानीय प्रहरी, स्वास्थ्य शाखा,	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
३	१००० परिवारको महिलाको लागि आवश्यक सरसफाइ तथा महिनावारी व्यवस्थापन (MHM kit) र किशोरीहरूको लागि Dignity kit भण्डारण गर्ने गराउने। यस किटमा सेनेटरी प्याड वा सेनेटरी प्याडको लागि ४ मिटर सुतीको नरम कपडा, अन्डरवेयर, तौलिया, टर्च लाईट, लुगा धुने र नुहाउने सावुन, काइयो, नेलकटर, ब्रस, पेष्ट आदि राख्ने।	” ”	वडा समिति, स्थानीय प्रहरी, स्वास्थ्य शाखा, विकास साझेदारहरू	मनसुन पूर्व	५०० जोड कोषको रूपमा
४	महिला र बालबालिका मैत्री र अपाङ्गमैत्री आवासको मापडण्ड तयार गरी आवास तथा गैर खाद्यान्न विषयगत क्षेत्रसँग समन्वय गर्ने। हरेक अस्थायी आवास क्षेत्रहरूमा महिलाहरूको लागि छुट्टै ट्वाइलेट र बाथरुम निर्माणका लागि सामग्री व्यवस्था गर्ने। यदि अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको संख्या यकीन भएमा शौचालय र खानेपानी तथा आवास अपाङ्गतामैत्री निर्माणका लागि सामग्री व्यवस्था गर्ने। महिलाहरूको लागि आवश्यक महिनावारी व्यवस्थापन किट र किशोरीहरूका लागि डिगनीटि	” ”	स्थाविव्यस गैससहरू स्वयमसेविका, सुरक्षा निकाय	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरु	नेतृत्व	सहयोगी निकाय तथा संस्था	समय	अवश्यक वजेट रू हजारमा
	किट अनिवार्य व्यवस्थापन गर्ने सामग्री व्यवस्था गर्ने। हरेक अस्थायी आवास क्षेत्रमा महिलाहरुको सुरक्षाको लागि रेफरल र रिपोर्टिङ्ग संयन्त्र (Referral and Reporting mechanism) सन्चालन कार्यविधि तयार गरी तयारी हालतमा राख्ने।				
५	महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, दिर्घरोगी तथा अन्य संकटासन्न समूहको तथ्याङ्क संकलन र आवश्यकताको पहिचानको लागि आवश्यक फारमहरु तयारी हालतमा राख्ने।	.. ..	वडा समिति, स्थानीय प्रहरी, स्वास्थ्य शाखा, महिला सञ्जाल,	मनसुन पूर्व	२५
६	सरोकारवाला एवं सुरक्षाकर्मीहरुलाई आचार संहिता सहित संरक्षणसम्बन्धी अभिमुखीकरण गर्ने। आपतकालीन अवस्थामा हुनसक्ने लैंगिक हिंसाका बारेमा सचेतना अभियान चलाउने। सुरक्षा निकायसँगको समन्वयमा कुनै घटना घटीहालेको अवस्थामा आवश्यक सहयोगको निमित्त फोन नम्बरहरुको व्यवस्था मिलाउने।	.. ..	वडा समिति, स्वास्थ्य शाखा, विकास साझेदारहरु	मनसुन पूर्व	५०
७	महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र ज्येष्ठ नागरिकको संरक्षणका तरिकाहरु बारे जानकारी पुस्तिका तयार एवम् प्रकाशन गर्ने।	.. ..	वडा समिति, स्वास्थ्य शाखा, विकास साझेदारहरु	मनसुन पूर्व	५०
८	विपद्को समयमा परिचालन हुने विषयक्षेत्रका सदस्यहरुलाई कृत्रिम घटना अभ्यास गर्ने/गराउने।	.. ..	वडा समिति, स्वास्थ्य शाखा, विकास साझेदारहरु	मनसुन पूर्व	५० जोड कोषको रुपमा

१०.९.७ आपतकालीन शिक्षा क्षेत्र

तालिका नम्बर ८२ : आपतकालीन शिक्षा क्षेत्र

क्रसं	निकाय तथा संस्था	नाम	पद	फोन मोबाइल
१	सामाजिक विकास समिति संयोजक	रोशनप्रसाद ढकाल	संयोजक	९८५२०५७७९२
२	पालिका शिक्षा शाखा प्रमुख	तेजबहादुर आचार्य	सदस्य सचिव	९८५२०३३३६९८
३	परीक्षा समिति प्रतिनिधि	ठाकुरप्रसाद सुवेदी	सदस्य	९८४२०६६२७४
४	विद्यालय विपद व्यवस्थापन समिति प्रतिनिधि	मातृकाप्रसाद ढकाल	सदस्य	९८५२०५५०६५
	शिक्षक अभिभावक संघ प्रतिनिधि	कुमारी राई	सदस्य	९८४२०४८०५७
५	तोकिएको विद्यालयको जेण्डर फोकल शिक्षक	कोपिला वस्ती	सदस्य	९८४२०८७८५३
६	तोकिएको सूचना प्रविधि विषय शिक्षक	पुष्कर नेपाल	सदस्य	९८४२३९९६०९

क्रसं	निकाय तथा संस्था	नाम	पद	फोन मोवाइल
७	माध्यमिक विद्यालयको प्रधानाध्यापक प्रतिनिधि	हिक्मत बस्नेत	सदस्य	०२१५७३६६

आपत्कालीन शिक्षा विषयगत क्षेत्रको उद्देश्य

- विपद्का कारण विद्यालय तीन दिन भन्दा बढी बन्द भएमा आपत्कालीन शिक्षाको व्यवस्था गर्ने ।
- प्रकोपले विद्यार्थीको पठनपाठनका शैक्षिक सामग्री हराए वा क्षति पुऱ्याएमा वा क्षति पुऱ्याएमा सोको व्यवस्था गर्ने ।
- विद्यालयको शिक्षण सामग्रीहरू नष्ट भएमा पुनः व्यवस्था गर्ने ।
- वडा अध्यक्षसँग समन्वय गरी कार्यक्रम सन्चालन गर्ने ।

तालिका ८३ : आपत्कालीन शिक्षा क्षेत्रको प्रतिकार्यको लागि पूर्वतयारी योजना

क्र.स.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरू	नेतृत्व	सहयोगी निकाय तथा संस्था	समय	अवश्यक बजेट रू हजारमा
१	शिक्षा क्षेत्रको बैठक गरी शैक्षिक क्षेत्रको विश्लेषण गर्ने आपत्कालीन शैक्षिक कार्यदल गठन गर्ने ।	शिक्षा क्षेत्र	पालिका विद्यालयहरू	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
२	जोखिमपूर्ण क्षेत्रका विद्यालय, मदरसा, बाल विकास केन्द्र तथा विद्यार्थी र शिक्षकको तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषण गर्ने । वडास्तरमा तथ्याङ्कमा निम्न कुराहरू समेट्ने <ul style="list-style-type: none"> • बाल विकास केन्द्र देखि आधारभुत विद्यालय र विद्यार्थी संख्या, • माध्यमिक विद्यालय र विद्यार्थी संख्या, • उच्च मा वि र विद्यार्थी संख्या, • विद्यालयको भवनको अवस्था यसमा कच्ची, पक्की, इटा ढुंगा माटोको के हो खुल्ने गरी, • शौचायय संख्या र खानेपानीको प्रवन्ध र उपलब्धता, • विद्यालयमा बालमैत्री, अपाङ्गतामैत्री, किशोरीमैत्री भए नभएको, • मोवाइल, टिभि र रेडियोको पहुँच नभएका बालबालिकाको संख्या, • विद्यालयमा आउँदाजाँदा बाढी, वन्यजन्तुबाट वा अन्य जोखिमको अवस्था, • विद्यालय भवन आफै ढुवान र कटानको जोखिमको अवस्था • विद्यालय परिसरभित्र अन्य जोखिमको अवस्था । 	शिक्षा क्षेत्र	पालिका विद्यालयहरू	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)

क्र.स.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरु	नेतृत्व	सहयोगी निकाय तथा संस्था	समय	अवश्यक बजेट रू हजारमा
३	प्रभावित विद्यार्थीको लागि आवश्यक पर्ने शैक्षिक सामग्रीको पूर्वतयारी गर्ने ।	शिक्षा क्षेत्र	समितिका सदस्यहरु र विद्यालयहरु	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
४	आपत्कालीन समयमा शिक्षाका विषयमा शिक्षकहरुलाई तालिम दिने, विद्यार्थीहरुको मनोबल बढाउन र नियमित विद्यालय उपस्थितिका निमित्त आवश्यक परामर्श प्रदान गर्न परामर्शकर्ताहरुको पहिचान गर्ने र सूचीकृत गर्ने ।	शिक्षा क्षेत्र	समितिका सदस्यहरु र विद्यालयहरु	मनसुन पूर्व	२५०
५	अस्थायी सिकाई केन्द्र Temporary Learning Centre बनाउन आवश्यक सामग्रीहरुको पूर्वतयारी गर्ने । जस्तै बाढीको हकमा बस्नको लागि म्याट, त्रिपाल, हाइटवोर्ड तथा स्टेसनरीहरु । महामारीको हकमा चकटी, मास्क, हेण्डवास स्टेसन तथा एण्टिसेप्टिक सावुन, हाइटवोर्ड, आवश्यक मात्रामा । जोखिम क्षेत्रमा अवस्थित विद्यालयका विद्यार्थी संख्याको आधारमा १००० विद्यार्थीको लागि ।	शिक्षा क्षेत्र	पालिका विद्यालयहरु, व्यापार संगठन, गैसस	मनसुन पूर्व	२००
६	पूर्वतयारी सम्बन्धमा विद्यालय स्तरीय अभिमुखीकरण कार्यक्रम गरी विद्यालयका विद्यार्थी, शिक्षक, विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई सचेत गराइ तयारी अवस्थामा राख्ने ।	शिक्षा क्षेत्र	रपालिका विद्यालयहरु	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
७	सवै विद्यालयहरुमा कम्तीमा एक सेट प्राथमिक उपचार सामग्री सहित १ जना प्राथमिक उपचार तालिम प्राप्त जनशक्ति तयार गर्ने ।	शिक्षा क्षेत्र	पालिका, विद्यालय, गैसस	मनसुन पूर्व	१७५
८	विद्यालयले प्रत्येक विद्यार्थी र अभिभावकहरुको सम्पर्क विवरण वा फोन नम्बर सहितको सूची तयार र अद्यावधिक गर्ने ।	शिक्षा क्षेत्र	पालिका विद्यालयहरु	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
९	आपत्कालीन प्रतिकार्यका समयमा उपयोग गर्न सक्नेगरी विपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना गर्ने ।	शिक्षा क्षेत्र	पालिका विद्यालयहरु	मनसुन पूर्व	विपद् व्यवस्थापन कोष सँग समन्वय
१०	प्रधानाध्यापक, विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष, विद्यालय विपद् व्यवस्थापन समिति, बृहत् विद्यालय सुरक्षा र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी सम्पर्क शिक्षक, सूचना प्रविधि शिक्षकको सम्पर्क नम्बर सहितको सूची अद्यावधिक गरी राख्ने ।	शिक्षा क्षेत्र	पालिका विद्यालयहरु	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
११	विद्यालयमा विद्यालय सुधार योजनाले निर्दिष्ट गरेका विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन र सुरक्षित विद्यालयका क्रियाकलाप सञ्चालन तथा योजनालाई अद्यावधिक गरी राख्ने ।	सम्बन्धित विद्यालय	शिक्षा क्षेत्र तथा कार्यरत संघसंस्था	नियमित	५००

क्र.स.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरु	नेतृत्व	सहयोगी निकाय तथा संस्था	समय	अवश्यक वजेट रू हजारमा
१२	शिक्षा क्षेत्रको बैठक गरी शैक्षिक क्षेत्रको विश्लेषण गर्ने। आपत्कालीन शैक्षिक कार्यदल गठन गर्ने।	शिक्षा क्षेत्र	पालिका विद्यालयहरु	मनसुन पूर्व	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)

१०.९.८ शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्र

तालिका नम्बर ८४ : शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्र

क्रसं	निकाय तथा संस्था	नाम	पद	फोन मोबाइल
१	पूर्वाधार विकास समिति संयोजक	विदुरप्रसाद ढुङ्गाना	संयोजक	९८५२०१६९०३
२	पूर्वाधार विकास तथा योजना शाखा प्रमुख	विरेन्द्र नेयोहाड	सदस्य सचिव	९८५२०३२६०७
३	कृषि तथा पशु विकास शाखा प्रमुख	फरिन्द्र भट्टराई	सदस्य	९८४२४८९९७०
४	बाणिज्य तथा व्यापार संघका प्रतिनिधि	नारायण कार्की	सदस्य	९८५२०२७८२९
५	गैसस प्रतिनिधि	सन्तोष घिमिरे	सदस्य	९८५२०८७८५९
६	विकास साझेदार प्रतिनिधि	लुमन्ति आवासको लागि सहयोग समूह	सदस्य	९८५२०५६९६३
७	सुरक्षा निकायका प्रतिनिधि	कमल अधिकारी	सदस्य	९८५१००१३८८
८	नेपाल टेलिकम		सदस्य	०२९५४५९९९
१०	नेपाली कांग्रेस पार्टी प्रतिनिधि	भक्ति सिटौला	सदस्य	९८४२०२०५९२
११	ने. क. पा. एमाले पार्टी प्रतिनिधि	डिल्लीप्रसाद ढकाल	सदस्य	९८४२९९५३७९
१२	ने. क. पा. माओवादी पार्टी प्रतिनिधि	कुमार मिजार	सदस्य	९८४२०५९९०२
१३	रा.स्व.पा. पार्टी प्रतिनिधि	विवेक न्यौपाने	सदस्य	९८५२०४९९५५
१४	रा.प्र.पा. पार्टी प्रतिनिधि	मानबहादुर श्रेष्ठ	सदस्य	९८९६३९६५७४

शीघ्र पुनर्लाभ विषयगत क्षेत्रको उद्देश्य

- विपद्को कारण अवरुद्ध हुन पुगेका अत्यावश्यक सेवाहरु तत्काल सुचारु गर्ने
- त्यस्ता सेवाप्रदायक निकायका कार्यालयहरुमा क्षति पुगेमा बैकल्पिक व्यवस्था गर्ने,
- सामाजिक, आर्थिक पूर्वाधार र अवस्थालाई चलायमान बनाई जनजीवनलाई सामान्य बनाउने ।
- विपदमा परी नष्ट भएका जीविकोपार्जनका श्रोतहरुको पुनर्स्थापनाका कार्यलाई निरन्तरता दिने

तालिका ८५ : आपत्कालीन शिक्षा क्षेत्रको प्रतिकार्यको लागि पूर्वतयारी योजना

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरु	नेतृत्व	सहयोगी निकाय तथा संस्था	समय	अवश्यक वजेट रू हजारमा
१	शीघ्र पुनर्लाभ विषय क्षेत्रको समन्वय बैठक बस्ने। सम्भावित विपद्को पूर्वानुमानको तथ्याङ्क समग्र व्यवस्थापन तथा खोज उद्धार विषयगत	शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्र	बडा कार्यालय, राजनैतिक दल, कृषि विकास शाखा, उद्योग बाणिज्य संघ	मनसुन पूर्व वर्षमा २ पटक	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरू	नेतृत्व	सहयोगी निकाय तथा संस्था	समय	अवश्यक बजेट रू हजारमा
	क्षेत्रबाट लिने र सम्भावित विपदको पुनर्लाभको बारेमा छलफल गर्ने।				
२	सम्भावित क्षतिको अनुमान गरिएको स्थानहरूमा भ्रमण गर्ने र यसको क्षति न्यूनीकरणको लागि आवश्यक योजनाहरू निर्माण गर्ने।	शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्र	वडा कार्यालय, कृषि विकास शाखा, उद्योग वाणिज्य संघ	मनसुन पूर्व वर्षमा २ पटक	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
३	सर्वेक्षण टोली निर्माण गर्ने र सर्वेक्षण टोलीमा समावेश हुने व्यक्तिलाई तयारी अवस्थामा रहन अनुरोध गर्ने।	शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्र	वडा कार्यालय, कृषि विकास शाखा,	मनसुन पूर्व वर्षमा २ पटक	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
४	पालिका र यस क्षेत्रमा रहेका अन्य निकाय तथा नीजि क्षेत्रसँग रहेका हेभी इक्विपमेण्ट तथा अन्य पूर्वाधार निर्माण र व्यवस्थापन सम्बन्धी साधनहरूलाई व्यवस्थित गरी राख्ने। जस्तै: डोजर, एक्साभेटर, टिपर, बाटामा ढलेका रूख काट्ने र पन्छाउने यन्त्र तथा उपकरण, विद्युत तथा सञ्चार क्षेत्रमा कार्यरत मानव संसाधन एवं उपकरण आदि।	शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्र	समितिका सदस्यहरू र सम्बन्धित निकायहरू	मनसुन पूर्व वर्षमा २ पटक	संस्थागत पहल (खर्च नलाग्ने)
५	पालिका क्षेत्रको पूर्वाधार विकासमा विपद प्रभाव विश्लेषण नीति निर्माण र कार्यान्वयनको लागि नेतृत्व लिने।	शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्र	वडा कार्यालय, कृषि विकास शाखा, उद्योग वाणिज्य,	मनसुन पूर्व	१०० जोड कोषको रूपमा साझेदारसँग समन्वय गर्ने

१०.१० बाढी, आगलागी तथा भूकम्पीय विपद्को लागि प्रतिकार्य योजना

यो नगरपालिका भौगोलिक बनावट र प्राकृतिक संवेदनशीलताका कारण बाढी, आगलागी र भूकम्प जस्ता विपद्का उच्च जोखिममा रहेको छ। विगत ३० वर्षको विश्लेषण गर्दा बाढीबाट मात्रै ४०० घर पूर्णरूपमा क्षति भएको र १३ जनाको ज्यान गएको तथ्याङ्कले यहाँको जोखिमको गम्भीरता स्पष्ट पार्छ। वडास्तरीय छलफलहरूबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार विशेषगरी वडा नं. २, ३, ४, ६ र ७ का बस्तीहरू उच्च जोखिममा रहेका छन् भने अन्य वडाका समेत बासिन्दा प्रत्यक्ष रूपमा प्रभावित हुने सम्भावना रहेको छ। पछिल्लो विश्लेषण अनुसार यस वर्षको मनसुन अवधिमा करिब ९८० घरधुरीका ४६३० व्यक्ति बाढी, आगलागी तथा भूकम्पको प्रत्यक्ष प्रभावमा पर्ने अनुमान गरिएको छ।

यस्ता विपदले मानव जीवन र सम्पत्तिमा क्षति पुऱ्याउनुका साथै जनस्वास्थ्य, खाद्य सुरक्षामा समेत गम्भीर असर गर्ने भएकाले पालिकाले व्यवस्थित प्रतिकार्य योजना निर्माण गरेको छ। यस योजनाले विशेष गरी बाढी, आगलागी र भूकम्प जस्ता बहुप्रकोपीय घटनामा समुदायको सुरक्षालाई सुनिश्चित गर्दै उद्धार, राहत, स्वास्थ्य सेवा, सुरक्षित आश्रय व्यवस्थापन, सूचना प्रवाह, र पुनर्स्थापनाका कार्यहरू चरणबद्ध रूपमा सञ्चालन गर्ने प्रबन्ध मिलाईएको छ। विपद् पूर्वतयारीदेखि पुनर्निर्माणसम्मको प्रक्रिया बहुपक्षीय समन्वय र सहभागितामार्फत कार्यान्वयन गरिनेछ। योजना कार्यान्वयनमा स्थानीय तह, सम्बन्धित सरोकारवाला, सुरक्षाकर्मी, स्वास्थ्यकर्मी, स्वयमसेवक र समुदायको सक्रिय भूमिका रहनेछ।

यो प्रतिकार्य योजना विपद्का बेला तत्काल प्रभावकारी उद्धार तथा राहत सेवा सुनिश्चित गर्न, विशेष गरी महिलाहरू, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, जेष्ठ नागरिक र गर्भवती तथा सुत्केरी महिलाहरूलाई प्राथमिकतामा राख्दै, मानव अधिकार र मानवता आधारित दृष्टिकोणमा तयार गरिएको हो।

तालिका ८६ : विपद् प्रतिकार्य योजना

समयावधि	सञ्चालन गर्ने क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी
० देखि २४ घण्टा भित्र	बाढीको विपद्को घटनाबारे अग्रिम जानकारी लिने र जानकारी पाउने वित्तिकै तल्लो तटीय क्षेत्रका वस्तीहरूमा सतर्क रहन र वस्तीबाट सुरक्षित स्थानतिर जानको लागि सूचना दिने। वस्तीमा भागदौड हुँदा पर्नसक्ने सुरक्षा समस्या प्राथमिकताका साथ सम्बोधन गर्न सुरक्षा संयन्त्र प्रभावित क्षेत्रमा खटाउने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र
	बाढीजन्य विपद् पछि तत्काल उक्त स्थानमा खोज तथा उद्धार टोली, प्राथमिक उपचार टोली र तथ्याङ्क संकलनका लागि द्रुत सर्वेक्षण टोली खटाउने। विस्थापितहरूको यथार्थ अवस्था विश्लेषणका लागि आवश्यकता अनुसार प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा सुरुवात गर्ने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र
	विपद् पश्चात प्राथमिक उपचार, खोज उद्धार तथा सूचना व्यवस्थापन विषयगत क्षेत्रले घटनास्थलमा नै संयुक्त क्याम्प निर्माण गरी खोज उद्धार, प्राथमिक उपचार तथा प्रभावितहरूको तथ्याङ्क संकलनको काम गर्ने। उद्धार गरिएकाहरूलाई प्राथमिक उपचार गरी घाइतेको अवस्था हेरी आवश्यकता अनुसार अस्पताल लैजाने र उपचारका लागि अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रसँग समन्वय गर्ने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र
	बाढी, आगलागी, भूकम्प तथा महामारीको विपद्को घटना लगत्तै नगरपालिका क्षेत्रमा भएको अस्पतालहरूमा आपतकालीन सेवा सञ्चालनको व्यवस्था मिलाउने। इमरजेन्सी सेवा र वेड तथा बर्नवेड व्यवस्थापनको सुनिश्चित गर्ने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र र स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र
	स्वयमसेवकहरू परिचालन गरी विपद्ग्रस्त क्षेत्रबाट प्रभावितहरूलाई तोकिएको सुरक्षित स्थानतिर जानको लागि माइकिड गर्न लगाउने। महिला बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई सुरक्षित स्थानसम्म लैजानको लागि सहयोग गर्ने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र र संरक्षण तथा सुरक्षा क्षेत्र
	विस्थापितहरूलाई अस्थायी वासस्थानको लागि तोकिएको स्थानमा सूचना डेक्स स्थापना गर्ने र तथ्याङ्क लिने। सोही अनुसार तत्कालीन आवासको व्यवस्थापनको लागि आवास तथा गैर खाद्य क्षेत्रलाई जिम्मा लगाउने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र र आपतकालीन आश्रय तथा गैरखाद्य सामग्री क्षेत्र

समयावधि	सञ्चालन गर्ने क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी
	सूचना डेक्समा सूचीकृत विस्थापीतहरूको लागि अस्थायी आवास व्यवस्थापन गर्ने ।	आश्रय तथा गैरखाद्य सामग्री क्षेत्र
	पहिलो दिनको सूचनालाई उपयुक्त माध्यमबाट सबै सरोकारवालाहरूलाई सम्प्रेषण गर्ने ।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र
	सूचना व्यवस्थापन, खोज तथा उद्धार, आवास तथा राहत, स्वास्थ्य तथा पोषण विषयगत क्षेत्र, स्वयम सेवक र अन्य विकास साझेदारहरू बीच पहिलो दिनको वेलुकी ४ वजे वा निश्चित समय तोकेर समीक्षा बैठक बस्ने र निम्न विषयमा सूचना संकलन गर्ने र प्रतिवेदन तयार गरी सम्प्रेषण गर्ने: मानवीय मृत्यु, घाइते, हराएको संख्या, चौपयाको क्षति, धनसम्पतीको क्षति, घरको क्षति, पूर्ण क्षति, आंशिक क्षति, विस्थापित संख्या जसमा महिला, सुत्केरी, गर्भवती, अपाङ्ग, एकल महिला र बालबालिकाको संख्या समेत खुलाएर अस्थायी आवासको व्यवस्थापन गरिएको स्थानमा रहेका परिवारको संख्या	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार, स्वास्थ्य तथा पोषण संरक्षण तथा सुरक्षा क्षेत्र आपतकालीन आश्रय तथा गैरखाद्य सामग्री स्वयमसेवकहरू
	पशु चौपायाहरूलाई तोकिएको सुरक्षित स्थानमा लैजानको लागि विस्थापित समुदायलाई सूचित गर्दै स्वयम सेवकहरू परिचालन गर्ने	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार र खाद्य तथा कृषि क्षेत्र
	सूचना टोलीको रेकर्ड अनुसार हरेक क्याम्पमा खानाको व्यवस्थापन गर्ने, प्रभावितहरूको लागि खानाको प्रवन्ध गरिएको कुरा सबैले बुझ्ने गरी माइकिङ गर्ने । यो निरन्तर ३ दिनसम्म सञ्चालन गर्ने ।	आपतकालीन आश्रय तथा गैरखाद्य सामग्री क्षेत्र ।
२४ देखि ७२ घण्टा भित्र	खोज उद्धार, प्राथमिक उपचारको काम निरन्तर गर्ने ।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार, प्राथमिक उपचार क्षेत्र र स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र
	अस्थायी शिविर निर्माण संगै प्रभावित समुदायको सहभागितामा रिफरल र रिपोर्टिङ संयन्त्र (Referral and reporting mechanism) गठन गर्ने । र यहि संयन्त्र मार्फत प्रभावितहरूको पहिचान गर्ने, क्याम्पमा हिंसा दुव्यवहार, चोरी, डकैती आदि हुन नदिनको लागि स्थानीय व्यवस्थापनमा स्वयमसेवक परिचालन गर्ने । यो संयन्त्रमा विज्ञता भएका महिला र पुरुषको सहभागिता हुने गरी गठन गर्ने ।	संरक्षण तथा सुरक्षा क्षेत्र, समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र र स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र
	समितिको अगुवाई र सम्बन्धित वडा प्रतिनिधिहरूको उपस्थितिमा त्रिपद्वस्त क्षेत्रमा भएको मानवीय क्षति, आर्थिक नोक्सानी तथा विस्थापितहरूको यथार्थ अवस्था विश्लेषणका	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र, स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र, संरक्षण तथा सुरक्षा क्षेत्र र शिघ्र पुनर्लाभ क्षेत्र

समयावधि	सञ्चालन गर्ने क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी
	लागि आवश्यकता अनुसार प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा सुरुवात गर्ने।	
	सूचना टोलीको अभिलेखको आधारमा तत्काल गैरखाद्य सामग्री वितरण गर्नको लागि अनुरोध गर्ने।	खाद्य तथा कृषि क्षेत्र
	पालिकाले सूचना तथा सर्वेक्षण टोलीको अभिलेख र प्रतिवेदनका आधारमा एकीन गरेको सूची अनुसार आवास व्यवस्थापनमा महिलामैत्री, अपाङ्गतामैत्री निर्माणमा ध्यान दिने र सुत्केरी, गर्भवती, विरामीहरुको लागि पोषिलो खानेकुरा वितरण गर्ने।	स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र, संरक्षण तथा सुरक्षा क्षेत्र, खानेपानी तथा वातावरण स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्र
	वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति र स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको आपत्कालिन बैठक बस्ने र विस्तृत विवरण लिने र सोहि अनुसारको राहत वितरणको प्रकृया अगाडी वढाउन निर्णय गर्ने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र
	क्षति तथा नोक्सानी भएका भौतिक संरचना तथा पुर्वाधारहरुको निरन्तरताका लागि अवरोध हटाउने र मर्मतसम्भार गर्ने।	शिघ्र पुनर्लाभ क्षेत्र
	अस्थायी आवास क्षेत्रमा अस्थायी पिउने पानी, महिलामैत्री, अपाङ्गतामैत्री शौचालय र स्नान घरहरु निर्माण गर्ने।	खानेपानी तथा वातावरण स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्र र संरक्षण तथा सुरक्षा क्षेत्र
	क्षति तथा नोक्सानीको प्रारम्भिक विवरण तयार गरी पालिका, सुरक्षा निकाय, जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति आदिमा प्रतिवेदन पठाउने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र
	शव व्यवस्थापन कार्यविधि अनुसारका प्रकृया पुरा गरी मृतकका शवको अन्त्येष्टीको लागि आवश्यक कार्य आरम्भ गर्ने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र
	आवश्यकता अनुसार मनोसामाजिक परामर्श सेवा उपलब्ध गराउने।	सुरक्षा तथा संरक्षण क्षेत्र
	चौपयाहरुका लागि पराल र पानीको जोहो गरिदिने।	खाद्य तथा कृषि क्षेत्र
	क्लष्टरहरु बीचमा नियमित बैठक दैनिक रुपमा आयोजना गर्ने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र
७२ घण्टा देखि १ हप्ता सम्म	खोज तथा उद्धार कार्यलाई निरन्तरता दिने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र र स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र
	सनाखत भएका शवहरुलाई आवश्यकता अनुसार र नियमानुसार व्यवस्थापन गर्ने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र
	७ दिनका लागि थप खाद्यान्न तथा राहतको लागि जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, रेडक्रस, प्रदेश सरकार तथा अन्य गैरसरकारी सामाजिक संस्थाहरूसँग समन्वय गरी वितरण गर्ने।	सबै विषयगत क्षेत्र

समयावधि	सञ्चालन गर्ने क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी
	विस्तृत अध्ययनको आधारमा विस्थापितहरूलाई आवश्यकता अनुसार न्यूनतम लत्ताकपडा तथा एक हप्ताको लागि आधारभुत राहत सामग्री वितरण गर्ने। महिला, सुत्केरी, गर्भवतीहरूलाई डिग्नीटी किट र पोषण किट वितरण गर्ने।	आपतकालीन आश्रय तथा गैरखाद्य सामग्री क्षेत्र, स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र र संरक्षण तथा सुरक्षा क्षेत्र
	विपदग्रस्त क्षेत्रमा आपराधिक गतिविधि नियन्त्रण गर्न आवश्यक सुरक्षा व्यवस्थालाई निरन्तरता दिने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र र संरक्षण तथा सुरक्षा क्षेत्र
	थप सहयोगका लागि प्रदेश सरकार र संघीय सरकारमा अनुरोध गरी व्यवस्था गर्ने। सूचना तथा लेखाजोखा क्षेत्रले विस्थापितहरूको आधिकारीक सूचना तयार र वितरणको जिम्मेवारी लिने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र
	एकीन गरिएको सूचना तथा तथ्याङ्कका आधारमा विस्थापितहरूको लागि पुनर्लाभको योजना निर्माणको थालनी गर्ने। पुनर्लाभका लागि सबै विषयगत क्षेत्र र सरोकारवालाहरूसँग समन्वय गरी अल्पकालिन, मध्यमकालिन र दीर्घकालिन योजनाहरू निर्माण गर्ने।	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको नेतृत्वमा सम्पूर्ण विषयगत क्षेत्र
	पालिकामा तोकिएको शाखाबाट क्षति तथा नोक्सानीको विवरण दैनिक रूपमा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, प्रदेश तथा संघमा दैनिक रूपमा पठाउने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र
	आवश्यकतानुसार शिघ्रातिशिघ्र सञ्चार माध्यम र जिल्ला आपतकालीन कार्यसंचालन केन्द्र (DEOC), प्रदेश आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्र (PEOC) र राष्ट्रिय आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्र (NEOC) मा प्रत्येक दिन सूचना तथा समाचार उपलब्ध गराउने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र
१ हप्ता देखि १५ दिन भित्र	विभिन्न निकाय, संघसंस्थाहरूबाट आएका राहत सामग्री र सहयोग संकलन गरी क्षतिको विवरण अनुसार आवश्यकताको आधारमा, आवश्यक स्थानमा वितरण गर्ने। यसको लागि एकद्वार प्रणाली (One Door System) अवलम्बन गर्ने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र
	अल्पकालिन आवासको व्यवस्था गरी पुनर्स्थापन गर्ने।	आपतकालीन आश्रयस्थल तथा गैर खाद्य सामग्री क्षेत्र
	आपराधिक गतिविधि नियन्त्रण गर्न आवश्यक सुरक्षा व्यवस्था गर्ने।	संरक्षण तथा सुरक्षा
	खोज, उद्धार, राहत, उपचार, सरसफाई, संरक्षणका कार्यहरूलाई निरन्तरता दिने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र तथा खानेपानी तथा वातावरण स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्र
१५ दिन देखि १ महिना भित्र	विस्थापितहरूको पुनर्स्थापनको लागि आपतकालीन आश्रय तथा गैर खाद्य क्षेत्रको योजना अनुसार नीतिगत निर्णय गर्ने र कार्यन्वयन गर्ने।	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति

समयावधि	सञ्चालन गर्ने क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी
	अस्थायी आवास क्षेत्र रहेको क्याम्पमा महिला तथा किशोरी सुरक्षा क्षेत्र (Women and girl's safe space) कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।	संरक्षण तथा सुरक्षा क्षेत्र तथा स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र
	क्षति तथा नोक्सानी भएका भौतिक संरचना तथा पूर्वाधारहरूको पुनर्निर्माणका लागि आवश्यक दीर्घकालिन योजना बनाउने।	शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्र
	प्रदेश सरकार तथा संघीय सरकारबाट प्राप्त आर्थिक तथा भौतिक सहयोग मानवीय सिद्धान्त अनुसार आवश्यकताका आधारमा विपद् प्रभावितहरूलाई उपलब्ध गराउने।	आपतकालीन आश्रय तथा गैरखाद्य सामग्री क्षेत्र
	खोज, उद्धार, राहत, उपचार, सरसफाई तथा संरक्षणका कार्यहरूलाई निरन्तरता दिने।	आपतकालीन आश्रय तथा गैरखाद्य सामग्री क्षेत्र र संरक्षण तथा सुरक्षा क्षेत्र
	विपद्बाट भएको क्षतिको क्षतिपूर्तिका लागि सम्बन्धित निकायमा पहल गर्ने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र
	कुनै कारणबस खोला थुनिएको रहेछ भने सो हटाउने र पानीको बहावलाई सहजता प्रदान गर्ने।	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र तथा शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्र
	आपराधिक गतिविधि नियन्त्रण गर्न आवश्यक सुरक्षा व्यवस्था गर्ने।	संरक्षण तथा सुरक्षा

१०.११ थप स्रोत साधनको आवश्यकता र अनुमानित लागत

माथि उल्लिखित विद्यमान स्रोत साधनका अतिरिक्त विपद् प्रतिकार्यका लागि विषयक्षेत्रहरूलाई आवश्यक पर्ने थप स्रोत, साधन र उपकरणको विवरण तथा सोको अनुमानित लागत देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका ८७ : अनुमानित लागत

सिन	विषयगत क्षेत्र	आवश्यक बजेट हजारमा	चालु आ. व . विनियोजित बजेट	व्यवस्थापन गर्नुपर्ने स्रोत (आवश्यक बजेट)
१	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र	११६०		
२	खाद्य तथा कृषि क्षेत्र	५२१५		
३	स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र	२१५९		
४	खानेपानी तथा वातावरण स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्र	१२५०		
५	आपतकालीन आश्रय तथा गैरखाद्य सामग्री क्षेत्र	८५५५		
६	संरक्षण तथा सुरक्षा क्षेत्र	६७५		
७	आपतकालीन शिक्षा क्षेत्र	११२५		
८	शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्र	१००		
जम्मा		२०२३९		

परिच्छेद एघार : विविध

११.१. स्रोत साधनको व्यवस्थापन

सुन्दरहरैचा नगरपालिकाको विकासलाई उत्थानशील बनाउन र विपद् व्यवस्थापनका लागि नगरपालिकामा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोष स्थापना गरिएको छ। यस कोषमा रचनात्मक रूपमा स्रोत संकलन गरी विपद् पूर्वतयारी र प्रतिकार्यका लागि आवश्यक बजेट सुनिश्चित गरिनेछ। विपद् व्यवस्थापन योजनामा उल्लेखित क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्न उपलब्ध बजेट पर्याप्त भएमा सम्बन्धित विषयगत क्षेत्र वा वडा कार्यालयलाई आवश्यक रकम विनियोजन गरिनेछ। बजेट अपुग भएमा पालिकाको वार्षिक बजेटबाट समेत उक्त क्रियाकलापका लागि आवश्यक रकम विनियोजन गरिनेछ।

पालिका स्तरबाट सम्भव नभएका क्रियाकलापहरूका लागि प्रदेश सरकार, संघीय सरकार र सहयोगी संस्थाहरूसँगको समन्वयमा व्यवस्थापन गरिनेछ। यस्तै, मानवीय सहायता र विकास साझेदारहरू, स्थानीय संघसंस्था तथा निजी क्षेत्रसँग आवश्यक समन्वय र सहकार्य गर्दै अतिरिक्त स्रोत परिचालन गरिनेछ।

११.२. अन्य निकायसँगको समन्वय र सहकार्य

विपद् व्यवस्थापनका लागि सुन्दरहरैचा नगरपालिकाले छिमेकी पालिका, जिल्ला र प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समितिहरूसँग निरन्तर समन्वय र सहयोग गर्नेछ। विशेष गरी बाढी, भूकम्प, महामारी र आगलागी जस्ता विपद् प्रतिकार्यका लागि दमकल, एम्बुलेन्स र अन्य मानवीय सहायता सामग्रीको प्रयोगमा एकआपसमा सहयोग आदानप्रदान गरिनेछ। आवश्यकताअनुसार कार्यपालिकाले अन्य स्थानीय तहहरूसँग औपचारिक सम्झौता गर्न सक्नेछ।

नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र जिल्ला स्थित सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूसँग समन्वय गरी थप स्रोत तथा साधन परिचालन गरिनेछ। साथै, विपद् सम्बन्धी सूचना आदानप्रदानका लागि जिल्ला आपतकालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र (DEOC) सँग नियमित समन्वय गरिनेछ।

११.३. अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सिकाइ योजना

११.३.१. लक्ष र सूचकहरू

यस योजनामा विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य कार्यान्वयनको अनुगमन र मूल्याङ्कनका लागि स्पष्ट लक्ष्य र सूचकहरू निर्धारण गरिएको छ। विपद् आउनु पूर्व तथा पश्चात् गोष्ठी र समिक्षा बैठकहरू सञ्चालन गरी कार्यान्वयन अवस्थाको प्रभावकारिता मूल्याङ्कन गरिनेछ। प्रत्येक विषयगत क्षेत्रले आफ्ना योजना अनुसार अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नेछ।

साझा मूल्याङ्कनका लागि प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (IRA), बहुविषयगत प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (MIRA) र क्षति तथा आवश्यकता विश्लेषण (DNA) जस्ता विधिहरू अपनाइनेछ। उपलब्ध तथ्याङ्क तथा विषयगत विशेषज्ञताका आधारमा लक्ष्य र सूचक अद्यावधिक गरिनेछ।

तालिका ८८ : लक्ष तथा सूचक

सि नं	सूचक	आधाररेखा	लक्ष्य
१.	नगरपालिका स्तरमा विपदबाट हुने मृत्यु दर उल्लेख्य मात्रामा कम गर्ने		
१.१	विपदबाट मृत्यु हुनेको वार्षिक औसत संख्या (सडक दुर्घटना बाहेक)		
१.२	सडक दुर्घटनाबाट मृत्यु हुनेको वार्षिक औसत संख्या		
२	विपदबाट प्रभावित व्यक्तिहरूको संख्या उल्लेख्य मात्रामा कम गर्ने		
२.१	विपदबाट प्रत्यक्ष प्रभावित हुने परिवारहरूको वार्षिक औसत संख्या		
२.२	विपदबाट घाइते हुने व्यक्तिहरूको वार्षिक औसत संख्या		

सि नं	सूचक	आधाररेखा	लक्ष्य
२.३	सडक दुर्घटनाबाट घाइते हुने व्यक्तिहरूको वार्षिक औसत संख्या	प्राप्त नभएको	उल्लेख्य मात्रामा घटाउने
२.४	विपदबाट क्षति हुने घरहरूको वार्षिक औसत संख्या		
३	पालिका स्तरमा कूल गार्हस्थ उत्पादनमा विपद्को कारण हुने वार्षिक औसत प्रत्यक्ष आर्थिक क्षति	प्राप्त नभएको	उल्लेख्य मात्रामा घटाउने
४	स्थानीय तहहरू र सरोकारवालाहरू बीच अन्तर तथा परस्पर समन्वय र साझेदारी अभिवृद्धि गर्न संयन्त्र विकास गर्ने (प्रतिशत)		
५	बहुप्रकोप पूर्वसूचना प्रणाली र विपद् जोखिम सूचना तथा आंकलनको उपलब्धता र पहुँचमा उल्लेख्य बृद्धि गर्ने		
५.१	कूल क्षेत्रफलको अनुपातमा बहुप्रकोप अनुगमन तथा पूर्वसूचना प्रणाली स्थापना र संचालन भएको क्षेत्रफलको प्रतिशत	०	५०
५.२	विपद् प्रभावित क्षेत्रको जनसंख्याको अनुपातमा स्थानीय वा राष्ट्रिय सूचना प्रणाली मार्फत पूर्वसूचना प्राप्त गर्ने जनसंख्याको प्रतिशत	०	७५
५.३	विपद् जोखिमयुक्त क्षेत्रहरूमा पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी कार्यविधि लागु भएका वडाहरूको संख्या	०	७
५.४	स्थानीय स्तरमा उपयोगी विपद् जोखिमसम्बन्धी सूचना तथा जानकारी एवं आंकलन जनसमुदायलाई उपलब्ध गराउन सक्ने वडाहरूको संख्या	०	७
५.५	पूर्वसूचना प्राप्त भएपछि विपद् प्रभावित क्षेत्रबाट सुरक्षित स्थानमा सारिएका जनसङ्ख्याको प्रतिशत	०	२५

११.३.२. अनुगमन, मूल्याङ्कन र योजनाको परिमार्जन

यस योजना कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने कार्य अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिले गर्नेछ। उक्त समितिले माथि उल्लिखित सूचकहरूको आधारमा नियमित रूपमा योजना कार्यान्वयनको अवस्थाको अनुगमन गरी स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्नेछ। यस्तो प्रतिवेदनमा औँल्याईएका सुधार गर्नुपर्ने विषयलाई सम्बन्धित विषयक्षेत्रले सुधार गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ र योजनामा नै सुधार गर्नुपर्ने अवस्थामा यस योजनाको परिमार्जन गर्दा समावेश गरिनेछ। योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था, प्रभावकारिता र सिकाई संश्लेषण माथि उल्लेख गरिएको आधार रेखा र लक्ष्यमा भएको प्रगति अनुसार गरिने छ। यस योजनाको पूनरावलोकन तथा पृष्ठपोषण सङ्कलन तलको तालिका बमोजिम हुनेछ:

तालिका ८९ : अनुगमन, मूल्याङ्कन र योजनाको परिमार्जन तालिका

विवरण	जिम्मेवार निकाय	गर्नुपर्ने मुख्य कार्य	समय
योजना कार्यान्वयनको समिक्षा	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	आवधिक रूपमा समिक्षा बैठक गर्ने	यस आ.व. को कार्तिक, माघ, बैशाख र श्रावण महिना (आगामी आ.व. को)
योजनाको पुनरावलोकन	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	विषयक्षेत्र अनुसारका क्रियाकलापहरूको पुनरावलोकन गरी योजना अद्यावधिक गर्ने	प्रत्येक वर्ष कार्तिक मसान्त

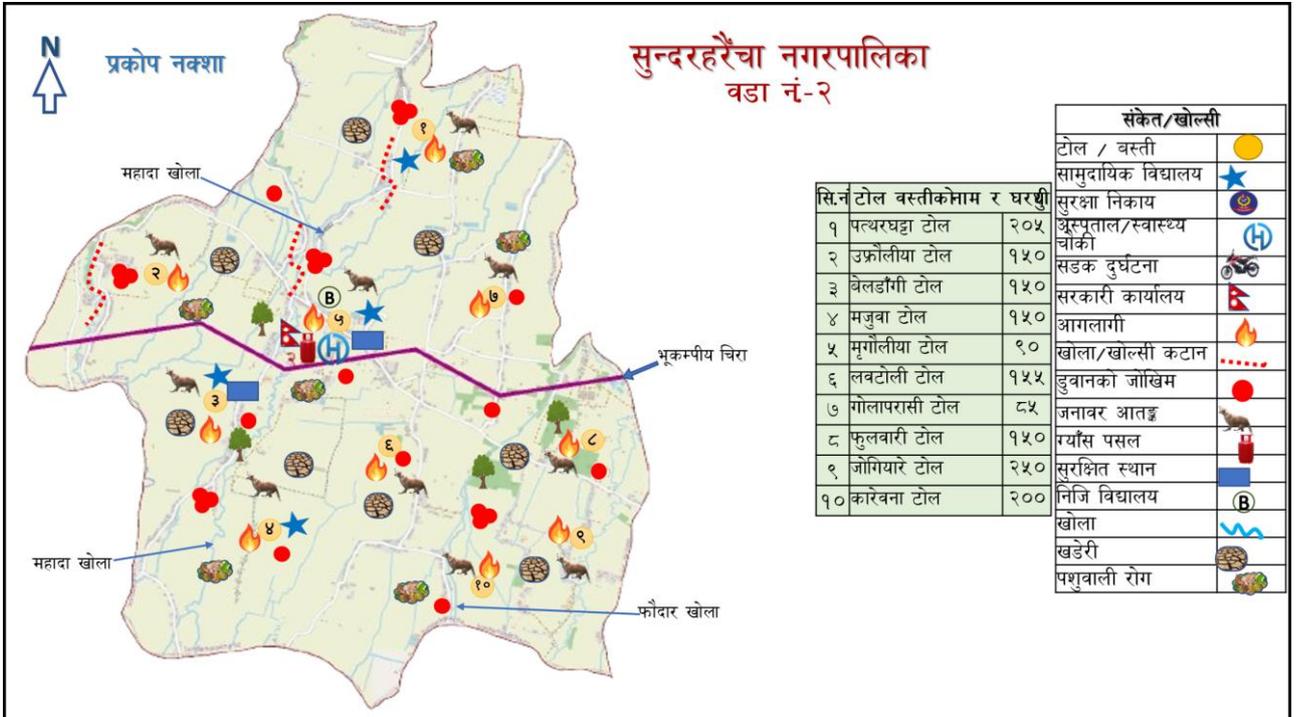
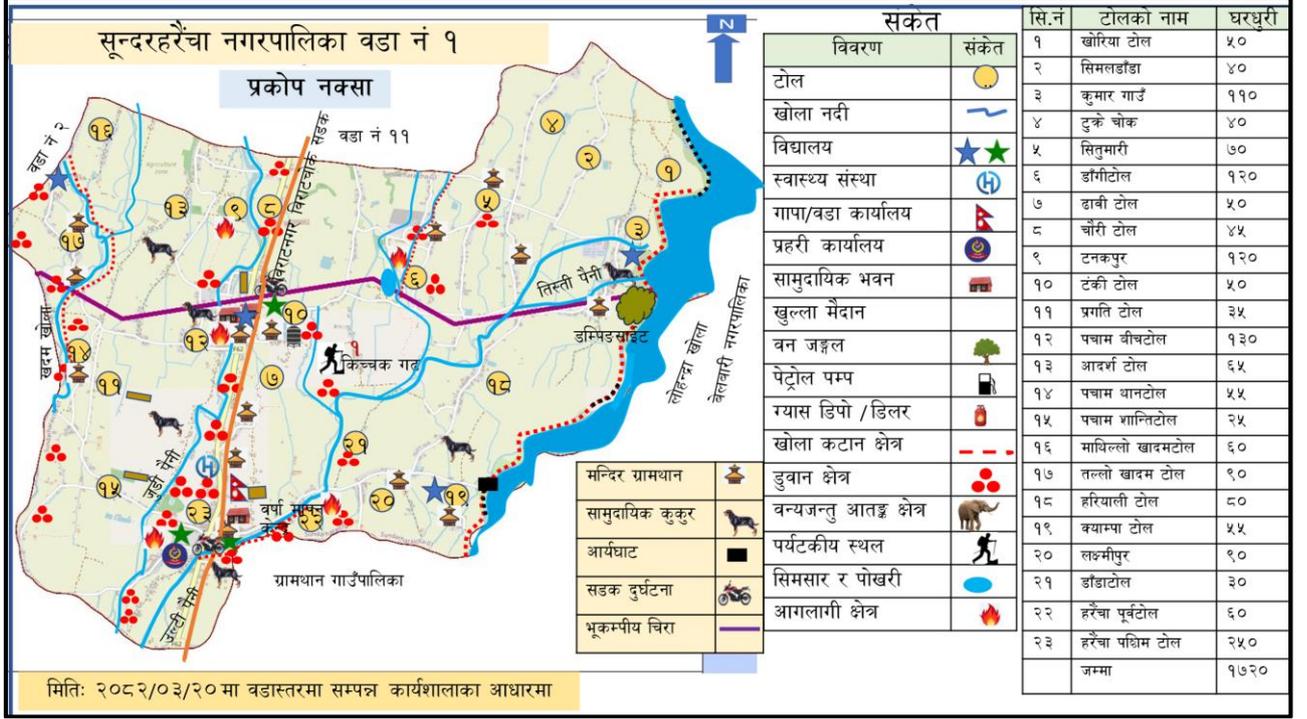
११.३.३. क्षमता विकास रणनीति र योजना

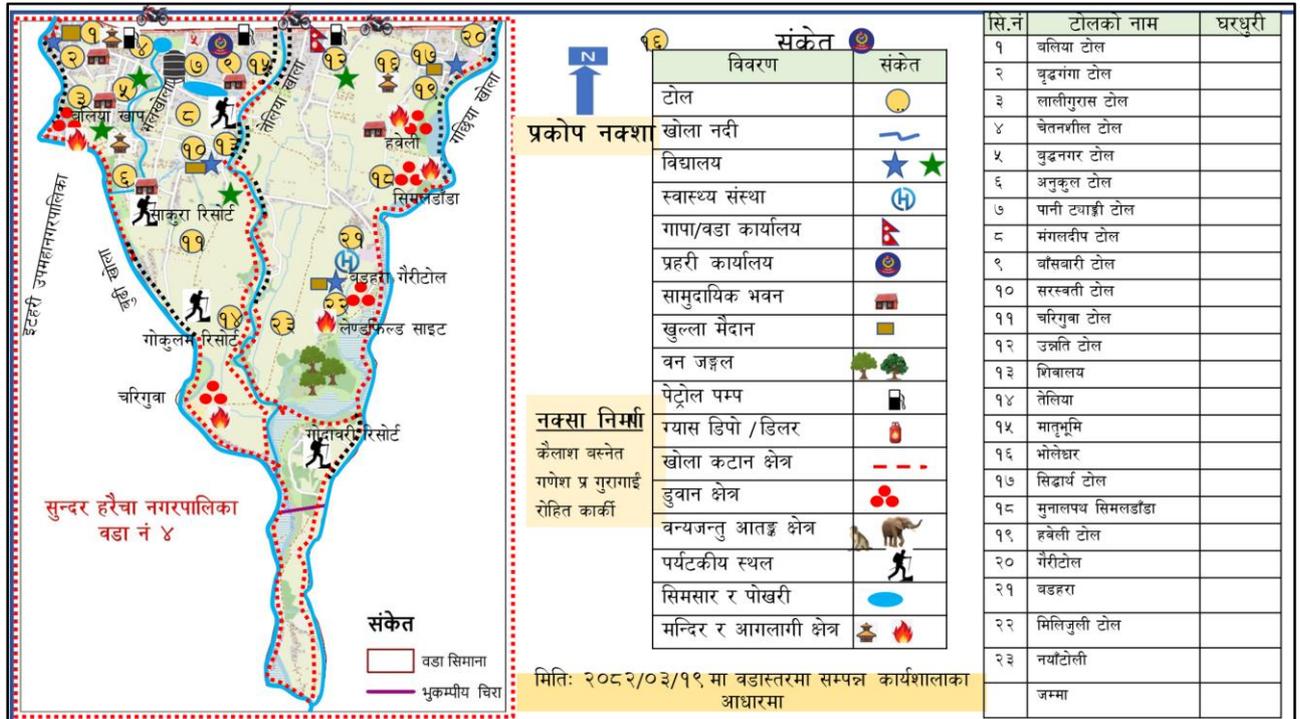
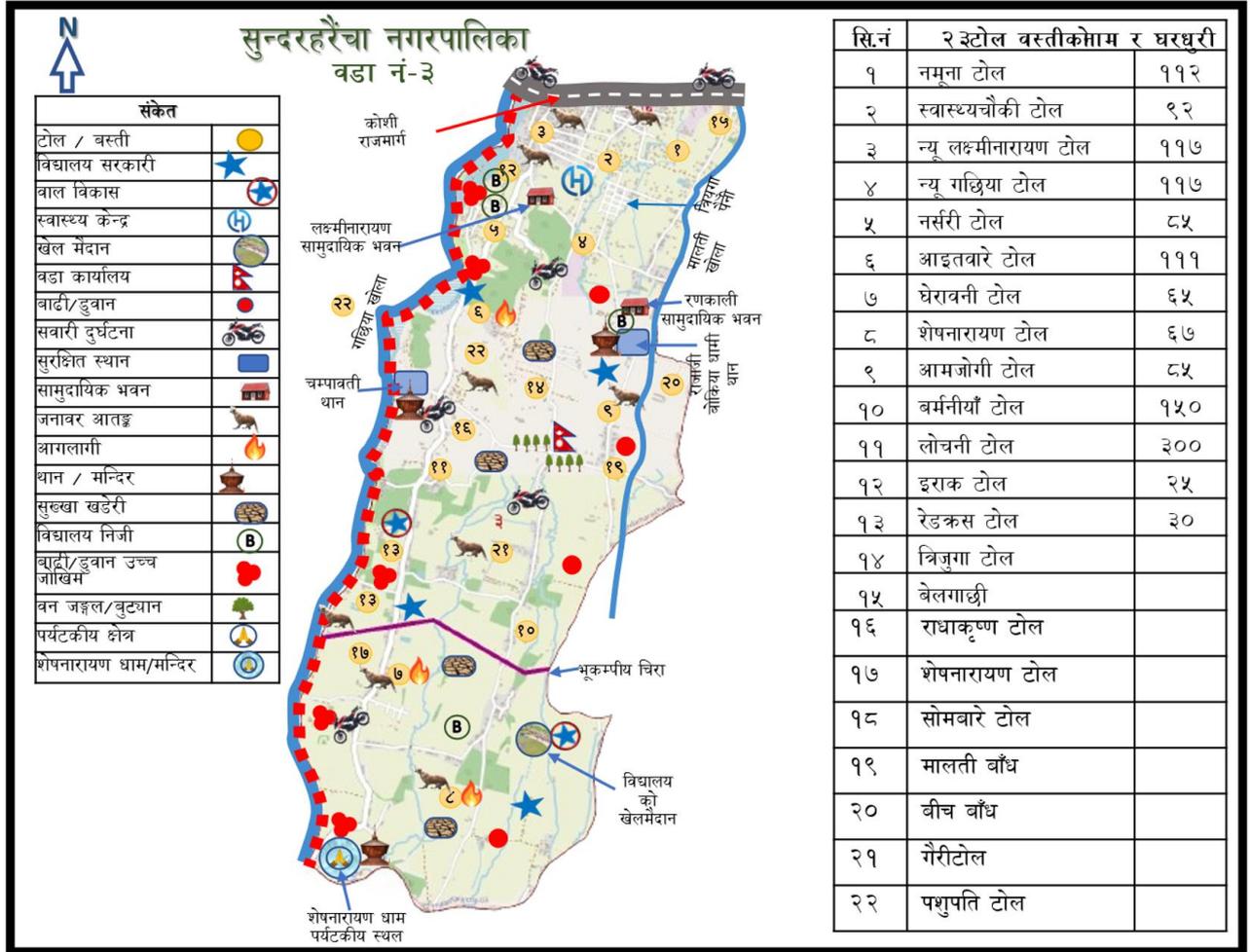
यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि दक्ष स्रोत व्यक्ति तथा संस्थाहरूको सहयोगमा देहायका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिनेछः

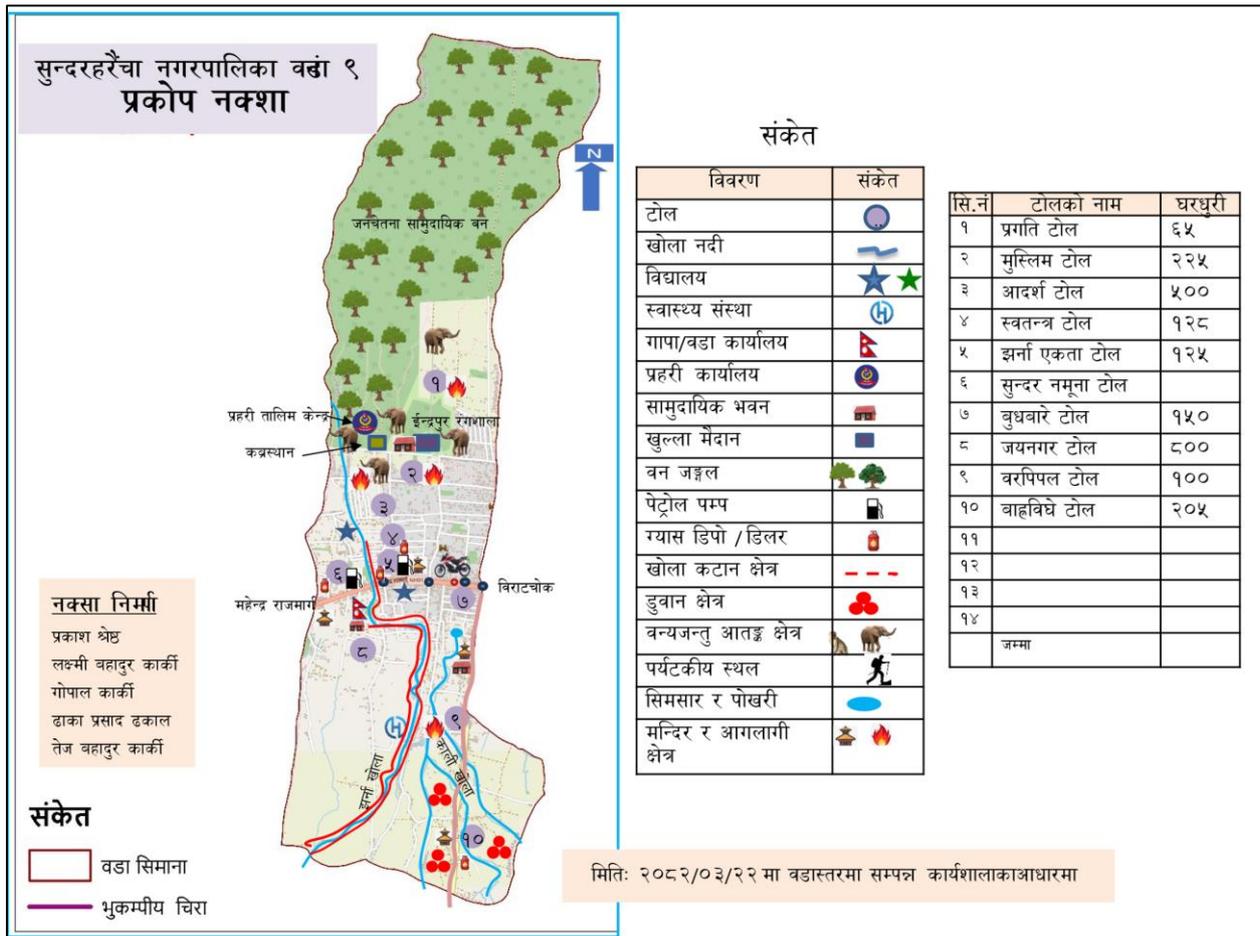
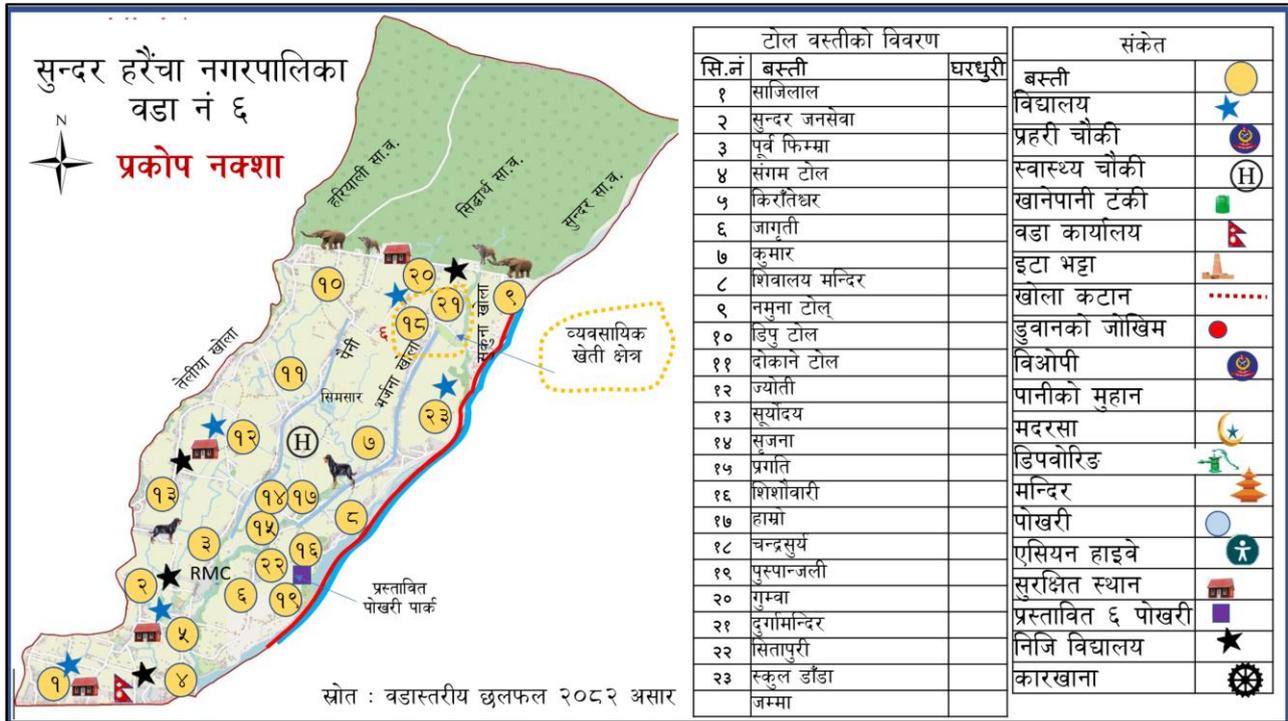
तालिका १० : क्षमता विकास रणनीति र योजना

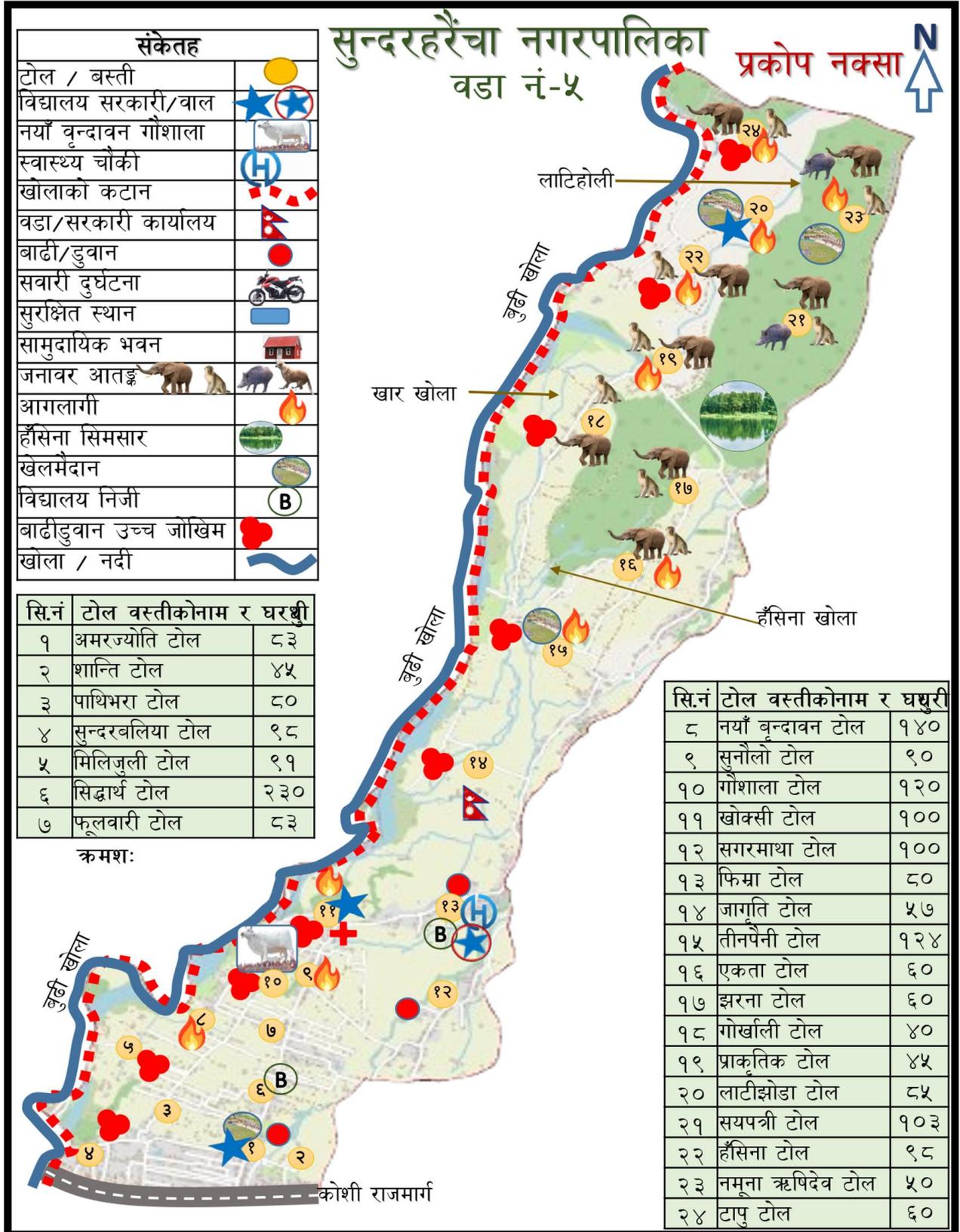
क्र.सं	क्षमता विकास क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	समयतालिका
१	विषयक्षेत्रका जनशक्तिलाई उक्त क्षेत्रसँग सम्बन्धित विषयमा अभिमुखिकरण, तालिम र अभ्यासको व्यवस्था गर्ने।	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन योजना र विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा पश्चात
२	वडास्तरका विपद् व्यवस्थापन समितिलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अभिमुखिकरण तालिम प्रदान गर्ने।	विपद् व्यवस्थापन शाखा	विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन योजना र विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा पश्चात
३	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोषलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न क्षमता विकास गर्ने।	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	आगामी आ. व. योजना तर्जुमा प्रक्रिया शुरु हुनु भन्दा अगावै
४	विपद् प्रभावित स्थानमा रहेका विद्यालयहरू र स्थानीय स्वयम्सेवकहरूलाई विपद् प्रतिकार्य सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्न विषयक्षेत्रको क्षमता विकास गर्ने।	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	मनसुन अगावै तथा विपद्को घटना हुनु अघि
५	बन्दोबस्तीका सामान तथा औजारहरू व्यवस्थापनका लागि विषयक्षेत्रहरूको क्षमता विकास गर्ने।	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	मनसुन अगावै तथा विपद्को घटना हुनु अघि

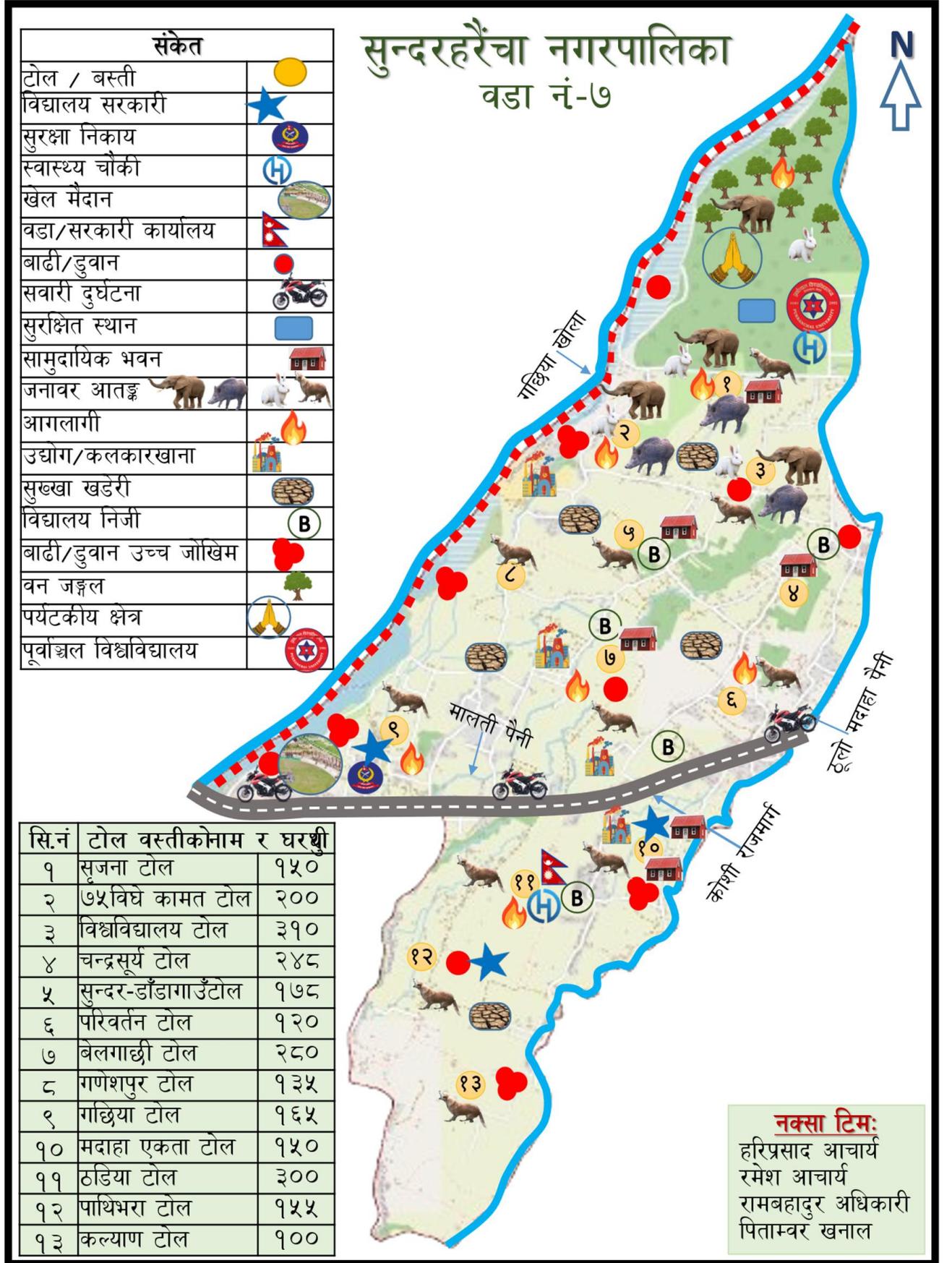
अनुसूचीहरू
अनुसूची १ वडागत प्रकोप नक्शा

संकेत	
टोल / बस्ती	
विद्यालय सरकारी	
सुरक्षा निकाय	
स्वास्थ्य चौकी	
खोला कटान	
वडा/सरकारी कार्यालय	
बाढी/डुवान	
सवारी दुर्घटना	
सुरक्षित स्थान	
सामुदायिक भवन	
जनावर आतङ्क	
आगलागी	
भुल्के सिमसार	
खेलमैदान	
विद्यालय निजी	
बाढी/डुवान उच्च जोखिम	
खोला/नदी/पैनी	
पुनर्वसन विश्वविद्यालय	
खानेपानी	
पेट्रोल पम्प	

सि.नं	टोल वस्तीको नाम	घरसं
१	न्योपाने टोल	२०५
२	चौधरी टोल	१५०
३	भुल्के टोल	१५०
४	चिरम टोल	१५०
५	तालपोखरी टोल	९०
६	चन्द्रनगर टोल	१५५
७	गोलचैतारी टोल	८५
८	लाहरे टोल	१५०
९	उत्तर शिक्षानिकेतन टोल	२५०
१०	एकता टोल	२००
११	उत्तर चन्द्रनगर टोल	१५०
१२	फुलवारी टोल	७०
१३	ढकाल चौक	१५०
१४	पानीट्याङ्की टोल	२००
१५	प्रगति टोल	१३०
१६	पौडेल टोल	७५
१७	सिंहवाहेनी टोल	१८०
१८	मध्याली टोल	

संकेत	
टोल / वस्ती	
विद्यालय सरकारी	
सुरक्षा निकाय	
स्वास्थ्य चौकी	
खोला कटान	
वडा/सरकारी कार्यालय	
बाढी/डुवान	
सवारी दुर्घटना	
सुरक्षित स्थान	
सामुदायिक भवन	
जनावर आतङ्क	
आगलागी	
बाघझोडा सिमरार	
खेलमैदान	
विद्यालय निजी	
बाढी/डुवान उच्च जोखिम	
खोला/नदी/पैनी	

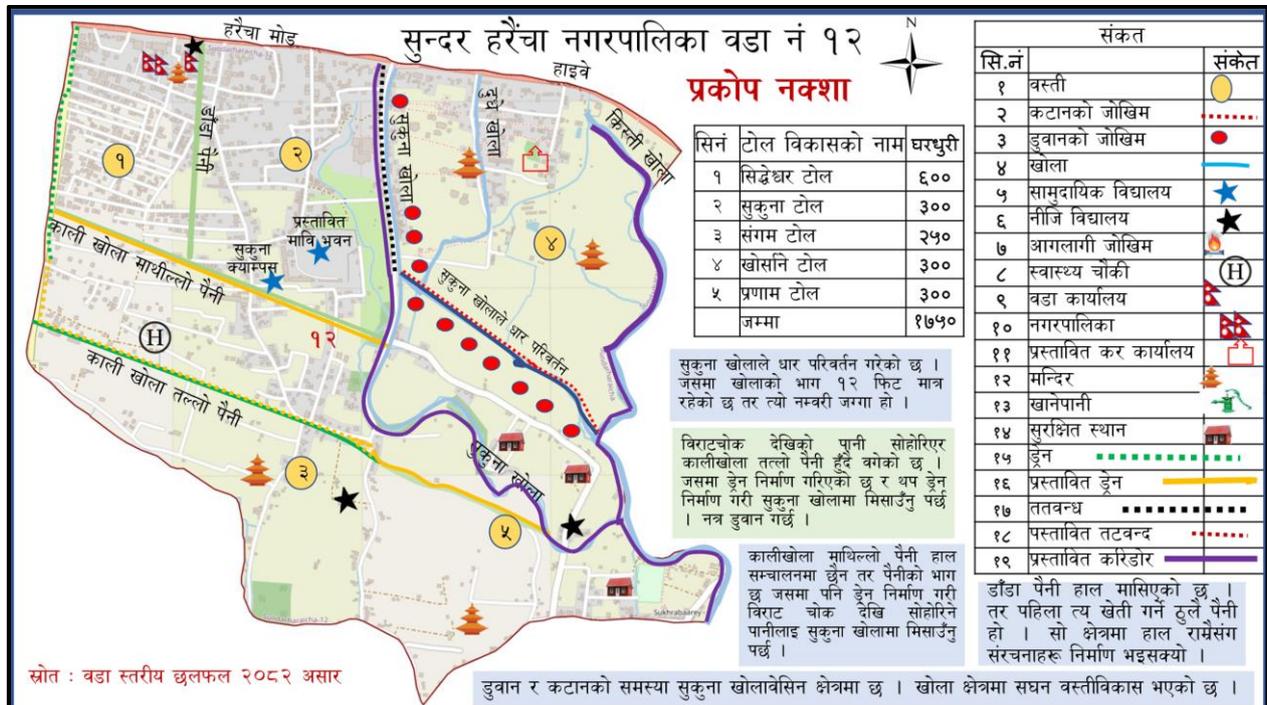
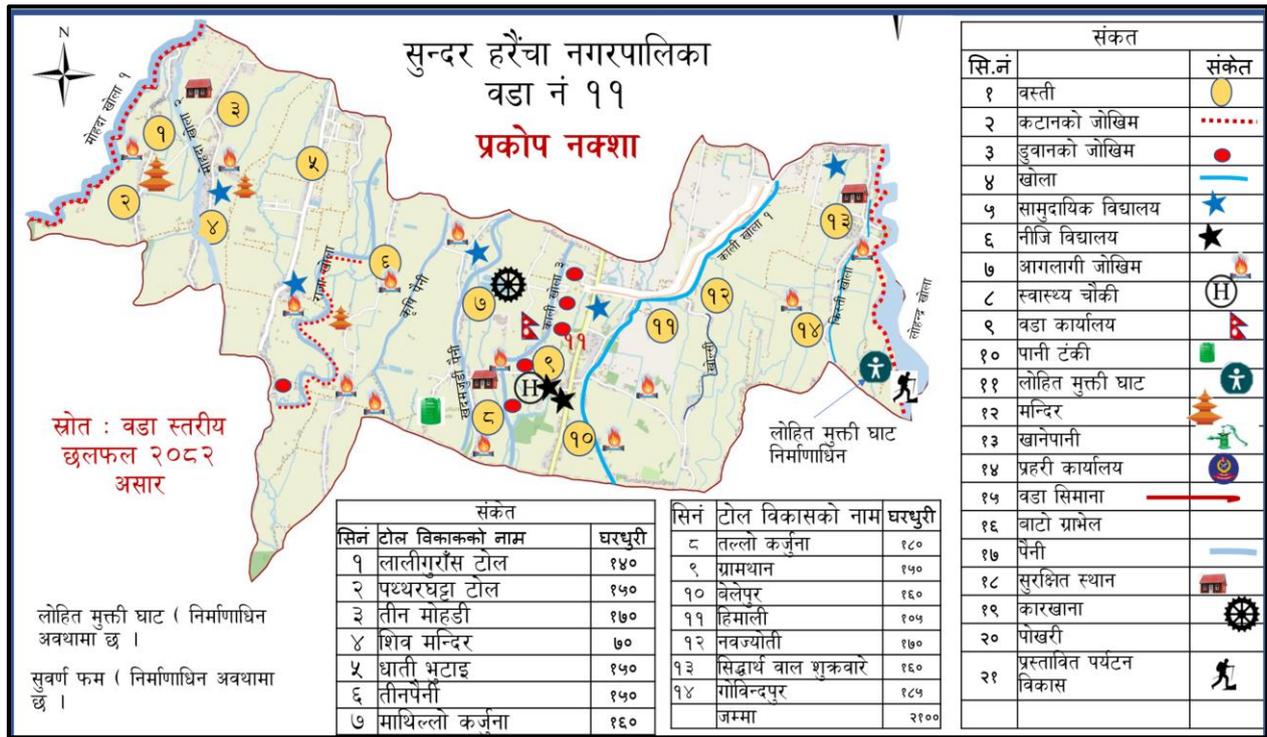
सुन्दरहरैँचा नगरपालिका

वडा नं-१०

प्रकोप नक्सा

सिनं	टोल वस्तीको नाम	र घरशी
१	बुद्ध टोल	६५
२	सिद्धार्थ टोल	२५०
३	बाघझोता टोल	१५१
४	ज्येष्ठ नागरिक टोल	१६०
५	गौरी टोल	१५०
६	परिवर्तन टोल	२००
७	दाजुभाइ टोल	१००
८	त्रिवेणी टोल	२५०
९	बरपिपर टोल	१५०
१०	पुलचोक टोल	५०
११	द राइजिङ्ग टोल	२००
१२	पानीट्याङ्की टोल	११०
१३	मुनालझोडा टोल	१००
१४	एकता टोल	५००
१५	सद्दाभर्ना टोल	७५
१६	वन अफिस टोल	७५
१७	सुकुना टोल	१६५

नुसूची २ प्रकोप स्तरीकरण

प्रकोप नक्साङ्कन तथा स्तरीकरण
सुन्दरहरैचा नगरपालिका वडा नं - १

मिति: २०८२ असार २०

प्रकोप	बाढी	स. दु.	बालीरोग	हावाहुरी	सा. कु.	खडेरी	शीतलहर	चट्याड	आगलागी	वि दु	सर्पदंश	महामारी
बाढी		बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी
स दु			स दु	स दु	स दु	स दु	स दु	स दु	स दु	स दु	स दु	स दु
बालीरोग				बालीरोग								
हावाहुरी					हावाहुरी							
सा. कु.						सा. कु.						
खडेरी							खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी
शीतलहर								शीतलहर	शीतलहर	शीतलहर	शीतलहर	शीतलहर
चट्याड									चट्याड	चट्याड	चट्याड	चट्याड
आगलागी										आगलागी	आगलागी	आगलागी
वि दु											वि दु	वि दु
सर्पदंश												सर्पदंश
महामारी												
अंकभार	१२	११	१०	९	८	७	६	५	४	३	२	१
स्तर	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२

नोट: सा. कु.- सामुदायिक कुकुर आतङ्क, स. दु. - सडक दुर्घटना, वि. दु. - विद्युत दुर्घटना (भूकम्पलाई पहिलो प्रकोप मानेर यहाँ स्तरीकरण गरिएको छैन ।)

सुन्दरहरैचा नगरपालिका											मिति: २०८२-०३-२१
प्रकोप स्तरीकरण											वडा नं.-२
प्रकोप	बाढी डुवान	पशुवाली रोग	खडेरी	हावाहुरी	महामारी	आगलागी	सडक दुर्घटना	सर्पदंश	चट्याड	विद्युत दुर्घटना	जनावर आतङ्क
बाढी डुवान		बाढी डुवान	बाढी डुवान	बाढी डुवान	बाढी डुवान	बाढी डुवान					
पशुवाली रोग			पशुवाली रोग	पशुवाली रोग	पशुवाली रोग	पशुवाली रोग	पशुवाली रोग				
खडेरी				खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी
हावाहुरी					हावाहुरी	हावाहुरी	हावाहुरी	हावाहुरी	हावाहुरी	हावाहुरी	हावाहुरी
महामारी						महामारी	महामारी	महामारी	महामारी	महामारी	महामारी
आगलागी							आगलागी	आगलागी	आगलागी	आगलागी	आगलागी
सडक दुर्घटना								सडक दुर्घटना	सडक दुर्घटना	सडक दुर्घटना	सडक दुर्घटना
सर्पदंश									सर्पदंश	सर्पदंश	सर्पदंश
चट्याड										चट्याड	चट्याड
विद्युत दुर्घटना											विद्युत दुर्घटना
जनावर आतङ्क											
अंकभार	११	१०	९	८	७	६	५	४	३	२	१
स्तर	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११

स्रोत : वडास्तरीय छलफल

सुन्दरहरैचा नगरपालिका

मिति: २०८२-०३-१८

प्रकोप स्तरीकरण

वडा नं.- ३

प्रकोप	खडेरी	पशुवाली रोग	सडक दुर्घटना	वाढी हुवान	आगलागी	विद्युत दुर्घटना	हावाहुरी	सर्पदंश	चटपाड	जनावर आतङ्क	महामारी	शितालहर
खडेरी		खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी
पशुवाली रोग			पशुवाली रोग	पशुवाली रोग	पशुवाली रोग	पशुवाली रोग	पशुवाली रोग	पशुवाली रोग	पशुवाली रोग	पशुवाली रोग	पशुवाली रोग	पशुवाली रोग
सडक दुर्घटना				सडक दुर्घटना	सडक दुर्घटना	सडक दुर्घटना	सडक दुर्घटना	सडक दुर्घटना	सडक दुर्घटना	सडक दुर्घटना	सडक दुर्घटना	सडक दुर्घटना
वाढी हुवान					वाढी हुवान	वाढी हुवान	वाढी हुवान	वाढी हुवान	वाढी हुवान	वाढी हुवान	वाढी हुवान	वाढी हुवान
आगलागी						आगलागी						
विद्युत दुर्घटना							विद्युत दुर्घटना					
हावाहुरी								हावाहुरी	हावाहुरी	हावाहुरी	हावाहुरी	हावाहुरी
सर्पदंश									सर्पदंश	सर्पदंश	सर्पदंश	सर्पदंश
चटपाड										चटपाड	चटपाड	चटपाड
जनावर आतङ्क											जनावर आतङ्क	जनावर आतङ्क
महामारी												महामारी
शितालहर												
अंकभार	१२	११	१०	९	८	७	६	५	४	३	२	१
स्तर	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२

स्रोत : वडास्तरीय छलफल

प्रकोप नक्साङ्कन तथा स्तरीकरण

सुन्दरहरैचा नगरपालिका वडा नं - ४

मिति: २०८२ असार १९

प्रकोप	वाढी	स. दु.	प्रदूषण	वि. दु.	सा. कु.	वालीरोग	आगलागी	हावाहुरी	चटपाड	सर्पदंश	खडेरी	महामारी
वाढी		वाढी	वाढी	वाढी	वाढी	वाढी	वाढी	वाढी	वाढी	वाढी	वाढी	वाढी
स दु			स दु	स दु	स दु	स दु	स दु					
प्रदूषण				प्रदूषण	प्रदूषण	प्रदूषण	प्रदूषण	प्रदूषण	प्रदूषण	प्रदूषण	प्रदूषण	प्रदूषण
वि. दु.					वि. दु.	वि. दु.	वि. दु.	वि. दु.	वि. दु.	वि. दु.	वि. दु.	वि. दु.
सा. कु.						सा. कु.	सा. कु.	सा. कु.	सा. कु.	सा. कु.	सा. कु.	सा. कु.
वालीरोग							वालीरोग	वालीरोग	वालीरोग	वालीरोग	वालीरोग	वालीरोग
आगलागी								आगलागी	आगलागी	आगलागी	आगलागी	आगलागी
हावाहुरी									हावाहुरी	हावाहुरी	हावाहुरी	हावाहुरी
चटपाड										चटपाड	चटपाड	चटपाड
सर्पदंश											सर्पदंश	सर्पदंश
खडेरी												खडेरी
महामारी												
अंकभार	१२	११	१०	९	८	७	६	५	४	३	२	१
स्तर	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२

नोट: सा. कु.- सामुदायिक कुकुर आतङ्क, स. दु. - सडक दुर्घटना, वि. दु.- विद्युत दुर्घटना (भूकम्पलाई पहिलो प्रकोप मानेर यहाँ स्तरीकरण गरिएको छैन ।)

सुन्दरहरैचा नगरपालिका

मिति: २०८२-०३-१९

प्रकोप स्तरीकरण

वडा नं.-५

प्रकोप	वाढी डुवान	पशुवाली रोग	खडेरी	जनावर आतङ्क	सडक दुर्घटना	विद्युत दुर्घटना	हावाहुरी	सर्पदंश	आगलागी	महामारी	चट्याड
वाढी डुवान		वाढी डुवान	वाढी डुवान	वाढी डुवान	वाढी डुवान	वाढी डुवान	वाढी डुवान	वाढी डुवान	वाढी डुवान	वाढी डुवान	वाढी डुवान
पशुवाली रोग			पशुवाली रोग	पशुवाली रोग	पशुवाली रोग	पशुवाली रोग	पशुवाली रोग	पशुवाली रोग	पशुवाली रोग	पशुवाली रोग	पशुवाली रोग
खडेरी				खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी
जनावर आतङ्क					जनावर आतङ्क	जनावर आतङ्क	जनावर आतङ्क	जनावर आतङ्क	जनावर आतङ्क	जनावर आतङ्क	जनावर आतङ्क
सडक दुर्घटना						सडक दुर्घटना					
विद्युत दुर्घटना							विद्युत दुर्घटना				
हावाहुरी								हावाहुरी	हावाहुरी	हावाहुरी	हावाहुरी
सर्पदंश									सर्पदंश	सर्पदंश	सर्पदंश
आगलागी										आगलागी	आगलागी
महामारी											महामारी
चट्याड											
अंकभार	११	१०	९	८	७	६	५	४	३	२	१
स्तर	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११

स्रोत : वडास्तरीय छलफल

सुन्दर हरैचा नगरपालिका वडा नं ६ प्रकोप स्तरिकरण

मिति २०८२ असार

प्रकोप	कटान	डुवान	आगलागी	स.दु.	वि.दु.	हावाहुरी	चट्याड	महामारी	ज.आ.	सर्पदंश	प.वा.रोग
कटान		कटान	कटान	स.दु.	कटान	कटान	कटान	कटान	ज.आ.	कटान	कटान
डुवान			आगलागी	स.दु.	वि.दु.	हावाहुरी	चट्याड	महामारी	ज.आ.	सर्पदंश	प.वा.रोग
आगलागी				स.दु.	आगलागी	आगलागी	आगलागी	महामारी	ज.आ.	सर्पदंश	प.वा.रोग
स.दु.					स.दु.	स.दु.	स.दु.	स.दु.	स.दु.	स.दु.	स.दु.
वि.दु.						वि.दु.	वि.दु.	महामारी	ज.आ.	सर्पदंश	प.वा.रोग
हावाहुरी							चट्याड	हावाहुरी	ज.आ.	सर्पदंश	प.वा.रोग
चट्याड								महामारी	ज.आ.	सर्पदंश	प.वा.रोग
महामारी									ज.आ.	सर्पदंश	प.वा.रोग
ज.आ.										सर्पदंश	प.वा.रोग
सर्पदंश											सर्पदंश
प.वा.रोग											
असिना											
अंकभार	९	१	६	११	४	३	३	६	८	९	८
स्तर	२	११	७	१	८	१०	९	६	४	३	५

स.दु.-सडक दुर्घटना, वि.दु.-विद्युतीय दुर्घटना, ज.आ.-जनावर आतंक, प.वा.रोग-पशुवालीमा रोग

स्रोत : वडा स्तरीय छलफल असार २०८२

प्रकोप नक्साङ्कन तथा स्तरीकरण
सुन्दरहरैचा नगरपालिका वडा नं- ९

मिति: २०८२ असार २२

प्रकोप	स. दु.	वन्यजन्तु	वालीरोग	खडेरी	वाढी	वि दु	आगलागी	हावाहुरी	सर्पदंश	चट्याङ	महामारी	असिना
स. दु.		स. दु.										
वन्यजन्तु			वन्यजन्तु									
वालीरोग				वालीरोग								
खडेरी					खडेरी							
वाढी						वाढी						
वि दु							वि दु					
आगलागी								आगलागी	आगलागी	आगलागी	आगलागी	आगलागी
हावाहुरी									हावाहुरी	हावाहुरी	हावाहुरी	हावाहुरी
सर्पदंश										सर्पदंश	सर्पदंश	सर्पदंश
चट्याङ											चट्याङ	चट्याङ
महामारी												महामारी
असिना												
अंकभार	१२	११	१०	९	८	७	६	५	४	३	२	१
स्तर	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२

नोट: वालीरोग - पशु तथा वालीरोग आतङ्क, स. दु. - सडक दुर्घटना, वि. दु. - विद्युत दुर्घटना (भूकम्पलाई पहिलो प्रकोप मानेर यहाँ स्तरीकरण गरिएको छैन ।)

सुन्दरहरैचा नगरपालिका											
प्रकोप स्तरीकरण											मिति: २०८२-०३-२२
											वडा नं.-१०
प्रकोप	जनावर आतङ्क	पशुवाली रोग	सडक दुर्घटना	सर्पदंश	महामारी	वाढी डुवान	चट्याङ	हावाहुरी	खडेरी	आगलागी	विद्युत दुर्घटना
जनावर आतङ्क		जनावर आतङ्क	जनावर आतङ्क	जनावर आतङ्क	जनावर आतङ्क	जनावर आतङ्क	जनावर आतङ्क	जनावर आतङ्क	जनावर आतङ्क	जनावर आतङ्क	जनावर आतङ्क
पशुवाली रोग			पशुवाली रोग								
सडक दुर्घटना				सडक दुर्घटना							
सर्पदंश					सर्पदंश						
महामारी						महामारी	महामारी	महामारी	महामारी	महामारी	महामारी
वाढी डुवान							वाढी डुवान				
चट्याङ								चट्याङ	चट्याङ	चट्याङ	चट्याङ
हावाहुरी									हावाहुरी	हावाहुरी	हावाहुरी
खडेरी										खडेरी	खडेरी
आगलागी											आगलागी
विद्युत दुर्घटना											
अंकभार	११	१०	९	८	७	६	५	४	३	२	१
स्तर	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११

स्रोत : वडास्तरीय छलफल

सुन्दर हरैँचा नगरपालिका वडा नं ११											
प्रकोप स्तरिकरण										मिति २०८२ असार	
प्रकोप	कटान	डुवान	आगलागी	स.दु.	वि.दु.	हावाहुरी	चट्याड	महामारी	ज.आ.	प.वा.रोग	सर्पदंश
कटान		कटान	आगलागी	स.दु.	कटान	कटान	कटान	कटान	ज.आ.	प.वा.रोग	सर्पदंश
डुवान			आगलागी	स.दु.	डुवान	डुवान	डुवान	डुवान	डुवान	प.वा.रोग	सर्पदंश
आगलागी				आगलागी	वि.दु.	आगलागी	आगलागी	महामारी	आगलागी	प.वा.रोग	सर्पदंश
स.दु.					स.दु.	स.दु.	स.दु.	स.दु.	स.दु.	प.वा.रोग	स.दु.
वि.दु.						वि.दु.	वि.दु.	वि.दु.	वि.दु.	प.वा.रोग	सर्पदंश.
हावाहुरी							चट्याड	महामारी	ज.आ.	प.वा.रोग	सर्पदंश
चट्याड								महामारी	चट्याड	प.वा.रोग	सर्पदंश
महामारी									महामारी	प.वा.रोग	सर्पदंश
ज.आ.										प.वा.रोग	सर्पदंश
प.वा.रोग											सर्पदंश
सर्पदंश											
अंकभार	६	६	७	९	६	२	३	५	३	१०	९
स्तर	५	६	४	२	७	११	१०	८	९	१	३
स.दु.-सडक दुर्घटना, वि.दु.-विद्युतीय दुर्घटना, ज.आ.-जनावर आतंक, प.वा.रोग-पशुवालीमा रोग										स्रोत : वडा स्तरीय छलफल असार २०८२	

सुन्दर हरैँचा नगरपालिका वडा नं १२											
प्रकोप स्तरिकरण										मिति २०८२ असार	
प्रकोप	बाढी	आगलागी	स.दु.	वि.दु.	हावाहुरी	चट्याड	महामारी	प.वा.रोग	ज.आ.	सर्पदंश	
बाढी		बाढी	स.दु.	वि.दु.	बाढी	बाढी	महामारी	प.वा.रोग	बाढी	आगलागी	
आगलागी			स.दु.	आगलागी	हावाहुरी	आगलागी	महामारी	प.वा.रोग	आगलागी	सर्पदंश	
स.दु.				स.दु.	स.दु.	स.दु.	स.दु.	प.वा.रोग	स.दु.	स.दु.	
वि.दु.					हावाहुरी	चट्याड	महामारी	प.वा.रोग	वि.दु.	सर्पदंश	
हावाहुरी						हावाहुरी	महामारी	प.वा.रोग	हावाहुरी	सर्पदंश	
चट्याड							महामारी	प.वा.रोग	चट्याड	सर्पदंश	
महामारी								प.वा.रोग	महामारी	महामारी	
प.वा.रोग									प.वा.रोग	प.वा.रोग	
ज.आ.										सर्पदंश	
सर्पदंश											
अंकभार	५	४	९	३	५	३	८	१०	१	६	
स्तर	५	७	२	८	६	९	३	१	१०	४	
कोरोना कालमा मानिसको ज्यान धेरै गएको र जन्डिसबाट एउटै टोलको ८ जनाको एक वर्ष भित्रमा मृत्यु भएको										स्रोत : वडा स्तरीय छलफल असार २०८२	
स.दु.-सडक दुर्घटना, वि.दु.-विद्युतीय दुर्घटना, ज.आ.-जनावर आतंक, प.वा.रोग-पशुवालीमा रोग										स्रोत : वडा स्तरीय छलफल असार २०८२	

अनुसूची ३ : विद्यालयको जोखिमको विवरण

तालिका नम्बर ९१ : विद्यालय जोखिमको अवस्था

क्र.सं.	विद्यालयको नाम	सञ्चालित कक्षा	सामुदायिक वा संस्थागत	भवन संख्या		कोठा सङ्ख्या		तत्काल मर्मत गर्नु पर्ने	
				सुरक्षित	कमजोर	सुरक्षित	कमजोर	भवन	कोठा
वडा नं १									
१.	जनता मा वि पचाम	१२	सामुदायिक	३	१	२७	८	१	८
२.	नव जनज्योति आ वि	८	सामुदायिक	४	१	१२	१	१	१
३.	सूर्यज्योति आ वि	५	सामुदायिक	२	१	८	२	१	२
४.	हरैचा मोडल अंग्रेजी स्कुल	१२	संस्थागत	१	१	२५	५	१	५
५.	नरसिंह मेमोरियल स्कुल	१०	संस्थागत	१	१	२०	५	१	५
वडा नं २									
६.	श्री मा.वि. मृगौलिया	०-१२	सामुदायिक	२	२	८	२०	२	२०
७.	श्री देवता आ.वि.पथरघट्टा	०-७	सामुदायिक	२	३	४	८	३	८
८.	श्री सरस्वती आ.वि.वेलडाँगी	०-५	सामुदायिक	१	२	४	४	२	४
९.	लक्ष्मी इड्लिस स्कुल मृगौलिया	०-	संस्थागत						
१०.	पाठशाला एकेडेमी मृगौलिया	०-	संस्थागत						
वडा नं ३									
११.	जनता मा.वि. त्रिजुगा	०-१०	सामुदायिक	४	२	११	९	२	९
१२.	श्रीखण्ड मा.वि. लोचनी	०-१०	सामुदायिक	४	३	१४	६	३	६
१३.	जनता आ.वि.	०-५	सामुदायिक	०	४	०	१०	१	६
१४.	जननी आ.वि.	०-५	सामुदायिक	०	३	०	९	३	९
१५.	माउण्ट मकालु बोर्डिङ	०-१०	संस्थागत						
१६.	जुपिटर बोर्डिङ	०-००	संस्थागत						
१७.	सगरमाथा हिमाल दर्शन	०-००	संस्थागत						
१८.	कसमस बोर्डिङ	०-००	संस्थागत						
१९.	पाठशाला	०-००	संस्थागत						
वडा नं ४									
२०.	सरस्वती आ वि	५	सामुदायिक	४	१	४	५	१	४
२१.	सृजनशील आ वि	५	सामुदायिक	२	०	७	०	१	२
२२.	आदर्श आ वि	५	सामुदायिक	०	२	०	६	२	६
२३.	जनचेतना आ वि	५	सामुदायिक	२	२	१	३	२	३
२४.	टेण्डरफिट बोर्डिङ	१०	संस्थागत						
२५.	दुलारी मल्टिपल बोर्डिङ	१०	संस्थागत						
२६.	चिल्ड्रेन केयर बोर्डिङ	५	संस्थागत						

२७.	वल्यु वेल बोर्डिड	३	संस्थागत						
२८.	सिरिजंघा मन्टेश्वरी		संस्थागत						
	वडा नं ५								
२९.	श्री श्रीलाल आ.वि.	०-५	सामुदायिक	२	२	४	४	२	४
३०.	श्री जनसेवा आ.वि.	०-५	सामुदायिक	२	१	३	३	१	३
३१.	श्री अमरज्योतिआ.वि.	०-५	सामुदायिक	१	१	३	३	१	३
	वडा नं ६								
३२.	श्री जोती मावि	१२	सामुदायिक	५	१	१८	२	१	२
३३.	श्री बुद्ध आवि	५	सामुदायिक	१	२	३	५	१	३
३४.	श्री गछिया आवि	८	सामुदायिक	१	२	१०	९	१	४
३५.	श्री हरिदेव आवि	५	सामुदायिक	१	१	४	४	१	४
३६.	श्री साजिलाल मावि	१२	सामुदायिक	५	७	४२	२६	१	८
३७.	श्री प्रोग्रेस बोर्डिड स्कुल	१०	संस्थागत	१	०	१३	०	०	०
३८.	श्री लालीगुराँस इ बोर्डिड	१०	संस्थागत	०	०	०	०	०	०
३९.	श्री लाईटिड ग्लोवल इ.बोर्डिड	१	संस्थागत	०	०	०	०	०	०
४०.	श्री पूर्वान्चल एकेडेमि	१०	संस्थागत	०	०	०	०	०	०
	वडा नं ७								
४१.	साजीलाल मा.वि.	०-१०	सामुदायिक	१	२	६	७	२	७
४२.	पञ्चायत मा.वि. ९८४२०९९९११	०-१२	सामुदायिक	-	-	-	-	-	-
४३.	ठडिया आ.वि.	०-८	सामुदायिक						
४४.	ज्योति विकास एकेडेमी	०-५	संस्थागत						
४५.	ज्ञान सागर एकेडेमी	०-८	संस्थागत						
४६.	मदरल्याण्ड इडिलस बोर्डिड स्कुल	०-१०	संस्थागत						
४७.	पूर्वाञ्चल एकेडेमी	०-८	संस्थागत						
४८.	शिशिर एकेडेमी	०-८	संस्थागत						
	वडा नं ८								
४९.	शिक्षा निकेतन मा.वि.	०-१२	सामुदायिक	४	१	३२	८	१	८
५०.	सिंहवाहिनी आ.वि.	०-३	सामुदायिक	-	१	-	४	१	४
५१.	ब्राइट फ्यूचर		संस्थागत						
५२.	प्रभात किरण		संस्थागत						
५३.	नेशनल एकेडेमी		संस्थागत						
५४.	क्वेष्ट इडिलस बोर्डिड स्कुल		संस्थागत						
	वडा नं ९								
५५.	श्री जनता मा वि	१०	सामुदायिक	३	२	२१	५	१	२
५६.	श्रीराम आ वि	५	सामुदायिक	२	२	७	४	१	२

५७.	मदरसा सिराजुल उलुम	७	धार्मिक	१	२	२	५	२	५
५८.	स्कलर्स होम स्कुल	१०	संस्थागत	३					
५९.	बालसदन स्कुल	१०	संस्थागत						
६०.	लिटल पाथिभरा स्कुल	९	संस्थागत						
६१.	मदरलेण्ड इङ्गलिस स्कुल	५	संस्थागत						
६२.	बाल बगैचा मन्टेश्वरी	३	संस्थागत						
६३.	लाईट गार्डेन मन्टेश्वरी		संस्थागत						
	वडा नं १०								
६४.	श्री सुकुना मा.वि.	०-१२	सामुदायिक						
६५.	श्री चण्डेश्वरी आ.वि.	०-८	सामुदायिक						
६६.	सिद्धार्थ मा.वि.	०-१२	संस्थागत						
६७.	श्वालप्रतिभा मा.वि.	०-१२	संस्थागत						
६८.	वालज्योति मा.वि.	०-१०	संस्थागत						
६९.	हिमालय मा.वि.	०-९	संस्थागत						
७०.	द राइजिड मा.वि.	०-१२	संस्थागत						
७१.	रोजाइ मन्टेश्वरी	०-३	संस्थागत						
	वडा नं ११								
७२.	श्री हिमालय आ.वि.	८	सामुदायिक	२	३	७	७	३	७
७३.	श्री महेन्द्र मावि	१०	सामुदायिक	५	२	१८	५	२	५
७४.	श्री जुडी आ.वि.	८	सामुदायिक	२	२	६	६	२	६२
७५.	श्री जनता आ.वि.	५	सामुदायिक	२	१	४	२	१	२
७६.	श्री आदर्श आ.वि.	५	सामुदायिक	२	१	२	२	१	२
७७.	सनसाइ एकेडेमी	५	संस्थागत	१	०	१०	०	०	०
७८.	श्री सरस्वती आ.वि.	८	संस्थागत	१	२	२०	०	१	०
	वडा नं १२								
७९.	गोकुलम आदर्श एकेडेमि		संस्थागत						
८०.	इन्द्रपुर नमुना मावि		संस्थागत						
८१.	ओरिजिन इङ्गलिस स्कुल		संस्थागत						
८२.	संकल्प शिक्षा सदन		संस्थागत						
८३.	सुविजीमुर मेमोरियल इ वो		संस्थागत						

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

अनुसूची ४ पेट्रोल पम्प र ग्यास डिपो

तालिका नम्बर ९२ : पेट्रोल पम्प र ग्यास डिपोहरूको विवरण

पेट्रोल पम्प वा ग्यास डिपोको नाम	रहेको टोलको नाम	पेट्रोल वा ग्यास भण्डार रहेको ५०० मि. वरीपरी कतिवटा घर रहेका छन् ?	सुरक्षाका लागि तयारीहरू के के गरिएको छ सुचना, फायर एक्स्टिङ्ग्युसर आदि
बडा नं १			
राजेश शाही	हरैचा बजार	४५	नभएको
मूर्ति भगत	हरैचा बजार		नभएको
भगवान साह	हरैचा बजार		नभएको
मिलिजुली सहकारी	हरैचा बजार		नभएको
मदन साह	हरैचा बजार		नभएको
सन्तोष भगत	पचाम	४५	नभएको
छट्टु साह	पचाम		नभएको
बडा नं २			
कोशी ग्याँस	हिमाल टोल		
रिजालको ग्याँस	मृगौलिया बजार		
सुविधा ग्याँस	मृगौलिया बजार		
कोशी ग्याँस	मृगौलिया बजार		
कोशी ग्याँस	मृगौलिया बजार		
सुविधा ग्याँस	मृगौलिया बजार		
बडा नं ४			
पंकज पेट्रोल पम्प	दुलारी	५००	सामान्य
कृष्ण पेट्रोल पम्प	दुलारी		
मादेन पेट्रोल पम्प	बाँसबारी		
बडा नं ९			
चाँदनी पेट्रोल पम्प	चाँदनी टोल	६ घर र विद्यालय	फायर एक्स्टिङ्ग्युसर
विराट पेट्रोल पम्प	सुन्दर नमुना टोल	७ घर र मन्दिर	फायर एक्स्टिङ्ग्युसर
बडा नं ११			
सुविधा ग्यास	शुक्रवारे		
कामाक्ष	शुक्रवारे		
प्रिमार्	वेलेपुर		
कन्काइ	शुक्रवारे		
बडा नं १२			
तेहथुम ग्यास डिपो	सिद्धेश्वर	२००	छैन
ढकाल ग्यास डिपो	खोसनि	२००	छैन

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

अनुसूची ५ कम्पनी कलकारखाना

तालिका नम्बर ९३ : वडामा विद्यमान कलकारखानाहरूको विवरण

क्र सं	कलकारखानाको नाम	कारखाना रहेको टोलको नाम	के उत्पादन गर्छ र कच्चा पदार्थ कहाँबाट प्राप्त गर्छ	उद्योगबाट भएको प्रदूषण वा अन्य असरहरू
वडा नं १				
१	कालाखेती प्लास्टिक उद्योग	पचाम धोवियारे पैनी	पाइप, भाडा, क्यारेट	वायु प्रदूषण
२	श्री भगवान राईस मिल	हरैचा बजार	चामल	ध्वनी र वायु प्रदूषण
३	माटाको भाँडा बनाउने	हरैचा बजार	गमला, घैला, मटका	
४	शंकर ब्लक उद्योग	लक्ष्मीपुर	कन्क्रिट ब्लक, गमला	
वडा नं ३				
१	जय श्री प्लाष्टिक उद्योग	लोचनी टोल	पाइप तथा फिटिङका सामान	छैन
२	पाथिभरा कङ्क्रिट	गछिया	हुमपाइप र विद्युत पोलहरू	छैन
वडा नं ४				
१	हुमपाइप उद्योग	हवेली टोल	सिमेण्ट गिटी बालुवा	
२	क्रसर उद्योग	हवेली टोल	गिटी ढुङ्गा	धुलो धुवा
३	प्लाइ उद्योग	हवेली टोल	प्लाइउड	
वडा नं ५				
१	डिजिटर रड फ्याक्ट्री	फुलवारी टोल	रड उत्पादन गर्दछ।	केमिकलका कारण वालीनालीमा असर
२	हँसिना केमिकल प्रा.लि.	हँसिना टोल	फिनेल र हर्षिक उत्पादन	
३	ओम प्रकाश ग्यारेज	पाथिभरा टोल	गाडीको बडी बनाउने	
४	खनाल फर्निचर उद्योग	वृन्दावन टोल	काठका सामान निर्माण	
५	हिमाल काठ उद्योग	सुन्दर वलिया टोल	काठको चिरान	
६	पेस्कार काष्ठ उद्योग	पाथिभरा टोल	चिरान काठ	
वडा नं ६				
	पूर्वान्चल क्रसर	चौतारी टोल	गिटिबालुवा	प्रदूषण
वडा नं ७				
१	क्रसर उद्योग	पचहत्तर विधे कामतटोल	हुमपाइप र टायल उत्पादन, खोला तथा वनबाट	धुवाधुलोको असर छ
वडा नं ९				
१	हुमपाइप उद्योग	हवेली टोल	सिमेण्ट गिटी बालुवा	
२	क्रसर उद्योग	हवेली टोल	गिटी ढुङ्गा	धुलो धुवा
३	प्लाइ उद्योग	हवेली टोल	प्लाइउड	
वडा नं ११				
	दुग्ध उत्पादन सहकारी	शुक्रवारे		
	काठ उद्योग	वेलेपुर		

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

अनुसूची ६ दक्ष मानवश्रोत
तालिका नम्बर ९४ : वडामा विद्यमान दक्ष मानव संसाधन

सामग्रीको विवरण	नाम	टोल/ठेगाना	सम्पर्क नम्बर	कैफियत
भूकम्प प्रतिरोधी घर बनाउन सक्ने दक्ष व्यक्ति	रोशन सुनार	आइतबारे	९८११३५१७३२	
	टिकाराम राइ धन बहादुर याक्खा गोपाल तामाङ जनक रोक्का होमनाथ ढुंगेल शंकर घिमिरे स्याम कुमार चौधरी सुसान्त चौधरी	संगम टोल . शान्ती टोल युनिक खोसनि . तिनमोहरी तीनपैनी	९८१४३१०५८३	
प्रशिक्षित पौडीबाज	धन बहादुर कार्की	बुधाबारे	९८२६८१३९२९	
प्राथमिक उपचार गर्न सक्ने व्यक्ति	रिता ढकाल	चिउरामिल टोल	९८४२०८७९७३	
	कोशीला श्रेष्ठ	न्यौपाने टोल	९८०४९७५४३४	
	अशोक निरौला	बुधबारे	९८५२०४१९०५	
	उनिशा खत्री	पि एल ओ मार्ग	९८०७०२४१४१	
	लिलामणि दाहाल	विराटचोक	९८४२०७२१७०	
	दिपेन्द्र वराल	सृजना टोल		
	सुमन पौडेल	सिद्धेश्वर		
	इन्दिरा कट्टेल	खोसनि		
	सुशिला आचार्य			
मनोसामाजिक परामर्शदाता	इन्दिरा चापागाइँ	सिद्धार्थ टोल	९८४२५००३५५	
ग्यावियन र मेस जाली बुन्न सक्षम व्यक्ति	समसुल हक चन्द्र बहादुर राइ अर्जुन श्रेष्ठ खड्ग बहादुर श्रेष्ठ	मुस्लिम टोल सिसौवारी शुक्रवारे शुक्रवारे	९८१०४२८६४४	
विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम दिने	धन बहादुर कार्की	बुधबारे	९८२६८१३९३९	
	मित्र राई हरैँचा	वडा नं १		

सामग्रीको विवरण	नाम	टोल/ठेगाना	सम्पर्क नम्बर	कैफियत
प्रशिक्षित पशु चिकित्सक	कमल न्यौपाने पचाम राजकुमार चौधरी साझाचोक			
	प्रकाश वर्णवाल	पथरघट्टा टोल वडा नं २		
	सोमनाथ दङ्गाल	सुब्बा टोल वडा नं २		
	हरिहर दाहाल	वडा नं ८	९८५२०५५८५२	
	योगेन्द्र भट्टराई	वडा नं ८	९८११३३१५९१	
	कमल ढकाल	झरना टोल	९८०४३२९५३४	
	खिलानाथ खनाल	किराँतेश्वर		
	जिवन चापागाइ			
	पेशल राठि			
	भिष्म राय	पथरघट्टा		

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

अनुसूची ७ सामाजिक संघसंस्थाहरू

तालिका नम्बर ९५ : वडामा रहेका स्थानीय सामाजिक संघसंस्था तथा क्लवहरूको विवरण

सि नं	संघ संस्थाहरूको नाम	कार्यालय रहेको टोल	सम्पर्क व्यक्ति	सम्पर्क नम्बर
	वडा नं १			
१.	नगर अस्पताल	हरैँचा बजार		
२.	हरैँचा खानेपानी आयोजना	पचाम		
३.	कौशल्या स्वास्थ्य समाज	हरैँचा बजार		
४.	जेष्ठ नागरिक समाज	पचाम		
५.	वडा बाल क्लव	कडा कार्यालय		
६.	हरैँचा स्पोर्टिङ क्लव	हरैँचा	प्रकाश मास्के	
७.	पचाम स्पोर्टिङ क्लव	पचाम		
८.	नव प्रगति युवा क्लव	हरैँचा बजार	विनोद धानी	
९.	पाथीभरा किर्तन मण्डली	हरैँचा बजार	कन्चन काफ्ले	
१०.	पचाम जागृति क्लव	पचाम		
	वडा नं २			
११.	प्रगति महिला समाज	जोगियारे	पार्वती तच्छदार	९८६१८२२६९१
१२.	जनचर्चा टायम मिडिया एण्ड एडभरटाइजिङ प्रा.लि.	जोगियारे	लालानाथ तच्छदार	९८४२११४३९२
१३.	शिवपार्वती बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	हिमाल चोक	तारा रिजाल	९८४२१४२४७१
१४.	मझुवा युथ क्लव	मझुवा टोल	जितेन भगत	९८१३७७१६०
१५.	मृगौलिया युवा क्लव	मृगौलिया बजार	राज लिम्बु	९८५२०६०१३
	वडा नं ३			
१६.	उद्योग बाणिज्य संघ	गछिया बजार	जीवनप्रसाद दुङ्गाना	
१७.	सृजनशील क्लव	लोचनी टोल	पशुपति घिमिरे	
१८.	जेसिस	गछिया बजार	नविन बराल	
१९.	लायन्स क्लव	गछिया बजार	हेमन्त भट्टराई	
	वडा नं ४			
२०.	मिलिजुली परिवार	बलिया	जितेन्द्र बस्नेत	९८५२०४८७७१
२१.	योगदान राष्ट्रका लागि	बाँसबारी	संयोग ढकाल	९८१९०६१९२१

२२.	दुलारी सरोकार मञ्च	दुलारी	निरोद सुवेदी	९८५२०५४४०९
२३.	लायन्स क्लव अफ बलिया	बलिया	मन्दिरा धमला	९८५२०७५५४६
	वडा नं ५			
२४.	भानु साझा पुस्तकालय	तीनपैनी टोल	पुरनकुमार राई	९८४२०२९८७५
२५.	मिलिजुली परिवार	बलिया टोल	जितेन्द्र बस्नेत	९८५२०४८७७९
२६.	तीनपैनी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	तीनपैनी टोल	विजय तिमिसिना	९८४२३९५७९७
२७.	खोकसी कृषि सहकारी संस्था लि.	खोकसी टोल	मिना शाह	९८९०४६७२७५
२८.	बुढासुब्बायुवा क्लव	तीनपैनी टोल	प्रसान्त बस्नेत	९८०५३३२८३९
२९.	अमरज्योति युवा क्लव	बाँसवारी	निश्चल घिमिरे	९८६२३६०९०६
	वडा नं ६			
३०.	महेश्वर सुब्बा स्मृती प्रतिष्ठान	महेश्वर चोक	राम वहादुर थापा	
३१.	सृजना युवाक्लव	खोर्सनि चोक	संजिता राइ	
३२.	भानु साझा पुस्तकालय	तीपैनी वजार	पुरन याक्खा	
	वडा नं ८			
३३.	भुल्के युवा क्लव	भुल्के टोल		
३४.	आरति युवा क्लव	पानीट्याङ्की टोल		
३५.	नारी विकास संस्था	सलकपुर	सुशिला कार्की	९८४२४६९७२४
३६.	समानता महिला समाज	सलकपुर	सिर्जना सिवा	९८९९०९९९४९
३७.	सलकपुर साकोस	सलकपुर	बाबुराम ढकाल	९८४२०९४९३९
३८.	भुल्के साकोस	सलकपुर	श्यामकुमार ढकाल	९८४२०५९९३३
३९.	जेष्ठ नागरिक समाज	सलकपुर	कोमलप्रसाद लुइटेल्	९८४२५४२५३८
४०.	सलकपुर सामुदायिक वन	पानीट्याङ्की टोल	अम्मरबहादुर भट्टराई	९८६२९२६६९२
४१.	रेडक्रस सुन्दरहरैचा शाखा	सलकपुर	घनेन्द्र न्यौपाने	९८५२०५०३९५
	वडा नं ९			
४२.	नव सृजना युवा क्लव	जयनगर	जय सिटौला	९८५२०५५९८४
४३.	झरना युवा क्लव	PLO	प्रलाद पाठक	९८६३६९९९९

४४.	ज्योति युवा क्लव	ज्योति टोल	दिपक गुरुड	
४५.	सगरमाथा युवा क्लव	बुधवारे	रोशन कट्टेल	९८५२०५४२९९
४६.	मुस्लिम युवा क्लव	मुस्लिम टोल	तारिक अनवर	
४७.	गोल्ड जिम क्लव			
४८.	क्रिकेट युवा क्लव			
४९.	टोल विकास संस्था ६ वटा			
	वडा नं १०			
५०.	उद्योग बाणिज्य संघ	विराटचोक	नारायण कार्की	९८५२०२७८२९
५१.	जेष्ठ नागरिक समाज	खोर्सनि	रुद्रबहादुर कार्की	९८४२९९८९७९
५२.	सुकुना सिर्जनशील क्लव	सुकुना टोल	द्रोणबहादुर न्यौपाने	९८४२९७६४२४
५३.	सुन्दर-खोर्सनि युवा क्लव	खोर्सनि	काजीहाड लिम्बु	९८४२९९०९९५
५४.	एकता युवा क्लव	एकता टोल	विश्वास राई	९८९०५९९९६९
५५.	आदिवासी जनजाति संस्था	कन्चनजङ्गाटोल		९८
५६.	आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र	एकता टोल	लिला दाहाल	९८४२०७२९७०
५७.	जनजागरण सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति	सट्टाभर्ना टोल	जीतबहादुर थापा	९८९०४८५५९७
५८.	सुकुना सामुदायिक भवन	बाघझोडा टोल	तुलशी रिमाल	
	वडा नं ११			
५९.	शुक्रवारे युवाक्लव	शुक्रवारे		
६०.	सृजनशिल महिला समाज	वेलेपुर		
६१.	स्वागतम आमा समुह	कर्जुना		
६२.	सचेत नागरिक समुह	कर्जुना	तुलसा आचार्य	
	वडा नं १२			
६३.	साना किसान सहकारी	पथरघट्टा		
६४.	मजदुर वचत तथा ऋण सहकारी	शुक्रवारे		

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

अनुसूची ८ वित्तीय बैंकहरू

तालिका नम्बर ९६ : पालिमामा विद्यमान बैंक वा वित्तीय संस्थाहरूको विवरण (सहकारी समेत)

क्र सं	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको नाम	सेवा रहेको टोलको नाम	प्रमुखको नाम	सम्पर्क नम्बर	प्रदान गरेको सेवा
	वडा नं २				
१.	लुम्बिनी विकास बैंक	हरैचा बजार			
२.	मिलिजुली सहकारी	हरैचा बजार	रुद्र थापा		
३.	साना किसान कृषि सहकारी	हरैचा बजार	इन्द्रप्रसाद भट्टराई		
४.	उत्कृष्ट महिला सहकारी	हरैचा बजार			
५.	लोहितगंगा सहकारी	कुमार गाउँ			
६.	जैविक कृषि सहकारी	लक्ष्मीपुर	खड्गजङ्ग पराजुली		
	वडा नं २				
७.	शिवपार्वती बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	हिमाल चोक	तारा रिजाल	९८४२९४२४७९	वित्तीय कारोवार
८.	मिलिजुली बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	मृगौलिया टोल	अनिता शर्मा दाहाल		
९.	फर्वाड लघुवित्त	मृगौलिया टोल			
१०.	मितेरी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	मृगौलिया टोल			
	वडा नं ३				
११.	दुलारी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	गछिया बजार	हेमन्त कार्की	९८५२०२२४४७	वित्तीय कारोवार
१२.	सप्तकोशी बैंक	गछिया बजार			
१३.	हिमालय बैंक	गछिया बजार			
	वडा नं ४				
१४.	विकल्प कृषि सहकारी	दुलारी			
१५.	कनकलक्ष्मी सहकारी	दुलारी			
१६.	अग्रणी कृषि सहकारी	दुलारी			
१७.	बुढीगंगा सहकारी	बलिया			
१८.	महिला सहकारी	बाँसवारी			
१९.	मितेरी डेभलपमेण्ट बैंक				
२०.	गुराँस लघुवित्त				
	वडा नं ५				
२१.	एन.आइ.सी. बैंक				आर्थिक कारोवार
२२.	दौतरी बलिया बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.		उमेश ओस्ती		बचत तथा ऋण
२३.	तीनपैनी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.				बचत तथा ऋण
२४.	खोक्सी कृषक सहकारी		मिना शाह		
	वडा नं ६				

२५.	सुरक्षा वचत सहकारी				
२६.	येहाड बहुमुख	सँगम टोल	संकर देवान		
२७.	जब्दि वचत तथा ऋण	जब्दि टोल	भुमि कुमारी भगत		
२८.	साना किसान सहकारी				
२९.	साझा सहकारी				
	वडा नं ७				
३०.	एन.एम.वि. बैंक				वित्तीय कारोवार
३१.	मितेरी बैंक				
	वडा नं ८				
३२.	सिटिजन बैंक	सलकपुर		०२१-५४५३७९	वित्तीय कारोवार
३३.	आइ.एम.इ. बैंक	सलकपुर			
	वडा नं ९				
३४.	ईन्द्रपुर सहकारी	बुधबारे			
३५.	सुन्दरहरैचा साकोस	नागदेवी			
३६.	अनुपम साकोस	बुधबारे	गोविन्द भण्डारी		
३७.	जनता समृद्धि साकोस	चाँदनी टोल	गोपिकृष्ण	९८४२०७९३६६	
३८.	आत्मनिर्भर कृषि सहकारी	जयनगर	राजु भट्टराई	९८५२०३३७२७	
३९.	प्रेरणा बहुउद्देश्यीय सहकारी				
	वडा नं १०				
४०.	एन.आइ.सी. एसिया बैंक	विराटचोक			
४१.	प्राइम कसर्सियल बैंक	खोसिनि			
४२.	एक्सल बैंक	विराटचोक			
४३.	सिद्धार्थ बैंक	विराटचोक			
४४.	ग्लोवल आइ.एम.इ. बैंक	विराटचोक			
४५.	सप्तकोशी बैंक	विराटचोक			
४६.	हिमालयन बैंक	विराटचोक			

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

अनुसूची ९ पालिका क्षेत्रमा विद्यमान सर्ने र नसर्ने प्रमुख १० रोगहरू

तालिका नम्बर ९७ : वडामा भएका प्रमुख १० सर्ने र नसर्ने रोगहरूको विवरण

सि.नं	वडामा भएका प्रमुख १० रोगहरू (सर्ने र नसर्ने)	कारण	संक्रमित संख्या	गएको ५ वर्षमा मृत्यु संख्या	न्यूनीकरणका लागि गरिएका प्रयासहरू
	वडा नं १				
१	झाडापखाला	दुषित पानी र खाना फोहरमैला			
२	मधुमेह	वंशाणु खानपान र जीवनशैली			
३	रक्तचाप	वंशाणु खानपान र जीवनशैली			
४	निमोनिया	धुलो धुवाँ चिसो			
५	क्यान्सर	अस्वस्थकर जीवनशैली खानपान			
६	क्षयरोग	अस्वस्थकर जीवनशैली खानपान			
७	छाला रोग	सरसफाइको अभाव			
८	दम	धुवाधुलो र चिसो			
९	बाथ	चिसो र खानपान			
१०	लुतो	सरसफाइको अभाव			
	वडा नं २				
१	क्षयरोग	लामो समयसम्म खोकी लाग्नु	३		औषधि र जनचेतना
२	लुतो	सरसफाइको अभाव	६		औषधि र जनचेतना
३	रुघाखोकी	चिसो र धुवाधुलो	१२		औषधि र जनचेतना
४	कोभिड	स्वासप्रस्वास	-	३	औषधि र जनचेतना
५	आँऊ	दुसित खानेकुरा	३		औषधि र जनचेतना
६	दम	धुवाधुलो र चिसो	५		औषधि र जनचेतना
७	मधुमेह	हर्मन डिफमेशन	१०		औषधि र जनचेतना
८	क्यान्सर	नयाँ तन्तु बढ्नु	-	१	औषधि र जनचेतना
९	रक्तचाप	खानपान, वंशाणु र व्ययम	८		औषधि र जनचेतना
१०	बाथ	चिसो र खानपान	३		औषधि र जनचेतना
	वडा नं ३				
१	ग्याष्ट्रिक	खानपान र व्यवहार	३००/५		औषधि र जनचेतना
२	हाडजोर्नी तथा नशा	खानपान र व्यायाम	२५०/५		औषधि र जनचेतना
३	प्रेसर	खानपान र व्यायामको अभाव	६००/५		औषधि र जनचेतना
४	सुगर	खानपान र व्यायामको अभाव	४००/५		औषधि र जनचेतना
५	छालाको रोग	खानपान र सरसफाइको कमी	४००/५		औषधि र जनचेतना
६	आऊ, झाडापखाला	खानपान र सरसफाइको कमी	३००/५		औषधि र जनचेतना
७	चोटपटक	दुर्घटना र असावधानी	१५०/५		औषधि र जनचेतना
८	टाइफाइड	खानपान	१३०/५		औषधि र जनचेतना
९	टंसिलाईटिस	खानपान र सरसफाइको कमी	२००/५		औषधि र जनचेतना
१०	रुघाखोकी	खानपान र सरसफाइको कमी	५००/५		औषधि र जनचेतना

	वडा नं ४				
१	झाडापखाला	दुषित पानी र खाना फोहरमैला	२०		
२	क्षयरोग	धुमपान र विपन्नता	५		
३	डेङ्गु	प्रदूषण	१०		
४	टाइफाइड	प्रदूषण	१५		
५	रेविज	सामुदायिक कुकुर	२०		
६	मुटुरोग	रक्तचाप र खानपान	१००		
७	क्यान्सर	असुरक्षित खानपात	१२	१०	
८	मानसिक रोग	पारिवारिक कलह मोवाइल	१०		
९	मधुमेह	वंशाणुगत र खानपान	१०		
१०	थाइराइड	शारीरिक व्यायाम र खानपान	२०		
	वडा नं ५				
१	रुघाखोकी	चिसो र धुवाधुलो			औषधि र जनचेतना
२	क्षयरोग	चिसो र धुवाधुलो			औषधि र जनचेतना
३	झाडापखाला	सरसफाइको अभाव			औषधि र जनचेतना
४	छालाको रोग	सरसफाइको अभाव			औषधि र जनचेतना
५	रक्तचाप	खानपान, वंशाणु र व्यायाम			औषधि र जनचेतना
६	मधुमेय	खानपान, वंशाणु र व्यायाम			औषधि र जनचेतना
७	मोटोपना	खानपान, वंशाणु र व्यायाममी			औषधि र जनचेतना
८	स्वासप्रस्वास	चिसो र धुवाधुलो			औषधि र जनचेतना
९	चोटपटक	पेशा तथा असावधानी			औषधि र जनचेतना
१०	दम तथा ग्याष्ट्रिक	खानपान तथा मौसम			औषधि र जनचेतना
	वडा नं ७				
१	क्षयरोग	लामो समयसम्म खोकी लाग्नु	३		औषधि र जनचेतना
२	लुतो	सरसफाइको अभाव	६		औषधि र जनचेतना
३	रुघाखोकी	चिसो र धुवाधुलो	१२		औषधि र जनचेतना
४	कोभिड	स्वासप्रस्वास	-	३	औषधि र जनचेतना
५	आँऊ	दुसित खानेकुरा	३		औषधि र जनचेतना
६	दम	धुवाधुलो र चिसो	५		औषधि र जनचेतना
७	मधुमेय	हर्मन डिफर्मेशन	१०		औषधि र जनचेतना
८	क्यान्सर	नयाँ तन्तु बढ्नु	-	१	औषधि र जनचेतना
९	रक्तचाप	खानपान, वंशाणु र व्ययम	८		औषधि र जनचेतना
१०	बाथ	चिसो र खानपान	३		औषधि र जनचेतना
	वडा नं ८				
१	दम	लामो समयसम्म खोकी लाग्नु	३५		औषधि र जनचेतना
२	पेशार	अनावश्यक टेन्सन / वंशाणु	११०		औषधि र जनचेतना
३	सुगर	खानपान तथा वंशाणु	११०		औषधि र जनचेतना
४	वाथ/मुटु रोग	रगतमा युरिक एसिड बढ्नु	२०		औषधि र जनचेतना
५	डिप्रेसन	मानसिक तनाव	१५		औषधि र जनचेतना

६	झाडा पखाला	प्रदुषित खानपान	२५		औषधि र जनचेतना
७	म्यादे ज्वरो	एकबाट अरुमा सर्दै जाने	५५		औषधि र जनचेतना
८	हैजा	पानीजन्य सरुवा रोग	१५		औषधि र जनचेतना
९	हात्तीपाइले	मछुडका कारण	३		औषधि र जनचेतना
१०	क्षयरोग	लामो समयसम्म खोकी लाग्नु	०		औषधि र जनचेतना
	वडा नं ९				
१	झाडापखाला	दुषित पानी र खाना फोहरमैला			
२	मधुमेह	वंशाणु खानपान र जीवनशैली			
३	रक्तचाप	वंशाणु खानपान र जीवनशैली			
४	निमोनिया	धुलो धुवाँ चिसो			
५	क्यान्सर	अस्वस्थकर जीवनशैली खानपान			
६	क्षयरोग	लामो समयसम्म खोकी लाग्नु			
७	छाला रोग	सरसफाइमा कमी			
८	दम	लामो समयसम्म खोकी लाग्नु			
९	रुघाखोकी	असुरक्षित खानपान	१००		
१०	रेविज	सामुदायिक कुकुर			
	वडा नं १०				
१	उच्च रक्तचाप	वंशाणुगत र खानपान	१००		
२	ग्यास्टिक	अस्वस्थ खानपान			
३	निमोनिया	प्रदूषण	२०		
४	आँखाको संक्रमण	प्रदूषण	२००		
५	रेविज	सामुदायिक कुकुर			
६	झाडापखाला	असुरक्षित खानपान	४०		
७	रुघाखोकी	असुरक्षित खानपान	१००		
८	दम	धुवाँ धुलो	२५		
९	मधुमेह	वंशाणुगत र खानपान	१०२		
१०	थाइराइड	शारीरिक व्यायाम र खानपान			

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

अनुसूची १० टोल संगठनको विवरण

तालिका नम्बर १८ : पालिका क्षेत्रका टोल संगठनहरूको विवरण

क्र.सं.	टोल विकास संस्थाको नाम	घरधुरी	अध्यक्षको नाम	सम्पर्क नम्बर
	वडा नं. १			
१.	खोरिया टोल	५०		
२.	सिमलडाँडा	४०		
३.	कुमार गाउँ	११०		
४.	टुक्ले चोक	४०		
५.	सितुमारी	७०		
६.	डाँगीटोल	१२०		
७.	ढावी टोल	५०		
८.	चौरी टोल	४५		
९.	टनकपुर	१२०		
१०.	टंकी टोल	५०		
११.	प्रगति टोल	३५		
१२.	पचाम बीचटोल	१३०		
१३.	आदर्श टोल	६५		
१४.	पचाम थानटोल	५५		
१५.	पचाम शान्तिटोल	२५		
१६.	माथिल्लो खादमटोल	६०		
१७.	तल्लो खादम टोल	९०		
१८.	हरियाली टोल	८०		
१९.	क्याम्पा टोल	५५		
२०.	लक्ष्मीपुर	९०	सवनलाल खवास	९८०७३४३४८२
२१.	डाँडाटोल	३०		
२२.	हरैचा पूर्वटोल	६०		
२३.	हरैचा पश्चिम टोल	२५०		
	जम्मा	१७२०		
	वडा नं. २			
१.	पत्थरघट्टा टोल	२०५		
२.	उफ्रौलिया टोल	१५०		
३.	बेलडाँगी टोल	१५०		
४.	मजुवा टोल	१५०		
५.	मृगौलीया टोल	९०		
६.	लवटोली टोल	१५५		
७.	गोलापरासी टोल	८५		
८.	फुलवारी टोल	१५०		
९.	जोगियारे टोल	२५०	पार्वती धामी	९८१०३९३६६५
१०.	कारेवना टोल	२००		

क्र.सं.	टोल विकास संस्थाको नाम	घरधुरी	अध्यक्षको नाम	सम्पर्क नम्बर
	जम्मा	१५८५		
	वडा नं ३			
१.	नमूना टोल	११२	अर्जुन तिमिसिना	९७०५६५६२६६
२.	स्वास्थ्यचौकी टोल	९२	खेम पराजुली	९८०७०२४७६५
३.	न्यू लक्ष्मीनारायण टोल	११७	निर्मल चौधरी	
४.	न्यू गछिया टोल	११७	तुलसीराम सिमखडा	९८४२०३४००७
५.	नर्सरी टोल	८५	राजेन्द्र कार्की	९८५२०७५११०
६.	आइतवारे टोल	१११	धर्म भट्टराई	९८१६३५२०४९
७.	घेरावनी टोल	६५	लाल बहादुर खड्का	९८०७३२३८७१
८.	शेषनारायण टोल	६७	लिला बहादुर खड्का	९८१५४२३४२४
९.	आमजोगी टोल	८५		
१०.	बर्मनीयाँ टोल	१५०		
११.	लोचनी टोल	३००		
१२.	इराक टोल	२५		
१३.	रेडक्रस टोल	३०		
१४.	त्रिजुगा	११०		
१५.	बेलगाछी	७०		
१६.	राधाकृष्ण टोल	३५		
१७.	शेषनारायण नयाँरोड	१८		
१८.	सोमबारे	३२		
१९.	मालतीबाध	१९		
२०.	बिच बाध	२५		
२१.	गैरीटोल	२०		
२२.	पशुपतिटोल	६०		
	जम्मा	१३५६		
	वडा नं ४			
१.	वलिया टोल		यम बास्तोला	९८२९६५९९०१
२.	बृद्धगंगा टोल		नेत्र प्रसाद घिमिरे	९८११३१७६३४
३.	लाली गुराँस टोल		केदार प्रसाद कोइराला	९८४२१७८७२०
४.	चेतनशील टोल		उर्मिला पोखरेल	९८४२२९१७११
५.	बुद्धनगर टोल		पितराज घिमिरे	९८४२५७०५९३
६.	अनुकुलन टोल		इश्वर बहादुर दाहाल	९८४२१०३१७०
७.	पानीटंकी टोल		बिमा राई	९८०७५२५६६७
८.	मंगलदीप टोल		एदु आँझा	९८४२५७०७०५
९.	वाँसवारी टोल		विकास भण्डारी	९८४३६९२२०३७
१०.	सरस्वती टोल		ईन्द्र बिष्ट	९८४२१७६५७९
११.	चरीगुवा टोल		माया राई	९८०४३६६८९१
१२.	उन्नती टोल		कमल न्यौपाने	९७४१८९४४६९

क्र.सं.	टोल विकास संस्थाको नाम	घरधुरी	अध्यक्षको नाम	सम्पर्क नम्बर
१३.	शिवालय टोल		चन्द्रकला चौधरी	९८१७३२३७१२
१४	तेलीया टोल		सालिक राम कटुवाल	९८२४७३४३११
१५	मातृभूमि टोल		कुल बहादुर गुरुङ	९८४९५३४०७३
१६	भोले घर टोल		चन्द्र कोईराला	९८५२०२८०२७
१७	सिद्धार्थ टोल		सन्जु घिमिरे	९८६९२९९१९३
१८	मुनालपथ सिमलडाँडा टोल		होम बहादुर ताम्लीङ	९८११०२४८९४
१९	हवेली टोल		चिम्टुलाल चौधरी	९८१७३८९१५८
२०	गैरीटोल टोल		दुर्गा चौधरी	९८१४३४२२८८
२१	बडहरा टोल		सकुन्तला धामी	
२२	मिलिजुली टोल		सुरेन्द्र चौधरी	९८०७००९००८
२३	नयाँ टोल		गणपति बास्तोला	९८०४०४४४४६
	वडा नं ५			
१.	अमरज्योति टोल	८३	रुद्र तामाङ	९८४२४६२०१६
२.	शान्ति टोल	४५	इन्द्रबहादुर श्रेष्ठ	९८४२०६६७९७
३.	पाथिभरा टोल	८०	भिमप्रसाद दाहाल	९८४२२३३८००
४.	सुन्दरबलिया टोल	९८	विदुरप्रसाद खतिवडा	९८४२६२२८०७
५.	मिलिजुली टोल	९१	बाबुराम कार्की	९८४२९८०३५१
६.	सिद्धार्थ टोल	२३०	जगन घिमिरे	९८२५३३५७४०
७.	फूलवारी टोल	८३	मातृका सापकोटा	९८४२९०७६४६
८.	बृन्दावन टोल	१४०	पदमबहादुर कालाखेती	९८४१००३२०४
९.	सुनौलो मकालु टोल	९०	मोहन आचार्य	९८०७३७४५०४
१०.	गौशाला टोल	१२०	गेहनाथ दाहाल	९८४२४६१६५५
११.	खोक्सी टोल	१००	भगतलाल चौधरी	९८१०४६३३३९
१२.	सगरमाथा टोल	१००	हिरालाल लुइँटेल	९८०७३५५१५६
१३.	पश्चिम फिमरा टोल	८०	हेम लामिछाने	९८२७२९०२६७
१४	जागृति टोल	५७	तुलशा घिमिरे	९८४२९८१६४३
१५	तीनपैनी टोल	१२४	भुपाल श्रेष्ठ	९८२७०७१२८८
१६	गुराँस एकता टोल	६०	कुमार सुवेदी	९८४२०७५६८८
१७	झरना टोल	६०	वीरबल तामाङ	९८०५३८२७७५
१८	गोर्खाली टोल	४०	दिलकुमार सोदेम्बा	९८०३५८३५०८
१९	खोक्सी मेला टोल	४५	मिना शाह	९८४२२९५५३३
२०	लाटीझोडा टोल	८५	दुर्गा कट्टेल	९८४२२४०८८४
२१	सयपत्री (गुरुङ) टोल	१०३	योगेन्द्रकुमार गुरुङ	९८६२२६९३१
२२	हँसिना सिमसार टोल	९८	टङ्कप्रसाद थिङ	९८०४३९८०८४
२३	नमूना ऋषिदेव टोल	५०	अनोज मुसहर	
२४	फोक्लेण्ड टापु टोल	६०	चन्द्रकला राई	९८११०६१३०३
	जम्मा	२१२२		
	वडा नं ६			
१.	साजिलाल		हेम बहादुर तामाङ	९८४२१८२०८०

क्र.सं.	टोल विकास संस्थाको नाम	घरधुरी	अध्यक्षको नाम	सम्पर्क नम्बर
२.	सुन्दर जनसेवा		अर्जुन खत्री	९८४०७७३९८
३.	पूर्व फिम्रा		शिवराज चौधरी	९८४२०६५६७
४.	संगम टोल		गंगा बहादुर पराजुली	९८०७३०९१५९
५.	किराँतेश्वर		बलराम दाहाल	९८४२२२४७४
६.	जागृती		बलि तामाङ	९८१५३४७७९९
७.	कुमार		आम बहादुर बिक	९८१०५३३४६०
८.	शिवालय मन्दिर		खड्ग तामाङ	९८०४३९५६२९
९.	नमुना टोल हेदाङ्गे		धन बहादुर राई	९८१२३४४१२०
१०.	डिपु टोल		मान बहादुर श्रेष्ठ	९८१६३१६५७४
११.	दोकाने टोल		रामकृष्ण राई	९८१४४९३८८७
१२.	ज्योती		कुमार श्रेष्ठ	९८४२०८०८७४
१३.	सूर्योदय		विष्णु सापकोटा	९८०४३४७०४६
१४.	सृजना		अर्चना न्यौपाने	९८५२०५९२५७
१५.	प्रगति		नविन बिक	९८०८६३१९९
१६.	शिशौवारी		पोष्ट कुमारी राई	९८०७३४८८६१
१७.	हाम्रो		सुनिल सुब्बा	९८१४३८३५८७
१८.	चन्द्रसूर्य		धन बहादुर श्रेष्ठ	९८४२१४९९०५
१९.	पुष्पाञ्जली		पदम बहादुर तामाङ	९८११३५७०२५
२०.	गुम्वा		लोकेन्द्र श्रेष्ठ	९८११०२६६६९
२१.	दुर्गामन्दिर		दुर्गा प्रदान	९८१३८८९८३१
२२.	सितापुरी		असिम राई	९८०४३४४७९०
२३.	स्कूल डाँडा		सिंह बहादुर राई	९८१२३४४९११
	वडा नं ७			
१.	सृजना टोल	१५०	लेखनाथ प्रसाई	९८४९२४७५४४
२.	पचहत्तर विघे कामत टोल	२००	महेश उप्रेती	९८४२०३५१६२
३.	विश्वविद्यालय टोल	३१०	केशव भट्टराई	९८४१५१०२५९
४.	चन्द्रसूर्य टोल	२४८	हरिप्रसाद आचार्य	९८२०७२५४१२
५.	सुन्दरडाँडागाउँ टोल-	१७८	रमेश आचार्य	९८४२९०५७०३
६.	परिवर्तन टोल	१२०	सीता दाहाल	९८१३२७०६३५
७.	बेलगाछी टोल	२८०	नरबहादुर गुरुङ	९८१५३२३८२१
८.	गणेशपुर टोल	१३५	मातृकाप्रसाद दाहाल	९८२५०१३७५५
९.	गछिया टोल	१६५	अगमसिंह लिम्बु	९८०७०७२१३१
१०.	मदाहा एकता टोल	१५०	लक्ष्मी मिश्र	९८६८७६५१११
११.	ठडिया टोल	३००	विवेक चौधरी	९८४२२९५०९०
१२.	पाथिभरा टोल	१५५	सन्तोष खड्का	९८१८४५१७१४
१३.	कल्याण टोल	१००	चुडामणी थापा	९८४२२२१४२२
	वडा नं ७			
१.	न्यौपाने टोल	२०५		

क्र.सं.	टोल विकास संस्थाको नाम	घरधुरी	अध्यक्षको नाम	सम्पर्क नम्बर
२.	चौधरी टोल	१५०		
३.	भुल्के टोल	१५०		
४.	चिरम टोल	१५०		
५.	तालपोखरी टोल	९०		
६.	चन्द्रनगर टोल	१५५		
७.	गोलचैतारी टोल	८५		
८.	लाहुरे टोल	१५०		
९.	उत्तर शिक्षा निकेतन टोल	२५०		
१०.	एकता टोल	२००		
११.	उत्तर चन्द्रनगर टोल	१५०		
१२.	फुलवारी टोल	७०		
१३.	ढकाल चोक	१५०		
१४.	पानीट्याङ्गी टोल	२००		
१५.	प्रगति टोल	१३०		
१६.	पौडेल टोल	७५		
१७.	सिंहवाहिनी टोल	१८०		
	जम्मा	२५४०		
	वडा नं ९			
१.	बाह्रविघे एकता टोल	२०५	श्यामकुमार दनुवार	९८७२३५१०११
२.	बुधबारे टोल	१५०	गोविन्द बहादुर भण्डारी	९८४२०६७३६६
३.	झर्ना एकता टोल	१२५	शेषराज काफ्ले	९८४२२२८२३
४.	स्वतन्त्र टोल	१२८	टंक प्रसाद आचार्य	९८४०९७६०४७
५.	प्रकृति टोल	६५	गोपाल बहादुर कार्की	९८००९७०९१४
६.	बरपिपल एकता टोल	१००	धन बहादुर कार्की	९८२६६८१३९२
७.	सुन्दर नमुना टोल	९०	गोपाल प्रसाद दाहाल	९८४६६८४१३७
	जम्मा	८६३		
	वडा नं १०			
१.	बुद्ध टोल	६५		
२.	सिद्धार्थ टोल	२५०	छविलाल गिरी	९८२६०८६२६०
३.	बाघझोता माझ टोल	१५१	भैरवबहादुर कार्की	९८४२२२९५४८
४.	ज्येष्ठ नागरिक टोल	१६०	रुद्रबहादुर कार्की	९८२४३०९०११
५.	गैरी टोल	१५०	कुमारी कार्की	
६.	परिवर्तन टोल	२००		
७.	दाजुभाइ टोल	१००	गायत्री	९८१६३७७६११
८.	त्रिवेणी टोल	२५०	राजकुमार राई	९८५२०१६९१०
९.	बरपिपल टोल	१५०	मनिष रुम्बा	९८०६४८०७३९
१०.	पुलचोक टोल	५०	निशा श्रेष्ठ	
११.	द राइजिङ्ग टोल	२००	सुरेन्द्रबहादुर थापा	९८५२०४१६५१
१२.	पानीट्याङ्गी टोल	११०	एकेन्द्र राई	९८४०१६२९२९

क्र.सं.	टोल विकास संस्थाको नाम	घरधुरी	अध्यक्षको नाम	सम्पर्क नम्बर
१३.	मुनालझोडा टोल	१००	शालिकराम वि.क.	९८६२१५०६५९
१४	एकता टोल	५००	श्रीकुमार राई	
१५	सट्टाभर्ना टोल	७५	मनमायाँ तामाङ	९८०७३१००९८
१६	वन अफिस टोल	७५	पदम थापा	९८०७०१७०२२
१७	सुकुना टोल	१६५	नेत्रकुमार श्रेष्ठ	९८१९३६९९१२
१८	नमुना मिस्त्री टोल	१२०	काजीहाङ्ग लिम्बु	९८४२११०१९५
१९	नटुवाडाँडा टोल	४५	उमा गुरुङ	९८४२०८९९९८
	जम्मा	२९१६		
	वडा नं ११			
१	लालीगुराँस टोल	७७	तुलसा आचार्य	९८४२०९८९९६
२	पथरघट्टा टोल	५९	तिर्थराज भण्डारी	९८४२५७१०३७
३	तीन मोहडी	१६२	भिम प्रसाद भण्डारी	९८४२४०९६२८
४	शिव मन्दिर	७६	कृष्ण प्रसाद न्यौपाने	९८४२१३७४३९
५	धाती भुटाइ	२११	गंगा प्रसाल लम्साल	९८४२०५९७०८
६	तीनपैनी	९५	रमेश खड्का	९८१२३०५३६६
७	माथिल्लो कर्जुना	१३०	उज्वल घिमिरे	९८४२०८९९२५
८	तल्लो कर्जुना	१२०	लेखनाथ भट्टराई	९८५२०२३८०९
९	ग्रामथान	११२	बाल कु. श्रेष्ठ	९८१८४१८३००
१०	बेलेपुर	२४०	बाल कुमार गिरी	९८५२०४६२९९
११	हिमाली	१०७	यज्ञ प्रसाद निरौला	९८४२१३३५३८
१२	नवज्योती	१२७	जगतलाल चौधरी	९८४२०२१९७३
१३	सिद्धार्थ बाल शुक्रवारे	१९१	भिम प्रसाद तिम्सिना	९८४०४५११९१
१४	गोविन्दपुर	१६६	कालुराम चौधरी	९८०४००७५२५
	जम्मा	१८७३		
	वडा नं १२			
१	सिद्धेश्वर टोल	६००	डिल्ली रमण घिमिरे	९८४२३२६८००
२	सुकुना टोल	३००	आम खतिवडा	९८४२५८३२०१
३	सैगम टोल	२५०	सनमान धिताल	
४	खोर्सनि टोल	३००	केदार लुईटेल	
५	प्रणाम टोल	३००	टिका सुवेदी	९८१५२७८९४०
	जम्मा	१७५०		

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

अनुसूची ११ धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू

तालिका नम्बर ९९ : वडास्तरमा धार्मिक, ऐतिहासिक, पुरातात्विक तथा पर्यटकीय स्थलहरू

क्र.सं	पर्यटकीय स्थलहरूको नाम	टोलको नाम	स्थलको महत्व	दैनिक औसत पर्यटकको संख्या
	वडा नं १			
१	किच्चकगढी	पानी ट्याङ्की	ऐतिहासिक	१००
२.	पचाम ग्रामथान	पचाम शान्तिटोल	आदिवासी समुदायको पूजा	वार्षिक मेला
३.	काली भगवती मन्दिर	हरैचा बजार	धार्मिक	२५
४	रामजानकी मन्दिर	पचाम	धार्मिक	१५
५	पशुपति मन्दिर	लक्ष्मीपुर	धार्मिक	१५
	वडा नं २			
१	शिव पाञ्चायन मन्दिर	मृगौलिया बजार	धार्मिक तथा साँस्कृतिक महत्त्व	१५-२०
२	दुर्गा मन्दिर	मृगौलिया बजार	धार्मिक तथा साँस्कृतिक महत्त्व	२०-२५
३	शिव मन्दिर	गफ्रौलिया टोल	धार्मिक तथा साँस्कृतिक महत्त्व	१५-२०
४	शिव मन्दिर	पथथरघट्टा टोल	धार्मिक तथा साँस्कृतिक महत्त्व	१५-२०
	वडा नं ३			
१	शेषनारायण मन्दिर	शेषनारायण टोल	धार्मिक महत्त्व, नागदेवताको पूजा	२०/२५
	वडा नं ४			
१	साकुरा रिसोर्ट	अनुकूलन	व्यापार, कार्यक्रम, सेमिनार, भ्रमण, फोटोसुट	१००
२	गोकर्ण रिसोर्ट	अनुकूलन	व्यापार, कार्यक्रम, सेमिनार, भ्रमण, फोटोसुट	१००
३	गोदावरी रिसोर्ट	लवटोली	व्यापार, कार्यक्रम, सेमिनार, भ्रमण, फोटोसुट	१००
४	थारु संग्रहालय	हवेली	थारु संस्कृतिको प्रदर्शन	४०
५	भोलेश्वर मन्दिर		धार्मिक स्थल	५०
६	सिमसार क्षेत्र	पानी ट्याङ्की	पर्यटकीय क्षेत्र	
	वडा नं ५			
१	नयाँ वृन्दावन गौशाला	गौशाला टोल	धार्मिक पर्यटन तथा साँस्कृतिक महत्त्व	१५००
२	जगत गुरु आश्रम	सुन्दरवलिया टोल	धार्मिक तथा साँस्कृतिक महत्त्व	३००
३	हँसिना सिमसार	हँसिना सिमसार टोल	पर्यटकीय महत्त्व	१५००
४	साँङ्गे बौद्ध गुम्वा	फुलवारी टोल	धार्मिक तथा साँस्कृतिक महत्त्व	२००
	वडा नं ६			
१	चिल्ड्रेन पार्क	सुकुना टोल	पर्यटन	
२	६ पोखरी	सिसौवारी	पर्यटन	
	वडा नं ७			
१	शिव मन्दिर	विश्वविद्यालय	धार्मिक तथा साँस्कृतिक महत्त्व	२५
२	मन्दिर	चन्द्रसूर्य टोल	धार्मिक तथा साँस्कृतिक महत्त्व	२०
३	मन्दिर	ठडिया टोल	धार्मिक तथा साँस्कृतिक महत्त्व	१५
४	पाथिभरा मन्दिर	पाथिभरा टोल	धार्मिक तथा साँस्कृतिक महत्त्व	२००
	वडा नं ८			

१	भुलके मन्दिर	भुलके टोल	धार्मिक पर्यटन	२५-३०
२	सलकपुर कुवा पार्क	चौरी क्षेत्र	मनौरञ्जन र युवा संकलन	४०-५०
३	पाथिभरा मन्दिर	फुलवारी टोल	धार्मिक पर्यटन	१००
४	गणेश मन्दिर	पानीट्याङ्गी टोल	धार्मिक पर्यटन	२०-२५
	वडा नं ९			
१	कृष्ण प्रणामी मन्दिर	सुन्दर नमुना	धार्मिक स्थल	१०० भन्दा माथि
२	नागदेवी मन्दिर	नागदेवी	धार्मिक स्थल	१०० भन्दा माथि
३	काली मन्दिर	बुधबारे	धार्मिक स्थल	२०० भन्दा माथि
४	वरपिपल चोक पार्क	बुधबारे	पार्क	१०० भन्दा माथि
५	दुर्गा मन्दिर	सिसौघारी	धार्मिक स्थल	५० भन्दा माथि
६	काली मन्दिर	बंगाली टोल	धार्मिक स्थल	५० भन्दा माथि
७	मस्जिद	मुस्लिम टोल	धार्मिक स्थल	२०० भन्दा माथि
	वडा नं १०			
१	बाघझोडा सिमसार	बाघझोडा टोल	धार्मिक तथा पर्यटकीय महत्त्व	२००
	वडा नं ११			
	लोहित गंगामुत्तीघाट	शुक्रबारे र गोबिनपुरको बिचमा	देवस्थल	२५
	वडा नं १२			
	-	-	-	-

स्रोत : वडास्तरीय छलफल २०८२

प्राविधिक सहकार्य :-

MISEREOR
IHR HILFSWERK
KZE Katholische Zentralstelle
für Entwicklungshilfe e.V.